

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІНІҢ
ШЫРАҚБЕК ҚАБЫЛБАЕВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ АКАДЕМИЯСЫ**

**КОСТАНАЙСКАЯ АКАДЕМИЯ
МИНИСТЕРСТВА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ИМЕНИ ШРАКБЕКА КАБЫЛБАЕВА**

**KOSTANAY ACADEMY
OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
NAMED AFTER SHRAKBEK KAVYLBAYEV**

**ҒЫЛЫМ ЖАСТАР КӨЗІМЕН
КУРСАНТТАР МЕН СТУДЕНТТЕРДІҢ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТЕОРИЯЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ МАТЕРИАЛДАРЫ
2025 жылғы 23 мамыр**

**НАУКА ГЛАЗАМИ МОЛОДЕЖИ
МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
КУРСАНТОВ И СТУДЕНТОВ
23 мая 2025 года**

**SCIENCE THROUGH THE VIEW OF YOUTH
MATERIALS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND THEORETICAL CONFERENCE OF CADETS AND STUDENTS
May 23, 2025**

Қостанай

ӘОЖ 001
КБЖ 72
Ғ 96

Қазақстан Республикасы ПМ Шырақбек Қабылбаев атындағы
Қостанай академиясының Ғылыми кеңесімен ұсынылған

Жалпы редакциясын басқарған

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы бастығы
заң ғылымдарының кандидаты, доцент, полиция генерал-майоры
А.Д. Дәрменов

Редакциялық алқа:

филос. ғ.к., доцент Г.Т. Кульжанова, пед.ғ.к., доцент Н.А. Тулкинбаев,
з.ғ.к., қауымдаст.профессор (доцент) А.Б. Айтуарова, з.ғ.к. Е.С. Акимжанов,
з.ғ.к. А.Р. Баргаринов, з.ғ.к. А.В. Брылевский, з.ғ.к. Л.О. Хон, филол.ғ.к. А.М. Таукенова,
пед.ғ.к. С.В. Симонов, пед.ғ.к. Г.Б. Жандарбекова, филос. докторы (PhD) Р.Б. Аужанов,
филос. докторы (PhD) А.Б. Базарбаева, филос. докторы (PhD), қауымдаст.профессор
(доцент) Д. Қалқаманұлы, филос. докторы (PhD) А.А. Примкулова
филос. докторы (PhD) А.С. Смышляев.

Ғ 96 Ғылым жастар көзімен: курсанттар мен студенттердің Халықаралық ғыл.-теор. конф. мат., 2025 ж. 23 мамыр = Наука глазами молодежи: мат. Междунар. науч.-теорет. конф. курсантов и студентов. 23 мая 2025 г. = Science through the view of youth: materials of the International scientific and theoretical conference of cadets and students. May 23, 2025. – Қостанай: ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2026. – 241 б. Қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-367-060-7

Жинақта ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясында 2025 жылғы 23 мамырда өткен «Ғылым жастар көзімен» атты курсанттар мен студенттердің Халықаралық ғылыми-теориялық конференциясына қатысқан курсанттар мен студенттердің ғылыми мақалалары мен баяндамаларының тезистері жинақталған.

Ішкі істер органдары, ҚАЖ қызметкерлеріне, ведомстволық оқу орындарының оқытушыларына, магистранттарына және курсанттарына арналған.

ӘОЖ 001
КБЖ 72

ISBN 978-601-367-060-7

© ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы
Қостанай академиясы, 2026

УДК 001
ББК 72
Ғ 96

Рекомендовано Ученым советом Костанайской академии
МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Под общей редакцией

начальника Костанайской академии МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева,
кандидата юридических наук, профессора, генерал-майор полиции
Дарменова А.Д.

Редакционная коллегия:

к.филол.н., доцент Г.Т. Кульжанова, к.пед.н., доцент Н.А. Тулкинбаев,
к.ю.н., асоц. профессор (доцент) А.Б. Айтуарова, к.ю.н. Е.С. Акимжанов,
к.ю.н. А.Р. Баргаринов, к.ю.н. А.В. Брылевский, к.ю.н. Л.О. Хон,
к.филол.н. А.М. Таукенова, к.пед.н. С.В. Симонов, к.пед.н. Г.Б. Жандарбекова,
доктор филос. (PhD) Р.Б. Аужанов, доктор филос. (PhD) А.Б. Базарбаева,
доктор филос. (PhD), асоц. профессор (доцент) Д. Қалқаманұлы,
доктор филос. (PhD) А.А. Примкулова, доктор филос. (PhD) А.С. Смышляев.

Ғ 96 Ғылым жастар көзімен: курсанттар мен студенттердің Халықаралық ғыл.-теор. конф. мат., 2025 ж. 23 мамыр = Наука глазами молодежи: мат. Междунар. науч.-теорет. конф. курсантов и студентов. 23 мая 2025 г. = Science through the view of youth: materials of the International scientific and theoretical conference of cadets and students. May 23, 2025. – Қостанай: ҚР ІІМ Ш. Кабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2026. – 241 б. Қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-367-060-7

В сборник включены научные статьи, а также тезисы докладов курсантов и студентов, принявших участие в Международной научно-теоретической конференции курсантов и студентов «Наука глазами молодежи», состоявшейся в Костанайской академии МВД РК им. Ш. Кабылбаева 23 мая 2025 г.

Предназначены сотрудникам органов внутренних дел, УИС, преподавателям, магистрантам и курсантам ведомственных учебных заведений.

УДК 001
ББК 72

ISBN 978-601-367-060-7

© Костанайская академия МВД РК
им. Ш. Кабылбаева, 2026

1 СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК - ҚҰҚЫҚТЫҚ ДАМУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 1. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА

КАЗАХСТАНСКАЯ МИЛИЦИЯ В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ

Арап Р.,

курсант 1 курса

Научный руководитель: Евдокимова О.Н.,

профессор кафедры ООД, кандидат педагогических наук

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

*... В чём победы нашей залог?
В жажде мести, в дружном труде,
В неразрывности всех частей
Благородной нашей земли*

Джамбул Джабаев

В 2025 г. отмечается славная дата - юбилей - 80-летие Победы советского народа в Великой Отечественной войне. Войне, которая поломала судьбы, оборвала жизнь миллионам людей, принесла страдания, которые нельзя сравнить ни с чем.

Для всего народа бывшего Советского Союза эта война стала войной против фашизма, итоги которой навсегда будут вписаны в историю всех стран. Современное молодое поколение должно помнить и о той войне, и о той Победе, которую принесли всем народам мира наши деды и прадеды.

В период Великой Отечественной войны народ Казахстана встал на защиту Родины. Всему миру известны имена героев-панфиловцев, Героев Советского Союза Али Молдагуловой, Маншук Маметовой, Толегена Тохтарова и других героев – казахстанцев, которые совершили подвиг, отдали жизнь за свободу и независимость нашей Родины.

Свой вклад в общее дело победы советского народа в Великой Отечественной войне внесла и казахстанская милиция.

Изучение героического славного пути, который прошла казахстанская милиция в годы ВОВ, имеет важное воспитательное значение и для курсантов Костанайской Академии МВД РК им. Ш. Кабылбаева, и для всей нынешней молодёжи. Необходимо беречь память о тех, кто отдал свои жизни, героически сражался на фронте и работал в тылу за светлое мирное будущее. Деятельность милиции в годы Великой Отечественной войны - яркая и героическая страница в ее истории.

Советское правительство высоко оценило самоотверженный труд работников милиции Казахстана на полях сражения и в тылу. За верность присяге, Родине в смертельных схватках с фашизмом, за добросовестную службу по охране правопорядка в тылу тысячи сотрудников милиции награждены орденами и медалями. Многие из них стали Героями Советского Союза и полными кавалерами ордена Славы. Вместе со всем советским народом сотрудники казахстанской милиции готовились дать достойный отпор любым посягательствам врага: учились метко стрелять из различных видов оружия, ходить на лыжах, прыгать с парашютом, водить мотоцикл.

Выпускник Алма-Атинской школы милиции 1938 года Завьялов в своём письме с фронта в 1943 г. году писал: «Знания, полученные кропотливым и упорным трудом в школе милиции... пригодились. Они крепко помогли мне в труднейших условиях Отечественной

войны... Советую вам, товарищи, упорно и настойчиво изучать военное дело, заниматься физкультурой, тренироваться на лыжах» [1].

«Все для фронта, все для победы!» - стало лозунгом Великой Отечественной войны и обозначило смысл жизни казахстанцев на долгие годы. В первые дни войны вышел приказ о необходимости укреплять тыл Красной Армии, обеспечить усиленную работу всех предприятий «разъяснить трудящимся их обязанности и создавшееся положение, организовать охрану заводов, электростанций, мостов, телефонной и телеграфной связи, организовать беспощадную борьбу со всякими дезорганизаторами тыла, дезертирами, паникерами, распространителями слухов, уничтожать шпионов, диверсантов, вражеских парашютистов, оказывая во всем этом быстрое содействие истребительным батальонам» [1].

В целях быстрой мобилизации всех сил народов Советского Союза для организации отпора врагу на военный лад перестроили свою деятельность органы внутренних дел, а также другие правоохранительные органы.

20 июля 1941 года Президиум Верховного Совета СССР издал указ о слиянии Народного комиссариата государственной безопасности и Народного комиссариата внутренних дел в единый Народный комиссариат внутренних дел СССР. Это объединение позволило сосредоточить борьбу с вражеской агентурой и преступностью в одном ведомстве, а также усилить защиту общественной и государственной безопасности.

Полномочия милиции значительно расширились. Она была ответственна за борьбу с дезертирами, мародерами, паникерами и распространителями провокационных слухов, а также за очистку городов и стратегически важных объектов от преступных элементов. Кроме того, милиция оказывала содействие транспортным органам НКВД в выявлении вражеских агентов и провокаторов, предотвращала кражи эвакуируемых и военных грузов на железнодорожном и водном транспорте, контролировала перемещение пассажиров, чьи поездки не были вызваны необходимостью, и обеспечивала организованную эвакуацию населения, предприятий и хозяйственных грузов.

Советское правительство с первых дней войны поставило перед органами внутренних дел задачу - вести борьбу с преступностью и обеспечить надежную охрану в тылу. На решение этой задачи встали органы государственной безопасности, милиции, войска по охране тыла, истребительные батальоны.

Для усиления борьбы с преступностью 22 июня 1941 г. был принят Указ «О военном положении», согласно которому все дела о преступлениях, направленных против обороны, общественного порядка и государственной безопасности, рассматривались военными трибуналами. Их приговоры не подлежали обжалованию!

Кроме того, органы милиции обеспечивали проведение в жизнь приказов и распоряжений военных властей, регламентировавших режим в местностях, объявленных на военном положении.

Сегодня уже не секрет, что в начале Великой Отечественной войны фронт обеспечивался за счёт имущества и средств населения. Предоставление жилья, транспорта, биноклей, велосипедов – всё это стало обязанностью милиции. В архивах Костанайской области есть сведения о том, что 6 мая 1942 года было принято решение о восстановлении моста через реку Тобол. Лесоматериал необходимо было «изъять» в некоторых организациях и частных лицах с помощью прокуратуры и милиции [2, с. 165].

В период ВОВ деятельность органов милиции тесно пересекалась с армейской службой. От милиции требовалось, чтобы личный состав органов милиции в любое время, в любой обстановке был готов самостоятельно или совместно с подразделениями Красной Армии принять бой, ликвидировать диверсантов, взять под охрану жизненно важные объекты, создавать оперативную группу для борьбы с вражеской агентурой.

Сложная оперативная обстановка была не только в прифронтовых районах, но и в крупных промышленных областях, находившихся в глубоком тылу.

Отдел по уголовным преступлениям в Казахстане вел борьбу с убийствами, грабежами, разбоями, мародерством, кражами из квартир эвакуируемых, осуществлял

изъятие оружия у преступных элементов и дезертиров, оказывал помощь органам государственной безопасности в выявлении вражеской агентуры. Очень важно было уделять внимание профилактике преступлений среди несовершеннолетних. Много сил отдавала милиция борьбе с детской беспризорностью и безнадзорностью. Большое место в деятельности органов милиции занимала борьба с мошенничеством, изготовлением фальшивых документов, которыми снабжались дезертиры и другие преступники.

Уголовному розыску с самого начала войны пришлось столкнуться с новыми видами преступлений, которых не было в мирное время: дезертирством, уклонением от призыва и службы в армии, распространением провокационных слухов. От работников милиции требовались высокая бдительность, оперативное мастерство, чтобы в огромной массе людей обнаружить преступников, вражеских агентов и умело обезвредить их.

Отдел борьбы с хищениями социалистической собственности и спекуляцией основное внимание уделяли усилению охраны нормированных продуктов, идущих на обеспечение армии и населения, пресечению преступной деятельности расхитителей, спекулянтов и фальшивомонетчиков. Под особым контролем находились торговой сети, склады и предприятия пищевой промышленности.

Государственная автомобильная инспекция активно занималась мобилизацией транспортных средств, включая автомобили, тракторы и мотоциклы, для нужд Красной Армии. Инспекторы ГАИ проводили осмотр и проверку технического состояния транспорта, предназначенного для отправки в действующую армию.

В ходе Великой Отечественной войны очень много людей потерялись друг с другом, без вести пропали. Поэтому необходимо было законодательно закрепить институт безвестного отсутствия, усилить охрану материнства и детства, установить законность брака, зарегистрированного в органах ЗАГСа, усыновления и благоустройства детей, оставшихся без родителей [2, с. 165].

Основными функциями паспортных отделов милиции стали содействие военным комиссариатам в мобилизации военнообязанных и допризывников в Красную Армию, обеспечение строгого паспортного режима в стране, проведение розыскной работы для восстановления утраченных связей между родственниками, а также выдача гражданам пропусков для передвижения по железной дороге и водным путям.

В ходе паспортного контроля работники казахстанской милиции выявляли вражеских лазутчиков в поездах, жилых домах, городских площадях.

Условия военного времени требовали строгой трудовой дисциплины и выполнения заданий любой ценой. На местах начинает складываться авторитарный стиль руководства, который опирался на милицию, суды, прокуратуру, партийные, комсомольские, профсоюзные собрания. Болтливость, пьянство, воровство считали «происками вражеских сил» [2, с. 166].

В начале войны, в июле 1941 года, перед костанайской милицией были поставлены особые задачи: разведка, контрразведка, охрана общественного порядка, научно-культурных ценностей, контроль политэмигрантов, оперативное обеспечение эвакуированных предприятий, 12278 ссыльных, 76406 спецпереселенцев в области, выявление немецких агентов в госпиталях. «В ходе этой боевой деятельности в тылу, погибли двое чекистов и два милиционера, следователь Цыбульский А.Г. пропал без вести в командировке по области» [3].

В годы войны в ряде мест появились вооруженные бандитские шайки скотокрадов. В связи с этим Главное управление милиции направило свои оперативные группы в некоторые республики, области для оказания практической помощи местным органам в организации борьбы с кражами скота.

Костанай всегда считался хлебным краем. Поэтому, в годы войны важной проблемой для местной милиции становится проблема кражи зерна. Чтобы сохранить хлеб и не допустить кражу государственного имущества, костанайская милиция и суды повсеместно организуют суды с вынесением самых суровых приговоров.

За образцовую службу, высокую самоотдачу в условиях военного времени и работу «по-фронтовому» в январе 1945 года милицейский состав Костанайской области получил государственные награды [2, с. 168].

В охране общественного порядка и борьбе с преступностью в годы войны широко применялись служебно-розыскные собаки. Они оказались незаменимыми при прочесах лесов и оврагов, конвоировании и задержании вооруженных преступников, осмотрах мест происшествий и работе по следу преступника.

Во время Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.) Алма-Ата, находясь в глубоком тылу, словно гигантский магнит притягивала преступников из других советских республик. Были здесь и свои криминальные тузы – московский вор Серый, банда «Черная кошка». А у главной спекулянтки Алма-Аты Тамары Фастовской было обнаружено более тысячи американских долларов, полтора килограмма ювелирных украшений, 8 тысяч золотых рублей царской чеканки [4].

Осенью 1941 года Алма-Ату заполнили массы эвакуированных, среди них было немало молодых и здоровых мужчин. Они всеми возможными путями пытались избежать отправки на фронт. На руках у таких «беженцев» были справки о том, что они страдают всевозможными недугами – от плоскостопия до туберкулеза.

Алма-Ата и в предвоенные-то годы особенным спокойствием не отличалась. А в августе – сентябре 1941 года вместе с эвакуированными жителями западных районов РСФСР, Украины, Молдавии и Белорусии в столицу Казахстана хлынули московские, киевские, харьковские, кишневские и минские воры и налетчики. Особенно много проблем горожанам и милиции доставляли квартирные воры и рыночные карманники.

Например, московский вор по кличке Серый обучил своих местных собратьев-форточников красть при помощи особых длинных крючьев. Просовывая изготовленные из железной проволоки крюки в окна и форточки, воры ухитрялись даже снимать ими наволочки с подушек и вытаскивали из шифоньеров одежду.

Среди жертв шайки Серого однажды оказались два работника райкома партии. Злоумышленники выкрали у них служебное оружие – револьвер системы «наган» и пистолет – «браунинг», спрятанные под подушками. Найти похищенное не удалось: из-за этого потерпевших освободили от должностей и направили на фронт...

В 1942 году в Алматы появилась банда «Черная кошка». Они убивали людей за продуктовые карточки, не говоря уж о золотых часах или ювелирных украшениях. Банда орудовала по всему Южному Казахстану: Чимкент, Кызыл-Орда, Джамбул. Обезвредить банду удалось только после войны. В 1946 году сотрудники МГБ – Министерства государственной безопасности – вместе с милиционерами оттеснили банду в горы и там уничтожили [4].

Центром преступности, «рабочим местом» алма-атинского криминалитета в годы войны стал Никольский базар. В то время город жил по продовольственным карточкам, там можно было купить все, что угодно. Но оплачивать товар следовало наличностью, а еще лучше – золотом. Например, очень ценились золотые монеты царской чеканки и ювелирные украшения.

На рынке можно было приобрести товары, одежду и дефицитные продукты питания из городских складов и магазинов (соль, сахар, керосин, мыло, чай, сало...) конечно по завышенной цене. Слаженная работа оперативных сотрудников помогла раскрыть сеть преступлений и задержать преступников.

В годы войны в Алма-Ате силовым ведомствам приходилось иметь дело не только с агентами врагов из нацистской Германии и Японии, но и союзников из США и Великобритании. Их очень интересовали богатейшие залежи полезных ископаемых Казахстана.

В 1944 году Министерство государственной безопасности ликвидировало в Алма-Ате группу из семи диверсантов – дезертиров из Советской Армии. Они готовили покушения на партийных и хозяйственных руководителей, организовывали теракты на эвакуированных в

Алма-Ату предприятиях и занимались вербовкой недовольных советской властью.

Самым же опасным агентом-одиночкой оказался некий Карпенко. Этот опытный и прекрасно подготовленный диверсант семь раз изменял свою фамилию и внешность, постоянно менял места ночевки. Оперативники МГБ арестовали Карпенко в Кустанайской области.

Итак, основными направлениями деятельности казахстанской милиции в тылу было:

1. **Охрана общественного порядка:** поддержание порядка в условиях военного времени, предотвращение паники и беспорядков среди населения.

2. **Борьба с преступностью:** пресечение уголовных преступлений, которые могли участиться из-за общего ухудшения условий жизни и ослабления контроля.

3. **Борьба с дезертирством и паникёрством:** выявление и задержание дезертиров из армии, а также лиц, распространяющих панические слухи или занимающихся мародёрством.

4. **Обеспечение эвакуации:** содействие в организованной эвакуации населения, промышленных предприятий и материальных ценностей из прифронтовых районов в тыловые города.

5. **Контроль за соблюдением военного положения:** обеспечение выполнения комендантского часа, проверка документов и контроль за перемещением граждан.

В тыловых городах милиция играла ключевую роль в поддержании стабильности и порядка, что способствовало бесперебойной работе предприятий и обеспечению фронта необходимыми ресурсами.

Список литературы

1. Алдабергенов А.Т. Курс лекций по дисциплине «История органов внутренних дел Республики Казахстан» // https://ozlib.com/1048665/pravo/militsiya_kazahstana_gody_velikoy_otechestvennoy_voynu.

2. Кустанай-Костанай: очерки истории (с 1936 по 2013 годы) / под ред. И.К. Тернового. Т. 2. – Костанай, 2013. – 800 с.

3. Из истории города Костаная. К 130-летию: сборник документов. - Костанай, 2009. – С. 308.

4. В годы войны Алма-Ата была криминальной столицей // Республиканская газета «Караван». – 2007. - 14 декабря. // <https://www.caravan.kz/news/v-gody-vojjny-almata-byla-kriminalnoj-stolicej-50472/>.

УГРОЗЫ, СВЯЗАННЫЕ С ЦИФРОВЫМИ ТЕХНОЛОГИЯМИ И ИСКУССТВЕННЫМ ИНТЕЛЛЕКТОМ

Бисенбайқызы Т.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Омаров А.С.,

преподаватель кафедры административно-правовых дисциплин, подполковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Одной из основных угроз, связанных с цифровыми технологиями, является нарушение конфиденциальности личных данных. В условиях всеобъемлющей цифровизации человечество сталкивается с возрастающим риском утечек персональных данных. Платформы для социальных сетей, интернет-магазины, медицинские и образовательные учреждения ежедневно собирают огромные объемы данных о пользователях. Эти данные могут быть использованы не только с целью улучшения услуг, но и для манипуляций, мошенничества, а также для реализации кибератак. Искусственный интеллект (далее - ИИ) уже используется для автоматизации ряда процессов в производственных, финансовых и

сервисных отраслях. Это ведет к замещению людей машинами, что может привести к массовым увольнениям и повышению безработицы. С каждым годом всё больше процессов в нашей жизни становятся зависимыми от технологий [1]. В будущем мы можем столкнуться с ситуацией, когда глобальная зависимость от ИИ приведет к массовым сбоям в случае кибератак или технических неисправностей. Когда большинство аспектов нашей жизни, таких как финансы, работа, отдых и образование, будут зависеть от технологий, любая несанкционированная или даже случайная ошибка может иметь катастрофические последствия. Однако, как и любые другие революционные технологии, они несут с собой определенные угрозы, которые могут оказать негативное влияние на общество. Необходимость разработки законодательных и этических норм, направленных на регулирование и ограничение рисков, связанных с цифровизацией, становится очевидной.

Угрозы безопасности. Безработица и неравенство. Одной из главных угроз, вызванных развитием ИИ и цифровых технологий, является проблема безопасности данных и киберугроз. Современные цифровые технологии позволяют собирать, обрабатывать и анализировать огромные объемы личной информации пользователей. Это создает риски для конфиденциальности данных, так как к ним могут получить доступ хакеры, злоумышленники или даже недобросовестные компании. Из-за автоматизации высококвалифицированные специалисты, работающие с ИИ, могут получать значительные доходы, в то время как неквалифицированные или низкоквалифицированные рабочие, чьи профессии подвержены автоматизации, могут остаться без работы и с низким доходом. Это приводит к углублению экономического неравенства как внутри стран, так и на глобальном уровне между развитыми и развивающимися странами [2].

Проблемы с трудовой мобильностью: многие профессии, которые раньше требовали физического присутствия, могут быть выполнены удаленно с использованием новых технологий. Однако это может создать дополнительные проблемы для людей, которые не могут работать удаленно из-за недостатка образования или доступа к соответствующим технологиям. Каковы границы использования ИИ в принятии важных решений, таких как назначение наказаний или решение о жизни и смерти человека? Эти вопросы требуют разработки четких моральных норм и законодательных актов.

Пути решения угроз и рисков: одним из важнейших путей решения угроз и рисков является создание эффективных законодательных норм и регуляций, которые обеспечат защиту интересов общества в условиях активного внедрения цифровых технологий и ИИ. Важно разработать национальные и международные законы, регулирующие использование ИИ.

Кибербезопасность и защита данных. Страны должны принимать законы о защите данных и кибербезопасности, чтобы защитить частные и корпоративные данные от утечек и атак. Важно развивать законы, направленные на защиту пользователей от киберпреступников и других злоумышленников. Правительства и частные компании должны инвестировать в образовательные программы, направленные на обучение навыкам работы с цифровыми технологиями и ИИ. Это поможет людям адаптироваться к меняющемуся рынку труда [3].

Использование ИИ в правовых и медицинских системах: применение ИИ в таких сферах, как судебная система и здравоохранение, требует принятия четких этических норм. Например, в судебной системе ИИ не должен иметь права самостоятельно принимать окончательные решения, а лишь служить инструментом для анализа и подачи рекомендаций.

Инвестиции в кибербезопасность: правительства и частные компании должны активно инвестировать в разработку новых систем защиты от кибератак. Включение методов шифрования данных, разработка многослойных систем защиты и другие передовые технологии будут способствовать улучшению безопасности данных. - Сотрудничество в области киберугроз. Страны должны активно сотрудничать в борьбе с международными киберпреступлениями.

Список литературы

1. Борисенко А.И. Этика в цифровую эпоху: искусственный интеллект и права человека. - Алматы: Литературный центр, 2019.
2. Шанин А.И., Мухаметова М.С. Искусственный интеллект: возможности и угрозы для человечества. - Алматы: Экономика, 2019.
3. Мухаметжанова Г.Т., Тулеубекова М.Б. Цифровые технологии в образовательной системе Казахстана: проблемы и решения. - Алматы: ЖГУ, 2020.

КИБЕРБЕЗОПАСНОСТЬ В КАЗАХСТАНЕ

Газезова М.Е.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Сагалиева А.М.,

магистр юридических наук, доцент кафедры административно-правовых дисциплин,
полковник полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Мы живем в веке глобализации и непрерывном развитии технологий. В связи с этим на сегодняшний день интернет в нашей жизни занимает все больше и больше места. И нельзя не отметить тот факт, что внедрение современных технологий в повседневную жизнь граждан и работу организаций требует усиления защиты от киберугроз для государственных и правоохранительных структур. Это подразумевает как обеспечение текущей безопасности серверов, так и непрерывное совершенствование систем кибербезопасности.

Для обеспечения информационной безопасности государственных органов, физических и юридических лиц, а также выработки механизмов предупреждения и оперативного реагирования на инциденты информационной безопасности в 2017 году в Республике Казахстан была принята Концепция кибербезопасности «Киберщит Казахстана» [1].

Эта концепция, помимо прочего, формирует ключевые принципы государственной политики в области охраны электронных информационных ресурсов, информационных систем и телекоммуникационных сетей, а также гарантирует безопасное применение информационно-коммуникационных технологий.

В целом, ознакомившись с данной концепцией, хотелось бы отметить, что наше государство действительно прилагает все усилия для предотвращения интернет-атак. Свое утверждение могу подтвердить следующими фактами:

- создан центр мониторинга безопасности «электронного правительства», который ежедневно сканирует системы на предмет уязвимостей. Обнаруженные проблемы оперативно сообщаются владельцам информационных систем для их устранения.

- проведен анализ и обновление учебных программ и профессиональных стандартов в области информационной безопасности. Увеличено количество и улучшено качество подготовки специалистов, а также организовано повышение квалификации для уже работающих в этой сфере.

- налажено международное сотрудничество в сфере кибербезопасности. Организован эффективный обмен информацией о киберугрозах с другими странами.

В Казахстане за кибербезопасность в правоохранительных органах отвечает Министерство внутренних дел (МВД). В 2024 году в структуре МВД было сформировано специальное подразделение «К», предназначенное для борьбы с преступлениями в сфере высоких технологий. Помимо МВД, в этой области также активно работает Генеральная прокуратура Республики Казахстан.

С 13 марта 2025 года усилена ответственность за нарушения в сфере защиты персональных данных, электронных документов и ЭЦП: увеличены сроки давности

привлечения к административной ответственности, административные штрафы в сфере защиты персональных данных выросли в 3 раза, а в сфере информатизации — в 5 раз. Введены новые меры за незаконное использование ЭЦП и отсутствие проверки его подлинности [2].

Кроме разработки различных тенденций по усовершенствованию безопасности, нужно не забывать и об образовательной сфере. Так как, проблема кибермошенничества кроется не только в недостатках системы развития безопасности со стороны государства, но зависит и от культуры кибербезопасности каждого пользователя. В результате недостаточного понимания пользователями основ защиты личной информации в цифровом пространстве, а также незнания распространенных способов кибер-атак (таких как фишинговые сайты, маскирующиеся под интернет-магазины и банки, вредоносные программы, распространяемые через взломанные сайты, и загрузка пиратского ПО), тысячи казахстанцев подвергаются риску стать жертвами киберпреступлений, а их технические устройства могут быть использованы для противоправных действий с использованием информационно-коммуникационных технологий.

Более того, такие компании могут представлять угрозу для других организаций, особенно для крупных предприятий и государственных структур, с которыми они взаимодействуют в рамках партнерских отношений или в качестве поставщиков услуг. Именно поэтому ведется подготовка кадров в сфере информационной безопасности. Ежегодно увеличивается государственный образовательный заказ. Так, в 2024–2025 годах выделено 3600 образовательных грантов в сфере кибербезопасности и криптологии [3].

В целом, подводя итог, хотелось бы отметить, что уровень развития кибербезопасности в Казахстане за последние несколько лет очень вырос, но не несмотря на успехи нашей страны в сфере кибербезопасности, остаются области, требующие улучшения. В связи с этим необходимо: 1. Во всех государственных организациях и их филиалах необходимо организовать специализированные подразделения, отвечающие за кибербезопасность. 2. Для эффективной защиты государственных информационных ресурсов требуется усилить подготовку IT-профессионалов высокого уровня. Кроме того, важно повысить общую компьютерную грамотность населения. Недостаточная квалификация специалистов и низкий уровень знаний граждан приводят к росту киберпреступности и затрудняют расследование таких дел. 3. Для обеспечения эффективной кибербезопасности требуется наладить взаимодействие и координацию между всеми государственными органами и правоохранительными структурами.

Список литературы

1. Комитет по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан // <http://pravstat.prokuror.gov.kz/rus/> (22.03.2025).

2. Кибербезопасность в Казахстане: развитие инфраструктуры, новые меры защиты и цифровая грамотность // <https://kazpravda.kz/n/kiberbezopasnost-v-kazahstane-razvitie-infrastruktury-novye-mery-zashchity-i-tsifrovaya-gramotnost/> (22.03.2025).

3. Кибербезопасность в Казахстане: развитие инфраструктуры, новые меры защиты и цифровая грамотность // <https://www.gov.kz/memleket/entities/mdai/press/news/details/961415?lang=ru&ysclid=m8psjlpkz9389801310> (22.03.2025).

О ВОЗМОЖНОСТЯХ ПРИМЕНЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ВОСПИТАТЕЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ В СФЕРЕ ПРОФИЛАКТИКИ ПРЕСТУПНОГО НАСИЛИЯ СО СТОРОНЫ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ЛИЦ

Ерушенко О.Л.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Алимпиев А.А.,

старший преподаватель кафедры уголовного права и криминологии, подполковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Обеспокоенность относительно тенденций распространенности буллинга и насилия в среде казахстанских школьников, отмечена Президентом Республики Казахстан Касым-Жомартом Токаевым в октябре 2023 года на Республиканском съезде педагогов [1].

Причины совершения несовершеннолетними насильственных преступлений, такими видными представителями зарубежной криминологической науки, как Э. Лемерт, Н. Кристи, Ф. Танненбаум, Г. Шнайдер, усматриваются в их недостаточной социализации, незрелости и инфантильности [2, с. 142-146.].

Для сдерживания деструктивных процессов, протекающих в среде казахстанских подростков, назрела насущная потребность концентрации усилий всех субъектов профилактики правонарушений по противодействию преступной агрессии, проявляемой со стороны несовершеннолетних лиц.

Так, общественный резонанс вызвал вопиющий факт жестокого избиения группой подростков тринадцатилетнего школьника в г. Павлодаре [3]. Происходившее было снято на видео и распространено в социальных сетях. В ходе расследования уголовного дела выяснилось, что группа подростков терроризировала сверстников, проживающих в районе их проживания.

Обеспечение защиты жертв преступного насилия несовершеннолетних лиц, вместе с тем предполагает совершенствование всех видов и мер профилактического воздействия, применяемых в отношении подростков, демонстрирующих девиантное (отклоняющееся) поведение.

Идеи одного из выдающегося педагогов А.С. Макаренко продолжают сохранять несомненную практическую ценность и прикладную направленность. Педагогическая концепция А.С. Макаренко предполагает идею воспитания трудного подростка через коллектив. По его мнению, «воспитанник должен выступать как член общества, отвечающий за поступки и не только за свои, но и своих товарищей». Большое внимание в деле коррекции девиантного поведения подростка он уделял влиянию труда, но с оговоркой об отсутствии его пользы без «общественного» и «политического» воспитания [4, с.67-69.].

В контексте заимствования опыта зарубежных стран по профилактике девиантного поведения несовершеннолетних отдельного внимания заслуживает практика функционирования дневных лагерей для «трудных подростков» состоящих на профилактическом учете в органах внутренних дел Российской Федерации.

Так, в 2018 году Правительственная комиссия по профилактике правонарушений Российской Федерации выступила с предложением к губернаторам о создании и финансировании специальных смен для трудновоспитуемых подростков в детских лагерях отдыха.

Положительный отклик о выдвинутой инициативе был дан Уполномоченной по правам человека в РФ Анной Кузнецовой. По ее мнению, претворение в жизнь подобных инициатив позволит снизить уровень детской агрессии и насильственной формы поведения [5].

На сегодняшний день в Российской Федерации уже имеется положительный опыт в данном направлении. Например, на базе воинских частей в Ленинградской области функционируют круглосуточные лагеря оборонной направленности (Перевоспитывать

трудных подростков в России будут в детских лагерях) [6].

Не менее интересным в рамках изучаемого нами вопроса, представляется опыт США, где существует система перевоспитания трудных подростков на базе военизированных лагерей. Отправка в данный лагерь может осуществляться во внесудебном порядке по желанию родителей. Срок пребывания в лагере составляет в среднем около 4,5 месяцев. Атмосфера в учреждении схожа с тренировочными лагерями американских солдат.

Основная задача Correctional Boot Camps - привить девиантным подростком уважение к обществу, а также послушание к старшим и родителям. Воспитанники вынуждены выполнять выматывающие физические (ежедневный бег с препятствиями, поднятие тяжестей, отжимания) и интеллектуальные упражнения. Режим питания предусматривает ограничение потребления сладостей и запрет на фастфуды. За проявленные элементы неподчинения, ослушавшегося подростка ждет строгое наказание, о котором он сможет сообщить с опозданием, так как телефонная связь с родителями ограничена.

Из положительных моментов существующей в США системы Correctional Boot Camps можно отметить возможное формирование дисциплинированности, чувства ответственности, социальной зрелости, а также вероятностное изменение у трудных подростков траектории поведения в сторону выбора законопослушной модели поведения [7].

К негативному моменту подобных лагерей стоит отнести недостаточность фокусирования внимания на психотерапевтической составляющей коррекции поведения воспитуемых.

В целом, по итогам рассмотренных в статье вопросов предлагаем вниманию следующие выводы.

1. Ранняя профилактика насильственных преступлений и агрессивной формы поведения со стороны несовершеннолетних должна строиться на принципах, сформулированных идеях и апробированной видными педагогами методикой перевоспитания «трудных» подростков.

2. Предупреждение насильственной и агрессивной модели поведения несовершеннолетних целесообразно осуществлять путем создания условий по вовлечению девиантных подростков в конструктивные социальные процессы, где они могут проявить свою индивидуальность правомерными способами.

Список литературы

1. Касым-Жомарт Токаев прокомментировал скандалы с буллингом в казахстанских школах // <https://www.zakon.kz/obshestvo/6409262-kasymzhomart-tokaev-prokommentiroval-skandaly-s-bullingom-v-kazakhstanskikh-shkolakh.html> (20.02.2024).

2. Шнайдер Г. Криминология. - М., 1994. - 502 с.

3. Жестокое избиение подростка в Павлодаре: группа родителей сделала заявление // https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/jestokoe-izbienie-podrostka-pavlodare-gruppa-roditeley-510047/ (15.02.2025).

4. Макаренко А.С. Педагогическая поэма / А.С. Макаренко. - М.: Популярная литература, 1981. - 151 с.

5 Анна Кузнецова предложила взять агрессию школьников под контроль // <https://rg.ru/2018/08/15/reg-sibfo/anna-kuznecova-predlozhila-vziat-agressiiu-shkolnikov-pod-kontrol.html>.

6. Военно-патриотические сборы для трудных подростков проходят в Ленобласти // <https://vmeste-rf.tv/news/military-patriotic-camps-for-troubled-teens-are-held-in-the-leningrad-region/> (16.02.2025).

7. Как в Америке решают проблемы с трудными подростками // <https://need4study.com/articles/5065> (22.02.2025).

ДЕПОРТАЦИЯ НАРОДОВ В КАЗАХСТАН: ИСТОРИЯ, ПРИЧИНЫ, ПОСЛЕДСТВИЯ

Жалелова А., Жолдыбек С.,

курсанты 1 курса

Научный руководитель: Евдокимова О.Н.,

кандидат педагогических наук, профессор кафедры ООД

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Ни один из народов, населявших Советский Союз, не пережил сталинского насилия, геноцида и этноцида, политических репрессий. За годы советской власти не только отдельные партийные, советские, комсомольские работники, но и весь народ были отнесены к ненадежным и коварным народам, насильственно депортированы из исторической родины.

Под депортацией (от лат. «deportatio» - «изгнание», «копирование») народов следует понимать изгнание из страны представителей определенной национальности в связи с определенными действиями [1].

В 1920-х и 1950-х годах насильственное переселение жителей стало основным компонентом сталинских репрессий, которое осуществлялось по следующим признакам:

1. **Этнический (национальный) признак** — репрессии и депортации проводились в отношении целых этнических групп, признанных «ненадежными» или «враждебными» (например, крымские татары, чеченцы, ингуши, немцы Поволжья, корейцы, калмыки и др.). Эти действия зачастую не сопровождалась индивидуальными обвинениями и проводились коллективно.

2. **Социальный признак** — переселению подвергались представители определённых социальных слоёв, признанных «классовыми врагами», включая кулаков, священнослужителей, зажиточных крестьян и другие категории, не вписывающиеся в идеологию советской власти.

3. **Политический признак** — перемещению подлежали лица, подозреваемые в нелояльности к советскому режиму, а также члены их семей. Это включало лиц, обвинённых в сотрудничестве с оккупационными властями, участии в националистических движениях, шпионаже или иных формах «антисоветской» деятельности.

4. **Военно-стратегический признак** — депортации осуществлялись в целях «обеспечения безопасности» в приграничных и стратегически важных районах. В частности, в годы войны власти опасались возможного сотрудничества этнических меньшинств с вражескими армиями.

5. **Религиозный признак** — репрессиям подвергались представители религиозных меньшинств, чьи взгляды противоречили официальной атеистической идеологии. В некоторых случаях религиозная принадлежность становилась дополнительным фактором риска депортации.

Среди всех форм насильственных депортаций, осуществлённых в Советском Союзе, первой по хронологии выступила политика социально-классовых репрессий, проводимая большевистским режимом. Эта форма насилия, получившая наиболее активное развитие в конце 1920-х — начале 1930-х годов, была направлена против определённых социальных слоёв населения, прежде всего зажиточного крестьянства (так называемых "кулаков"), духовенства и представителей дореволюционной интеллигенции. Данная политика, имевшая ярко выраженный идеологический характер, сопровождалась конфискацией имущества, принудительным трудом и массовыми переселениями в отдалённые и труднодоступные регионы страны — Сибирь, Урал, Север, Казахстан и Среднюю Азию.

Советская власть рассматривала эти меры как инструмент классовой борьбы и «очищения» общества от элементов, несовместимых с социалистическим строем. По оценкам исследователей, в ходе кампаний раскулачивания и коллективизации в 1930–1933 годах только в Казахстан было переселено свыше 250 тысяч человек, что делает социально-классовую депортацию первой и одной из самых масштабных волн принудительных

миграций в истории СССР.

В своей статье мы хотим проследить, как проходило расселение депортированных народов на территории Казахстана, определить количественный состав каждого отдельного народа и их комплексный состав по республике в целом.

Этнодемографический кризис, уничтоживший миллионы крестьян, которых называли кулаками, нанес огромный ущерб народам СССР. Они состояли на учете в специальных комендатурах [1].

По статистике, количество депортированных в СССР с 1920 по 1949 год достигло 3,2 миллиона человек.

В 1932-1933 годах в Казахстан в ходе раскулачивания богатых в Казахстан было переселено около 5500 семей, из среднего и Нижнего Поволжья, Московской области, Северо-Кавказского региона. Казахстан стал синонимом слова «Сибирь». Общее количество спецпереселенцев из внутренних районов России, Украины, Белоруссии и других республик к 1936 году достигло 360 тыс. человек [2].

В 1940–1941 годах на территорию Казахской ССР было переселено около 200 тысяч поляков. Основными регионами их размещения стали Акмолинская, Актюбинская, Костанайская, Павлодарская, Северо-Казахстанская, Талдыкорганская, Жамбылская и Алматинская области. Ранее, весной 1938 года, в рамках политики насильственного перемещения населения, в восемь областей Казахстана — Кызылординскую, Алматинскую, Северо-Казахстанскую, Атыраускую, Карагандинскую, Костанайскую, Актюбинскую и Южно-Казахстанскую — были переселены 70 корейских колхозов.

Осенью 1938 года (октябрь–ноябрь) иранцы, проживавшие на территории Туркменской, Азербайджанской, Грузинской и Армянской ССР, также подверглись депортации и были направлены в Алматинскую и Южно-Казахстанскую области. С 1937 года без официальных оснований была осуществлена депортация около 7,3 тысячи курдов с территории Армянской и Азербайджанской ССР в республики Центральной Азии, включая Казахстан.

В 1943 году в связи с упразднением Карачаевской автономной области были депортированы около 45,5 тысячи карачаевцев, основная часть которых была размещена в Жамбылской и Южно-Казахстанской областях. Остальные семьи направлялись в соседние республики — Кыргызстан и Узбекистан. Аналогичная судьба постигла балкарцев: с территории Северного Кавказа было выселено около 46,6 тысячи представителей этого этноса. Основным регионом их расселения стали южные области Казахстана, а часть населения также была депортирована в Кыргызстан.

К 1945 году численность чеченцев и ингушей, депортированных в Казахскую ССР, достигла 406,3 тыс. человек. На основании приказа от 28 октября 1943 года в Кызылординскую область были переселены 2,2 тыс. калмыков из Калмыцкой АССР. В мае 1944 года, в соответствии с распоряжением Л.П. Берии, было организовано выселение крымских татар из территории Крымской АССР. В результате данной операции, осуществленной посредством 50 эшелонов, в Казахстан было направлено 4501 человек татарской национальности, а также около 7 тыс. болгар и греков.

В общей сложности, в 1943–1944 годах в Казахскую ССР было принудительно переселено 109,3 тыс. семей. Эти демографические процессы оказали существенное влияние на этническую структуру населения республики. В частности, доля казахов в общей численности населения сократилась с 38 % (по данным переписи 1939 года) до 30 % к середине 1940-х годов. В отдельных регионах зафиксировано двукратное снижение удельного веса коренного казахского населения.

В период с 1937 по 1956 год Казахстан стал местом депортации и принудительного переселения различных народов в рамках сталинской политики борьбы с «врагами народа», а также в контексте Второй мировой войны и послевоенной ситуации. Множество этнических групп, в том числе чеченцы, ингуши, крымские татары, калмыки, корейцы, а также представители других национальностей, были насильственно переселены на территорию

Казахстана, в том числе в его северные районы, что оставило глубокий след в истории республики [3].

Одной из ключевых причин массовых депортаций в Казахстан в 1930–1950-х годах были политические репрессии, проводившиеся в Советском Союзе.

Сталинская власть обвиняла определённые народы в сотрудничестве с фашистами, несмотря на отсутствие реальных доказательств. В 1937–1938 годах началась массовая волна репрессий, в ходе которой многие этнические группы были объявлены «врагами народа» [3].

Кроме того, депортации были частью более широкой политики Сталина, направленной на изменение этнического состава и структуры советских республик, а также на укрепление контроля над регионом. Северный Казахстан стал одним из основных мест переселения, поскольку это был достаточно отдалённый и труднодоступный регион, что позволяло минимизировать сопротивление и обеспечить полный контроль над депортированным населением.

Депортации проводились в условиях жестокого насилия и бесчеловечности. Людей вывозили с мест их постоянного проживания в кратчайшие сроки, часто не давая возможности собрать вещи или подготовиться к переезду.

Одной из самых известных и трагичных депортаций была высылка чеченцев и ингушей в 1944 году. В Казахстан было переселено более 100 тысяч человек из этих народов.

Серьезные последствия депортаций сказались не только на условиях жизни, но и на демографическом и социальном положении целых народов. Эвакуированные жители подвергались жестоким условиям на протяжении всего пути: переходы были долгими и тяжелыми, сопровождалась голодом, болезнями и многочисленными жертвами. Множество людей погибло от голода, холода и болезней в пути и на месте [3].

Во время Великой Отечественной войны Казахстан стал одной из основных «тихих эвакуационных точек». Сюда было перевезено огромное количество людей, включая военнослужащих, женщин, детей, стариков и рабочих, которые подвергались опасности на оккупированных территориях.

Казахстан в годы Великой Отечественной войны стал не только одним из главных регионов приёма депортированных и переселённых народов из различных республик Советского Союза, но и важным промышленным центром. В республику было эвакуировано значительное количество заводов, фабрик и другого промышленного оборудования, что способствовало экономическому развитию, но одновременно обострило ряд социальных проблем. Массовое перемещение населения, а также размещение производственных объектов потребовали значительных ресурсов, что усилило нагрузку на инфраструктуру и социальные службы региона.

Тотальные депопуляционные процессы, вызванные насильственными депортациями и переселениями, привели к глубоким изменениям в социальной и культурной структуре Казахстана. Принудительно перемещённые лица нередко сталкивались с тяжёлыми условиями проживания, отсутствием социальной поддержки и дискриминацией со стороны части местного населения, что способствовало росту социальной напряжённости.

Экономика республики в рассматриваемый период также подверглась существенным трансформациям. Размещение новых поселений в труднодоступных и малоосвоенных районах требовало значительных усилий и вложений, что негативно сказывалось на развитии сельского хозяйства и промышленности. Инфраструктура зачастую не справлялась с резко возросшей численностью населения, что усугубляло проблемы в сферах здравоохранения, образования и обеспечения продовольствием.

После смерти И.В. Сталина в 1953 году начался процесс реабилитации репрессированных народов. В 1956 году была официально завершена практика массовых депортаций, и начался постепенный процесс возвращения депортированных на исторические территории. Однако не все народы получили возможность вернуться: если чеченцы и ингуши смогли восстановить свои автономии, то, например, крымские татары были вынуждены продолжать проживание в местах ссылки [4].

Последствия депортаций продолжали оказывать влияние на этническую и социальную структуру Казахстана на протяжении последующих десятилетий. Республика стала постоянным местом проживания для множества этнических меньшинств, сыгравших значимую роль в формировании многонационального состава населения и в развитии культурной среды региона.

Таким образом, депортации 1937–1956 годов оставили глубокий след в истории Казахстана, определив демографические, социальные и культурные процессы в республике на долгие годы. Эти события служат напоминанием о разрушительной силе политических репрессий и важности соблюдения прав человека в условиях многонационального государства.

Список литературы

1. Мишимбаев С.М., Исова Л.Т. Проблема истории польских переселенцев в Казахстане (1936-1946 гг.). – Алматы, 2020. – 158 с.
2. Некрич А. Наказанные народы // Нева. - 2020. - № 10
3. Айсфельд А. Депортация, спецпоселения, трудовая армия. – Алматы, 2021. – 286 с.
4. Садыков М.К. Депортированные в Казахстан народы: время и судьбы. – Алматы, 2018. – 428 с.

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕСТЕГІ ДАНИЯ МЕМЛЕКЕТІНІҢ ТӘЖІРИБЕСІ

Жакаева Ж.,

3 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: Байтасова М.Ж.,

аға оқытушы, экономика және құқық факультеті

А. Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті

Бұл мақалада Дания мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы шараларының тәжірибесі қарастырылады. Қазақстан Республикасы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті жүзеге асыру барысында Дания мемлекетінің оң тәжірибесі ұсынылады.

Сыбайлас жемқорлық – бұл заманауи қоғамның дамуына айтарлықтай қауіп төндіретін жаһандық құбылыс. Ол демократиялық институттарды әлсіретіп, құқықтық мемлекет қағидаттарына қайшы келеді, ал әлеуметтік және экономикалық тұрақтылықты бұзады. Transparency International ұйымының төрағасы Франсуа Валериан атап өткендей, сыбайлас жемқорлықпен күрес халықаралық қауымдастық пен әрбір ел үшін басты әрі ұзақ мерзімді басымдыққа айналуы тиіс. Бұл тек дамудың кепілі ғана емес, сонымен қатар адам құқықтарын қорғау мен тұрақты қоғам құрудың маңызды алғышарты.

Қазіргі кезде сыбайлас жемқорлық мәселесін әр мемлекетте, түрлі халықаралық ұйымда кездестіруге болады. Бірақ ол барлық жерде бірдей бола бермейді. Тарихи дәуір және мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық даму кезеңіне қарай сыбайлас жемқорлықтың пайда болу мәселелері де әр алуан болып келеді. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің өзекті мәселелері, бұл яғни жалпыға мәлім ең алдымен, қоғамға қауіптілігімен, құпиялылығымен, ерекше құрылымы мен экономикаға кері әсер етуімен, құқыққа қайшылығымен және басқада зиянды зардаптарымен сипатталады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті табысты жүргізіп отырған елдерге Дания, Финляндия, Швеция, Жаңа Зеландия, Нидерланды, Норвегия, Швейцария, Австралия, Сингапур, Ұлыбритания, АҚШ, Исландия, Жапонияны жатқызуға болады [1, б. 3].

Сыбайлас жемқорлықпен күрес саласында жетістікке жеткен елдердің бірі – Дания. Статистика бойынша, Дания 2014 жылы әлемдегі ең аз сыбайлас жемқорлық байқалатын ел атанды. 2001–2016 жылдар аралығында оның орташа индексі 93 баллды құрап, бұл

көрсеткіш кейінгі жылдары тұрақты сақталып келеді. Елде жемқорлыққа қарсы күрес тек заңнамалық деңгейде ғана емес, қоғамдық санада да берік қалыптасқан. Дания Қылмыстық кодексі жемқорлық әрекеттерге нақты баға береді: 144-бап – пара алу, 122-бап – қызметтік өкілеттікті асыра пайдалану, 299-бап – жеке сектордағы жемқорлық үшін жауапкершілік қарастырады. Сонымен қатар, шенеуніктің өмір салты табысына сәйкес келмеген жағдайда, ол өзінің адалдығын дәлелдеуге міндетті. Бұл – қоғам алдындағы сенімді сақтау мақсатында қолданылатын ерекше тетік, мұндай тетік мансаптағы беделге бірден нүкте қоя алады, сондықтан лауазым иелері заң мен моральдық нормаларды қатаң сақтауға мәжбүр.

Жемқорлықтың алдын алуда Данияда тиімді институционалдық жүйе қалыптасқан. Мемлекеттік аудит қызметі, Омбудсмен институты және тәуелсіз соттар заңбұзушылықтарға тосқауыл қоюда маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, мемлекеттік қызметтерді цифрландыру жемқорлық тәуекелдерін айтарлықтай азайтты. e-Boks, NemID, Borger.dk платформалары арқылы қызметтер онлайн көрсетіледі, бұл шенеуніктермен тікелей байланысты шектейді және процестердің ашықтығын қамтамасыз етеді. Ірі көлемдегі қолма-қол есеп айырысудың шектелуі ақша айналымын бақылауға мүмкіндік беріп, салықтан жалтару мен көлеңкелі экономиканың алдын алады. Данияда кез келген қаржылық операция ашық жүргізіледі және бақылау органдарының назарында болады. Жеке секторда да жемқорлыққа мүлдем төзбеушілік қағидасы қалыптасқан. Дания сауда кеңесі, Дат өнеркәсібі конфедерациясы сияқты ірі ұйымдар келісімшарттарға арнайы антикоррупциялық ережелер енгізіп, оларды бұзған жағдайда серіктестікке тыйым салады. Бұл шараларға Данияның халықаралық даму агенттігі де белсенді қатысады, ол шетелде жұмыс істейтін компанияларға кеңес беріп, жемқорлық тәуекелдерін азайтуға көмектеседі. Сонымен қатар, мемлекеттік қызметшілердің жоғары әлеуметтік қорғалуы – жемқорлықтың алдын алудың маңызды факторы. Тегін медицина, білім, тұрақты жалақы мен әлеуметтік кепілдіктер заңсыз табысқа деген қажеттілікті төмендетеді. Данияның сыбайлас жемқорлық деңгейінің төмен болуы бірнеше өзара байланысты факторлардың нәтижесі болып табылады:

1. Мықты заңнамалық база: Данияда сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресетін айқын және қатаң заңдар бар. Заңдар тек қана жемқорлық әрекеттерін емес, сонымен қатар оның алдын алу шараларында қамтиды.

2. Мемлекеттік органдардың жоғары деңгейдегі ашықтығы және транспаренттілігі: Данияда мемлекеттік органдардың жұмысына қоғамның қадағалауы жоғары. Мемлекеттік ақпараттардың ашықтығы қамтамасыз етілген, бұл сыбайлас жемқорлықтың алдын алуда маңызды рөл атқарады. Онлайн платформалар арқылы мемлекеттік бюджеттің жұмсалуды, мемлекеттік сатып алулар туралы ақпараттар және басқада маңызды мәліметтер жарияланады.

3. Жоғары этикалық нормалар және мемлекеттік қызметкерлердің жалақысының жоғары деңгейі: Данияда мемлекеттік қызметкерлердің жалақысы жоғары, бұл оларды пара алуға аз ынталандырады. Этикалық кодекстерді енгізу және олардың қатаң сақталуы да маңызды рөл атқарады [2, б. 2].

Қазақстан сыбайлас жемқорлықты жою үшін келесі шараларды қолдануы мүмкін деп санаймыз.

1. Заңнаманы жетілдіру: сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңдарды күшейту және олардың тиімділігін арттыру.

2. Мемлекеттік органдардың ашықтығы мен транспаренттілігін арттыру: мемлекеттік ақпараттың ашықтығын қамтамасыз ету және онлайн-платформаларды қолдану.

3. Қоғамдық бақылауды нығайту: БАҚ пен қоғамдық ұйымдардың сыбайлас жемқорлықпен күрестегі рөлін арттыру.

4. Мемлекеттік қызметкерлердің этикалық нормаларын нығайту: мемлекеттік қызметкерлердің жалақысын көтеру және этикалық кодекстерді енгізу. Оқыту бағдарламаларын жетілдіру арқылы мемлекеттік қызметкерлердің этикалық санасын арттыру [3, б. 3].

Данияның сыбайлас жемқорлықпен күрестегі тәжірибесі – заңнамалық негіздің

мықтылығы, сот жүйесінің тәуелсіздігі, мемлекеттік басқарудың ашықтығы және азаматтық қоғамның белсенділігімен ерекшеленеді. Бұл үлгі көптеген мемлекеттер үшін тиімді бағыт ретінде қарастырылады. Қазақстан да осы салада нақты қадамдар жасауда, алайда заңдардың толық орындалмауы, құқық қорғау органдарына сенімнің аздығы және қоғамдық бақылаудың әлсіздігі тиімділікті шектейді. Сондықтан Данияның тәжірибесін бейімдеп қолдану арқылы Қазақстан сыбайлас жемқорлықпен күрес деңгейін арттыра алады. Бұл үшін саяси ерік, қоғамның белсенділігі және жүйелі реформалар қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. Қапышева С. Шетелдерде сыбайлас жемқорлық күресудің тәжірибесі [Мақала] // Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан. - 2012. - №4 (28). – 57-60 б.
2. Лионов А. Антикоррупционная политика Дании [Текст]. // Скиф. Вопросы студенческой науки – 2020. – № 5 (45) – 351-354 б.
3. Қаржаубаева Г. Сыбайлас жемқорлықтың әлеуметтік-экономикалық салдары [Мақала].–2021. –4-8 б.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІЛІКТІҢ ДАМУЫНЫҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Жанатбек А.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Ақылбекова А.Б.,

жалпы заң пәндері кафедрасы бастығының орынбасары, полиция подполковнигі
Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Мемлекеттілік - саяси-құқықтық, институционалдық, әлеуметтік-мәдени және экономикалық салаларды қамтитын кешенді және көп деңгейлі ұғым. Конституциялық негіздер мемлекеттік билікті, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын ұйымдастырудың нысандары мен қағидаларын, сондай-ақ билік институттары арасындағы өзара іс-қимыл тетіктерін айқындайтын құқықтық негіз болып табылады [1]. Қазақстан Республикасында 1991 жылы тәуелсіздік алғаннан кейін мемлекеттіліктің қалыптасу процесі конституциялық заңнаманың дамуы мен эволюциясымен тығыз байланысты.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы Конституциясы 1995 жылғы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды және елдің саяси және құқықтық дамуының стратегиялық бағытын айқындайтын іргелі құжат болды.

Конституцияның 1-бабы Қазақстан президенттік басқару нысаны бар біртұтас мемлекет болып табылатынын, оның ең жоғары құндылықтары адам, оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары болып табылатынын бекітеді. Бұл мемлекеттік саясаттың гуманистік және демократиялық бағытын анықтайды. Конституция сонымен қатар мыналарды белгілейді:

- билікті бөлу қағидасы (3-бап),
- заңның үстемдігі (4-бап),
- адам құқықтары мен бостандықтарының басымдығы (12-бап),
- мемлекеттің зайырлы сипаты (1-бап) [2].

1993 жылы Тәуелсіз Қазақстанның алғашқы Конституциясы қабылданғаннан бастап осы уақытқа дейін еліміз саяси және институционалдық реформалардың бірқатар кезеңдерінен өтті. 1995 жылғы Конституция қоғамның қажеттіліктері мен саяси қиындықтарын көрсететін бірнеше рет өзгертілді.

Маңызды түзетулер 2007, 2017 және 2022 жылдары енгізілді:

- 2007 жыл - Президент, Парламент және Үкімет арасындағы өкілеттіктерді қайта

бөлу;

– 2017 жыл - Парламент пен Үкіметтің басқару үдерісіндегі рөлін күшейту жөніндегі бастамалар;

– 2022 жыл – «Жаңа әділ Қазақстанды» құруға бағытталған түзетулер: Президенттің өкілеттіктерін шектеу, туыстық тағайындауларға тыйым салуды енгізу, азаматтық қоғамның рөлін күшейту.

Бұл өзгерістер теңдестірілген және демократиялық басқару жүйесіне біртіндеп көшуді көрсетеді.

Конституция тек заңды құжат қана емес, сонымен бірге қоғамды шоғырландыруға, билікті заңдастыруға және тұрақты институттарды қалыптастыруға бағытталған саяси құрал болып табылады.

Конституцияның мемлекеттілікке әсер етуінің негізгі бағыттары:

1. Мемлекеттік билік органдарының тиімді жүйесін қалыптастыру: Президент, Парламент (Мәжіліс және Сенат), Үкімет және сот билігі Конституциялық нормалар негізінде жұмыс істейді;

2. Азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын құқықтық қорғау: Конституциялық Сот конституциялық бақылауды жүзеге асырады, яғни нормативтік құқықтық актілердің ел Конституциясына сәйкестігін қадағалайды. Оның қызметі конституциялық құрылыс қағидаттарын, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауға, сондай-ақ Конституцияның үстемдігін қамтамасыз етуге бағытталған;

3. Құқықтық мемлекет қағидаттарын интеграциялау: сот билігі тәуелсіздігінің кепілдіктері, кінәсіздік презумпциясы, қорғау құқығы [3].

Бастапқыда саяси институционализация әлеуметтік-экономикалық өзгерістермен қатар жүрді, бірақ бұл керісінше нәтижелерге әкелді. Жаңадан құрылған билік жүйесі елдің экономикалық даму міндеттерін нашар орындады. Сонымен қатар, шетелдік үлгілерді алу арқылы имплантацияланған негізгі саяси институттар жергілікті халықтың дәстүрлі саяси мәдениетіне қайшы келді. Нәтижесінде саяси институттар «сөздің өз мағынасында институттар ретінде өмір сүрмейді (яғни бұрыннан бар әлеуметтік мінез-құлық үлгілерін ретке келтірудің белгілі бір тәсілі), бірақ мекемелер ретінде» [4]. Аталған факторлардың әсерінен Қазақстан басшылығы елдегі әлеуметтік-саяси тұрақтылықты қамтамасыз ету жөнінде шаралар қабылдады. Сонымен қатар, модернизацияның бастапқы кезеңінде туындаған қайшылықтар бар.

Конституциялық нормаларды жаңғырту:

- саяси жүйені қазіргі заманның сын-тегеуріндеріне бейімдеу;

- азаматтардың басқаруға қатысу элементтерін дамыту (Мысалы, жергілікті деңгейде әкімдердің сайлануын қайтару);

- билік институттарының заңдылығын арттыру.

Сонымен, Қазақстан Республикасының Конституциясы қазіргі қазақстандық мемлекеттіліктің негізі болып табылады. Оның нормалары мен институционалдық тетіктерінің эволюциясы құқықтық, демократиялық және әлеуметтік мемлекет құруға деген ұмтылысты көрсетеді. Жаһандық сын-қатерлер мен ішкі трансформация жағдайында тұрақтылық пен реформалар қажеттілігі арасындағы тепе-теңдікті сақтау маңызды міндет болып қала береді. Конституциялық негіздер Қазақстанның орнықты саяси дамуын қамтамасыз етуде және мемлекеттілігін нығайтуда шешуші рөл атқаруды жалғастыруда.

Әдебиеттер тізімі

1. Назарбаев Н. Казахстанский путь, – Караганда, 2006. – 372 с.
2. Қазақстан Республикасының Конституциясы: 1995 жылғы 30 тамызда қабылданған (2025 ж. өзгерістермен) // https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000_
3. Ашимбаев М. Развитие парламентаризма в Казахстане. — Астана: Елорда, 2021.
4. Сатпаев Д. Коррупция в Казахстане и качество государственного управления [Электронный ресурс]: Interim Report for Exploring Informal Networks in Kazakhstan: A

ЗНАЧЕНИЕ ПРАВОВОГО СТАТУСА ЛИЧНОСТИ ДЛЯ ГОСУДАРСТВА

Казбекова А.Ж.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Табулденова Г.Б.,

старший преподаватель кафедры ОЮД, майор полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Фундаментальные нормы, гарантирующие права и свободы каждому гражданину вне зависимости от их социального положения, прописаны в п. 2 ст. 12 Основного Закона страны, где отмечается: «права и свободы человека принадлежат каждому от рождения, признаются абсолютными и неотчуждаемыми, определяют содержание и применение законов и иных нормативно-правовых актов» [1]. Это означает, что признание правового статуса личности относится к конституционным правам каждого гражданина.

Вопрос правового статуса личности является центральным элементом правовой системы любого государства. Он определяет положение человека в обществе, его основные права, свободы и обязанности. В Республике Казахстан этот институт прошёл длительный путь становления, начиная с советского периода и заканчивая современным этапом развития суверенного государства.

Правовой статус личности в Казахстане формировался под влиянием различных исторических и политических процессов. В советский период личность рассматривалась преимущественно как часть коллектива, с ограниченным объёмом прав и доминирующей системой обязанностей перед государством. Конституции Казахской ССР 1937 и 1978 годов провозглашали права человека, однако на практике их реализация зависела от интересов государства.

С провозглашением независимости в 1991 году Казахстан стал на путь построения демократического, правового и светского государства. Принятие Конституции Республики Казахстан 1995 года стало важнейшим этапом в становлении правового статуса личности. В ней впервые были закреплены принципы верховенства права, приоритета прав и свобод человека, а также признание международных стандартов в области прав человека.

Права человека - это гарантированные законом возможности личности, обеспечивающие её свободу, достоинство, развитие и защиту от произвола. Эти права считаются неотъемлемыми, то есть они принадлежат каждому человеку от рождения, независимо от гражданства, национальности, пола, возраста или других факторов.

Права гражданина - это часть прав человека, которая возникает именно в силу наличия гражданства. Если права человека распространяются на всех, кто находится на территории государства (в том числе иностранцев и лиц без гражданства), то права гражданина касаются только тех лиц, которые состоят в гражданстве Республики Казахстан.

К таким правам относятся:

- право участвовать в выборах и быть избранным;
- право на государственную службу;
- право на защиту со стороны государства за пределами Казахстана;
- обязанность платить налоги и защищать Родину.

Таким образом, не все права являются универсальными. Например, участие в выборах на территории Казахстана возможно только для граждан, достигших 18 лет.

В соответствии с п.п. 1 и 2 ст. 13 Гражданского Кодекса, способность иметь гражданские права и нести обязанности (гражданская правоспособность) признается в равной мере за всеми гражданами. Она возникает в момент рождения и прекращается

смертью. Возникновение, изменение или прекращение прав и обязанностей между гражданами или организациями на протяжении многих лет являются объектом пристального внимания со стороны научных кругов из числа действующих законодателей, юристов-практиков и международного сообщества [3].

Правовой статус личности включает в себя следующие элементы:

1. Права — закреплённые законом возможности.
2. Свободы — право выбора поведения в рамках закона.
3. Обязанности — установленные государством требования к личности.
4. Гарантии — механизмы обеспечения и защиты прав личности.

Эти элементы находятся в постоянном взаимодействии. Например, свобода выражения мнения не должна нарушать честь и достоинство других людей, а обязанность соблюдать закон обеспечивает реализацию прав каждого.

Правовой статус личности в Республике Казахстан определяется не только Конституцией, но и международными обязательствами. Казахстан ратифицировал ряд важнейших международных документов, включая Всеобщую декларацию прав человека, Международный пакт о гражданских и политических правах, Конвенцию о правах ребёнка.

Таким образом, права человека в РК охраняются как на национальном, так и на международном уровне. Судебная система, институт Уполномоченного по правам человека, а также общественные организации играют важную роль в обеспечении этих прав.

На современном этапе Казахстан активно реформирует судебную систему, усиливает механизмы защиты прав человека, расширяет возможности граждан для участия в жизни государства. Принята новая Концепция по развитию правовой политики, совершенствуются антикоррупционные меры, внедряются цифровые инструменты в сфере юстиции [4].

Правовой статус личности в Республике Казахстан - это комплексное, правовое явление, включающее в себя систему прав, свобод и обязанностей, закреплённую в Конституции и других правовых актах. За годы независимости Казахстан сделал значительные шаги в направлении обеспечения и защиты прав человека. Однако задачи по совершенствованию правовой культуры, защите прав граждан и укреплению институтов демократии остаются актуальными и сегодня.

Список литературы

1. Конституция Республики Казахстан: практическое пособие – Алматы: ТОО «Издательство Норма - К», 2023.
2. Правовой статус личности // <https://zanmedia.kz/>
3. Гражданский кодекс Республики Казахстан: Кодекс Республики Казахстан от 27 декабря 1994 года № 268-ХІІІ // https://adilet.zan.kz/rus/docs/K940001000_
4. Реализация прав человека в республике Казахстан посредством международных документов: монография // под общ. ред. Ж.Д. Бусурманова. – Астана: ГУ «Институт законодательства Республики Казахстан», 2011. – 136 с.

ГАРАНТИИ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Кунакбаев Д.Т.,

курсант 1 курса

Научный руководитель: Бузаканова А.Б.,

старший преподаватель кафедры ОЮД, подполковник полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Вопрос обеспечения и защиты прав и свобод человека является центральным элементом построения демократического, правового и социального государства. Республика Казахстан, с момента обретения независимости и особенно после принятия Конституции

1995 года, заявила о приверженности универсальным принципам прав человека. Основным законом страны закрепил широкий спектр личных, политических, социальных и экономических прав, а также гарантии их реализации и защиты.

Вместе с тем в условиях глобализации, цифровизации и развития гражданского общества перед государством встают новые вызовы, связанные с необходимостью не только формального закрепления прав, но и их эффективной реализации на практике. Реальные механизмы защиты прав, включая доступ к правосудию, деятельность омбудсмана, судебный контроль за действиями государственных органов, а также международно-правовые обязательства Казахстана — требуют постоянного анализа и совершенствования.

Актуальность темы обусловлена и тем, что правовые гарантии напрямую влияют на уровень доверия граждан к государству, устойчивость правопорядка и развитие демократических институтов. Исследование данной темы важно для оценки реального состояния прав человека в стране и выработки рекомендаций по укреплению гарантий их защиты.

Хотелось бы отметить, что с принятием Конституции Республики Казахстан значительно расширились сферы конституционного регулирования социально-экономического положения личности. В основном закон были включены специальные положения, гарантирующие право граждан на обжалование в судебном порядке действий и решений, нарушающих их права и свободы. Однако, на практике реализация этих норм сталкивается с рядом затруднений. Тем не менее, в условиях демократического и правового государства у субъектов экономических прав и свобод сохраняется возможность отстаивать свои законные интересы и права.

Статья 1 гласит: «Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы» [1].

Главой II закреплён широкий спектр прав: личные (право на жизнь, свободу и неприкосновенность), политические (свобода слова, право на участие в управлении государством), экономические и социальные (право на труд, образование, охрану здоровья) [1].

В Послании Президента Республики Казахстан Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2022 года подчёркивается приоритетность защиты прав и свобод граждан, как основного критерия построения справедливого государства. Президент отмечает необходимость «укрепления института прав человека и верховенства закона как фундамента устойчивого развития» [2].

Таким образом, на сегодняшний день в Республике Казахстан гарантами прав и свобод человека и гражданина выступают как государственные институты, так и правовые механизмы, закреплённые в Конституции и других нормативных правовых актах. Прежде всего, основным гарантом прав является государство, которое обязано обеспечивать соблюдение и защиту прав граждан. Президент Республики Казахстан, как глава государства, выступает гарантом Конституции и прав человека, следит за соблюдением баланса властей и законности в стране.

Одним из ключевых направлений государственной политики, согласно Посланию Президента РК от 1 сентября 2023 года, является развитие правового государства, обеспечение независимости судов и эффективной правозащиты. Эти положения подчеркивают важность создания действенных механизмов реализации конституционных прав и свобод граждан.

Значительную роль играет Конституционный Суд, который осуществляет контроль за соответствием законов и иных нормативных актов Конституции, включая вопросы, касающиеся прав и свобод. Судебная система Республики Казахстан, включая Верховный суд, обеспечивает защиту прав граждан от неправомερных действий органов власти, должностных лиц и других субъектов.

Кроме того, важным институтом является Уполномоченный по правам человека

(Омбудсмен), к которому граждане могут обращаться в случае нарушения их прав. Также свою роль играют прокуратура, осуществляющая надзор за законностью, и адвокатура, обеспечивающая квалифицированную правовую помощь [3].

Особое значение имеют международные механизмы, такие как участие Казахстана в договорах и конвенциях ООН, включая право граждан обращаться в международные правозащитные органы при исчерпании внутренних средств защиты.

Нельзя не отметить и роль международных правовых механизмов, с которыми сотрудничает Казахстан. Государство является участником ключевых международных договоров в области прав человека — таких как Международный пакт о гражданских и политических правах, Конвенция против пыток, Конвенция о правах ребёнка и других. Казахстан предоставляет гражданам возможность обращаться в международные правозащитные органы при невозможности защиты прав на национальном уровне [4].

Таким образом, Республика Казахстан выстроила целостную систему гарантий прав и свобод человека, основанную на взаимодействии национальных и международных механизмов. Конституционные институты, судебная и правозащитная практика, надзорные органы и международные обязательства создают юридическую основу для эффективной защиты прав граждан.

Тем не менее, на практике существуют определённые сложности — в том числе связанные с уровнем правовой культуры, доступом к квалифицированной правовой помощи, затруднённой реализацией отдельных прав, а также необходимостью повышения независимости судебной власти. Поэтому для дальнейшего укрепления правовых гарантий в Казахстане важно не только совершенствовать законодательство, но и обеспечивать его реальное исполнение, повышать открытость государственных органов и расширять возможности гражданского участия.

Таким образом, стратегические документы, включая ежегодные послания Президента Республики Казахстан, последовательно отражают стремление государства к укреплению гарантий прав и свобод человека. Это подтверждает важность и своевременность научного анализа существующих правозащитных механизмов.

Резюмируя, хотелось сказать, что гарантия прав человека — это не только задача государства, но и ответственность всего общества. Только совместными усилиями возможно создать правовую и социальную среду, в которой достоинство, свобода и равенство каждого будут не просто декларированы, а гарантированы на практике.

Список литературы

1. Конституция Республики Казахстан: принята 30 августа 1995 года (с изм. и доп. по сост. на 01.01.2023 г.).
2. Новый Казахстан: путь обновления и модернизации: Послание Президента Республики Казахстан Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2022 года.
3. Сулейменов М.К. Права человека и правовое государство в Республике Казахстан. — Алматы: Жеті Жарғы, 2021.
4. Турсынова Г.Т. Правозащитные механизмы в Республике Казахстан: теория и практика. — Нур-Султан: Қазақ университеті, 2020.

КОНСТИТУЦИОННОЕ ЗАКРЕПЛЕНИЕ ПРАВА НА СВОБОДУ ВЕРОИСПОВЕДАНИЯ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Мазитов Р.Р.,
курсант 2 курса

Научный руководитель: Мазитов Р.Р.,

старший преподаватель кафедры государственно-правовых дисциплин
Дальневосточный юридический институт МВД России имени И.Ф. Шилова, г. Хабаровск

Российская Федерация и Республика Казахстан по праву считаются многонациональными и многоконфессиональными государствами. Возможность свободы религиозных убеждений конституционно закреплена в Конституциях обоих государств. Тем не менее, хотя религия считается нейтральной от государства, тем не менее, она остается одним из столпов государства – духовной опорой народа.

Религия – это та ниша, к которой прибегают люди в самые трудные и непростые моменты жизни в поисках духовного утешения и поддержки. Возможность свободно исповедовать свои религиозные убеждения закреплена в конституциях России и Казахстана, что дает возможность духовного и нравственного развития граждан, не ущемляя при этом интересов личности, общества и государства.

Конституция РФ [1] закрепляет важные для гражданского общества положения, в том числе утверждающие принципы религиозной свободы - равенство прав и свобод человека и гражданина независимо от их религиозных убеждений.

В свою очередь Конституция Республики Казахстан [2] так же закрепляет право каждого на свободу совести. Правовые нормы в Конституции Казахстана отражаются в эволюции правовой идеологии государства, истинном гарантировании прав и свобод граждан, реализуемой в государстве светской модели и сохранении государством вытекающих из этого ограничений государства и религии не вмешиваться в дела друг друга.

Каждому человеку от рождения предоставлено право исповедовать те религиозные убеждения, которые больше соответствуют их миропониманию и мировоззрению, состоя при этом в различных религиозных объединениях или самостоятельно, а так же свободно участвовать в богослужениях и отправлении религиозных и ритуальных обрядов - указанные положения закреплены во Всеобщей Декларации прав человека [3].

А свобода исповедовать религию как часть этого масштабного целого проявляется как ценностная характеристика свободы совести. Об этом свидетельствуют слова статьи 22 Конституции Республики Казахстан «каждый имеет право на свободу совести, осуществление права на свободу совести не должно быть связано или ограничивать общечеловеческие и гражданские права и обязанности перед государством».

Право человека выбирать, какой религии придерживаться или не придерживаться ее совсем, а также равенство людей перед законом вне зависимости от сделанного выбора – это один из принципов, на котором строится светское общество и государство.

Конституция Российской Федерации содержит целый ряд статей, содержащих вопросы реализации права свободы вероубеждения. Так статья 7 Конституции РФ провозглашает Россию социальным государством, ставящим перед собой цель по реализации права на достойное обеспечение жизни и свободное развитие человека. Статья 1 Конституции РК позиционирует Казахстан как демократическое, светское государство, это же указано в статье 14 Конституции России. Естественно, этот процесс невозможен при насильственном насаждении какого-либо религиозного течения либо его запрете, поэтому ни одна религия и её направление не может провозглашено государством в качестве обязательного для всех и единственного верного, а поэтому любые религиозные организации равны в глазах закона, если они не направлены на ущемление и унижение прав граждан и на подрыв государственной целостности.

Возможность исповедовать любую религию проявляется как ценностная характеристика свободы совести. Об этом свидетельствуют слова статьи 22 Конституции Республики Казахстан «каждый имеет право на свободу совести, осуществление права на свободу совести не должно быть связано или ограничивать общечеловеческие и гражданские права и обязанности перед государством».

В статье 28 Основного закона России, каждому проживающему на её территории предоставлена возможность исповедовать индивидуально или совместно с другими любую религию или не исповедовать никакой, не затрагивая при этом прав и законных интересов других людей. Федеральный закон «О свободе совести и о религиозных объединениях» [4] закрепил положения указанной статьи, в нем полно раскрыты принципы, заложенные Конституцией, и установлены условия деятельности религиозных объединений и конфессий. Целью принятия настоящего закона явилось установление понимания, терпимости и уважения в вопросах веры и свободы совести, что жизненно важно для многонационального и многоконфессионального населения России. Подобный Закон принят в Республике Казахстан, именуется «О религиозной деятельности и религиозных объединениях» [5], который подтверждает право каждого на свободу совести, гарантирует равноправие каждого независимо от его религиозного убеждения, признает историческую роль ислама ханафитского направления и православного христианства в развитии культуры и духовной жизни народа, уважает другие религии, сочетающиеся с духовным наследием народа Казахстана, признает важность межконфессионального согласия, религиозной толерантности и уважения религиозных убеждений граждан.

Таким образом, право людей свободно исповедовать свои религиозные убеждения является важной правовой основой любого демократического государства. Необходимо чтобы закон уважал религиозные убеждения и свободы своего народа так как религия влияет не только на духовный рост личности, но и обеспечивает единство, стабильность и целостность общества. А закон направлен на наведение порядка через регулирование социальных отношений в обществе.

Список литературы

1. Конституция Российской Федерации: принята всенародным голосованием 12.12.1993 с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 01.07.2020. - [Электронный ресурс]. Доступ из справ.-правовой системы «КонсультантПлюс».
2. Конституция Республики Казахстан // https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution
2. Всеобщая Декларация прав человека: принята Генеральной Ассамблеей ООН 10.12.1948 // Рос. газета. - 1995. - 5 апр.
4. О свободе совести и о религиозных объединениях: Федеральный закон 26.09.1997 №125 // Собрание законодательства Российской Федерации. - 1997. - № 39. - Ст. 4465.
5. О религиозной деятельности и религиозных объединениях: Закон Республики Казахстан от 11 октября 2011 года № 483-IV (с изм. и доп. по сост. на 22.01.2025 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31067690&pos=3;-106#pos=3;-106.

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ САНАНЫ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ ОТБАСЫ ИНСТИТУТЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Мақсұтова І.Қ.,

2 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: Жумабаева А.М.,

Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті

Отбасы негізгі әлеуметтік институттардың бірі бола отырып, қоғамның ажырамас

бөлігі болып табылады. Адамның тұлғасын қалыптастыру отбасынан басталады және ол бұл процесте бірінші кезектегі рөлді атқарады.

Отбасында балаларды тәрбиелеуге ерекше мән берілуі тиіс, өйткені олардың құқықтық санасының деңгейі, сондай-ақ құқықтық және сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті дамыту осы тәрбиелеудің сапасына байланысты. Себебі, қазіргі заманда жемқорлық ең өткір және ауқымды жаһандық проблемалардың бірі болып қалуда. Бұл құбылыс қоғаммен қатар дамып, оның құрылымына тереңдей түседі және әлеуметтік қатынастардың толыққанды дамуына кедергі келтіреді. Сыбайлас жемқорлық мемлекет экономикасын тұрақсыздандырады және ұлттық қауіпсіздікке елеулі қауіп төндіреді. Аталған дертті тиімді жою үшін ұжымдық күрес қажет - бұл зұлымдыққа жеке тұлғалар емес, бүкіл қоғам қарсы тұруы тиіс.

2015 жылғы 18 қарашада қабылданған Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес сыбайлас жемқорлық – жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адамдардың, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдардың, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдарға теңестірілген адамдардың, лауазымды адамдардың өздерінің лауазымдық (қызметтік) өкілеттіктерін және соған байланысты мүмкіндіктерін жеке өзі немесе делдалдар арқылы жеке өзіне не үшінші тұлғаларға мүліктік (мүліктік емес) игіліктер мен артықшылықтар алу немесе табу мақсатында заңсыз пайдалануы, сол сияқты игіліктер мен артықшылықтарды беру арқылы осы адамдарды параға сатып алу [1].

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес экономикалық, саяси, құқықтық, психологиялық, білім беру және тәрбиелік шаралар жүйесін қолдануды болжайды. Атап өткен жүйелердің жемқорлыққа қарсы күресте орынды екендігіне ешкім күмән келтірмес. Алайда, тәрбиелеудің ерекше формасы ретінде отбасының рөлін жете бағаламауға болмайды. Сыбайлас жемқорлық көріністерінің қосымша саласын шектеуге, оның әсер ету дәрежесін төмендетуге, зиянды салдарын азайтуға күш салу қажет және мектептегі білім, отбасылық тәрбие қоғамда сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұрақтылығын қалыптастыруға өз үлесін қоса алады және қосуға тиіс [2, б. 17].

Өмір есігін енді ашқан жас ұрпақты тәрбиелеуде отбасы атты әлеуметтік институттың рөлі өте зор. Өскелең ұрпақтың жадында тәрбие қағидаларын дарыту – отбасында, ең алдымен ата-анасының ыстық махаббаты мен мейірімінен, шынайы қамқорлығынан басталады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыруды шартты түрде бірнеше жүйелі кезеңге бөлуге болады.

Бірінші кезең баланың ерте жасында - 6 жасқа дейін қамтиды. Бұл кезеңде негізгі тәрбие бала қоршаған ортаны тани бастайтын отбасында өтеді. Дәл сол кезде рухани және моральдық-адамгершілік құндылықтардың негізі қаланады, сондай-ақ қоғамдағы мінез-құлық қағидалары туралы бастапқы түсініктер қалыптасады.

Екінші кезеңге 7-18 жас аралығы, яғни мектептегі оқу кезеңі кіреді. Бұл кезеңде ар-намыс, ұят, қадір-қасиет, мейірімділік, мейірімділік, адалдық және әділеттілік сияқты адамгершілік мәдениет пен жеке қасиеттерді дамыту жалғасуда. Бұл жерде моральдық бағдарларды нығайту ғана емес, құқықтық сананы, сыбайлас жемқорлыққа қарсы ойлауды, сондай-ақ сыбайлас жемқорлықтың зиянын түсінуді қалыптастыру да маңызды. Оқушылар құқықтық білім, наным және заңды мінез-құлық дағдыларына ие болады, сондай-ақ этикалық және құқықтық қағидастар негізінде өмірлік жағдайлармен күресуге үйренеді.

Үшінші кезең студенттік жасқа келеді. Бұл кезеңде азаматтық жауапкершілікті, патриотизмді және сыбайлас жемқорлыққа қатысты белсенді ұстанымды дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Жастар осы құбылысқа қарсы тұруға қосқан жеке үлестерінің маңыздылығын тереңінен түсінуі тиіс [3].

Жоғарыда келтірілген тұжырымдар негізінде отбасы сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастырудың алғашқы әрі маңызды буыны екені анық байқалады.

Жастарда сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру көбінесе отбасына,

оның тәрбиелік функциясына байланысты. Отбасында баланың санасының, құқықтық және сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетінің негізі қаланады. Оның заңға, мінез-құлық нормаларына және қоғамдық құндылықтарға көзқарасы ерте жастан қандай тәрбие алатынына байланысты.

Ата-аналардың басты міндеті - баланы тарихи дәстүрлерді құрметтей отырып тәрбиелеу, онда қоғамға пайдалы болуға ұмтылыс қалыптастыру. Қазақстан Республикасының болашағы, оның дамуы, әлемнің озық елдерінің қатарына кіруі және халықаралық аренадағы ұстанымдарының нығаюы жас ұрпақтың тұлғалық және рухани дамуымен тікелей байланысты.

Бұл тұрғыда жастар тек интеллектуалды дамыған және бәсекеге қабілетті ғана емес, сондай-ақ берік азаматтық ұстанымға, жоғары моральға, тіл білуге және сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұруға дайын болуға тиіс. Ар-намыс, қадір-қасиет, әділдік, адалдық және адалдық сияқты қасиеттерге ие адам ешқашан заңды бұзбайды және өз халқына адал қызмет етеді.

Бұл қасиеттер отбасында қалыптаса бастайды. Сондықтан ата-аналар баланы кәмелетке толғанға дейін материалдық қамтамасыз етіп қана қоймай, онда рухани және моральдық құндылықтарды тәрбиелеуі де маңызды. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы ойлауға баулу және адамгершілік бағдарларды қалыптастыру - бұл отбасының маңызды миссиясы. Көптеген ғалымдар атап өткендей, бала - өз ата-анасының бейнесі, яғни ересектер өзінің жеке үлгісімен лайықты мінез-құлық көрсетуі тиіс.

Айта кеткендей, бар мәселе құндылықтарға тірелуге шақ, расымен. Жемқорлыққа бейімі бар адам мен материалды құндылықтармен санаспайтын тұлғаны ажырату қиын емес. Екіншісі өзінің нақтыланған ұстанымдары мен білімімен көзге түседі. Екеуінің тәрбиесі екі бөлек болғаны туралы да күмәнсіз айта аламын.

Отбасындағы тәрбиеде жиі кездесетін қате-бала санасындағы моральдық қағидалар мен парызды жасанды түрде тудыру. Сыбайлас жемқорлыққа бейімділік мәселесі осыдан бастау алады-мыс. Мысал ретінде, жиі кездесетін жағдай: баға үшін, үй шаруаларын атқарған жағдайда ақшаны қатыстыру. Бала саналы түрде сабақты ата-анасының мүддесі ретінде қарастырады. Ал ақшаны керек етпеген жағдайда білімнен, еңбектен, және т.б. айырылады. Жоғарыда айтылған тиянақтылық, төзімділік, жинақылық туралы бірден ұмытуға болады. Болашақта ата-ана мемлекет рөлінде, бала – қоғам, ал сабақтағы баға кезекті жұмыс болса, мораль, құлық, этика мәселелері кейінге қалатыны сөзсіз.

Жастардың арасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастырудағы отбасының маңызды және ерекше рөлін ескере отырып, келесі шараларды ұсынуға болады:

Біріншіден, жас ұрпақты сыбайлас жемқорлыққа қарсы құндылықтар мен ұстанымдарға тәрбиелеудегі отбасының рөліне арналған әлеуметтік бейнероликтерді теледидардан көрсету қажет.

Екіншіден, жалпы білім беретін мектептерде балаларда сыбайлас жемқорлық көріністеріне қарсы тұру қабілетін қалыптастырудың негізі ретінде отбасылық тәрбиенің маңыздылығын талқылауға бағытталған ғылыми-практикалық семинарлар ұйымдастыру қажет [3, б. 124].

Үшіншіден, елімізде «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының Заңы және Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегия сияқты негізгі құжаттар болған жағдайда, ҚР Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы Кодексіне толықтырулар енгізу мүмкіндігін қарастырған жөн. Атап айтқанда, баланың құқықтық санасын қалыптастыру және сыбайлас жемқорлық мінез-құлқын қабылдамау үшін ата-аналардың жауапкершілігін белгілейтін норманы бекіту керек.

Әдебиеттер тізімі

1. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы: Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V Заңы (2025.01.01. берілген өзгерістер мен толықтырулармен).

2 Мәдениет // <https://ru.wikipedia.org/wiki>

3 Сугирова Б. Тұлғаны сыбайлас жемқорлыққа қарсы қалыптастырудағы отбасының рөлі // Сейфуллин оқулары-14: Жастар, ғылым, инновациялар: цифрландыру – жаңа даму кезеңі: Республикалық ғылыми-теориялық конференция материалдары. – Астана, 2019. – Т. 1. – 124 б.

4 Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері: оқу құралы / Жалпы редакциясын басқарған б.ғ.д., профессор Б.С. Абдрасилов. – Астана: Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, 2016. - 168 б.

5 Сыбайлас жемқорлық әлеуметтік құбылыс ретінде және оның алдын алу шаралары: оқу құралы / Г.С.Мауленов. - Астана: ҚР Президенті жанындағы Мем. бас. акад., 2005.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВОГО РАЗВИТИЯ КЫРГЫЗСТАНА И КАЗАХСТАНА: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Раимбуаева Н.,

курсант 1 курса

Научный руководитель: Андашев У.,

Кыргызский национальный университет им. Ж. Баласагына, г. Бишкек

Государственно-правовое развитие является краеугольным камнем устойчивости, легитимности и эффективности любой страны. Оно охватывает трансформацию институтов власти, эволюцию конституционного строя, совершенствование законодательства, а также укрепление принципов правового государства и демократии. Особенно это актуально для стран Центральной Азии, таких как Кыргызская Республика и Республика Казахстан, которые с момента распада Советского Союза пережили масштабные политико-правовые преобразования.

В условиях глобализации, политической нестабильности, цифровой трансформации и социальных протестов государства региона сталкиваются с рядом вызовов. В Кыргызстане трижды происходили революционные смены власти (2005, 2010, 2020 гг.), что отражает недостаточную институциональную устойчивость. Тем не менее, страна движется к модели парламентской демократии, что отличает её от Казахстана, где сохраняется жёстко выстроенная президентская вертикаль власти.

К примеру, после Конституционной реформы 2021 года в Кыргызстане был ограничен институт президента и усилена роль Жогорку Кенеша (парламента), в то время как в Казахстане, несмотря на недавнюю реформу 2022 года, значительная часть полномочий по-прежнему сосредоточена в руках главы государства. Это говорит о разных подходах к построению систем сдержек и противовесов.

Кыргызстан также активно развивает цифровые платформы управления, такие как «Түндүк», направленные на прозрачность и борьбу с коррупцией, в то время как Казахстан делает акцент на масштабные инфраструктурные реформы и развитие Е-правительства.

Таким образом, в данном докладе акцент сделан на анализ актуальных проблем государственно-правового развития Кыргызской Республики в сравнении с Республикой Казахстан. Цель исследования — выявить ключевые различия и общие черты в модели правового развития, а также наметить пути повышения устойчивости, прозрачности и эффективности правовых институтов Кыргызстана. Особое внимание уделяется политической культуре, антикоррупционным механизмам и вовлечению граждан в управление государством.

1. Общие черты государственного устройства

Характеристика	Кыргызстан	Казахстан
Форма правления	Парламентская республика	Президентская республика
Конституция	Принята в 2021 году	Принята в 1995 году
Разделение властей	Парламент усилил полномочия	Президентская вертикаль власти

2. Актуальные проблемы государственного развития

Актуальные проблемы государственного развития: сравнительный анализ Кыргызстана и Казахстана

На пути к устойчивому правовому государству страны Центральной Азии сталкиваются с уникальными вызовами. Рассмотрим ключевые проблемы, которые тормозят институциональное развитие и требуют системного ответа:

Кыргызская Республика: вызовы демократического пути:

- политическая нестабильность — три революции за 20 лет стали симптомом слабости институтов и низкого доверия к власти;
- хрупкость государственных институтов — недостаточная независимость судебной власти и частая политизация кадров;
- коррупция — 140 место из 180 в рейтинге Transparency International (2024), что подрывает эффективность управления;
- миграция и утечка мозгов — по официальным данным, более 1 миллиона кыргызстанцев трудятся за рубежом, в том числе молодые специалисты.

Республика Казахстан: вызовы модернизации при стабильности:

- централизация власти — придаёт устойчивость, но ограничивает участие граждан в принятии решений;
- политическая конкуренция — остаётся низкой, несмотря на реформы последних лет;
- свобода слова и протестные настроения — 159 место в рейтинге свободы прессы (для сравнения: Кыргызстан — 122), что указывает на потребность в диалоге с обществом;
- запрос на подотчётность — активизация гражданского общества требует реальных механизмов влияния.

Эти данные — не просто статистика, а отражение глубинных процессов в обществе. Именно через признание проблем мы можем выстроить путь вперёд. Кыргызстан делает ставку на участие общества, Казахстан — на модернизацию сверху. Важно найти точку равновесия.

3. Результаты социологического опроса

Опрос проводился среди 100 студентов КНУ им. Ж. Баласагына. Основные вопросы и результаты:

Вопрос	Ответы
Довольны ли вы уровнем госуправления?	Да — 24% Нет — 62% Не определились — 14%
Доверяете ли судебной системе?	Да — 18% Нет — 71% Не знаю — 11%
Хотели бы уехать за границу?	Да — 67% Нет — 21% Не определились — 12%

4. Перспективы и предложения для Кыргызской Республики

Перспективы и предложения для Кыргызской Республики: путь к устойчивой цифровой демократии

Кыргызстан обладает уникальными стартовыми условиями для построения

современной, прозрачной и инклюзивной модели правового государства. На этом пути важны следующие приоритетные шаги:

1) развитие цифровых госуслуг и кибербезопасности. Платформа «Түндүк» — это не просто портал, а шаг к открытому государству. Важно не только расширить функционал, но и обеспечить защиту данных граждан, разработав национальную стратегию кибербезопасности;

2) реальная антикоррупционная реформа. Сотрудничество ГКНБ и гражданского сектора должно перерасти в постоянный механизм общественного контроля, включая независимые платформы мониторинга и онлайн-жалоб;

3) повышение юридической грамотности населения. Через школы, вузы и цифровые приложения можно повысить осведомлённость граждан о своих правах и обязанностях. Юридическая культура — фундамент правового государства.

4) глубокая реформа судебной системы. Обеспечение независимости судей, публикация решений в открытом доступе и система «электронного суда» — шаги к доверию общества.

5) инвестиции в молодёжь как стратегический капитал. Программы стажировок, акселераторы идей, стартап-гранты и юридические хабы позволят молодым людям участвовать в управлении государством и создавать инновации.

Заключение этого блока (опционально):

Кыргызстан может стать региональным лидером в построении открытого правового государства. Это требует политической воли, участия молодёжи и партнёрства с гражданским обществом. Пусть малые шаги сегодня приведут к большим переменам завтра.

Кыргызстан и Казахстан демонстрируют два отличительных вектора государственно-правового развития. Казахстан последовательно строит модель устойчивого развития через институциональную централизацию, модернизацию законодательства и цифровизацию госуслуг. Это обеспечивает стабильность и управляемость в условиях глобальных вызовов.

Кыргызстан же избрал более открытый и демократичный, но подчас менее устойчивый путь. Частая смена власти, активная роль гражданского общества и парламента, а также ориентация на цифровые и прозрачные формы управления свидетельствуют о стремлении к более инклюзивной модели правового государства.

Несмотря на вызовы, именно в Кыргызстане наблюдается высокий потенциал правового и институционального развития — за счёт активного молодёжного ресурса, цифровых инициатив (таких как «Түндүк») и растущего гражданского самосознания. Эти элементы формируют почву для дальнейшего укрепления государственности на основе прозрачности, законности и вовлечённости граждан.

Таким образом, обмен опытом между двумя странами может способствовать формированию сбалансированной и устойчивой правовой модели в регионе Центральной Азии, где стабильность и демократия не противопоставляются, а взаимно дополняют друг друга.

Список литературы

1. Конституция Кыргызской Республики от 5 мая 2021 года: принята референдумом (всенародным голосованием) 11 апреля 2021 года // <https://www.gov.kg/ru/p/constitution>.

2. Конституция Республики Казахстан: принята 30 августа 1995 года // https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000_

3. Transparency International. Corruption Perceptions Index 2024. // <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>

4. Reporters Without Borders. World Press Freedom Index 2024. // https://rsf.org/en/2024-world-press-freedom-index-journalism-under-political-pressure?utm_source=chatgpt.com

5. Всемирный банк. Governance Indicators // https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators?utm_source=chatgpt.com

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖҮЙЕДЕГІ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ: ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ ЖӘНЕ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Садылла Н.,

2 курс студенті

Ө. Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты,

А. Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті

Ғылыми жетекшісі: Байтасова М.Ж.,

аға оқытушы, экономика және құқық факультеті

А. Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті

Бұл мақала Қазақстан Республикасының құқықтық жүйесінде жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын пайдаланудың мүмкіндіктері мен перспективаларын зерттеуге арналған. Онда қазіргі заманғы құқықтық жүйеде ЖИ технологияларының әлеуеті, оларды қолданудың ықтимал салалары және туындайтын мәселелер қарастырылады. Мақалада ЖИ-дің құқықтық қызметті автоматтандыру, деректерді талдау, шешімдер қабылдау және құқық қорғау органдарының жұмысын жетілдіру сияқты аспектілеріне ерекше назар аударылады. Сонымен қатар, ЖИ-ді енгізуге байланысты этикалық, құқықтық және техникалық қиындықтар талданып, оларды шешу жолдары ұсынылады. Мақала Қазақстанның құқықтық жүйесінде ЖИ-ді тиімді және жауапты пайдалану үшін ұсыныстар мен перспективаларды ұсынады [1, б. 25].

Қазіргі таңда жасанды интеллект (ЖИ) технологиялары әлемнің түкпір-түкпіріндегі әртүрлі салаларға еніп, олардың дамуына серпін беруде. Құқық саласы да бұл үрдістен тыс қалған жоқ. Қазақстандық құқықтық жүйе де жасанды интеллектінің мүмкіндіктерін пайдалануға мүдделі. Бұл рефераттың мақсаты – Қазақстандық құқықтық жүйедегі жасанды интеллектінің қолдану мүмкіндіктерін, перспективаларын және оны енгізу кезіндегі ықтимал қиындықтарды талдау.

Қазақстан Республикасының құқықтық жүйесі континентальды (романо-германдық) құқық отбасына жатады. Бұл жүйе кодификацияланған заңдарға негізделген және сот прецедентіне қарағанда заңнамаға басымдық береді. Қазіргі таңда Қазақстандық құқықтық жүйеде ақпараттық технологиялар кеңінен қолданылады. Мысалы, сот процестерін автоматтандыру, электрондық құжат айналымы және онлайн-қызметтер. Алайда, жасанды интеллект технологияларының енгізілуі әлі де бастапқы кезеңде [2, б. 52].

Жасанды интеллектінің Қазақстандық құқықтық жүйедегі қолдану мүмкіндіктері:

1. Құқықтық ақпаратты іздеу және талдау: Құқықтық деректердің үлкен көлемін (заңдар, сот шешімдері, нормативтік актілер) жылдам және тиімді өңдеуге мүмкіндік береді. Бұл заңгерлерге қажетті ақпаратты тез табуға және құқықтық талдау жүргізуге көмектеседі.

2. Келісімшарттарды жасау және талдау: ЖИ келісімшарттардың үлгілерін жасауға, олардағы қателіктерді анықтауға және тараптардың мүдделерін қорғауға көмектеседі.

3. Қылмыстарды тергеу: ЖИ бейнебақылау камераларынан алынған мәліметтерді талдауға, қылмыскерлерді анықтауға және қылмыстық әрекеттерді болжауға мүмкіндік береді.

4. Сот процестерін автоматтандыру: ЖИ құжаттарды рәсімдеуді, істерді жоспарлауды және сот отырыстарының хаттамаларын жүргізуді автоматтандыруға көмектеседі.

5. Мемлекеттік қызметтерді көрсету: ЖИ азаматтарға құқықтық мәселелер бойынша кеңес беруге, құжаттарды дайындауға және мемлекеттік қызметтерді онлайн режимінде ұсынуға мүмкіндік береді.

6. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес: ЖИ мемлекеттік қызметкерлердің әрекеттерін талдауға, мүліктік декларацияларды тексеруге және ықтимал жемқорлық фактілерін анықтауға көмектеседі.

7. Құқықтық білім беру: ЖИ студенттерге интерактивті оқыту құралдарын ұсынуға, құқықтық мәселелерді шешуге және заңгерлік дағдыларды дамытуға көмектеседі [3, б. 47].

Қазақстандағы ЖИ-ді енгізу кезіндегі ықтимал қиындықтар:

1. Деректердің қолжетімділігі және сапасы: ЖИ-ді тиімді пайдалану үшін сапалы және қолжетімді деректер қажет. Қазақстандық құқықтық жүйеде деректердің біркелкі болмауы және олардың қолжетімділігінің шектелуі ЖИ-ді енгізуді қиындатуы мүмкін.

2. Технологиялық инфрақұрылымның дайындығы: ЖИ-ді енгізу үшін қуатты компьютерлік жүйелер, жылдам интернет және мамандандырылған бағдарламалық жасақтама қажет. Қазақстандағы технологиялық инфрақұрылымның дайындығы әлі де жеткіліксіз болуы мүмкін.

3. Мамандардың жетіспеушілігі: ЖИ технологияларын әзірлеу, енгізу және қолдау үшін білікті мамандар қажет. Қазақстанда ЖИ саласындағы мамандардың жетіспеушілігі байқалады.

4. Этикалық және құқықтық мәселелер: ЖИ-ді енгізу кезінде жеке деректердің құпиялылығын қамтамасыз ету, жауапкершілікті анықтау және әділдікті сақтау сияқты этикалық және құқықтық мәселелер туындайды.

5. Қаржыландырудың жеткіліксіздігі: ЖИ технологияларын әзірлеу және енгізу қымбатқа түседі. Қаржыландырудың жеткіліксіздігі ЖИ-ді енгізу процесін баяулатуы мүмкін.

Перспективалар және ұсыныстар:

Жоғарыда аталған қиындықтарға қарамастан, қазақстандық құқықтық жүйеде жасанды интеллектің үлкен перспективалары бар. ЖИ-ді енгізу құқық саласын тиімдірек, қолжетімдірек және әділірек ете алады. Осы мақсатқа жету үшін келесі ұсыныстарды қарастыру қажет:

1. Мемлекеттік қолдау: ЖИ-ді әзірлеу және енгізу үшін мемлекеттік бағдарламалар қабылдау, қаржыландыруды ұлғайту және қолайлы құқықтық орта құру.

2. Білім беруді дамыту: ЖИ саласындағы мамандарды даярлау үшін университеттерде және колледждерде мамандандырылған бағдарламалар ашу.

3. Халықаралық ынтымақтастық: ЖИ саласындағы озық тәжірибені зерделеу және шетелдік сарапшылармен ынтымақтастық орнату.

4. Этикалық және құқықтық нормаларды әзірлеу: ЖИ-ді қолданудың этикалық және құқықтық нормаларын әзірлеу және қабылдау.

5. Құқықтық деректерді цифрландыру: Құқықтық деректерді цифрландыру және олардың қолжетімділігін қамтамасыз ету [4, б. 29].

Жасанды интеллект Қазақстандық құқықтық жүйені жаңғыртуға және оның тиімділігін арттыруға зор мүмкіндіктер береді. Алайда, ЖИ-ді енгізу кезінде туындайтын қиындықтарды ескеру және оларды шешуге бағытталған шараларды қабылдау қажет. Мемлекеттік қолдау, білім беруді дамыту, халықаралық ынтымақтастық және этикалық нормаларды әзірлеу арқылы Қазақстандық құқықтық жүйеде жасанды интеллектің табысты енгізілуін қамтамасыз етуге болады. Бұл, өз кезегінде, азаматтардың құқықтарын қорғауға, заңдылықты нығайтуға және Қазақстанның дамуына ықпал етеді [5, б. 32].

Әдебиеттер тізімі

1. Жасанды интеллектті дамытудың 2024–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 26 қаңтардағы № 592 қаулысымен бекітілген.

2. Асамбаев А.Ж. Жасанды интеллект негіздері. – Алматы: «Дәуір», 2011. – 136 б.

3. Ахмедиярова А. Жасанды интеллект: әлеуеті мен адамзатқа әсері. // шыққан жылы: 4 наурыз 2024.// <https://bilimger.kz/>

4. Айтолған Ж. Жасанды интеллект: жәрдемі мен зардабы. // шыққан жылы: 12 Қазан, 2023. // <https://bilimger.kz/>

5. Тапалова Ә. Жасанды интеллект және цифрландыру. // шыққан жылы: 23 қараша 2023.// <https://bilimger.kz/>

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӨМІР САЛТЫН ЖАҚСARTУ ЖӘНЕ ЦИФРЛАНДЫРУ

Серік Н.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Новотеева С.А.,

қылмыстық құқық және криминология кафедрасының аға оқытушысы,
полиция подполковнигі

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстанды цифрландыру - бұл тиімділікті арттыру, өмір сапасын жақсарту және орнықты экономикалық өсуді қамтамасыз ету мақсатында елдің өмірі мен экономикасының түрлі салаларына цифрлық технологияларды енгізу процесі. Бұл процесс Мемлекеттік басқару, білім беру, денсаулық сақтау, өнеркәсіп, көлік және қаржы сияқты бірнеше негізгі бағыттарды қамтиды. Бүгінде БҰҰ бағалауы бойынша Қазақстан цифрландыру саласында ілгерілеуді көрсетіп отыр. Біздің еліміз 193 мемлекет арасында 24-ші орында, сондай-ақ онлайн-қызметтер индексі бойынша 10 көшбасшының қатарына кіреді. Мысалы, интернет арқылы мемлекеттік қызметтерге қолжетімділік 92%-ға жетті. Мемлекет басшысы «Әділ Қазақстан: Заң және тәртіп, экономикалық өсу, қоғамдық оптимизм» атты ел халқына Жолдауында цифрландыру саласында қол жеткізілген нәтижелерді күшейтудің маңыздылығын атап өтті. Жасанды интеллект технологияларын «Электрондық үкімет» платформасына енгізу саласында жұмысты ерекше жандандыру қажет. Цифрлық технологиялар экономиканың өсуін, азаматтардың өмір сүру сапасын жақсартуды және Мемлекеттік басқарудың тиімділігін арттыруды қамтамасыз ете отырып, Қазақстанның дамуында барған сайын маңызды рөл атқарады. Қазақстан инновациялар, цифрлық инфрақұрылым және ақпараттық технологияларды дамыту қағидаттарына сүйене отырып, цифрлық экономиканы белсенді дамытуда.

Бұл стартаптарды, инновациялық жобаларды және цифрлық кәсіпорындарды дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасайды. Қазақстан Инвестициялар мен ақпараттық технологиялар саласындағы талантты мамандарды тарта отырып, Орталық Азияның цифрлық хабына айналуға ұмтылады. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы экономика мен қоғамдық өмірдің негізгі салаларына цифрлық технологияларды енгізуге бағытталған стратегиялық жоспар болып табылады. Ол орта мерзімді перспективада цифрлық технологияларды енгізуді көздеді, экономиканың дамуын жеделдетуге, азаматтардың өмір сүру сапасын арттыруға және дамудың жаңа кезеңіне — болашақтың цифрлық экономикасына көшу үшін берік база құруға мүмкіндік берді. Бұл жоба экономиканың дамуын жеделдетуге, азаматтардың өмір сүру сапасын арттыруға және Болашақтың цифрлық экономикасын қалыптастыру үшін берік негіз құруға мүмкіндік береді.

Бағдарламаны іске асырудың бес негізгі бағыты:

«Экономика салаларын цифрландыру» - еңбек өнімділігін арттыратын және капиталдандырудың өсуіне әкелетін серпінді технологиялар мен мүмкіндіктерді пайдалана отырып, Қазақстан экономикасының дәстүрлі салаларын қайта құру бағыты.

«Цифрлық мемлекетке көшу» - мемлекеттің қажеттіліктерін болжай отырып, халыққа және бизнеске қызмет көрсету инфрақұрылымы ретіндегі функцияларын қайта құру бағыты.

«Цифрлық Жібек жолын іске асыру» - деректерді берудің, сақтаудың және өңдеудің жоғары жылдамдықты және қорғалған инфрақұрылымын дамыту бағыты.

«Адами капиталды дамыту» - жаңа шындыққа - білім экономикасына көшуді қамтамасыз ету үшін креативті қоғам құруды қамтитын қайта құру бағыты.

«Инновациялық экожүйені құру» - бизнес, ғылыми сала және мемлекет арасындағы тұрақты көлденең байланыстары бар технологиялық кәсіпкерлікті және инновацияларды дамыту үшін жағдай жасау бағыты. Мемлекет өндіріске инновацияларды генерациялауға, бейімдеуге және енгізуге қабілетті экожүйенің катализаторы ретінде әрекет етеді. Және де

осы бағдарламаның арқасында мынандай қорытындыларға келдік: 2022 жылы республика бойынша 18,5 млн сауал өңделді, оның ішінде қазақстандықтар 7,5 млн цифрлық құжат алды. 2023 жылы Халық Мемлекеттік қызметтерді алу үшін сыртқы платформаларды (коммерциялық банктердің қосымшаларын) белсенді қолдана бастады. Тек 2023 жылдың бірінші тоқсанында осындай платформалар арқылы 6 миллионнан астам қызмет алынды. Маңызды цифрлық жобалардың ішінде вице-министр қазіргі уақытта 79 мемлекеттік қызмет қолжетімді бейнеЦон іске қосуды да атады.

Қазақстандағы цифрлық технологиялар өмірдің түрлі салаларында маңызды рөл атқарады. Цифрлық экономиканы дамыту, білім беруді, денсаулық сақтауды және мемлекеттік басқаруды цифрландыру азаматтардың өмір сүру сапасын жақсартуға, қызметтер көрсетудің тиімділігін арттыруға және инновацияларды дамытуға ықпал етеді. Қазақстан цифрлық технологияларды белсенді енгізуде, олардың дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасауда және Орталық Азиядағы цифрлық трансформация саласында көшбасшы болуға ұмтылуда. Жалпы, Қазақстанда цифрлық технологияларды енгізу өмір сүру сапасын жақсарту үшін жаңа перспективалар ашады, алайда экономикалық және әлеуметтік аспектілерді ескеретін кешенді тәсілді қамтамасыз ету маңызды.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының цифрландыру жөніндегі 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Алматы: ҚР Үкіметі, 2020.
2. Қуанышбаев Ә. Цифрлық экономика: әлемдік тәжірибе мен Қазақстандағы даму үрдістері. – Астана: Қазақ университеті, 2019.
3. Тәжибекова С. Қазақстандағы электрондық үкіметтің даму кезеңдері. – Алматы: Экономика баспасы, 2021.
4. Ақпан М. Инновациялар және цифрландыру: Қазақстандағы әлеуметтік және экономикалық өзгерістер. – Алматы: Талант, 2020.
5. Шәмші М. Цифрлық трансформация: жаңа мүмкіндіктер мен тәуекелдер. – Астана: Кәсіпкерлік баспасы, 2022.
6. Қазақстан Республикасының электронды қызметтері: жағдайы және болашағы. – Алматы: Ғылым, 2021.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТ ПЕН ҚҰҚЫҚТЫҢ ТАРИХИ ЖОЛЫ, ҚАЗІРГІ КҮЙІ ЖӘНЕ БОЛАШАҚТАҒЫ ДАМУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Серік Н.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Нурпеисова М.М.,

заң ғылымдарының магистрі, жалпы заң пәндері кафедрасының оқытушысы,
полиция майоры

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстан аумағында мемлекеттілік пен құқықтық қатынастар ежелгі дәуірден бастау алады. Сақ, ғұн, үйсін, қаңлы сияқты көне тайпаларда билік жүйесі, құқықтық нормалар болған. Оларда рулық дәстүрлер мен әдет-ғұрып құқықтары кеңінен қолданылған. Орта ғасырларда түркі мемлекеттері (Батыс Түрік қағанаты, Қарлұқ, Қарахан, Қыпшақ және Алтын Орда) қалыптасып, сол дәуірдің құқықтық нормалары шарифат, хан жарлықтары және әдет-ғұрып ережелері негізінде дамыды.

XV ғасырда құрылған Қазақ хандығы — қазақ мемлекеттілігінің маңызды кезеңі. Бұл кезеңде Қасым ханның «Қасым ханның қасқа жолы», Есім ханның «Есім ханның ескі жолы», Тәуке ханның «Жеті жарғысы» сияқты құқықтық нормалар жүйесі халық арасында кең қолданыс тапты. Бұл нормалар дала демократиясының, билер институтының негізінде

жұмыс істеді.

XIX ғасырдан бастап Қазақстан Ресей империясының құрамына кіріп, патша әкімшілігі енгізілгеннен кейін дәстүрлі құқық жүйесі шектеле бастады. Кеңес билігі орнағаннан кейін (1917 жылдан бастап) социалистік құқық жүйесі қалыптасты, жеке меншік жойылып, орталықтандырылған жоспарлы экономика мен әкімшілік-командалық жүйе орнады.

1991 жылы Қазақстан өз тәуелсіздігін жариялаған соң, құқықтық мемлекетті қалыптастыру жолында маңызды қадамдар жасалды. 1993 және 1995 жылдары жаңа Конституциялар қабылданды. Әсіресе, 1995 жылғы Конституция — қазіргі құқықтық жүйенің негізі.

Бұл Конституцияда: 1.Қазақстан — демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде жарияланды; 2.Адам құқықтары мен бостандықтары ең жоғары құндылық ретінде белгіленді; 3.Биліктің үш тармағы (заң шығарушы, атқарушы, сот) белгіленіп, олардың өзара әрекет ету тетіктері анықталды.

Құқықтық реформалар мен институттар.

1. Сот жүйесі: Тәуелсіз сот жүйесі құрылды. Жоғарғы Сот, жергілікті және мамандандырылған соттар қызмет етуде.

2. Құқық қорғау органдары: Прокуратура, ішкі істер органдары, ұлттық қауіпсіздік құрылымдары қайта құрылып, адам құқықтарын қорғауға бағытталды.

3. Заңнамалық база: Азаматтық кодекс, Қылмыстық кодекс, Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекс, Салық кодексі және басқа да заңдар жаңартылып, халықаралық стандарттарға сай келтірілді.

Қазіргі таңда Қазақстанда құқықтық мемлекет құру үрдісі жалғасуда. Қоғамда заң үстемдігі қағидаты біртіндеп орнығып келеді. Мемлекет адам құқықтарын сақтау, демократиялық институттарды нығайту бағытында жұмыс істеуде.

1. Саяси реформалар: Президенттік басқарудан парламенттік-президенттік басқару формасына көшу, саяси партиялардың рөлін арттыру, сайлау заңнамаларын жетілдіру.

2. Сот жүйесінің ашықтығы: Электрондық сот ісін жүргізу, соттардың есептілігі мен ашықтығын қамтамасыз ету.

3. Цифрландыру: eGov.kz, E-Salyk, "Ашық үкімет" платформалары арқылы азаматтарға құқықтық қызмет көрсету қолжетімді бола түсті.

Қазақстан құқықтық мемлекет ретінде дамуын жалғастыру үшін келесі бағыттарда жұмыс істеуі тиіс:

1. Құқықтық сауаттылықты арттыру: Халық арасында заңдарды түсіндіру, құқықтық білім беру.

2. Сот тәуелсіздігін күшейту: Судьялардың кәсіби деңгейін арттыру, саяси ықпалдан қорғау.

3. Сыбайлас жемқорлықпен күрес: Ашықтық пен есептілікті арттыру арқылы мемлекеттік аппаратты тиімді ету.

4. Азаматтық қоғамды нығайту: ҮЕҰ, БАҚ, қоғамдық бақылау институттарының дамуына қолдау көрсету.

5. Халықаралық құқықпен үйлесім: Халықаралық ұйымдармен ынтымақтастықты нығайту, адам құқықтары саласындағы халықаралық міндеттемелерді орындау.

1980 жылдардың аяғында Қазақстанның мемлекеттік егемендігі мен ұлттық тәуелсіздігі мәселелері бірінші орынға шыға бастады. 1989 жылы Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің шешімімен Ш. Құдайбердиев, А. Бөкейханов, А. Байтұрсынов, М. Жұмабаев, Ж. Аймауытов, М. Дулатов қайта ақталып, 1920–1950 жылдары қуғын-сүргінге ұшырады. 1989 жылы 22 қыркүйекте «Тіл туралы» заң қабылданып, қазақ тілі мемлекеттік тіл болып жарияланды. 1990 жылы 24 сәуірде республикада Қазақ КСР Президенті атағы бекітілді. Жоғарғы Кеңестің отырысында Н.Ә. Назарбаев Қазақстан Республикасының тұңғыш президенті болып сайланды. Осылайша, осы кезеңде КСРО-ның орталық билігінің ықпалы біртіндеп әлсіреп, керісінше одақтас республикалардың құқықтары нығая түсті.

Біріншіден, Ресей Федерациясы, Украина КСР-і өздерінің егемендігін жариялады.

1990 жылы 25 қазанда Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі тарихи маңызды құжат — «Қазақ КСР-інің мемлекеттік егемендігі туралы Декларацияны» қабылдады. Бұл құжат КСРО-ны қайта құру мен одақты жаңғырту бағытында жаңа шарт жасалу үдерісі жүріп жатқан кезеңде дүниеге келді. Декларацияда алғаш рет «Қазақ КСР-і ұлттық мемлекеттілігін сақтау, қорғау және нығайту жөнінде шаралар қолданады, Одақтан өз еркімен шығу құқығын сақтайды» деп көрсетілді. Сонымен қатар республика басқа одақтас республикалармен ерікті түрде бірігіп, өзара қатынастарын шарттық негізде құруға құқылы екені жазылды.

Декларация Қазақ КСР-інің аумақтық тұтастығы өзгермейтіні туралы да нақтылады. Онда республикада тұратын барлық ұлт өкілдері Қазақстан халқын құрайтыны және бұл халық республиканың егемендігінің бірден-бір иесі, сондай-ақ мемлекеттік билік негізі болып табылатыны айтылды.

Мемлекеттік билік заң шығару, атқару және сот билігіне бөлініп, заң шығару құқығы Жоғарғы Кеңеске берілді. Бұл қағида Қазақстанда демократиялық құқықтық мемлекет негіздерінің қаланғанын көрсетті.

Егемендік туралы Декларацияның қабылдануы еліміздің тәуелсіздікке қарай жасаған алғашқы нақты әрі батыл қадамы болды. Бұл тарихи оқиға 25 қазан күнін «Республика күні» ретінде атап өтуге негіз болды.

Келесі маңызды қадам 1991 жылы 1 желтоқсанда өтті — бүкілхалықтық Қазақстан Президентін сайлау ұйымдастырылды. Сайлау нәтижесінде Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев 10 желтоқсанда Президент қызметіне ресми кірісті. Сол күні Қазақ КСР-і ресми түрде «Қазақстан Республикасы» деп қайта аталды.

Көп ұзамай, ғасырлар бойы аңсаған егемендік те жүзеге асты. 1991 жылы 16 желтоқсанда «Қазақстан Республикасының мемлекеттік тәуелсіздігі туралы» Конституциялық заң қабылданып, еліміздің мемлекеттік тәуелсіздігі ресми түрде жарияланды. Бұл күн қазіргі таңда «Тәуелсіздік күні» ретінде аталып өтеді.

Аталған заңда Қазақстан Республикасының тәуелсіз, демократиялық және құқықтық мемлекет екені, оның өз аумағындағы бүкіл билікті толық иеленетіні, ішкі және сыртқы саясатын дербес жүргізетіні нақты көрсетілді. Мемлекет аумағында тек Қазақстан Республикасының заңдары мен ол таныған халықаралық құқық нормалары қолданылады деп жарияланды.

Қазақстан халқының атынан сөйлеу құқығы Президент пен Жоғарғы Кеңеске берілді. Атқарушы билік тікелей Президенттің қолына шоғырланды. Бұған дейін мұндай құқық тек Жоғарғы Кеңеске тиесілі болған еді.

Сот билігі Қазақстан Республикасының Жоғарғы Соты мен Жоғарғы Арбитраждық соты арқылы жүзеге асырылды. Сонымен қатар Конституциялық сот туралы ереже де енгізілді.

Тәуелсіздікті қорғау мақсатында Қазақстан Республикасының өз Қарулы Күштерін құру, аумағында әскер, қару-жарак пен әскери техниканы орналастыру мәселелерін шешу құқығы бекітілді.

Осылайша, тұңғыш рет тәуелсіз Қазақстан туралы заң қабылданып, оны қорғау мен дамыту жолындағы негізгі құқықтық тетіктер нақты да тиянақты түрде белгіленді. Бұл тарихи акт Қазақстанның мемлекет және құқық тарихында жаңа кезеңнің басталғанын көрсетті.

1993 жылы 28 қаңтарда тәуелсіз Қазақстан өз тарихында алғаш рет жаңа Конституциясын қабылдады. Бұл — ел дамуының жаңа кезеңінің басталуы еді. Конституция жобасы бүкілхалықтық талқылаудан өтіп, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесімен қабылданды. Конституциялық комиссияға Президент Н. Ә. Назарбаев төрағалық етті. Құжат 21 тараудан және 131 баптан тұрды.

Конституцияда мемлекеттің демократиялық, зайырлы және біртұтас екендігі, сондай-ақ «Қазақстан Республикасы — өзін-өзі билейтін қазақ ұлты мемлекетінің түрі» екендігі атап өтілді. Екінші ережеде «мемлекеттің жері бөлінбейді және оған қол сұғуға болмайды»

делінді. Тіл мәселесінде де нақты ұстаным белгіленіп, «қазақ тілі — мемлекеттік тіл, орыс тілі — ұлтаралық қатынас тілі» ретінде көрсетілді.

Азаматтардың құқықтары мен бостандықтары азаматтық, саяси, экономикалық және әлеуметтік болып бірнеше топқа бөлінді. Алайда бұл Конституцияны Кеңес дәуірінде сайланған Жоғарғы Кеңестің қабылдауы оның толыққанды демократиялық сипатына көлеңке түсірді. Уақыт талабына сай қайшылықтар туындап, жаңа Конституция қабылдау қажеттілігі пайда болды.

1995 жылы 30 тамызда бүкілхалықтық референдум арқылы жаңа Конституция қабылданып, Қазақстан президенттік басқару үлгісіндегі мемлекетке айналды. Қос палаталы Парламент құрылып, үкіметтің рөлі күшейді, азаматтардың құқықтары мен бостандықтары нығайтылды.

1997 жылы Президент Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан – 2030» стратегиялық бағдарламасын жариялап, ел дамуының жеті негізгі басым бағытын белгіледі. Бағдарламада «ұлттық қауіпсіздік», «кәсіпқой мемлекет» секілді құқықтық ұғымдарға ерекше мән берілді. Конституциялық заңдарға өзгерістер енгізіліп, Парламент Мәжілісіне партиялық тізім бойынша қосымша депутаттар сайлау мүмкіндігі туды. Президенттің өкілеттік мерзімі 7 жылға ұзартылды.

1999 жылы 10 қаңтарда өткен баламалы сайлау нәтижесінде Н.Ә. Назарбаев қайтадан Президент болып сайланды. Сол жылдың күзінде Парламент Мәжілісі мен жергілікті мәслихаттарға, кейін Сенатқа да депутаттар сайланып, сайлау процесі демократиялық және баламалы негізде өтті.

Осы кезеңде Қазақстанның конституциялық-құқықтық жүйесі біртіндеп жетіліп, егемен елдің құқықтық мемлекет ретінде қалыптасуына негіз қаланды. Қазіргі Қазақстан мемлекетінің тарихы мен құқықтық жүйесінің дамуы елдің күрделі де маңызды тарихи жолдан өткенін дәлелдейді.

Қазақстан Республикасындағы мемлекет пен құқықтың қалыптасуы — терең тарихи тамырлар мен күрделі саяси-әлеуметтік үдерістердің нәтижесі. Қазақ хандығы дәуірінен бастап, Кеңес Одағы кезеңі мен Тәуелсіздік алғаннан кейінгі жылдарға дейін еліміздің құқықтық жүйесі бірнеше маңызды даму кезеңдерінен өтті. Әсіресе, 1991 жылдан кейінгі жаңа мемлекеттілік пен құқықтық реформалар — ұлттық заңнаманың түбегейлі өзгеруіне және демократиялық, құқықтық мемлекет қалыптастыру жолында үлкен серпіліс жасауға мүмкіндік берді.

Қазіргі таңда Қазақстанның құқықтық жүйесі халықаралық стандарттарға сай жетіліп келеді. Мемлекет заң үстемдігін қамтамасыз етуге, адам құқықтарын қорғауға, сот билігінің тәуелсіздігін нығайтуға ерекше көңіл бөлуде. Сонымен қатар, цифрлық трансформация, құқықтық мәдениетті арттыру және азаматтық қоғам институттарын дамыту — ел болашағы үшін маңызды бағыттар болып отыр.

Алдағы уақытта да құқықтық мемлекет қағидаттарын бекіту, заңнаманы одан әрі жетілдіру және оның орындалуын тиімді қамтамасыз ету Қазақстанның тұрақты даму жолында басты басымдықтардың бірі болмақ. Бұл бағытта жүргізілетін реформалар еліміздің құқықтық және саяси жүйесінің одан әрі нығаюына ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. – Астана: ЮРИСТ, 2017.
2. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан – 2030» стратегиясы. – Алматы: Білім, 1997.
3. Егемен Қазақстан газеті. – Архив мақалалары (1989–1999 жж.).
4. Сапарғалиев Ғ., Ибраева А. Мемлекет және құқық негіздері. – Алматы: Жеті Жарғы, 2010.
5. Жоламан Қ.Д., Мұхтарова А.Қ., Тәукелов А.Н. Мемлекет және құқық теориясы. – Алматы: Экономика, 2001.
6. Қазақ хандығы тарихы – ҚР ҰҒА басылымдары, «Тарих» сериясы. -
7. ҚР заңдары мен кодекстері: Азаматтық кодекс, Қылмыстық кодекс, Салық кодексі

(adilet.zan.kz порталы)

8. Интернет ресурстар: egemen.kz, eGov.kz, adilet.zan.kz, open.egov.kz

ВЛИЯНИЕ НЕЗАКОННОЙ МИГРАЦИИ НА БЕЗОПАСНОСТЬ СТРАНЫ

Сим Ж.Д.,

студентка 2 курса

Научный руководитель: Атжанова Ж.С.,

кандидат юридических наук, профессор кафедры права
Костанайский филиал ФГБОУ ВО «ЧелГУ»

В настоящее время Республика Казахстан представляет собой одно из ключевых промежуточных звеньев в транснациональных каналах незаконной миграции. Такому положению способствуют не только географическое положение страны, но и развитие транспортной инфраструктуры: открытие новых международных авиационных и железнодорожных маршрутов, а также сохранение режима свободного передвижения со странами СНГ. Дополнительным фактором выступает нестабильная социально-политическая обстановка в странах – экспортерах незаконных мигрантов, таких как государства Азии, Ближнего и Среднего Востока, пострадавшие от войн, вооружённых конфликтов и внутривосточной борьбы.

В последние годы рынок труда Казахстана стал особенно привлекательным для граждан Узбекистана, Таджикистана и Кыргызстана.

Неконтролируемая миграция оказывает отрицательное воздействие на экономику, этно-демографическую ситуацию и уровень преступности. Проблема усугубляется тем, что в Казахстане полностью легализована в основном высококвалифицированная иностранная рабочая сила, задействованная в ведущих отраслях экономики. Основная же масса мигрантов представляет собой дешёвую и неквалифицированную рабочую силу из Центральной Азии [1].

Для работодателей использование неквалифицированных мигрантов экономически выгодно, поскольку такие работники, как правило, не претендуют на социальные гарантии, установленные законодательством, и позволяют снижать расходы на оплату труда и социальные отчисления. Однако краткосрочная экономическая выгода сопровождается долгосрочными социальными рисками, связанными с интеграцией мигрантов, нарушением трудовых прав и ростом социальной напряженности.

Практика зарубежных государств, а также Казахстана, убедительно демонстрирует, что незаконная миграция способствует росту преступности и увеличению незаконного оборота психотропных и наркотических веществ. Наряду с потоками нелегальных мигрантов в страну нередко проникают члены террористических организаций и представители деструктивных религиозных течений, что негативно сказывается на стабильности религиозной обстановки в принимающем обществе.

С целью повышения инвестиционной и туристической привлекательности Казахстана в последние годы были значительно упрощены процедуры миграционного контроля и оформления виз. Упрощение порядка въезда и пребывания иностранных граждан позволило ощутимо сократить масштабы нелегальных миграционных потоков. Тем не менее, организаторы незаконных каналов миграции продолжают адаптироваться к изменяющимся условиям. Пандемия COVID-19 внесла свои коррективы в схемы их деятельности. В условиях ужесточённых ограничений спрос на поддельные документы значительно вырос. Сегодня фальсификация касается не только паспортов, которые уже перестали быть редкостью, но и приглашений от медицинских учреждений различных стран; поддельных заключений врачебно-консультационных комиссий поликлиник Республики Казахстан; водительских удостоверений для оформления в качестве вторых водителей грузового

транспорта при пересечении границ; фиктивных приглашений на обучение в высших учебных заведениях.

Особую популярность среди нелегальных мигрантов приобрели свидетельства о заключении брака с гражданами Республики Казахстан, что позволяет легализовать своё пребывание в стране через фиктивные семейные отношения.

Несмотря на введённые ограничения на передвижение через пункты пропуска в условиях пандемии, нагрузка на Пограничную службу КНБ не снизилась [2].

Особую озабоченность вызывает выявление фактов двойного гражданства. За последние два года было установлено более 215 случаев, когда граждане Казахстана одновременно имели гражданство другого государства. При этом получение незаконных пенсионных выплат – далеко не самое тяжёлое последствие двойного гражданства: такие случаи часто используются преступниками и террористами, что подрывает основы государственной безопасности и дестабилизирует общественную систему.

Кроме того, выявлены новые схемы нелегального пересечения границы. Так, в июне прошлого года в Жамбылской области при помощи беспилотного летательного аппарата пограничники задержали 12 граждан Исламской Республики Афганистан, которые пешком следовали из Кыргызстана.

Эти факты наглядно демонстрируют, что в современных условиях полагаться на человеческий фактор и «авось» мигрантам и нарушителям становится всё труднее. Охрана государственной границы Казахстана оснащается современными высокотехнологичными средствами контроля, значительно повышающими эффективность выявления нарушений. В частности, в 2020 году в служебно-боевую деятельность пограничных органов была внедрена система управления рисками, позволяющая оперативно выделять транспортные средства и лица, представляющие повышенный интерес, и тем самым усиливать контроль в пунктах пропуска.

Таким образом, борьба с незаконной миграцией требует постоянного совершенствования технических средств, повышения профессиональной подготовки персонала и ужесточения контроля за миграционными потоками в условиях меняющихся глобальных вызовов.

В ближайшей перспективе в пунктах пропуска Республики Казахстан планируется внедрение процедуры идентификации личности на основе дактилоскопических данных. Применение этой технологии направлено не только на укрепление пограничного контроля и противодействие терроризму, но и на повышение эффективности раскрытия преступлений, а также на значительное сокращение времени прохождения паспортного контроля.

Вопрос о необходимости привлечения иностранной рабочей силы в экономику Казахстана остаётся предметом активных дискуссий. Безусловно, оптимальной стратегией является привлечение высококвалифицированных и легально трудоустроенных мигрантов, способных передавать передовой производственный опыт и стимулировать развитие национальных отраслей. В то же время важно, чтобы миграционные потоки направлялись преимущественно в регионы с выраженным дефицитом рабочей силы, чтобы не создавать конкуренцию местным гражданам за рабочие места.

Для достижения этих целей Казахстану необходимо совершенствовать миграционную политику, адаптируя её к меняющимся экономическим условиям и мировым тенденциям. Эффективное регулирование должно сочетать интересы национального рынка труда с необходимостью привлечения ценных трудовых ресурсов.

Одним из ключевых направлений государственной политики в сфере противодействия незаконной миграции является активное участие Казахстана в международных соглашениях и конвенциях. Республика Казахстан является участником практически всех основных международных пактов и конвенций в области защиты прав человека, принятых Организацией Объединённых Наций.

В рамках взятых международных обязательств Казахстан осуществил значительную работу по модернизации национального законодательства, приведя его в соответствие с

современными реалиями и международными стандартами. В частности, в целях стимулирования туристической и инвестиционной активности был введён безвизовый режим для граждан 73 государств [2]. Дополнительно граждане 54 стран освобождены от визовых обязательств в одностороннем порядке [3]. Кроме того, заключены двусторонние и многосторонние соглашения, предусматривающие освобождение владельцев общегражданских паспортов от визовых требований [4, с. 30].

Таким образом, Республика Казахстан стремится выстраивать современную, сбалансированную миграционную политику, обеспечивающую защиту национальных интересов, соблюдение международных стандартов и создание благоприятных условий для привлечения необходимых трудовых ресурсов.

На сегодняшний день миграционная инфраструктура Республики Казахстан представлена 101 пунктом пропуска через Государственную границу. Из них 51 пункт – автомобильные, 19 – авиационные, 27 – железнодорожные, 3 – морские и 1 – речной. Все пункты работают в круглосуточном режиме, обеспечивая беспрепятственный пропуск граждан, товаров, грузов и транспортных средств [5, с. 6-7].

В целях борьбы с нелегальной миграцией в Казахстане сформирована обширная нормативно-правовая база, направленная на урегулирование положения иностранных граждан и лиц без гражданства. Законодательством также предусмотрены меры административной ответственности за нарушение миграционного законодательства [6].

Административная ответственность за нарушение правил пребывания иностранных граждан и лиц без гражданства представляет собой сложный, многогранный институт, обеспечивающий защиту широкого круга общественных отношений в области миграции.

Ключевыми задачами этого института являются:

- защита прав и свобод граждан Республики Казахстан, а также прав иностранных граждан и лиц без гражданства;
- обеспечение законных экономических интересов физических и юридических лиц;
- укрепление общественной безопасности и правопорядка;
- защита государственных интересов от угроз, связанных с нарушениями миграционного законодательства.

В настоящее время продолжается работа по совершенствованию законодательства об административных правонарушениях в области миграции. Основной целью таких реформ является повышение эффективности мер воздействия на нарушителей, приведение правовых норм в соответствие с международными обязательствами и реалиями современного миграционного процесса.

Данные о масштабах нелегальной миграции из стран Центральной Азии в Казахстан на сегодняшний день остаются противоречивыми. По приблизительным оценкам, ежегодно в республику прибывает свыше 700 тысяч иностранных граждан, из которых около 600 тысяч составляют выходцы из стран СНГ. При этом фиксируется устойчивая тенденция к росту числа нелегальных мигрантов.

Для выявления нарушений миграционного законодательства на постоянной основе проводятся целевые оперативно-профилактические мероприятия (ОПМ), такие как «Мигрант», «Нелегал Трафик» и «Нелегал-Кордон».

По мнению Витковской Г.С., нелегальная миграция оказывает значительное негативное влияние на развитие теневой экономики. Наибольший ущерб наблюдается в сферах, где широко используется нелегальная рабочая сила – дешевая и лишённая правовых гарантий. Работодатели, привлекая таких работников, часто игнорируют требования законодательства о труде и нарушают базовые права человека. Нарушения налогового законодательства становятся неизбежным следствием неформальной занятости, особенно при осуществлении расчётов наличными средствами. Это не только подпитывает рост теневого сектора экономики, но также оказывает скрытое инфляционное давление [7, с. 14].

Более того, использование дешевой иностранной рабочей силы нередко сопряжено с развитием криминальных отраслей «теневого бизнеса», включая проституцию, незаконный

оборот наркотиков и торговлю людьми. Таким образом, нелегальная миграция становится катализатором целого комплекса социально-экономических и криминальных проблем.

Внутренними факторами, способствующими распространению незаконной миграции, является тяжёлое социально-экономическое положение жителей приграничных районов Казахстана и сопредельных государств. Для многих из них содействие нелегальной транспортировке людей через плохо охраняемые участки государственной границы становится единственным источником дохода и способом выживания.

К данной проблематике тесно примыкает вопрос коррупции среди пограничников. Как показывает практика, отдельные представители служб охраны границы вступают в сговор с так называемыми «проводниками», участвуя в незаконных схемах по организации нелегального пересечения границы.

Казахстанский исследователь Е.Ю. Садовская отмечает, что в республиках Центральной Азии сформировалась разветвленная сеть высокодоходного бизнеса, связанного с нелегальной миграцией. В эту сеть вовлечены представители исполнительных органов, сотрудники бюро переводов, типографий и другие участники. Они обладают современной технической базой, что позволяет оперативно реагировать на изменения в системе контроля на пунктах пропуска через государственную границу. Высокое качество поддельных паспортов, виз, приглашений и других документов свидетельствует о высокой степени организации таких преступных сетей [8, с. 23].

Таким образом, проблема нелегальной миграции в Казахстане носит комплексный характер, затрагивая не только вопросы демографии и экономики, но и подрывая основы государственной безопасности через вовлечение в теневые схемы различных слоёв общества.

По мнению исследователя Юань С., основными способами эффективного противодействия нелегальной миграции являются совершенствование законодательной базы, расширение международного сотрудничества и повышение результативности работы правоохранительных органов через проведение специализированных оперативно-профилактических мероприятий.

Следует отметить, что в последние годы нелегальная миграция всё более приобретает криминальный характер и становится одной из прибыльных сфер деятельности организованной преступности. Во многих случаях нелегальные мигранты становятся потенциальными жертвами торговли людьми, что усиливает тревогу, особенно в отношении мигрантов, использующих территорию Казахстана и других стран региона в качестве транзитного коридора на пути в страны Западной Европы.

Основными странами происхождения таких мигрантов являются государства с нестабильной экономикой и тяжёлой военно-политической обстановкой, такие как Афганистан, Шри-Ланка, Сомали и другие. Традиционные маршруты миграции пролегают через Пакистан и Афганистан с последующим передвижением через Таджикистан, Кыргызстан, Узбекистан, Казахстан, Россию, Беларусь и Украину. В последнее время также наблюдается рост попыток нелегального въезда в Казахстан морским путём через территорию Азербайджанской Республики.

Географическое положение Казахстана, его открытые и протяжённые границы, а также наличие развитой транспортной инфраструктуры способствуют использованию страны как одного из ключевых звеньев в системе транснациональной нелегальной миграции. Возрастающие масштабы незаконного перемещения людей представляют собой реальную угрозу экономической и социальной стабильности не только Казахстана, но и всего региона Центральной Азии.

Сложившаяся ситуация свидетельствует о появлении новой комплексной угрозы безопасности, требующей консолидированных усилий всех заинтересованных государств для её эффективного устранения.

В этой связи Комитет национальной безопасности Казахстана продолжает активную работу по выявлению и пресечению каналов незаконной миграции.

Эффективность профилактики миграционных правонарушений в значительной

степени зависит от согласованной деятельности всех субъектов профилактики. Согласно мнению И.А. Ларионова, взаимодействие правоохранительных органов в этой сфере должно включать:

- регулярный обмен оперативной информацией между ведомствами;
- создание совместных консультационно-методических и информационных служб для интеграции всех участников профилактической деятельности в единую систему;
- совместное тематическое планирование профилактических мероприятий, согласование программ и графиков работы с последующим подведением итогов;
- разработку и реализацию совместных мероприятий по предупреждению и пресечению преступлений и административных правонарушений в сфере миграции;
- выработку и внесение в органы государственной власти предложений по устранению причин и условий, способствующих миграционным правонарушениям [9, с. 99].

В современных условиях именно эффективное межведомственное взаимодействие должно рассматриваться как один из ключевых факторов повышения результативности государственного регулирования миграционных процессов. При этом предупредительная работа в сфере миграции не может оставаться исключительно задачей государственных органов: активное участие в этом процессе должно принимать всё общество. Государственные, коммерческие и общественные организации обязаны рассматриваться как субъекты профилактической деятельности в той мере, в какой их деятельность направлена на устранение причин преступности и факторов, способствующих её распространению.

Эффективность регулирования миграционных отношений, а также профилактика правонарушений в этой области во многом зависят от системного анализа и обобщения практики применения действующего законодательства.

Согласно данным Министерства внутренних дел Республики Казахстан, за последние три года было выдано 1 660 939 разрешений на временное проживание иностранным гражданам. За этот же период за нарушения миграционного законодательства к административной ответственности было привлечено 192 108 иностранных граждан: 13 705 случаев в соответствии со статьей 492 КоАП РК и 178 403 случая по статье 517 КоАП РК [10].

Анализ указанных данных позволяет сделать вывод о параллельном росте как количества выданных разрешений на временное проживание, так и числа случаев привлечения иностранных граждан к ответственности за нарушение миграционных норм. Это свидетельствует о возрастании нагрузки на миграционную систему страны и подчёркивает необходимость дальнейшего совершенствования правового регулирования в этой сфере.

В качестве одного из ключевых направлений противодействия нелегальной миграции в Казахстане выступает развитие международного сотрудничества. Республика Казахстан активно интегрируется в глобальное правовое пространство, являясь участником большинства основных правозащитных пактов и конвенций Организации Объединённых Наций. Присоединение к этим международным документам стало отправной точкой для масштабной реформы национального законодательства, направленной на его адаптацию к современным глобальным вызовам и приведение в соответствие с международными стандартами.

Таким образом, развитие правового регулирования миграционных процессов в Казахстане требует комплексного подхода, который сочетает в себе внутренние меры по усилению контроля за соблюдением миграционного законодательства и активное участие в международных инициативах по обеспечению прав мигрантов и укреплению глобальной миграционной безопасности.

В настоящее время продолжается последовательная работа по совершенствованию законодательства об административных правонарушениях в миграционной сфере. Эти усилия направлены на повышение его эффективности, адаптацию к современным социально-экономическим и политическим условиям, а также к новым миграционным вызовам.

Реформирование законодательства свидетельствует о стремлении государства выстроить сбалансированную и действенную систему регулирования миграционных процессов, соответствующую международным стандартам и внутренним потребностям страны.

Координированное взаимодействие различных субъектов профилактической деятельности играет решающую роль в предупреждении правонарушений в сфере миграции. Эффективная борьба с нелегальной миграцией невозможна без тесного сотрудничества правоохранительных органов и иных заинтересованных структур, деятельность которых должна строиться на основе четко выработанных механизмов взаимодействия.

К основным направлениям такого сотрудничества относятся:

- регулярный обмен оперативной информацией для оперативного реагирования на возникающие угрозы;
- создание единой системы консультационно-методических и информационных центров, способствующих интеграции усилий всех участников профилактической деятельности;
- совместное планирование профилактических мероприятий, согласование программ и графиков работ с последующим анализом и оценкой их эффективности;
- организация и проведение совместных мероприятий по предупреждению, выявлению и пресечению преступлений и административных правонарушений в сфере миграции;
- выработка согласованных предложений для органов государственной власти, направленных на устранение причин и условий, способствующих миграционным правонарушениям.

Государственные учреждения, частные компании и общественные организации в пределах своей компетенции обязаны вносить вклад в устранение причин преступности и нейтрализацию факторов, способствующих её распространению. Только при комплексном подходе возможно достижение устойчивого правопорядка и обеспечение эффективной миграционной политики в условиях современных вызовов.

Список литературы

1. Суяркова О.В. Влияние трудовой миграции на экономику стран-реципиентов // Электронный научный журнал. – 2019. – № 3. – С. 170-174.
2. Нелегальная миграция: Пограничная служба КНБ на чеку // <https://www.gov.kz/memleket/entities/knb/press/news/details/190402?lang=ru>.
3. Жадауова Ж.А., Карахожаев О.С. О некоторых аспектах профилактики правонарушений в сфере незаконной миграции // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34851068&pos=3;-53#pos=3;-53.
4. Бабич А.А. Предупреждение преступлений, связанных с миграционными процессами в Республике Казахстан // Вестник экономической безопасности №6. – 2022. – С. 30-32 // <https://cyberleninka.ru/article/n/preduprezhdenie-prestupleniy-svyazannyh-s-migratsionnymi-protsessami-v-respublike-kazahstan>.
5. Ахметкалиев М.О. Совершенствование государственной политики в сфере незаконной миграции в условиях глобальных вызовов. – 2022 // <https://repository.apa.kz/xmlui/handle/123456789/1031>.
6. О противодействии незаконной миграции 14 сентября 2023 года // <https://gurk.kz/news/o-protivodejstvii-nezakonnoj-migraczii>.
7. Баймухаметова Г.М. Проблемные вопросы привлечения к административной ответственности иностранцев и лиц без гражданства за совершение правонарушений в области миграции населения: магистерский проект ... магистра национальной безопасности и военного дела. - Косшы. – 2021. – 87 с. // <https://academy-rep.kz/uploads/33ad8dd19a7987997b2e4126989fc797.pdf>.
8. Шерьязданова К.Г., Попова Е.А. Анализ нелегальной миграции в Республике Казахстан // Мемлекеттік басқару және мемлекеттік қызмет. Халықаралық ғылыми-талдау

журналы - С. 23-33 // <https://repository.apakz/bitstream/handle/123456789/503/167-текст%20статья-973-2-1020210504.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

9. Ларионов И.А. О некоторых мерах предупреждения организации незаконной миграции // Вестник Томского государственного университета. – 2013. – № 366. – С. 99-101 // <https://lib.tsu.ru/mminfo/000063105/366/image/366-099.pdf> С.100-101/.

10. Об административных правонарушениях: Кодекс Республики Казахстан от 5 июля 2014 года № 235-V ЗРК (с изм. и доп. по сост. на 05.04.2025 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31577399.

ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ ӨМІРІ МЕН ДЕНСАУЛЫҒЫ ҮШІН ЕҢБЕКТІҢ ҚАУІПСІЗ ЖАҒДАЙЛАРЫ

Төлеубай А.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Ақылбекова А.Б.,

жалпы заң пәндері кафедрасы бастығының орынбасары, полиция подполковнигі
Қазақстан Республикасы ІІМ Ш.Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Еңбек қауіпсіздігі – еңбек қатынастары жүйесінің негізгі компоненттерінің бірі. Қазақстан Республикасының Еңбек кодексіне сәйкес жұмыс беруші қызметкерге қауіпсіздік пен гигиена талаптарына сәйкес келетін еңбек жағдайларын қамтамасыз етуге міндетті. Қауіпсіз еңбек жағдайлары қызметкердің денсаулығының кепілі ғана емес, сонымен қатар кәсіпорындар мен ұйымдардың тұрақты жұмыс істеуінің маңызды факторы болып табылады. Өндірістік процестердің заманауи дамуы жұмыс берушілерден еңбекті қорғауды басқарудың тиімді жүйелерін енгізуді және халықаралық стандарттарды сақтауды талап етеді.

Қазақстан Республикасында еңбекті қорғау бірқатар нормативтік актілермен реттеледі, олардың негізгісі 2015 жылғы 23 қарашадағы Қазақстан Республикасының еңбек кодексі (өзгерістермен және толықтырулармен) болып табылады. ҚР ЕК-нің 182-бабына сәйкес жұмыс беруші: өндірістік процестердің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, жеке қорғаныс құралдарын (ЖҚК) беруге, еңбекті қорғау жөніндегі қызметкерлерді оқыту мен нұсқау беруді ұйымдастыруға, медициналық тексерулер жүргізуге, өндірістегі жазатайым оқиғаларды тергеуге және есепке алуға міндетті [1].

Еңбек кодексінен басқа маңызды рөл атқарады:

- 2014 жылғы 11 сәуірдегі «Азаматтық қорғау туралы» ҚР Заңы;
- Қазақстан Республикасында еңбекті қорғау жөніндегі 2020-2024 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама;
- ХЕҰ-ның «Еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау туралы» (1981) № 155 Конвенциясын қоса алғанда, халықаралық актілер.

Еңбек жағдайларын жақсартуға күш салғанына қарамастан, өндірістік жарақат деңгейі өзекті мәселе болып қала береді. ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің статистика комитетінің деректері бойынша жыл сайын мыңдаған өндірістік жарақаттар, соның ішінде өліммен аяқталған жағдайлар тіркеледі.

Жарақаттанудың пайда болуына ықпал ететін факторлар:

- қызметкерлерді оқытудың жеткіліксіздігі;
- қауіпсіздік талаптарын елемей;
- жабдықтың тозуы;
- жұмыс беруші тарапынан тиімді бақылаудың болмауы.

Силикоз, діріл ауруы, есту қабілетінің жоғалуы сияқты кәсіби аурулар, әсіресе тау-кен, құрылыс және металлургия салаларында жиі кездеседі.

Әлемдік тәжірибе ISO 45001: 2018 стандартына сәйкес келетін еңбекті қорғауды басқару жүйелерін (ЕКБЖ) енгізудің тиімділігін айғақтайды [2]. Бұл тәсіл тәуекелдерді

анықтауға және басқаруға, қызметкерлерді қауіпті бағалау және азайту процестеріне қатысуға тартуға негізделген.

Тиімді ЕҚБЖ-ның негізгі элементтері:

- көшбасшылық және жоғары басшылықтың қатысуы;
- тәуекелдерді жүйелі бағалау;
- қызметкерлерді үздіксіз оқыту және біліктілігін арттыру;
- жүйенің тұрақты мониторингі және аудиті.

Қазақстан Республикасында ISO 45001 бойынша сертификаттауға ауысатын кәсіпорындар санының өсуі байқалады, бұл қауіпсіздік мәдениетін дамытудағы прогресті көрсетеді [3].

Еңбекті қорғау нормаларын бұзу әкімшілік және қылмыстық жауаптылыққа әкеп соғады. ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне (96-99 – бап сәйкес еңбекті қорғау жөніндегі талаптарды сақтамағаны үшін айыппұлдар, қызметті тоқтата тұру, ал ауыр зардаптар туындаған жағдайда – ҚР Қылмыстық кодексінің 156-бабы бойынша қылмыстық жауаптылыққа тарту көзделген.

Жауапкершілікті тек заңды тұлға ғана емес, сонымен қатар бөлімше басшылары мен еңбекті қорғау мамандарын қоса алғанда, нақты лауазымды тұлғалар да көтеретінін атап өткен жөн.

Қауіпсіз еңбек жағдайларын қамтамасыз ету – бұл заңның талабы ғана емес, сонымен бірге жұмыс берушінің этикалық міндеті. Қызметкерлердің өмірі мен денсаулығын қорғау тұрақты экономикалық дамудың, әлеуметтік тұрақтылықтың және еңбек қатынастары жүйесіне сенімнің кепілі болып табылады. Тұрақты нәтижелерге қол жеткізу үшін заңнаманы жетілдіруден бастап еңбек қауіпсіздігінің корпоративтік мәдениетін қалыптастыруға дейінгі кешенді шаралар қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі: Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы кодексі // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000414>.
2. Еңбек қауіпсіздігі мен гигиенасы және өндірістік орта туралы: ХЕҰ 1981 жылғы Конвенциясы.
3. ISO 45001: 2018 – еңбекті қорғауды басқару жөніндегі халықаралық стандарт.
4. Шнайдер В.Н. Профилактика профессиональных заболеваний: современные подходы // Безопасность труда в промышленности. – 2021. - №6.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Усмонов А.С.,

студент 2 курса

Научный руководитель: Атжанова Ж.С.,

кандидат юридических наук, профессор кафедры права

Костанайский филиал ФГБОУ ВО «ЧелГУ»

Развитие местного самоуправления (МСУ) – ключевое направление государственной политики по модернизации системы управления. Этот уровень власти тесно связан с населением: формируется при его участии, подотчетен ему и решает актуальные бытовые и социальные задачи. При эффективной организации МСУ не только рационально используются местные ресурсы, но и укрепляется общественное доверие к власти. Реформа в этой сфере продолжает общую линию государственных преобразований, проводимых в Казахстане по инициативе главы государства.

«Под местным самоуправлением понимается право и реальная способность органов

местного самоуправления регламентировать значительную часть государственных дел и управлять ею, действуя в рамках закона, под свою ответственность и в интересах местного населения. Осуществляется советами или собраниями, состоящими из членов, избранных путем свободного, тайного, равного, прямого и всеобщего голосования» [1].

Финансирование деятельности МСУ осуществляется преимущественно за счёт трансфертов из бюджетов вышестоящих уровней власти, при этом его функционирование остаётся экономически оправданным для государства. В мировой практике выделяют две ключевые модели МСУ – англосаксонскую и континентальную. Несмотря на различия, в странах с устойчивыми демократическими традициями прослеживается тенденция к их сближению, сопровождаемая углублением децентрализации, расширением автономии местных органов и усилением их роли в решении общественно значимых вопросов [2].

Местное самоуправление, как форма самоорганизации граждан и деятельности выборных органов по управлению делами местного значения, является неотъемлемой частью демократического общества. Эта система опирается на несколько ключевых принципов: выборность органов и их руководителей, подотчетность перед населением, а также активное участие граждан в управленческих процессах – через референдумы, комиссии, общественные объединения и другие формы прямой демократии.

Отдельное значение имеет разграничение полномочий между центральной властью и местными органами, что позволяет эффективно сочетать интересы государства и местных сообществ. Ответственность муниципальных структур при этом направлена прежде всего на удовлетворение потребностей населения и предполагает подотчётность за принимаемые решения [3].

С обретением суверенитета Казахстан последовательно реализует реформы по улучшению государственного управления. Одним из ключевых достижений стало формирование системы местного самоуправления, получившей прочную правовую основу с принятием Конституции 1995 года.

Казахстанская модель МСУ во многом опирается на французский опыт, в котором важную роль играет префект–представитель центральной власти, координирующий деятельность местных органов. Реформа децентрализации 1983 года во Франции стала значимым этапом: местные сообщества получили больше самостоятельности, при сохранении контроля со стороны центра [4]. В децентрализации управления выделяют два подхода. Первый – законодательное закрепление объёма полномочий, предоставляемых местным органам. Второй – делегирование отдельных государственных функций местному уровню на основе специального акта. Эти механизмы также находят отражение в казахстанской практике, направленной на расширение самостоятельности территориальных структур при сохранении единства государственной политики.

Основные принципы местного самоуправления заложены в Конституции РК (ст.ст. 85-89): местное государственное управление осуществляется местными представительными и исполнительными органами, которые ответственны за состояние дел на соответствующей территории; маслихаты выражают волю населения соответствующих административно-территориальных единиц, определяют меры для ее реализации, контролируют их осуществление; местные исполнительные органы разрабатывают экономические и социальные программы развития территорий, местного бюджета; решения маслихатов, не соответствующие Конституции могут быть отменены в судебном порядке; органам местного самоуправления может делегироваться осуществление государственных функций; гарантируется самостоятельность органов местного самоуправления в пределах их полномочий, установленных законом [5].

Закон Республики Казахстан «О местном государственном управлении и самоуправлении» от 23 января 2001 года № 148 [6] закрепляет правовые основы функционирования как местных государственных органов, так и органов самоуправления. Документ регулирует распределение полномочий между уровнями власти и определяет механизмы участия населения в управлении на местах.

В Стратегии «Казахстан-2050 – Новый политический курс состоявшегося государства» обозначен вектор на укрепление государственности и развитие демократических институтов [7]. Одним из приоритетов стратегии является формирование современной модели государственного управления, основанной на эффективности, транспарентности и активном вовлечении граждан в процессы принятия решений на всех уровнях, включая местный.

Новая концепция развития местного самоуправления в Казахстане закрепляет ключевые элементы и стратегические ориентиры, направленные на усиление участия общественности, особенно на уровне территориальных сообществ. Основной акцент сделан на вовлечение граждан в процессы принятия решений и расширение их роли в управлении локальными делами. В этой связи особое внимание уделено укреплению полномочий маслихатов, в том числе через их участие в процедуре избрания акимов, что было отражено в изменениях в законодательстве о местном управлении.

В 2013 году государство предприняло шаги по разграничению полномочий между центральной и региональной властью. Усиление местных исполнительных органов сопровождалось реализацией политики децентрализации, главная цель которой – передача права и ресурсов на принятие решений от центра к регионам. При этом децентрализация трактуется не просто как техническое перераспределение функций, а как системное преобразование подходов к управлению и решению проблем на местах. Важно отметить, что децентрализация не должна подрывать управленческую вертикаль и исполнительскую дисциплину.

Местное самоуправление формируется под влиянием как объективных условий, так и историко-культурных особенностей. Это объясняет существующее разнообразие моделей и правового регулирования в разных странах. Например, в США органы местного самоуправления создаются по инициативе властей штатов, которые определяют их структуру, компетенции и налоговые полномочия. Таким образом, функционирование муниципальных структур напрямую зависит от воли и регулирования на уровне штатов [1].

К 2019 году в Казахстане была сформирована модель местного самоуправления, опирающаяся на два ключевых принципа. Во-первых, органы государственной власти на местах – маслихаты и акиматы – одновременно исполняют функции как государственного управления, так и местного самоуправления. Такое совмещение позволяет обеспечить единство управленческой системы при сохранении локальной специфики в принятии решений. Во-вторых, важную роль в системе играют граждане, которые участвуют в управлении местными делами напрямую или через выборные органы. Это соответствует курсу на усиление общественного участия и развитие институтов демократии на местах.

Основу правового регулирования местного самоуправления составляют Конституция Республики Казахстан и Закон «О местном государственном управлении и самоуправлении» от 23 января 2001 года, закрепляющий порядок организации, полномочия и взаимодействие местных органов власти.

Первая из них официально признает МСУ, обеспечивающее самостоятельное решение населением вопросов местного значения, и устанавливает:

1. Право граждан республики на участие в управлении делами государства непосредственно и/или через своих представителей на любом уровне административно-территориального устройства республики, в том числе в рамках МСУ (п. 1 ст. 33).

2. Право граждан избирать и быть избранными в государственные органы и органы местного самоуправления (п. 2 ст. 33).

3. Право граждан на личное обращение, направление индивидуальных и коллективных обращений в органы МСУ (п. 1 ст. 33).

4. Возможности осуществления местного самоуправления населением соответствующих административно-территориальных единиц непосредственно, а также через маслихаты и другие органы МСУ (п. 2 ст. 89).

5. Гарантии самостоятельности органов местного самоуправления в пределах их

полномочий, установленных законом (п. 3 ст. 89).

6. Возможности делегирования органам МСУ осуществления определенных государственных функций (п. 2 ст. 89).

Местное самоуправление в Казахстане представляет собой форму общественной деятельности, осуществляемой непосредственно населением или через выборные и иные органы, направленную на самостоятельное и ответственное решение вопросов местного значения. Территориально МСУ охватывает все уровни административно-территориального деления страны – от сельских округов до областей. При этом на уровне крупных административных единиц (областей, районов, городов республиканского значения и столицы) ведущую роль в управлении играют органы государственной власти. Их участие в процессе местного самоуправления фактически является доминирующим. В то же время в городах районного значения и сельских населённых пунктах возрастает значимость местных сообществ – объединений жителей конкретной территории. Вместе с соответствующими акимами они принимают активное участие в решении локальных задач, что отражает практику более гибкого и близкого к населению самоуправления на низовом уровне.

Казахстанская модель местного самоуправления сочетает в себе как достижения, так и нерешенные вопросы. К числу ее сильных сторон можно отнести следующие аспекты:

1. Законодательная база. Гражданам гарантировано право на участие в местном самоуправлении, а также чётко определены функции и структура его органов – акимов, маслихатов, собраний и сходов.

2. Сформированная вертикаль власти. Административная система охватывает все уровни территориального деления, обеспечивая управляемость и подотчётность.

3. Демократизация назначения акимов. С 2013 года начался переход к выборности акимов на уровне сёл, посёлков и городов районного значения – сначала через маслихаты, а с 2021 года – путём прямого голосования населения.

4. Подотчётность власти. Акимы и маслихаты регулярно отчитываются перед жителями, что способствует открытости и повышению доверия.

5. Механизмы прямого участия. В сёлах и малых городах действуют формы непосредственного самоуправления – собрания и сходы, позволяющие учитывать мнение местного сообщества.

6. Консультативные советы. С 2016 года при акиматах крупных городов функционируют территориальные советы, поддерживающие диалог между населением и властью, а также содействующие решению локальных проблем.

7. Финансовая основа. Введение бюджета четвёртого уровня (2018–2020 гг.) усилило финансовую самостоятельность на местах и стало шагом к развитию реального самоуправления.

Таким образом, модель опирается на сочетание правовых, институциональных и практических механизмов, направленных на усиление вовлечённости граждан в управление и развитие территорий.

Среди ключевых недостатков казахстанской модели местного самоуправления можно выделить следующие:

1. Нечеткое разграничение полномочий. Между органами местного самоуправления и государственной власти сохраняется пересечение функций, при этом доминирующую роль продолжают играть государственные структуры.

2. Отсутствие представительных органов на местах. В селах и городах районного значения не сформированы органы представительной власти, что снижает эффективность контроля за деятельностью местных акимов.

3. Непостоянная основа работы маслихатов. Депутаты всех уровней исполняют свои обязанности непрофессионально и неполный рабочий день, что приводит к игнорированию значительной части актуальных вопросов на местах.

4. Зависимость маслихатов от акиматов. Политическая и материальная несамостоятельность маслихатов ослабляет их независимость и ограничивает контрольные

функции.

5. Слабая обратная связь с избирателями. Отсутствие чёткой системы отчётности депутатов перед гражданами снижает их подотчётность и подрывает доверие населения.

6. Ограниченные формы гражданского участия. Возможности для прямого вовлечения жителей в местное управление остаются узкими и недостаточно институционализированными.

7. Разрешительный характер общественных инициатив. Проведение собраний и сходов граждан зависит от согласия акимов, что ограничивает активность населения и противоречит принципам самоуправления.

8. Формальность деятельности территориальных советов. Из-за отсутствия полномочий, ресурсов и кадрового обеспечения эти органы зачастую играют символическую роль и не способны эффективно представлять интересы граждан.

Таким образом, несмотря на имеющиеся позитивные элементы, модель местного самоуправления в Казахстане сталкивается с рядом системных ограничений, снижающих её действенность и общественную значимость.

Дополняя перечень слабых сторон казахстанской модели местного самоуправления, стоит отметить и другие системные проблемы:

9. Отсутствие публичности. Деятельность органов местного самоуправления практически не отражается в СМИ и на официальных интернет-ресурсах, оставаясь незаметной для широкого круга граждан и лишённой общественного внимания.

10. Специфика Алматы. В этом городе вместо территориальных советов действуют комитеты местного самоуправления, созданные на основе временного положения 2002 года. Однако их правовой статус не соответствует действующему закону «О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан», что ставит под сомнение легитимность и эффективность их деятельности.

11. Ограниченные ресурсы на местах. В сёлах и малых городах отсутствует достаточная финансовая база для самостоятельного функционирования органов самоуправления. Это препятствует реализации инициатив и сдерживает развитие инфраструктуры.

С учетом вышеперечисленного, местное самоуправление в Казахстане попрежнему в значительной степени ориентировано на выполнение функций государственной власти. Его общественная составляющая, выражающаяся в прямом участии граждан и институтов гражданского общества, остаётся слабо развитой и формальной.

В связи с этим, в рамках настоящей статьи целесообразно не только обозначить существующие проблемы, но и наметить пути дальнейшего развития местного самоуправления в Республике Казахстан, уделяя особое внимание вопросам децентрализации, расширения участия граждан и повышения прозрачности деятельности самоуправленческих структур.

Современное развитие местного самоуправления в Казахстане сдерживается рядом структурных проблем.

Во-первых, действующие процедуры проведения сходов местного сообщества чрезмерно зарегулированы: их инициирование возможно только с разрешения акима и при его присутствии. Это ограничивает ключевой принцип МСУ – свободу самоорганизации на местах.

Во-вторых, законодательство не предусматривает альтернативных форм самоуправления, что лишает граждан гибкости в выборе механизмов участия и инициатив на локальном уровне.

В-третьих, объединение функций государственного управления и самоуправления в одних и тех же институтах (акимы и маслихаты) приводит к доминированию исполнительной власти и снижению подотчётности перед населением. Такая гибридная структура способствует размыванию ответственности и подмене самоуправления управлением «сверху».

В-четвертых, слабая финансово-экономическая база не позволяет реализовать реальную самостоятельность местных органов, особенно в сельских регионах.

В-пятых, территориальные советы, действующие на региональном уровне, ограничены статусом консультативных органов. Это делает невозможным полноценное представление интересов городских сообществ и требует законодательного пересмотра форм организации МСУ в крупных населённых пунктах [8].

Проанализировав особенности функционирования МСУ, можно выделить ключевые направления его дальнейшего развития, обозначенные в *Концепции развития местного самоуправления* как для сельских, так и для городских территорий. Среди приоритетных векторов: фискальная децентрализация; чёткое разграничение полномочий МСУ и органов государственной власти; активное вовлечение местного сообщества; усиление работы ревизионных комиссий; повышение эффективности маслихатов.

При этом Концепция допускает развитие локальных инициатив, которые при успешной реализации могут быть масштабированы.

Одним из предложений Концепции является создание единой цифровой платформы, отражающей деятельность МСУ. Сегодня за исключением Астаны, ни один маслихат не имеет самостоятельного сайта – все интегрированы в порталы акиматов, что затрудняет доступ граждан к самоуправленческой повестке. Разработка отдельных ресурсов могла бы способствовать цифровизации, повышению прозрачности и отделению МСУ от исполнительной власти.

Образовательный компонент также требует усиления. Предусмотренные меры профессионализации касаются в основном акимов и депутатов, но почти не затрагивают население. Создание постоянных обучающих курсов на базе будущих комьюнити-центров стало бы эффективным инструментом вовлечения граждан. Примером может служить Грузия, где действует открытый обучающий портал по МСУ: tvitmmartveloba.ge.

Оценка эффективности маслихатов – ещё одно перспективное направление. В ряде городов, как например, в Кокшетау, уже применяются методики оценки работы отдельных депутатов. Однако создание национальной системы индикаторов, охватывающей деятельность маслихатов как институтов, позволило бы выявлять проблемные зоны и стимулировать системное развитие.

Индикаторы оценки можно условно разделить на два типа: **внешние** – измеряют активность, прозрачность, доступность, публичную отчётность; **внутренние** – отражают удовлетворённость граждан, восприятие эффективности и подотчётности представителей. В этой связи полезным является международный опыт. Например: **LSGI (Local Self-Government Index)**, разработанный в Грузии, включает 107 критериев и охватывает такие аспекты, как открытость, участие граждан, подотчётность, электронные сервисы. **LGPI (Local Governance Performance Index)** от Всемирного банка отражает «внутреннюю» оценку – мнение граждан по направлениям образования, здравоохранения, безопасности, соцподдержки, коррупции, а также социально-культурным ожиданиям, включая, например, уровень терпимости к nepoтизму.

Хотя полная адаптация этих моделей в Казахстане не обязательна, они задают ориентиры для разработки собственной системы мониторинга эффективности МСУ. Такая методология станет шагом к повышению доверия, активизации гражданской вовлечённости и углублению процессов децентрализации власти.

Список литературы

1. European Charter of Local Self-Government 15/10/1985 // <https://rm.coe.int/european-charter-for-local-self-government-english-version-pdf-a6-59-p/16807198a3>.
2. Глотов С.А., Мазаев В.Д. Европейская Хартия. Путеводитель по специальному лекционному курсу для студентов. – М.: Институт национальной стратегии, 2009. – С. 345-387.

3. Чеботарев А. Проблемы формирования системы местного самоуправления в Республике Казахстан // Правовая реформа в Казахстане. – 2000. – № 1.
4. Сапарғалиев Г. Конституционное право Республики Казахстан. - Алматы, 2008. – 531 с.
5. Конституция Республики Казахстан: принята 30 августа 1995 года (с изм. и доп. по сост. на 19.09.2022 г.) // Казахстанская правда. – 1995. - 8 сентября // https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000_/links.
6. О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан: Закон Республики Казахстан от 23 января 2001 года № 148-ІІ (с изм. и доп. по сост. на 15.03.2025 г.) // Казахстанская правда. – 2001. - 30 января // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z010000148>.
7. Стратегия «Казахстан-2050» — новый политический курс состоявшегося государства // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002050>.
8. Местное самоуправление в Казахстане: особенности и перспективы реформирования. – Астана: НАО «Казахстанский институт общественного развития», 2023. – 106 с.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ КОНСТИТУЦИЯСЫНЫҢ ҮСТЕМДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Үсен Е.,

3 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: Байтасова М.Ж.,

аға оқытушы, экономика және құқық факультеті

А. Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті

Мақалада Қазақстан Республикасының Конституциясының үстемдігін қамтамасыз ету жөніндегі мәселелері және олардың шешу жолдары қарастырылады. Келтірілген тұжырымдамаларға еліміздің және шет мемлекеттерінің тәжірибесінен нақты мысалдар ұсынылған. Конституцияның үстемдігінің құқықтық саладағы маңызы мен оған қол жеткізудің қыр сырлары жайлы академиялық талдау мен талқы жасалған. Конституциялық өзгерістер тақырыбында статистикалық деректер ұсынылған.

Конституция мемлекеттіліктің басты тұғырларының бірі. «Конституция» латынның «constitutio», яғни «белгілеймін», «бекітемін» сөзінен шыққан. Бұл нормативтік құқықтық акт ретінде өзге заңдардың қайнар көзі болып табылады, барлық мемлекеттік норма осыған сүйене отырып қабылданып, оның қағидаларымен реттеледі. Әр құқықтық мектеп үшін Конституция түрліше мағына, түсінік береді. Табиғи құқық мекетесінің өкілдері оны қоғамық келісімнің жемісі деп таныса, нормативистер конституцияны жоғарғы және ең негізгі норма деп таниды, ал институционалистердің пікірінше ол жалпы қоғамның статуты. Бұл тұжырымдардың әр түрлілігі бір-біріне қайшылық етпейді, себебі конституция бәріне ортақ, бұл олардың көзқарастарының әр қырлылығын ғана білдіреді.

Конституция нормалары күнделікті өмірде бастауыш рөлге ие, алайда Конституцияны көп адам өзіне еш қатысы жоқ заң деп есептейді. Халықтың олай ойлауына да негіз бар. Қазақстан Республикасының өз алдына бөлек мемлекет болуына биыл, 2024 жылы 33 жыл толып отыр, бұл уақыт аралығында халық санасында құқықтық сауаттылықты қалыптастыру қиын. Біреулер үшін 33 жыл бұндай мақсатқа қол жеткізу үшін жеткілікті уақыт кезеңі болуы мүмкін, алайда еліміздің алғашқы егемен 10 жылы тұрақсыздықта болды десе де болады. Қазақстан Республикасының алғашқы Конституциясы 1993 жылы 28 қаңтарда қабылданды, ол өз кезегінде 1995 жылғы 30 тамызда қабылданған қазіргі конституцияға дейін қолданыста болды.

Қазіргі «Ата заңымыз», айтып өткендей, 1995 жылы 30 тамызда жалпы халықтық

референдум нәтижесінде қабылданған болатын. Қазіргі күнге дейін конституция 6 рет өзгертулерге ұшырады, соңғы өзгерістер 2022 жылы референдум нәтижесінде қабылданған болатын. Қазіргі таңда, Қазақстан Республикасының Конституциясы 9 бөлім, 99 баптан тұрады [1].

Конституция мемлекеттің ең жоғары заң күші. Ол өзге заңдардың бастамашысы, сол себепті конституциялық нормалармен өміріміз күнделікті сабақтасып жатады. Оны қабылдамау, не ұстанбау мүмкін емес, сол себепті конституцияның құқықтық деңгейін әрқашан қолдау керек. Бұл мақсаттарда әр елде әр түрлі қызмет жасалып жатыр.

ҚР Конституциясы преамбуладан басталады. Оған көз жүгіртетін болсақ, Конституция белгілі бір ұлттың атынан емес, барша Қазақстан халқының атынан қабылданғанын түсіне аламыз. Бұлай болуының себебі, Қазақстанның көп ұлттылығында, ел аумағында қазақ ұлты басым болғанмен, өзге ұлт өкілдері мемлекетіміздің толыққанды мүшесі болып табылады. Одан бөлек, преамбулада нақты тұжырымдар келтірілмейді, «ұғына отырып», «тілей отырып» сынды сөз тіркестерін пайдаланады, бұл еліміздің жастығын білдіреді, яғни әлі даму үстіндеміз [2]. Сол себептен де, толыққанды сынап, нәтижелі көрсеткіштерді талап ету орынсыз, тек өтпелі көрсеткіштерді бағалай аламыз.

Конституция үстем рөлге ие болу үшін әуелі оның «тірілігі» қажет, яғни декларациялық сипаттағы емес, үнемі қолданыстағы заң есебінде болуы шарт. АҚШ Конституция ең алғаш қабылданғандардың бірі болып табылады, яғни 1787 жылы. Ол мүлдем басқа әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайлар кезінде қабылданған болатын, одан бері әлемдік ахуал түбегейлі өзгерді, сондықтан бұндай конституцияның үстемдігін қамтамасыз ету аса ауыр болады. Бұл мақсатта АҚШ 1803 жылдан бастап Конституциялық бақылау жүргізіп, соттардың түсіндірмелері арқылы жаңа, «тірі» конституцияны қалыптастырды.

Бұл мәселеде Қазақстан Конституциясы «тірі» деп айтуға болады. «Ата заңның» салыстырмалы түрде кеш қабылдануы, сот процесстерінде және өзге де заңдарда оған сүйенуі, сілтеме жасалуы оған негіз болады. «Тірілік» көрсеткішінен Конституцияның «әлеуметтік мәні» ұғымы ағып шығады. Ол дегеніміз, негізгі заңның сол елде экономикалық, саяси, және рухани тұрғыдан басым белгілі бір әлеуметтік топтың идеялары мен мүдделерін шоғырланған нысанда көрсетілуі. Яғни, конституция жеке дара нормативтік қасиетке ие құжат бола ғана қоймай, мемлекет халқының мүддесін білдіріп, олардың ортақ келісімінің нысаны сипатында болуы шарт.

Конституцияның үстемдігінің тағы бір көрінісі ретінде, азаматтық құқықтардың орындалуын айтуға болады. Заң жүзінде де, іс жүзінде де Қазақстан халқы, референдум арқылы өз Конституциясын қабылдап, мемлекеттік билікті қалыптастырушы атанды. Республика халқы Президентті, Парламент Мәжілісінің депутаттарын, жергілікті өкілдік органдарды сайлайды. Референдумға қатысу арқылы мемлекет келешегінің маңызды мәселерін шешуге атсалысады. Қазақстан Республикасының тарихында 4 маңызды референдум өткізілді. Алғашқы референдум 1995 жылы 29 сәуірде Президент өкілеттіліктерін арттыру сұрағын талдады. Бұл референдум нәтижесі бойынша Тұңғыш Президент Н.Ә.Назарбаевтың билік мерзімі 2000 жылға дейін сайлаусыз ұзартылды, бұндай шешім, елдің ауыр экономикалық және саяси ахуалын оңалтуға септігін тигізеді деп саналды.

Келесі референдум Конституцияға байланысты өтті. Онда, жаңа Конституцияны қабылдау сұрағы қойылды. Референдум нәтижесінде 1995 жылы 30 тамызда жаңа Конституция қабылданды. Бұл халықтың өз заңың өз еркімен қабылдауының көрінісі, демократияның шарықтау шегі десе де болады.

Үшінші жалпы халықтық референдум араға 27 жыл сала отырып, 2022 жылы 5 маусым күні өтті. Қасым-Жомарт Тоқаевтың саясат жүйесін реформалау стратегиясының бір бөлі ретінде өтті, нәтижесінде Конституцияға біршама өзгерістер енгізілді. Бұл өзгерістердің ішіндегі бастысы Конституциялық Соттың өкілеттіліктерінің кеңейтілуі.

Соңғы референдум, ағымдағы, яғни 2024 жылдың 6 қазанында орын алды. Бұл жолы

референдум тақырыбы мемлекет саясатына тікелей қатысты болды деп айта алмаймын, Қазақстан Республикасы аумағында АЭС салу сұрағы қойылды. Жалпы халықтық референдум өткізу азаматтардың конституциялық құқықтарының жүзеге асырылуы.

Конституцияның үстемдігін қамтамасыз етудің келесі шараларының бірі Конституциялық қадағалауды және бақылауды жүзеге асыру. Конституцияның заңды үстемдігі оны ерекше қорғауды, оны орындауды қадағалауды және бақылауды көздейді. Бақылау алдына мынандай мақсат қояды: конституциялық нормалардың бұзылуының нақты фактісін анықтау. Бұл мақсатқа мамандандырылған немесе мамандандырылмаған конституциялық қадағалауды жүзеге асыратын органдар арқылы қол жеткізіледі.

Мамандандырылмаған конституциялық қадағалауды жүзеге асыратын органдар ретіндесоциалистік елдерде қадағалау функциялары парламентке және оның тұрақты түрде әрекет ететін органына берілген. Мамандандырылған қадағалау органдарының болуы бұл елдерде парламенттің үстемдігі қағидасын бұзады деп есептелінеді. Бұндай мемлекеттер қатарына Ұлыбритания, Нидерланды және Бельгияны жатқызуға болады [3]. Одан бөлек, бірқатар елдерде конституциялық қадағалаудың кей функцияларын президент жүзеге асырады, ол негізгі заңға сәйкес конституцияның кепілі болып табылады. Егер осындай президенттік қадағалау барысында, ол парламенттің қабылдаған заңын конституцияға сай емес деп таныса, өзіне тиесілі вето құқығын пайдалану арқылы, оған қол қоймайды да, заң күшіне енбейді.

Жалпы сипатта Конституцияның үстемдік деңгейін бақылау мақсатында, жекелеген заңдарға назар аударсақ болады. Конституциядан кейін тұратын Конституциялық Заңдар өзінің құқықтық негізі бойынша тікелей Конституцияға сүйенеді, яғни ондағы ұғымдардан, қағидалар мен мәндерден туындайды. Вертикалды тізбектегі келесі кодекстерді алып қарасақ болады. Әрбір кодексте көрсетілген бап Конституцияда жазылған құқықтар мен бостандықтарды қамтамасыз ету функциясын атқарады. Соған сәйкес, кодекстер негізінде де Конституцияның бастауы жатыр десе де болады.

Қортындылай келе, Конституцияның құқықтық үстемдігін қамтамасыз етудің сан алуан жолдары бар, оларды жүйелі түрде және бір-бірімен сабақтастыра отырып қолдану өз нәтижесін бермей қоймайды. Бұндай әрекеттердің негізгілерінің бірі Конституцияда көрсетілген құқықтар мен бостандықтарды қамтамасыз ету, өзінің тікелей мақсатын орындау құқықтық үстем заңның басты белгісі.

Конституцияның функционалды жұмыс істеуін қамтамасыз ету оның үстемдігін орнатудың тағы бір алғышарты. Бұл мақсатта конституциялық қадағалау мен бақылауды жүргізу қажет. Конституцияға сәйкес келмейтін заңдардың қабылдануы немесе халықаралық шарттардың бекітілуі олардың арасындағы қайшылықты туындатады, соған сәйкес оның заңды жұмыс істеуі мүмкіндік тудырмайды.

Қазақстан Республикасының Конституциясы оның халқымен қабылданып, оның игілігі үшін қызмет етеді. Осы мақсатта Республиканың барлық аумағында оның үстемділігі орнауы керек. Конституцияның үстемдігі – бұл құқықтық жүйенің тұрақтылығы мен әділдігін қамтамасыз ететін, азаматтардың құқықтарын қорғауға бағытталған маңызды механизм. Ол мемлекет пен қоғам арасындағы қарым-қатынасты реттеп, демократиялық құндылықтарды нығайтуға ықпал етеді. Сондықтан, Конституцияның үстемдігін сақтау және дамыту – әрбір азаматтың, мемлекеттік органның және қоғамның міндеті.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы: тәжірибелік құралы. - Норма-К, 2023. – 48 б.
2. Сапарғалиев Г.С. Конституция Республики Казахстан: научно-правовой комментарий. - Нұр-пресс, 2004. – 560 с.
3. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. - Москва: Норма: Инфра-М, 2012. – 409 с.

ЦИФРОВОЕ ИМУЩЕСТВО КАК ОБЪЕКТ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Шебеко В.И.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Иванов А.В.,

кандидат юридических наук,

старший преподаватель кафедры гражданского и трудового права

Академия МВД Республики Беларусь, г. Минск

В современном мире цифровые технологии стремительно проникают во все сферы жизни, порождая новые объекты гражданских прав. Одним из таких феноменов стало цифровое имущество, экономическая и социальная значимость которого неуклонно возрастает. Однако в Республике Беларусь правовое регулирование данной сферы находится на стадии становления, что создает ряд проблем и неопределенностей [1]. Настоящая статья посвящена анализу текущего состояния правового регулирования цифрового имущества в Беларуси, выявлению существующих проблем и определению перспектив его дальнейшего развития.

В юридической литературе отсутствует единое определение цифрового имущества. В научной среде представлена позиция, согласно которой под таковым понимают совокупность цифровых объектов с экономической ценностью, которые могут быть предметом гражданско-правовых сделок [3, с. 72].

К объекту рассмотрения цифровых прав следует относить цифровое имущество. В научной среде выделяют следующие виды цифрового имущества: а) цифровые финансовые активы (ЦФА) (криптовалюты, токены), б) цифровые права: права на использование программного обеспечения, баз данных, доменных имен [4], в) нематериальные активы, созданные в цифровой форме: авторские произведения, изобретения, полезные модели [3, с. 108-109].

При рассмотрении данного вопроса следует упомянуть о проблемах регулирования данного вопроса. Примером таковых является:

- отсутствие единого определения цифрового имущества и его видов;
- недостаточность правовых норм, регулирующих оборот цифрового имущества, защиту прав на него и ответственность за нарушение этих прав;
- проблемы идентификации владельцев цифрового имущества и обеспечения безопасности сделок с ним;

В ходе анализа цифрового имущества как объекта гражданских прав обнаруживается ряд проблем, подлежащих разрешению для полноценного развития такового в Беларуси. Автор настоящего исследования полагает, что необходимо следующее:

- совершенствование законодательства, что необходимо для регулирования оборота цифрового имущества и защиты прав владельцев;
- развитие инфраструктуры позволит создать платформы для хранения, передачи и обмена цифровыми активами;
- развитие рынка ЦФА и создание условий для прозрачности, безопасности и регулирования оборота криптовалют и токенов;
- интеграция с мировой экономикой благоприятно скажется на развитии международного сотрудничества и привлечении инвестиций в данное направление [2].

При правильном регулировании данных аспектов, можно выделить следующие ожидаемые результаты:

- привлечение инвестиций в экономику страны.
- развитие инновационных технологий и цифровой экономики.
- создание новых рабочих мест в IT-секторе.
- интеграция Беларуси в мировую цифровую экономику.

Подводя итог вышесказанному, цифровое имущество становится важным объектом гражданских прав в Республике Беларусь, однако его правовое регулирование требует дальнейшего совершенствования. Для эффективной интеграции в мировую цифровую экономику необходимо четко определить статус цифрового имущества на законодательном уровне, развивать инфраструктуру и повышать цифровую грамотность населения. При этом важно учитывать и минимизировать риски, связанные с цифровыми активами.

Список литературы

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь: Кодекс Респ. Беларусь, 7 дек. 1998 г., №218-3 // ЭТАЛОН: информ.-поисковая система (10.05.2025).
2. О развитии цифровой экономики: Декрет Президента Респ. Беларусь, 21 дек. 2017 г., № 8 // ЭТАЛОН: информ.-поисковая система (10.05.2025).
3. Петраков Н.А. Цифровое имущество как объект гражданских прав: дис. ... канд. юрид. наук: 5.1.3. / Петраков Никита Андреевич. – М., 2024. – 252 с.
4. Об информации, информатизации и защите информации: Закон Респ. Беларусь, 10 ноя. 2008 г., №455-3 // ЭТАЛОН: информ.-поисковая система (10.05.2025).

2 СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ-АТҚАРУ ҚҰҚЫҒЫН ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ҮРДІСТЕРІ

СЕКЦИЯ 2. ПРОБЛЕМЫ И ТЕНДЕНЦИИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНОГО И УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО ПРАВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УГОЛОВНОГО ЗАКОНА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА

Абылгази Д.,
курсант 2 курса

Научный руководитель: Рахметова З.А.,

старший преподаватель кафедры уголовного права и криминологии, подполковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Информационные технологии глубоко интегрированы в жизнь современного человека, трансформируя формы общения, способы ведения бизнеса, предоставления государственных услуг, а также методы совершения преступлений. Эти изменения ставят перед государствами, в том числе и перед Республикой Казахстан, задачу своевременного и эффективного реагирования в рамках уголовного законодательства. Современные вызовы требуют не только технического прогресса, но и соответствующего развития правовых институтов, обеспечивающих защиту интересов личности, общества и государства в условиях цифровой трансформации [1].

Уголовное законодательство Республики Казахстан, несмотря на наличие ряда норм, регулирующих ответственность за преступления в сфере информационных технологий, всё ещё не в полной мере отражает спектр угроз, возникающих в цифровой среде. В действующем Уголовном кодексе содержатся статьи, предусматривающие ответственность за несанкционированный доступ к информационным системам, распространение вредоносного программного обеспечения, кражу с использованием ИКТ [2]. Однако стремительное развитие технологий, появление новых форм цифровых воздействий, таких как использование алгоритмических решений, нейросетей, технологии, а также автономных систем на базе искусственного интеллекта, обнажает недостаточность существующего регулирования. Возникает ситуация, при которой правовая система реагирует на уже совершённые преступления, вместо того чтобы опережать их появление посредством превентивного регулирования [3].

Сложность модернизации уголовного закона обусловлена тем, что цифровые технологии обладают высокой степенью изменчивости и трансграничности. Многие преступления, совершённые в цифровом пространстве, происходят одновременно в разных юрисдикциях, что создаёт трудности в их квалификации, расследовании и доказывании. В этой связи важным аспектом становится правовая определённость и адаптация существующих норм к условиям цифровой среды

Помимо необходимости обновления диспозиций статей, требуется пересмотр субъективной стороны преступлений. Современные цифровые технологии могут использоваться как непосредственно человеком, так и автономными цифровыми системами. Встает вопрос: кто несет уголовную ответственность в случае, если вред причинён действиями искусственного интеллекта? Разработчик? Пользователь? Владельцы платформ? В правовой науке и практике пока не выработано однозначного подхода, что создает правовую неопределенность и потенциальную безнаказанность. Более того, искусственный интеллект может функционировать вне чьего-либо непосредственного контроля, что ставит под сомнение применимость классических понятий вины и умысла.

Особую озабоченность вызывают преступления, совершаемые с применением

технологий цифрового обмана — использование поддельных цифровых идентификаторов, распространение фейковой информации, манипулирование сознанием пользователей через социальные сети и боты. Эти деяния сложно поддаются расследованию из-за высокой скорости распространения информации и сложности в установлении источников. Необходима адаптация методов уголовно-процессуального доказывания к новым формам цифровых следов, в том числе логов, метаданных, криптографических ключей и др.

Несмотря на наличие элементов цифровизации в правоохранительной системе Казахстана, таких как электронное уголовное дело (ЭУД), система ЕРДР, автоматизация следственных процедур, практика применения этих инструментов неоднородна. Одной из проблем является недостаточная цифровая грамотность работников правоохранительных органов, слабая интеграция между различными информационными системами, отсутствие стандартов хранения, верификации и анализа цифровых доказательств. Также важным остается вопрос обеспечения защиты персональных данных участников уголовного процесса, особенно в контексте хранения и пересылки информации через электронные каналы.

На международном уровне предпринимаются попытки урегулирования цифровой преступности. Основным инструментом сотрудничества остаётся Будапештская конвенция о киберпреступности, подписанная многими государствами. Казахстан, являясь участником международных организаций, имеет возможность использовать эти механизмы, однако полноценное включение в систему глобального реагирования на киберугрозы требует дополнительных усилий, в том числе законодательных.

Для эффективного совершенствования уголовного законодательства в условиях цифровизации необходимо, во-первых, обеспечить системную ревизию существующих уголовно-правовых норм с целью выявления пробелов, коллизий и устаревших формулировок, во-вторых, разработать комплексные законодательные инициативы по включению новых составов преступлений, связанных с цифровыми технологиями, включая ответственность за использование ИИ с преступной целью, вмешательство в работу цифровых платформ, распространение недостоверных данных, компрометацию цифровых идентификаторов. В-третьих, целесообразно создать экспертный орган при Парламенте или Министерстве юстиции, в состав которого войдут специалисты в области цифровых технологий, уголовного права, безопасности и этики. Такой орган мог бы заниматься разработкой типовых моделей регулирования и оценкой правовых последствий внедрения новых технологий.

Наряду с законодательными мерами необходимо инвестировать в подготовку кадров — юристов, следователей, прокуроров и судей, способных адекватно воспринимать цифровую реальность. Это требует пересмотра учебных программ в юридических вузах, включения дисциплин по цифровому праву, кибербезопасности, цифровым доказательствам и криминалистике. Также необходимо усиление международного сотрудничества, в том числе сотрудничество с Интерполом, а также двусторонние соглашения по обмену информацией и совместному расследованию цифровых преступлений.

Таким образом, цифровизация общества требует от уголовного закона гибкости, проактивности и технологической адаптивности. Только в условиях осознанного и сбалансированного подхода возможно сформировать уголовно-правовую политику, способную эффективно защищать общественные интересы и при этом не ограничивать технологическое развитие. Республика Казахстан обладает необходимым потенциалом для того, чтобы стать одним из региональных лидеров в сфере цифрового правосудия. Для этого требуется согласованная работа законодателя, правоохранительных органов, научного сообщества и представителей цифровой индустрии. Право должно не только следовать за технологиями, но и определять допустимые рамки их применения, обеспечивая при этом верховенство закона, справедливость и уважение к правам человека.

Список литературы

1. Справедливое государство. Единая нация. Благополучное общество: Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана от 1 сентября 2022 года // <https://www.akorda.kz>.
2. Касенов У. Правовые основы цифровой трансформации: вызовы и перспективы // Вестник Юридической академии МВД РК. - 2023. - №2.
3. Хашимов А.Б. Цифровая среда и трансформация уголовного права // Уголовное право Казахстана. - 2022. - №3.

К ВОПРОСУ О КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОЙ ПРЕСТУПНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Абылгазы Д.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Рахметова З.А.,

старший преподаватель кафедры уголовного права и криминологии, подполковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Проблема квалификации неоконченной преступной деятельности включает в себя: во-первых, отграничение покушения от оконченного преступления; во-вторых, разграничение приготовления и покушения.

Критерии разграничения приготовления и покушения неоднократно порождали дискуссии. В частности, целый ряд исследователей, такие как Н.А. Огурцов, Т.В. Церетели, Е.С. Хорева, придерживаются точки зрения о том, что отграничение видов неоконченных преступлений должно производиться по объективной стороне [1; 2]. Имеет место теоретическая позиция, высказанная А.Н. Трайниным, согласно которой покушение имеет место там, где из всех элементов состава уголовного правонарушения отсутствует один – последствия уголовно наказуемого деяния, которые не наступили по не зависящим от субъекта обстоятельствам [3].

Анализ приведенных точек зрения позволяет сделать вывод, что отграничить приготовление от покушения возможно только при выяснении всех признаков состава неоконченного преступления. Такой подход дает возможность наиболее точно решить вопрос о том или ином виде неоконченного преступления.

Помимо объективного критерия, ряд исследователей для разграничения оконченного и неоконченного преступления использовали субъективный критерий. В частности, встречается утверждение, что в оконченном уголовном правонарушении субъективная сторона находится в полном развитии, соответствует направленности умысла на определенный объект. Соответственно, в продолжении данного тезиса, при покушении субъективная сторона остается незавершенной, не находит своего полного воплощения ни в объекте, ни в характере объективной стороны.

Квалификация неоконченных преступлений вызывала и вызывает значительные затруднения, так как в ряде случаев отсутствует граница между приготовлением и покушением, покушением и оконченным уголовным правонарушением, покушением и добровольно оставленным уголовным правонарушением.

Анализируя практику квалификации уголовных правонарушений, которая не всегда является однородной и последовательной, Ситникова А.И. делает вывод о наличии не совпадающих между собой принципов квалификации неоконченных преступлений:

«1. Содеянное квалифицируется как покушение на преступление, если умысел в полной мере нереализован и преступная цель не достигнута.

2. Содеянное квалифицируется по частям: как оконченное уголовное правонарушение в той части, в которой преступная цель достигнута, и как покушение в той части, в которой

умысел не реализован.

3. Содеянное квалифицируется по содержанию умысла виновного как оконченное уголовное правонарушение независимо от фактической его реализации и достижения преступной цели» [4].

Согласно ч. 2 ст. 24 УК РК, уголовная ответственность наступает за приготовление к тяжкому или особо тяжкому преступлению, а также за приготовление к террористическому преступлению [5]. Согласно ч. 4 ст. 24 УК РК, уголовная ответственность наступает за покушение на преступление средней тяжести, тяжкое или особо тяжкое преступление, а также за покушение на террористическое преступление [5]. В данном контексте возникают следующие вопросы. Во-первых, по какому критерию законодатель обособленно выделяет именно террористические преступления, отказываясь от аналогичной оговорки в отношении экстремистских преступлений? Анализ категориальной принадлежности всех террористических и экстремистских преступлений, выделенных законодателем, показывает, что данные разновидности посягательств имеют в общей совокупности примерно равную степень общественной опасности. Все террористические и экстремистские преступления (за исключением экстремистского преступления, предусмотренного ч. 2 ст. 405 УК РК), относятся к категории тяжких и особо тяжких. Кроме того, перечни террористических и экстремистских преступлений не являются полностью обособленными и имеют совпадения по некоторым составам уголовных правонарушений (см. п. п. 30), 39) ст. 3 УК РК).

В чем же заключается логика приведенных выше законодательных установлений ст. 24 УК РК, если все террористические преступления категориально, исходя из установлений ст. 11 УК РК, являются тяжкими или особо тяжкими? Следует констатировать, что в данном случае имеет место избыточность текста уголовного закона, являющаяся одним из серьезных нарушений законодательной техники.

Соответственно, наиболее верным решением в данной ситуации является изменение содержания ч. 2 и ч. 4 ст. 24 УК РК путем исключения специальной оговорки в отношении террористических преступлений.

С другой стороны, здесь также следует принять во внимание «дух уголовного закона», концептуальную мысль казахстанского законодателя, который произвел попытку указать на повышенную степень общественной опасности соответствующих деяний. Полагаем, что такое акцентирование соответствующего уголовно-правового инструментария является вполне обоснованным.

Учитывая вышеприведенную аргументацию относительно логически неверной редакции ч. 2 и ч. 4 ст. 24 УК РК, считаем возможным компенсировать данный недочет за счет корректировки другой нормы Общей части УК РК – ст. 56 УК РК «Назначение наказания за неоконченное преступление». Полагаем, что изменение редакции ч.ч. 2, 3 указанной статьи позволит более точно и целесообразно отразить позицию законодателя в отношении особых условий уголовной ответственности за экстремистские и террористические преступления. По нашему мнению, в ч.ч. 2, 3 ст. 56 УК РК при указании на размер наказания за приготовление к преступлению и покушение на преступление следует включить специальную оговорку в отношении террористических и экстремистских преступлений:

- ч. 2 ст. 56 УК РК: «Срок или размер наказания за приготовление к преступлению не может превышать половины максимального срока или размера наиболее строгого наказания, предусмотренного соответствующей статьей Особенной части настоящего кодекса за оконченное преступление, за исключением террористических и экстремистских преступлений»;

- ч. 4 ст. 56 УК РК: «Срок или размер наказания за покушение на преступление не может превышать трех четвертей максимального срока или размера наиболее строгого вида наказания, предусмотренного соответствующей статьей Особенной части настоящего кодекса за оконченное преступление, за исключением террористических и экстремистских преступлений».

Список литературы

1. Советское уголовное право / под ред. Огурцова Н.А. - Волгоград. 1973. - 127 с
2. Церетели Т.В. Причинная связь в уголовном праве. - М. Юрлитиздат. 1963. - 382 с.
3. Трайнин А.Н. Уголовное право. Общая часть. – М., 1929. – 345 с.
4. Ситникова А.И. Приготовление к преступлению и покушение на преступление: монография. - М.: Ось-89, 2005. - 159 с.
5. Уголовный кодекс Республики Казахстан: Кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 г. // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226#z432>.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ-ПРОЦЕСТІК ЗАҢНАМАСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Айтқожа А.Е.,

3 курс курсанты, полиция сержанты

Ғылыми жетекшісі: Жаксылыкова Н.Б.,

ұлттық қауіпсіздік және әскери істер магистрі,

криминалистика кафедрасының аға оқытушысы, полиция капитаны

Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы

Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы №858 Жарлығымен бекітілген 2010–2020 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының құқықтық саясат тұжырымдамасының (2.9-тармақ) негізінде мемлекеттің басты мақсаты – тұлғаның құқықтары мен бостандықтарын тануға негізделген қылмыстық-процестік заңды қалыптастыру болып табылады. Себебі, мемлекеттің даму деңгейінің ең маңызды көрсеткіші – азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарының қорғалуының тиімділігі, әділ сотқа қолжетімділігі мен ашықтығы болып саналады [1].

Осыған байланысты қылмыстық-процестік құқықты дамытудың басты бағыты – адамның құқықтары мен бостандықтарын қорғауға бағытталған қылмыстық процестің негізгі қағидаттарын одан әрі жүзеге асыру болып қала береді. Өткен жылдар ішінде Қазақстанда халықаралық жоғары стандарттарға сәйкес келетін заманауи қылмыстық процесс жүйесін қалыптастыруда елеулі жұмыстар атқарылды. 2014 жылғы шілдеде Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі қабылданып (бұдан әрі – ҚПК), ол 2015 жылғы 1 қаңтардан бастап күшіне енді. Бұл кодекс қылмыстық процесті жүргізу жүйесін, сондай-ақ қылмыстық процеске қатысушылардың, соның ішінде жәбірленушінің, айыпталушының және басқа тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерінің аясын түбегейлі өзгертті. Осыған байланысты олардың мүдделерін қорғаудың жаңа механизмдерін енгізу қажеттілігі туындады [2].

1. Қылмыстық процеске қатысушылардың бірі – жәбірленуші. Қылмыстық процеске жәбірленуші деп, қылмыстық құқықбұзушылықтың салдарынан оған моральдық, тәндік немесе материалдық зиян келтірілген деп негізделген түрде есептеуге болатын тұлға танылады. Жәбірленушінің мүдделерін қорғау – оған тағылған айыптың мәнін, сондай-ақ сотқа дейінгі тергеп-тексерудің және сот талқылауының нақты нәтижелерін білу мүмкіндігіне тікелей байланысты. Жәбірленушіге өзінің мүдделерін қорғау үшін барлық қажетті мүмкіндіктерді қамтамасыз ету мақсатында заң оған қылмыстық іс материалдарымен танысу құқығын береді. Бұл құқық Қазақстан Республикасы ҚПК-нің 71-бабының 6-бөлігі 9), 11), 13) және 17) тармақтарында, сондай-ақ 199, 295, 348 және басқа да баптарында нақты белгіленген [2].

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру кезеңінде бұл құқықтар тергеп-тексеру барысында да, ол аяқталғаннан кейін де іске асырылады. Қылмыстық қудалау органдары жәбірленушіні қылмыстық іске тіркелген материалдармен таныстыруға міндетті. Сотқа дейінгі тергеп-тексеруді аяқтаудың бір түрі — қылмыстық істі тоқтату болып табылады. Қазақстан

Республикасының ҚПК-нің 35-бабының 6-бөлігіне сәйкес, қылмыстық қудалау органы қылмыстық қудалауды болдырмайтын мән-жайларды анықтаған кезде, сотқа дейінгі тергеп-тексерудің кез келген сатысында қылмыстық істі тоқтату туралы қаулы шығарады.

Қазақстан Республикасының ҚПК-нің 289-бабының 2-бөлігіне сәйкес, сотқа дейінгі тергеп-тексеру тоқтатылғаннан кейін, қылмыстық іс прокурорға аталған қаулыны бекіту үшін жолданады. Қылмыстық іс бойынша процессуалдық шешім қабылданғаны туралы мүдделі тұлғаларға хабарлама тек прокурордың қаулыны бекіткенінен кейін ғана жіберіледі. Қылмыстық істің тоқтатылғаны туралы жәбірленушіге және (немесе) оның өкіліне хабар беріледі, олар бұл қаулыны прокурорға немесе сотқа шағымдануға құқылы.

Алайда, іс жүзінде бірқатар мәселелер туындап отыр: ҚПК-де прокурордың сотқа дейінгі тергеп-тексеруді тоқтату туралы қаулыны бекіту мерзімі нақты көрсетілмеген. Осыған байланысты, қылмыстық істер кейде прокуратурада ұзақ уақыт бойы қаралып жатады, ал бұл аралықта жәбірленуші іс бойынша қылмыстық істің нақты тоқтатылғаны туралы ақпарат ала алмай, құқықтық белгісіздік жағдайында қалады. Мұндай жағдай жәбірленушілердің конституциялық құқықтарының бұзылуына алып келуі мүмкін, атап айтқанда, әділ және уақтылы сот төрелігіне, сондай-ақ өз құқықтары мен заңды мүдделеріне қатысты ақпарат алуға құқығы бұзылады [2].

Осыған байланысты, қылмыстық-процестік заңнаманы тиімді қолдануды қамтамасыз ету мақсатында құқықтық тетіктерді жетілдіру қажет, соның ішінде:

- прокурордың қылмыстық істі тоқтату туралы қаулыны бекіту немесе бекітуден бас тарту бойынша шешімді нақты мерзімде қабылдау тәртібін енгізу;
- қаулыны бекіту үшін іс прокуратураға жолданған сәттен бастап жәбірленушіні хабардар ету міндетін белгілеу;
- сотқа дейінгі тергеп-тексеруді тоқтату рәсімінің ашықтығын қамтамасыз ету, және қылмыстық процеске қатысушылардың құқықтарын қорғау.

Жәбірленушінің қылмыстық процестегі құқықтарын іске асыру мәселелері:

Жәбірленуші тергеу әрекетіне қатысқан жағдайларда, бірақ хаттамада оның болмау себебі көрсетілсе, сот тергеу барысында жәбірленушіден осы мән-жай бойынша түсініктеме сұрауы мүмкін. Егер тергеу әрекетінің хаттамасы жасалған кезде Қылмыстық-процестік заң талаптары бұзылса, онда сот бұл хаттаманы дәлел ретінде жол берілмейтін деп тануы мүмкін. Бұдан бөлек, жәбірленуші тергеу әрекеттерінің хаттамаларымен ғана емес, сотқа дейінгі тергеп-тексеру басталған сәттен бастап кейбір басқа да процессуалдық құжаттармен танысуға құқылы. Қазақстан Республикасының ҚПК-нің 71-бабының 6-бөлігінің 13-тармағына сәйкес, жәбірленуші өзін жәбірленуші деп тану немесе танудан бас тарту туралы, сотқа дейінгі тергеп-тексерудің тоқтатылуы туралы қаулының көшірмелерін алуға құқылы.

Алайда заңда жәбірленуші мен процестің басқа қатысушыларын сотқа дейінгі тергеп-тексерудің басталғаны туралы хабардар ету тәртібі нақты көрсетілмеген. Мысалы, Қазақстан Республикасы ҚПК-нің 23-тарауында сотқа дейінгі тергеп-тексеруді бастау тәртібі айқындалған. Онда тергеуші, анықтаушы немесе прокурор қылмыстық қудалауды жүзеге асыру туралы шешім қабылдағаннан кейін, өтінішті немесе хабарламаны қабылдап, тіркеуге міндетті екені жазылған [2].

Қылмыстық құқық бұзушылық дайындалып жатқан, жасалған немесе жасалуда деген кез келген мәлімет бойынша өтініш берушіге тіркеу туралы құжат беріледі. Осыдан кейін шұғыл тергеу әрекеттері жүргізіліп, 24 сағаттан кешіктірмей қылмыстық құқық бұзушылықтар жөніндегі сотқа дейінгі тергеп-тексеру бірыңғай тізіліміне тіркеу туралы шешім қабылданады. Бірақ жәбірленушіге бұл шешім туралы хабар берілмейді, себебі ҚПК-де бұл туралы хабардар ету тәртібі көзделмеген. Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2014 жылғы 19 қыркүйектегі №89 бұйрығымен бекітілген «Қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы арыздарды, хабарламаларды қабылдау, тіркеу және Сотқа дейінгі тергеп-тексерулердің бірыңғай тізілімін жүргізу қағидалары» бұйрығына сәйкес, егер Қылмыстық құқық бұзушылық туралы тіркелген хабарлама сотқа дейінгі тергеп-тексеруді бастауға негіз болып табылмаса, онда өтініш иесіне жазбаша хабарлама

беріледі. Алайда жәбірленушінің бұл құқығы белгілі бір шарттар орындалғанда ғана жүзеге асады. Яғни, жәбірленуші қылмыстық қудалау органының шешімімен танысу үшін оған құжаттың көшірмесін беру туралы өтініш жасауы тиіс. Сонымен қатар, өтініш беруші мен кейінірек жәбірленуші деп танылған тұлға әрдайым бір адам бола бермейді. Сол себепті, жәбірленуші бұл құжаттың көшірмесін тек ҚПК-нің 71-бабының 6-бөлігінің 13-тармағына сәйкес өтініш беру арқылы ала алады. Осыған ұқсас тәртіп қылмыстық істің өндірісінің тоқтатылуы немесе қысқартылуы туралы сот актілерінің көшірмелерін алу үшін де қолданылады. Осыған байланысты, Қазақстан Республикасының ҚПК-не тиісті өзгерістер енгізу қажет [3].

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы: Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы №858 Жарлығымен бекітілген.

2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі. – Алматы: «Норма-К» баспасы, 2014. – 376 б.

3. Қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы арыздар мен хабарламаларды қабылдау және тіркеу, сондай-ақ Сотқа дейінгі тергеп-тексерулердің бірыңғай тізілімін жүргізу қағидалары» жөніндегі Нұсқаулық: Қазақстан Республикасының Бас Прокурорының 2014 жылғы 19 қыркүйектегі №89 бұйрығымен бекітілген.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН СОТТАЛҒАНДАРҒА ҚАТЫСТЫ ОРТАША ҚАУІПСІЗДІК МЕКЕМЕЛЕРІНДЕ ЖАЗАНЫ ОРЫНДАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМІ

Ақбидай А.А.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Бекбауов А.С.,

ҚАҚ кафедрасы оқытушысы, полиция капитаны

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстан Республикасы өскелең ұрпақтың құқықтарын қорғауға және олардың әлауқатына ерекше мән береді. Қылмыс жасаған кәмелетке толмағандарды ұстау жағдайы олардың болашақтағы дамуы мен қоғамға қайта оралуы үшін аса маңызды фактор болып табылады. Осыған байланысты, кәмелетке толмаған сотталғандарды ұстау жағдайының әртүрлі аспектілерін ғылыми тұрғыдан зерттеу және оларды халықаралық және отандық құқықтық нормаларға сәйкестендіру мәселесі өзекті болып табылады. Бұл мақала осы мәселенің негізгі қырларын ашуға және талдауға бағытталған.

Ересек сотталғандар жазасын өтейтін мекемелермен салыстырғанда кәмелетке толмағандарды ұстауға арналған мекемелерде жазасын өтеу жағдайы әрқашан жеңілірек болғанын атап өткен жөн. Бұл тек қана тұрмыс, оқыту, тамақтандыру, дене шынықтыру мен мәдени-тәрбиелік жұмыстар, еңбек жағдайларының жақсартылуы ғана емес, сонымен бірге ынталандыру жүйесінде (оның ішінде көтермелеу және жазалау шаралары), сотталғандар өмірін ұйымдастыру-басқарушылық аспектілерде, әкімшілік және қоғамдық құрылымдар қызметінен де көрінеді [1].

Заң шығарушы педагогика мен психологияның жетістіктерін ескере отырып, сотталғандарды қатаңнан жеңілдетілген жағдайларға дейін бостандықтағы өмірге дайындаудың тәрбиелеу үдерісін белгілейді.

Кәмелетке толмаған сотталғандар жеңілдетілген жағдайларда, дағдылы жағдайдағыдай жатақханаларда немесе камераларда тұрады. Бұл ретте, кәмелетке толмаған сотталғандар ай сайын тамақ өнімдері мен бірінші кезекте қажетті заттарды сатып алуға

ақшаны уақытша орналастырудың қолма-қол ақшаны бақылау шоттарындағы қаражатынан он бес айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде жұмсауға; бір жыл ішінде жиырма төрт қысқа мерзімді және алты ұзақ мерзімді кездесу алуға (оның ішінде тәрбиелеу колониясы әкімшілігінің рұқсаты бойынша колонияның шегінен тыс жерде) құқылы; оларға бір жыл ішінде он төрт сауқат немесе сәлемдеме және он төрт бандероль алуға рұқсат берілген [2].

Сотталғандарға олардың өтініштері бойынша ұзақ мерзімді кездесуді қысқа мерзімді кездесуге, қысқа мерзімді кездесуді немесе ұзақ мерзімді кездесуді телефон арқылы сөйлесуге ауыстыруға болады. Бұл жалпы қағида ҚАК 106-бабының 5-бөлігінде бекітілген[2]. Ол кәмелетке толмаған сотталғандарды ұстауға арналған орташа қауіпсіз мекемелерінде жазаларын өтеп жатқан тұлғаларға толығымен қолданылады. Оның үстіне осы санаттағы тұлғаларға ұзақ мерзімді кездесуді мекемеден тыс колонияның шегінен тыс жерде тұрумен қысқа мерзімді кездесуге ауыстыруға рұқсат етіледі. Ауыстыру тәртібі қылмыстық-атқару қызметі саласындағы өкілетті орган белгілейді [3].

Белгіленген тәртіпті бұзған және қатаң жағдайларда жазасын өтеп жатқан кәмелетке толмаған сотталғандар оқудан немесе жұмыстан бос уақытта жабылатын камераларда тұрады. Олардың құқықтары басқа жағдайлардағы ұсталатын сотталғандармен салыстырғанда тым шектеулі: ай сайын тамақ өнімдері мен бірінші кезекте қажетті заттарды сатып алуға ақшаны уақытша орналастыратын қолма-қол ақшаны бақылау шоттарындағы қаражатынан сегіз айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде жұмсай алады; бір жыл ішінде алты қысқа мерзімді және екі ұзақ мерзімді кездесу ала алады; бір жыл ішінде алты сауқат немесе сәлемдеме және алты бандероль ғана алуға құқылы [4].

Кәмелетке толмаған сотталғандарды ұстау жағдайы – бұл көптеген өзара байланысты аспектілерді қамтитын күрделі мәселе. Қазақстан Республикасы бұл салада белгілі бір жетістіктерге жеткенімен, заңнамалық талаптардың толыққанды орындалуын қамтамасыз ету, материалдық-техникалық базаны жетілдіру, білім беру және тәрбие процесінің тиімділігін арттыру, медициналық және психологиялық көмекті күшейту, сондай-ақ сотталғандардың құқықтарын толық көлемде қамтамасыз ету бойынша әлі де жұмыстар жүргізу қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. 2024 жылға жасанды интеллектіні дамыту тұжырымдамасын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 592 қаулысы // [https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34317430\(07.05.2025\)](https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34317430(07.05.2025)).

2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 234-V кодексі (22.02.2025 ж. жағдай бойынша өзгерістерімен және толықтыруларымен) // [https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31577723\(05.05.2025\)](https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31577723(05.05.2025)).

3. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі қылмыстық-атқару жүйесінің мекемелерінде ұсталатын адамдардың есебін жүргізу қағидаларын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2017 жылғы 13 ақпандағы № 107 бұйрығы // [https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1700014918\(06.05.2025\)](https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1700014918(06.05.2025)).

4. Попытки побега, пронос запрещенных предметов и драки: какие нарушения выявляют в колониях РК с помощью ИИ // [https://kz.kursiv.media/2023-05-19/lnsh-kolonii/\(05.05.2025\)](https://kz.kursiv.media/2023-05-19/lnsh-kolonii/(05.05.2025)).

ПРОБЛЕМЫ СОДЕРЖАНИЯ И РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ЖЕНЩИН, ОТБЫВАЮЩИХ НАКАЗАНИЕ В ВИДЕ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ

Алтеева А.Е.,
курсант 2 курса

Научный руководитель: Олексюк М.В.,

старший преподаватель кафедры уголовно-исполнительного права, подполковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Женщины в местах лишения свободы представляют особую категорию заключенных, сталкивающихся с уникальными проблемами содержания и ресоциализации. В Республике Казахстан вопросы, связанные с обеспечением их прав и адаптации после освобождения, являются актуальной темой, требующей всестороннего подхода.

Женщины-заключенные в Казахстане зачастую сталкиваются с ухудшенными условиями содержания по сравнению с мужчинами. Во-первых, это связано с ограниченным количеством специализированных пенитенциарных учреждений. Множество женщин содержатся в удаленных и труднодоступных районах, что создает значительные трудности в их общении с семьями и близкими. Эта изоляция лишает их возможности получать поддержку и заботу, которые так необходимы, особенно в сложные моменты. Кроме того, многие из них сталкиваются с серьезной нехваткой гигиенических средств, что может негативно сказаться на их здоровье и благополучии. Особенно это касается беременных женщин и молодых матерей, которым требуется качественное медицинское обслуживание и внимание со стороны специалистов. Отсутствие доступа к необходимым медицинским услугам и ресурсам делает их положение еще более уязвимым.

Важно также подчеркнуть, что женщины в таких условиях часто испытывают значительные психологические и эмоциональные трудности. Изоляция от детей и близких людей может привести к чувству одиночества, тревоги и депрессии. Эти факторы оказывают серьезное влияние на их общее состояние, здоровье и качество жизни. Поддержка и внимание со стороны общества, а также улучшение доступа к медицинским услугам и гигиеническим средствам могут значительно улучшить их ситуацию и помочь справиться с вызовами, с которыми они сталкиваются каждый день [0].

Процесс ресоциализации женщин после выхода на свободу представляет собой сложную задачу. Ключевыми проблемами являются сложности с поиском работы, отсутствие собственного жилья и общественное осуждение, которое мешает им интегрироваться в общество. Многие женщины, освободившись из заключения, оказываются изолированы, лишены поддержки со стороны друзей, семьи или каких-либо общественных организаций, что значительно затрудняет их ресоциализацию. Особую поддержку требуют матери-одиночки, которым необходимо не только устроиться на работу и обеспечить себя жильем, но и восстановить разрушенные отношения со своими детьми. Без целенаправленной помощи им практически невозможно начать новую жизнь. Ситуация усугубляется отсутствием социальных сетей поддержки, которые могли бы помочь им преодолеть трудности и адаптироваться к новым реалиям [0].

Для решения вышеуказанных проблем необходимо применение ряда комплексных мер. В первую очередь, важно улучшить условия содержания женщин в местах лишения свободы, включая обеспечение их гигиеническими средствами и доступом к квалифицированной медицинской помощи. Во-вторых, стоит развивать программы психологической поддержки и подготовки к жизни на свободе. Также необходимо проводить профессиональное обучение для повышения шансов трудоустройства. На государственном уровне стоит продвигать политику снижения уровня стигматизации бывших заключенных через общественные компании и создание специализированных центров помощи.

Опыт международных практик показывает, что индивидуальный подход к каждому случаю ресоциализации, а также участие неправительственных организаций могут

значительно улучшить результаты. Это включает в себя строительство новых специализированных учреждений, расположенных ближе к населенным пунктам, чтобы облегчить визиты родных и близких. Необходимо обеспечить достаточное количество гигиенических средств, качественное медицинское обслуживание, включая перенатальную и послеродовую помощь для беременных и кормящих матерей. Особое внимание следует уделить созданию психологической поддержки – программам психотерапии, группам взаимопомощи, доступу к консультациям психологов и психиатров. Важно также разработать программы, направленные на сохранение семейных связей – организацию видеозвонков, более частые свидания, возможность краткосрочных отпусков для ухода за детьми или тяжелобольными родственниками.

Так же для успешной реализации этих мер необходимо тесное взаимодействие между пенитенциарной системой, социальными службами, организациями гражданского общества и работодателями. Необходимо разработать единую государственную программу по поддержке женщин, отбывших наказание, с четким распределением ответственности и определением целей и сроков реализации. Регулярный мониторинг и оценка эффективности программ также являются неотъемлемой частью этой работы. Только комплексный подход, учитывающий все аспекты проблемы, позволит значительно улучшить положение женщин в местах лишения свободы и обеспечить их успешную реинтеграцию в общество. Важно помнить, что речь идет не только о наказании, но и о реабилитации и предотвращении повторных правонарушений.

Таким образом, проблемы содержания и ресоциализации женщин в местах лишения свободы требуют комплексного решения. Только путем улучшения условий содержания, создания программ реабилитации и изменения общественного отношения можно обеспечить успешную интеграцию этих женщин в общество и снизить вероятность рецидива [0].

Список литературы

1. Семенова Е.Ю. Особенности ресоциализации женщин // https://map.ombudsmanrf.org/Karta_Yadro/prav_z_karta/institut/institut_upoln/koordin_sovet/20.04.2021_koordin_sovet/Semenova_penitentsialnaya_ressocializaciya_osugd_genshin.pdf (02.05.2025).
2. Ситникова А.А. Проблемы исполнения наказания и реабилитации женщин // *Полицейская и следственная деятельность*. - 2016. - № 4. - С. 9-14. DOI: 10.7256/2409-7810.2016.4.18897 // https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=18897 (04.05.2025).
3. Латышева Л.А. Ресоциализация женщин, осужденных к лишению свободы: отечественный и зарубежный опыт // <https://znaniyum.ru/catalog/document?id=370420> (06.05.2025).

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Алпамыс Д.М.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Ерланұлы Қ.,

көлік объектілерінде қауіпсіздікті ұйымдастыру кафедрасының аға оқытушысы,
полиция подполковнигі

Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты

Сыбайлас жемқорлық – қоғам дамуына кедергі келтіретін, мемлекеттік басқару жүйесін әлсірететін және азаматтардың мемлекетке деген сенімін төмендететін қауіпті әлеуметтік құбылыс. Бұл мәселе Қазақстан үшін де өзекті болып қала беруде. Елбасы және қазіргі Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың саяси

жолдауларында бұл тақырып үнемі көтеріліп келеді. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте заңнамалық базаны жетілдірумен қатар, азаматтық сана мен мәдениетті қалыптастыру маңызды рөл атқарады [1].

Сыбайлас жемқорлықтың пайда болуына әсер ететін бірнеше негізгі факторлар бар. Олар:

- мемлекеттік қызметтегі ашықтықтың болмауы;
- экономикалық және әлеуметтік теңсіздік;
- құқық қорғау органдарындағы жауапкершіліктің әлсіздігі;
- халықтың құқықтық сауаттылығының төмендігі.

Осы негізгі факторлардың болуынан келесідей салдарлар туындайды. Нақтылап өтетін болсақ:

- қоғамда әділетсіздік сезімін күшейтеді;
- инвестициялық климатқа кері әсер етеді;
- мемлекетке деген сенімді әлсіретеді;
- әлеуметтік, саяси тұрақсыздыққа әкелуі мүмкін.

Қазақстан Республикасы сыбайлас жемқорлықпен бірнеше жылдан бері институционалдық тұрғыда күрес жүргізуде. Олардың бірі ретінде келесілерді атауға болады:

- сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің (Antikor) құрылуы – негізгі функциялары алдын алу, анықтау, тергеу жұмыстары;
- «Ашық бюджет», «E-gov», «Adaldyq Alanu» сияқты бастамаларының іске қосылуы;
- ҚР Қылмыстық кодексі мен «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Заңының күшейтілуі;

- мемлекеттік қызметкерлерге арналған әдеп кодексінің енгізілуі.

Алайда, осы реформаларға қарамастан, кейбір деңгейде жемқорлық көріністері әлі де сақталуда, әсіресе жергілікті басқару органдарында [2].

Халықаралық тәжірибеге келетін болсақ Сингапур, Швеция, Финляндия және Грузия секілді елдер сыбайлас жемқорлықты азайтуда айтарлықтай жетістіктерге жеткен:

- Сингапурда – жалақысы жоғары, білікті мемлекеттік қызмет жүйесі, тәуелсіз тергеу органдары жұмыс істейді.

- Грузияда – полиция реформасы мен цифрландыру жемқорлықты күрт азайтты.

- Швеция мен Финляндияда – қоғамның ашықтығы мен БАҚ-тың белсенділігі маңызды рөл атқарады.

Сонымен қатар еліміздің Парламенті 2003 жылғы қазан айында қабылдаған Біріккен Ұлттар Ұйымының «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы» Конвенциясын ратификациялаған болатын. Аталған Конвенцияда сыбайлас жемқорлықтың алдын алуда және оған қарсы күресте халықаралық ынтымақтастықты ынталандыру, жеңілдету мен қолдау және техникалық көмек көрсету, оның ішінде активтерді қайтару жөнінде шаралар қабылдау туралы және адалдық пен параға сатылмаушылықты, жауапкершілікті, сондай-ақ көпшілік істер мен көпшілік мүлікті тиісті басқаруды көтермелеу осы Конвенцияда жазылған [3].

Біздің елімізде сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті күшейту мақсатында бірқатар заңдарда қабылданды. Мәселен айтатын болсақ, «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» және «Мемлекеттік қызмет туралы» заңдар, сонымен қатар бірқатар бағдарламалық құжаттар іске асырылуда, мемлекеттік қызмет және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы функцияларды кешенді түрде іске асыратын арнайы уәкілетті орган құрылды, сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет саласындағы халықаралық ынтымақтастық белсенді жүзеге асырылуда. Сыбайлас жемқорлықпен күресу жұртшылықтың көмегінсіз мүмкін емес. Сол себептен мемлекет пен қоғамның тығыз серіктестігі ғана сыбайлас жемқорлыққа табысты қарсы тұруға мүмкіндік береді. Ол үшін халықтың құқықтық мәдениетін арттырып, құқықтық нигилизммен күресу керек.

Қазақстандағы сыбайлас жемқорлықты азайту үшін мына бағыттарда жұмыс күшейтілуі қажет:

- мемлекеттік басқару жүйесінің ашықтығы: барлық үдерістерді цифрландыру, халыққа есеп беру мәдениетін енгізу;
- мемлекеттік қызметшілердің материалдық жағдайын жақсарту;
- білім беру арқылы құқықтық сауаттылықты арттыру: мектеп пен ЖОО-да парасаттылық сабағын жүйелеу;
- қоғамдық бақылау институттарын дамыту: БАҚ пен ҮЕҰ-ды тарту;
- жастардың рөлін күшейту: «Саналы ұрпақ», «Жастар – адалдық алаңы» секілді жобаларды қолдау;
- қоғамдық ұйымдардың жемқорлық фактілерін ашық жариялап, тергеу жұмыстарына қатысуына мүмкіндік беру.

Ең бастысы — бұл бағыттардың барлығы жүйелі түрде және кешенді жүргізілуі тиіс. Тек заңмен ғана емес, қоғамның моральдық ұстанымы мен ішкі мәдениеті де маңызды рөл атқарады [4].

Қорытындылай келе, біздің ойымызша сыбайлас жемқорлықпен күрес – бұл тек мемлекеттік органдардың емес, бүкіл қоғамның ортақ жауапкершілігі. Онымен күресу үшін заңды күшейтумен қатар, парасатты, адал ұрпақты тәрбиелеу қажет. Азаматтық белсенділік пен қоғамдық бақылау тетіктерін дамытпай, бұл мәселеден түбегейлі арылу мүмкін емес. Жемқорлықты жеңу үшін заңның үстемдігін қамтамасыз етіп, мемлекеттік басқаруда ашықтық пен есептілікті арттыру қажет. Сонымен қатар, халықтың құқықтық сауаттылығын көтеріп, жастар арасында адалдық пен әділдік құндылықтарын сіңіру маңызды.

Тек кешенді, жүйелі және табанды жұмыс қана жемқорлықты азайтып, әділ әрі дамыған қоғам құруға кепілдік береді. Егер әр азамат өз үлесін қосса, елімізде әділетті және таза қоғам құруға нақты жол ашылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы (2015–2025 жж.) // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1400000986>.
2. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы: Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ Заңы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1500000410>.
3. Transparency International. Corruption Perceptions Index 2023 // <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>.
4. Ахметова А.Ш. Мемлекеттік қызметтегі сыбайлас жемқорлықпен күрес жолдары. – Алматы: Заң, 2023 // <https://www.gov.kz/memleket/entities/kgd-almaty/documents/details/450512>.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЕСІРТКІ ҚЫЛМЫСЫ: ҚОҒАМҒА ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫНА ӘСЕРІ

Алымбеков Н.С.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Султанханова Л.С.,

қылмыстық құқық және криминология кафедрасының оқытушысы, полиция майоры
Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазіргі заманғы жаһандану процесінің әсерінен әлемдік қауымдастық көптеген жаңа әлеуметтік, экономикалық және саяси мәселелермен бетпе-бет келіп отыр. Олардың бірі – есірткі қылмысы, бұл құбылыс адамзаттың тіршілік негіздеріне, қоғамның қауіпсіздігі мен тұрақтылығына теріс әсер етіп отыр. Есірткімен байланысты қылмыстардың өсіп, кең таралуы еліміздің әлеуметтік және экономикалық дамуына теріс әсерін тигізеді. Есірткі заттарына тәуелділіктің артуы, оның салдарынан еңбекке қабілетті адамдардың жаппай жоғалуы, денсаулық сақтау жүйесінің артуы, қылмыстық белсенділіктің күшеюі – бұл Қазақстан үшін үлкен сынақ болып отыр. Қазақстандағы есірткі қылмысының алдын алу мен

оның салдарын жою бойынша мемлекеттік деңгейде бірқатар шаралар қолға алынғанымен, бұл күрес күрделі және көпқырлы болып қала береді. Жоғарыда айтылған мәселелерді ескере отырып, есірткімен күрес стратегиясының тиімділігі тек құқықтық шаралармен ғана шектеліп қалмай, қоғамның барлық мүшелерінің белсенді қатысуын талап етеді.

Ең алдымен есірткі тарихынан қысқаша мәлімет айтып өтсем, есірткі заттарын адамзат ежелгі заманнан бері әртүрлі мақсатта пайдаланып келген. Бастапқыда олар дәрілік шөптер ретінде ем-дом үшін қолданылған. Мысалы, ежелгі Мысыр мен Қытайда опиум (опий) ауырсынуды басу үшін пайдаланылған. Ежелгі Грекия мен Үндістанда да галлюциногендік заттар діни рәсімдерде кеңінен қолданылған. Орта ғасырларда опиум мен каннабис Еуропа мен Азия елдерінде кең таралып, халық медицинасында пайдаланылған. Бірақ XIX ғасырда есірткілерден морфин, героин сияқты таза және күшті заттар алына бастағанда, оларды медициналық мақсатта қолдану кеңінен етек алды. Бұл заттардың тез тәуелділік тудыратыны байқалған соң, көптеген елдер оларды заңмен шектеуге кірісті. XX ғасырдың басында алғаш рет халықаралық деңгейде есірткіні бақылау шаралары қолға алынды. 1961 жылы БҰҰ-ның «Есірткі заттары туралы бірыңғай конвенциясы» қабылданып, әлем елдері есірткінің заңсыз айналымымен бірлесе күресе бастады. Қазіргі таңда есірткінің заңсыз өндірісі мен таратылуы жаһандық проблемаға айналып отыр, себебі ол ұйымдасқан қылмыстың, адам саудасының, терроризмнің бір бөлігіне айналған [2].

Енді, тарихтан өтіп, қазіргі уақытқа тоқталсам. Қазіргі уақытта, Есірткі қылмысы қоғам өмірінің барлық салаларына терең және көпқырлы теріс әсерін тигізеді, ол ең алдымен адам ресурстарының сапасын төмендету арқылы ұлттық дамудың әлеуетіне елеулі нұқсан келтіреді. Ал, Қазақстан Республикасының құқық қорғау органдары есірткі қылмысына қарсы күрес барысында бірқатар объективті және субъективті сипаттағы қиындықтарға тап болуда, олардың қатарында есірткі саудасының жасырын сипаты, ұйымдасқан қылмыстық құрылымдардың жоғары деңгейдегі конспирациясы, халықаралық есірткі трафигінің күрделенуі және құқық қорғау органдарының техникалық, кадрлық мүмкіндіктерінің шектеулілігі секілді факторлар бар. Есірткі қылмысының қоғам мен құқық қорғау органдарына әсері, сондай-ақ оны реттейтін Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің тиісті баптары қарастырылады. Алайда, қазіргі уақытта бұл шаралардың жеткіліксіз екенін байқауға болады, себебі қазіргі таңда есірткі қылмыстары көбейіп жатыр [3].

Есірткі қылмысының алдын алу үшін Қылмыстық кодекстің 296–299-1 және 302-баптарына бірқатар нақты өзгерістер енгізу қажет. 296-бапқа алғаш рет есірткімен ұсталған, бірақ оны өткізуді көздемеген және аз мөлшерде ұстаған адамдар үшін қылмыстық емес, шартты жаза немесе әкімшілік жауапкершілік қарастырып, оларды міндетті түрде медициналық және психологиялық оңалту бағдарламасына жіберу шартын енгізу ұсынылады. Бұл тәуелді адамдарды түрмеге қамаудан гөрі емдеуге басымдық береді. 297-бапқа есірткіні өткізуге қылмыстық топтардың қысымымен қатысқан тұлғаларға жеңілдетілген жаза қолдану мүмкіндігін енгізіп, керісінше, ұйымдастырушылар мен ірі таратушыларға қатысты жазаны қатайту қажет. Бұл заңды әлсіз тұтынушыларға емес, нағыз ұйымдастырушыларға бағыттауға мүмкіндік береді. 298 және 299-баптарда, әсіресе көмелетке толмағандарды есірткі тұтынуға тарту жағдайында, жазаны міндетті түрде бас бостандығынан айырумен бекіту керек және мұндай қылмыстарға шартты жаза қолдануға тыйым салу қажет. 299-1-бапқа интернет және әлеуметтік желі арқылы есірткіні насихаттаған немесе жарнамалаған адамдарға қатысты жедел анықтау шараларын заңды түрде жеңілдету және киберқылмыспен күрес бөлімдеріне арнайы өкілеттік беру ұсынылады. 302-бапқа есірткі саудасынан түскен кірісті заңдастыру әрекетін әшкерелеуге көмектескен тұлғаларды қылмыстық жауапкершіліктен босату немесе ынталандыру үшін жеңілдік қарастыруға болады. Бұл қылмыстық топтардағы адамдардың ішкі әшкерелеуін ынталандыру арқылы есірткі бизнесінің тамырын үзуге көмектеседі. Жалпы, заңды қатайту мен гуманизацияны тең үйлестіру арқылы ғана есірткі қылмысының алдын алуға болады [1].

Қорыта айтқанда, есірткі қылмысы – жаһандық және ұлттық деңгейде күрделі де

көпқырлы мәселе. Бұл құбылыс қоғамның әлеуметтік, экономикалық және рухани құрылымына орасан зиян келтіріп қана қоймай, ұлттық қауіпсіздік пен тұрақтылыққа тікелей қауіп төндіреді. Қазақстанда есірткімен байланысты қылмыстардың көбеюі – құқық қорғау жүйесінің алдына жаңа міндеттер қойып отыр. Қазіргі уақытта қабылданып жатқан шаралар жеткіліксіз екенін статистикалық мәліметтер мен құқық қорғау тәжірибесі айғақтайды. Сондықтан да заңнаманы жетілдіру, әсіресе Қылмыстық кодекстің 296–299-1 және 302-баптарына өзгерістер енгізу – уақыт талабына сай қадам. Есірткіге алғаш рет тартылған тұлғаларға қатысты гуманистік көзқарас танытып, оларды оңалтуға жол ашу – бұл тек әлеуметтік әділеттілік емес, сонымен қатар рецидивті азайтудың тиімді жолы. Ең бастысы, бұл күрес тек құқықтық тетіктермен шектеліп қалмай, қоғамдық сананы өзгертуге, жастар арасында дұрыс дүниетаным қалыптастыруға, отбасындағы тәрбие мен мектептегі алдын алу шараларына да негізделуі тиіс. Ақпараттық технологиялар дамыған заманда интернет пен әлеуметтік желілерде есірткіні насихаттауға қарсы кибербақылауды күшейту, сондай-ақ осы бағытта мамандар даярлауға көңіл бөлу керек. Бұл – ұлт болашағы үшін, келер ұрпақтың амандығы үшін маңызды қадам. Есірткі қылмысын түбегейлі жою мүмкін болмауы мүмкін, бірақ оның деңгейін азайтып, қоғамға әсерін шектеу – әрқайсымыздың қолымызда.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. – Астана: «ЮРИСТ» баспасы, 2023.
2. Мырзабеков Б.Е. Есірткі заттарының тарихы мен қазіргі жағдайы // Қоғам және құқық. – 2021.
3. Құдайбергенов А.Т. Қазақстандағы есірткі қылмысы және құқық қорғау органдарының іс-қимылдары // Құқық және заңтану журналы. – 2022.

ПРОБАЦИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕЕ РАЗВИТИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Аменова С.Е.,

курсант 1 курса

Научный руководитель: Овчинникова И.В.,

старший преподаватель кафедры УИП, майор полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

В условиях современной уголовной политики Республики Казахстан одним из приоритетных направлений является развитие и совершенствование института исполнения наказаний, не связанных с лишением свободы. В этом контексте особое значение приобретает система пробации, представляющая собой совокупность мер государственного контроля, надзора и социальной помощи, направленных на исправление осуждённых без их изоляции от общества. Вопросы правового регулирования пробации в Казахстане нашли отражение в Законе Республики Казахстан «О пробации» от 30 декабря 2016 года, который стал важным этапом в гуманизации уголовной политики страны [1].

Пробация в Казахстане рассматривается как комплекс мероприятий, реализуемых уполномоченными государственными органами по обеспечению контроля за поведением осуждённых, содействию в их социальной адаптации, а также в предупреждении повторного совершения преступлений. Законодатель различает несколько видов пробации: досудебная, приговорная, пенитенциарная и постпенитенциарная. Такой подход обеспечивает преемственность контроля и поддержки осуждённого на всех этапах прохождения уголовного процесса [4].

Главной целью пробации в Казахстане является ресоциализация правонарушителей и предотвращение рецидива. На практике пробация позволяет сохранить для осуждённого социально полезные связи — с семьёй, работодателем, образовательными учреждениями, а

также избежать негативного воздействия пенитенциарной среды. Это особенно актуально для лиц, совершивших преступления небольшой и средней тяжести, а также для несовершеннолетних.

Пробационные службы в Казахстане функционируют при органах внутренних дел и взаимодействуют с органами социальной защиты, здравоохранения и неправительственными организациями, обеспечивая комплексный подход к сопровождению осуждённых [2].

По данным Комитета уголовно-исполнительной системы Министерства внутренних дел Республики Казахстан, ежегодно более 30 тысяч человек проходят через систему пробации. Это позволяет снизить уровень тюремного населения и освободить ресурсы для работы с опасными преступниками.

В то же время перед системой пробации стоят серьёзные вызовы: недостаточное кадровое обеспечение, нехватка квалифицированных специалистов (психологов, социальных работников), слабая материально-техническая база, ограниченность программ ресоциализации [3].

С момента появления психологов в службах пробации во многом была облегчена работа по оказанию социально правовой помощи осужденным. Кроме того, работа психолога заключается в поддержке осужденного, освободившегося из пенитенциарного учреждения адаптироваться на свободе, реинтегрироваться в общество. Психолог обеспечивает правильное понимание осужденными своих эмоций и чувств, что в дальнейшем обеспечивает наименее травматичное течение адаптационного процесса. Следует отметить, что функции психолога службы пробации не регламентированы ни одним нормативным правовым документом.

Одним из существенных проблемных вопросов является не укомплектованность и отсутствие в штате должности психолога в городских и (или) районных отделах служб пробации. Исходя из этого, следует, что службы пробации не в состоянии реализовать досудебную пробацию в полной мере, а также оказать психологическую помощь или сопровождение лицам, состоящим на их учетах.

В связи с этим, в целях совершенствования деятельности службы пробации в области воспитательной работы необходимо усилить статус психолога путем законодательного регулирования и правоприменительной практики.

Международный опыт также оказывает значительное влияние на развитие казахстанской модели пробации. Республика Казахстан активно сотрудничает с ООН, Европейским союзом, Советом Европы, перенимая лучшие практики в сфере работы с осуждёнными. Так, в рамках совместных проектов с UNODC и Программой развития ООН реализуются обучающие курсы для пробационных работников, разрабатываются методики индивидуальной оценки рисков повторного правонарушения, внедряются информационные системы мониторинга [5].

В целом, пробация как форма исполнения наказания без изоляции от общества в Казахстане представляет собой прогрессивное и социально ориентированное направление в уголовной юстиции. Её развитие способствует не только гуманизации наказательной политики, но и более эффективному использованию государственных ресурсов, снижению уровня рецидива и восстановлению социальной справедливости. Дальнейшее развитие института пробации требует комплексных реформ, усиления межведомственного взаимодействия, а также активного участия гражданского общества.

Список литературы

1. О пробации: Закон Республики Казахстан от 30 декабря 2016 года № 85-VI // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1600000085> (10.05.2025).
2. Уголовный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226> (10.05.2025).
3. Официальный сайт Комитета УИС МВД РК // <https://ks.gov.kz/> (10.05.2025).
4. Сарсембаев М.А., Каримов Д.А. Пробация как форма исполнения наказания в

СТАЛКИНГ – ХАРАССМЕНТТИҢ БІР ТҮРІ РЕТІНДЕ

Ахмет А.С.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Жумабаева А.М.,

А. Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті

Сталкинг – адамның жеке өміріне заңсыз араласу арқылы психологиялық қысым көрсету әрекеттерін білдіреді. Қазақстанда бұл мәселе әлі күнге дейін өзекті болып отыр, алайда оны реттейтін нақты заңнамалық негіздер толық қалыптаспаған. Сталкингтің құрбандары көбінесе әйелдер мен балалар, сондай-ақ белгілі тұлғалар болып табылады. Бұл мәселе психологиялық, құқықтық және әлеуметтік аспектілерді қамтиды. Сталкинг адам өміріне елеулі әсер ететін факторлардың бірі ретінде қарастырылады. Қорқыту, аңду, қудалау арқылы адамдардың қауіпсіздігіне қатер төнеді. Технологиялардың дамуы бұл мәселені күрделендіріп отыр, әсіресе интернеттегі қудалау оқиғалары жиілеген. Кейбір жағдайларда сталкинг физикалық зорлық-зомбылықпен аяқталуы мүмкін [1, б. 278].

Қазақстандық қоғамда бұл мәселеге қатысты құқықтық сана деңгейі төмен. Сталкингтің алдын алу үшін нақты құқықтық шаралар қажет. Қазақстанда бұл тақырып бойынша ғылыми зерттеулерде аз. Дегенмен, халықаралық тәжірибе негізінде заңнаманы жетілдіру мүмкіндігі бар. Құқық қорғау органдары бұл мәселеге жеткілікті назар аудармай отыр. Қоғамдық ұйымдар сталкингке қарсы күрес жүргізуде маңызды рөл атқарады. Сталкингке қарсы күресте ақпараттандырудың маңызы зор. Жәбірленушілерге құқықтық және психологиялық көмек көрсету қажет. Сталкингтің әртүрлі түрлері бар және олардың әрқайсысы әртүрлі қауіп-қатер төндіреді. Бұл мәселе тек құқық қорғау органдарының ғана емес, бүкіл қоғамның назарында болуы тиіс. Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, сталкингпен күресу үшін кешенді шаралар қабылдау қажет. Қазақстанда сталкингке қарсы нақты заңнамалық реформалар жүргізу – уақыт талабы [2, б. 46].

Сталкинг – адамның еркінен тыс оның өміріне араласу, аңду, қорқыту, телефон немесе интернет арқылы мазалау сияқты әрекеттерді қамтиды. Мұндай әрекеттер адамның қауіпсіздігіне нұқсан келтіруі мүмкін. Сталкердің мақсаты – жәбірленушінің өмірін бақылауда ұстау. Бұл әрекеттер көбінесе ұзақ уақытқа созылады. Сталкинг жеке өмірге қол сұғушылық ретінде бағаланады. Жәбірленуші үнемі күйзеліске ұшырайды. Бұл құбылыстың әртүрлі түрлері бар: физикалық аңду, киберсталкинг және т.б. Киберсталкинг интернет пен әлеуметтік желілер арқылы жүзеге асады. Сталкинг көбінесе бұрынғы қарым-қатынастармен байланысты болады. Құқық қорғау органдары сталкингті дәлелдеу қиын екенін айтады. Кейбір жағдайларда сталкинг зорлық-зомбылыққа ұласуы мүмкін. Сталкингке қарсы күресте заңнаманың рөлі ерекше.

Қоғамдық пікір бұл мәселеге жеткілікті көңіл бөлмейді. Сталкингтің алдын алу үшін ақпараттандыру қажет. Көптеген елдерде сталкинг заңмен қудаланады. Қазақстанда бұл мәселе әлі толық реттелмеген. Психологиялық тұрғыдан, сталкинг жәбірленушіге үлкен зиян тигізеді. Бұл құбылыспен күресу үшін кешенді шаралар қабылдау қажет. Құқық қорғау органдары сталкинг құрбандарына ерекше көңіл бөлуі тиіс. Сталкингтің алдын алу қоғамның жауапкершілігінде.

Сталкингтің түрлері:

- киберсталкинг – әлеуметтік желілерде аңду;
- қарым-қатынасқа байланысты сталкинг – бұрынғы серіктесті аңду;

- бейтаныс адамдар тарапынан сталкинг – кездейсоқ құрбандарға бағытталған әрекеттер [3, б. 198].

Харассмент – адамның еркіндігі мен психологиялық жағдайына қысым көрсету арқылы зиян келтіретін әрекеттер жиынтығы. Сталкинг харассменттің бір түрі болып табылады және әсіресе гендерлік сипатта жиі кездеседі.

Сталкинг пен харассмент – адамның еркіндігі мен психологиялық жай-күйіне зиян келтіретін қысым көрсету әрекеттерінің екі түрі. Екеуі де жеке өмірге қол сұғу, қудалау және қорқыту арқылы жәбірленушіге психологиялық және эмоционалдық зиян тигізеді. Харассмент көбінесе сөзбен немесе мінез-құлық арқылы адамның жеке шекарасын бұзумен байланысты. Ал сталкинг – ұзақ мерзімді аңду мен бақылауды қамтитын қудалау түрі.

Сталкинг – харассменттің ауыр формаларының бірі болып табылады. Егер харассмент адамды жұмыста немесе қоғамдық орындарда ыңғайсыз сезіндіретін сөздер мен әрекеттерден тұрса, сталкинг одан әрі күшейіп, жүйелі қудалауға ұласуы мүмкін. Харассмент көбінесе бір сәттік немесе қайталанатын жағымсыз әрекеттер арқылы көрінеді, ал сталкинг – ұзақ уақыт бойы адамды аңду және оған қысым көрсету арқылы жүзеге асады.

Көп жағдайда сталкинг пен харассмент гендерлік сипатқа ие болады. Әйелдер, әсіресе жұмыс орнында, қоғамдық орындарда немесе әлеуметтік желілерде харассментке жиі ұшырайды. Егер харассментке ұшыраған адам оған қарсы әрекет етсе немесе оны елемесе, кейбір жағдайларда бұл сталкингке айналуы мүмкін. Сталкерлер құрбанына эмоционалдық қысым көрсетуді жалғастыра отырып, олардың өмірін бақылауда ұстауға тырысады.

Кибербуллинг те харассменттің бір түрі болып табылады және кейбір жағдайларда ол киберсталкингке ұласуы мүмкін. Әлеуметтік желілерде адамдарға қорлау, кемсіту немесе олардың жеке деректерін тарату арқылы қысым көрсету сталкинг элементтерін қамтиды. Бұл әрекеттердің екеуі де адамның психологиялық денсаулығына елеулі зиян келтіреді.

Харассментке заң тұрғысынан тыйым салынған елдерде сталкингке де арнайы құқықтық шаралар қарастырылған. Көптеген мемлекеттерде харассмент еңбек заңнамасында реттелсе, сталкинг қылмыстық құқық бұзушылық ретінде қарастырылады. Қазақстанда харассментке қатысты нақты заңнамалық тыйымдар болғанымен, сталкингке қатысты арнайы баптар әлі толық енгізілмеген.

Қоғамда харассмент пен сталкингтің алдын алу үшін білім беру мен ақпараттандыру жұмыстары жүргізілуі тиіс. Бұл мәселені құқық қорғау органдары ғана емес, сондай-ақ жұмыс орындары, білім беру мекемелері және қоғамдық ұйымдар да бақылауға алуы қажет. Харассмент пен сталкинг құрбандарына психологиялық және құқықтық көмек көрсету маңызды [4, б. 35].

Екі құбылыстың да ортақ сипаты – жәбірленушінің өміріне теріс әсер етуі. Сталкинг пен харассмент адамның өзін қауіпсіз сезінуіне кедергі келтіріп, оның күнделікті өміріне қатты әсер етеді. Сондықтан бұл мәселелерге қоғам тарапынан үлкен назар аударылуы қажет.

Сталкингтің құрбандары жиі психологиялық жарақат алады. Олар мазасыздық, депрессия, үрей, тіпті посттравматикалық стресстік бұзылыстардан зардап шегуі мүмкін.

Қазақстанда сталкингке қатысты нақты заң жоқ, бірақ белгілі бір жағдайларда Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодекстің 121-бабы (бопсалау), 123-бабы (зорлау қаупі), 194-бабы (қорқыту) бойынша жауапкершілікке тартуға болады. 2022 жылы Қазақстанда тұрмыстық зорлық-зомбылық туралы заңнамаға өзгерістер енгізіліп, қудалау әрекеттерін жауапқа тарту механизмі қарастырылған [5].

Қазақстанда сталкинг көбінесе отбасылық қарым-қатынастарда немесе бұрынғы серіктестер арасында жиі кездеседі. 2023 жылғы деректерге жүгінер болсақ, Қазақстандағы әйелдердің 30%-дан астамы психологиялық қысым мен қудалауға тап болғанын мәлімдеген. Соңғы жылдары интернет арқылы қысым көрсету, әсіресе киберсталкинг кең таралып келеді.

Қазақстанда сталкинг мәселесі әлі де толық зерттелмеген, бірақ оның қоғамға әсері жылдан-жылға күшейіп келеді. Соңғы жылдары сталкингтің кең таралған түрлерінің бірі – киберсталкинг, яғни әлеуметтік желілер мен мессенджерлер арқылы аңду. Бұрынғы

серіктестер арасында сталкинг жағдайлары жиі кездеседі, әсіресе ажырасқан немесе қарым-қатынасты тоқтатқан жұптар арасында.

Статистика бойынша, сталкинг құрбандарының басым бөлігі – әйелдер, балалар және танымал адамдар. Әсіресе журналистер, блогерлер және қоғам қайраткерлері сталкингке жиі ұшырайды. Қазақстанда интернет арқылы жасалатын қудалау жағдайларының саны жылдан-жылға артып келеді. Әлеуметтік желілерде жеке ақпаратты тарату, қорқыту немесе манипуляция жасау арқылы адамдардың өмірін бақылау әрекеттері жиілеген.

Құқық қорғау органдары сталкингке қарсы күресті күшейтуі керек, себебі бұл құбылыс кейде физикалық зорлық-зомбылыққа ұласуы мүмкін. Кейбір жағдайларда сталкинг құрбандары ұзақ уақыт бойы күйзеліске ұшырап, психологиялық травма алады. Қазақстандық қоғамда бұл мәселеге қатысты құқықтық сана деңгейі әлі де төмен. Сталкинг құрбандарының көпшілігі құқық қорғау органдарына жүгінбейді, себебі олардың мәселесі шешілмейді деп ойлайды.

Сталкингке қарсы күрес тек заңнамалық өзгерістерді талап етіп қана қоймай, сонымен қатар халықтың құқықтық сауаттылығын арттыруды қажет етеді. Қоғамдық ұйымдар мен БАҚ арқылы ақпараттандыру жұмыстары жүргізілуі тиіс. Сондай-ақ, сталкинг құрбандарына арналған психологиялық және құқықтық көмек көрсету орталықтарын дамыту маңызды. Қазақстанда халықаралық тәжірибеге сүйене отырып, сталкингке қарсы арнайы заң қабылдау уақыт талабы болып отыр. Сталкингтің алдын алу және онымен күресу үшін Қазақстанда келесі шаралар қабылдануы керек:

- заңнаманы жетілдіру және нақты құқықтық нормалар енгізу;
- құқық қорғау органдарының осы мәселеге назарын күшейту;
- қоғамдық ақпараттандыру және білім беру бағдарламаларын дамыту;
- жәбірленушілерге психологиялық көмек көрсету.

Сталкинг – заманауи қоғамда өзекті әлеуметтік және құқықтық мәселе болып табылады. Бұл құбылыс адамның жеке өміріне қол сұғу арқылы психологиялық қысым көрсетуге негізделеді. Сталкингтің құрбандары көбінесе әйелдер мен балалар, сондай-ақ қоғамға танымал тұлғалар болып келеді. Оның физикалық, психологиялық және әлеуметтік салдары ауыр болуы мүмкін.

Қазақстанда сталкингке қатысты нақты құқықтық тетіктер әлі де жеткілікті деңгейде дамымаған. Дегенмен, бұл мәселеге қатысты құқық қорғау органдары мен қоғамдық ұйымдар тарапынан белгілі бір шаралар қолға алынуда. Қазіргі таңда сталкингтің кең таралған түрлерінің бірі – интернет арқылы қудалау немесе киберсталкинг. Әлеуметтік желілер мен мессенджерлер арқылы анду, қорқыту, жәбірлеу жағдайлары жиі кездеседі.

Құқық қорғау органдары сталкингке қарсы күресті күшейтуі қажет. Сонымен қатар, бұл құбылыспен күресу үшін заңнамалық реформалар жүргізу маңызды. Жәбірленушілерге қолдау көрсету мақсатында құқықтық және психологиялық көмек көрсету жүйесін дамыту қажет. Ақпараттық-түсіндіру жұмыстары арқылы азаматтардың құқықтық сауаттылығын арттыру да аса маңызды.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, сталкингтің алдын алу үшін кешенді тәсіл қажет. Бұл мәселемен тек құқық қорғау органдары ғана емес, бүкіл қоғам бірлесіп күресуі тиіс. БАҚ арқылы ақпараттандыру мен білім беру бағдарламалары да өз әсерін тигізеді. Қоғамда сталкингке деген төзімсіздік мәдениетін қалыптастыру қажет.

Жалпы, сталкингтің алдын алу мен оған қарсы күрес тек заңнамалық тұрғыдан ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік және мәдени өзгерістер арқылы да жүзеге асуы тиіс. Әрбір азамат жеке бас қауіпсіздігін қорғаудың маңыздылығын түсінуі керек. Қазақстанда сталкингке қарсы нақты заңнамалық реформаларды қабылдау уақыт талабы болып отыр.

Әдебиеттер тізімі

1. Сторублёнова Е.Г., Самуткин В.Л. Сталкинг: синдром навязчивого преследования // Пробелы в российском законодательстве. – 2007. - Вып. №6. – С. 278–281.
2. Амангелді Т.А., Байдрахманова А.К. Психология сталкинга: понимание и причины

// Научные высказывания. – 2024. - №7 (54). – С. 46–49.

3. Крайнова Е.В. Уголовная ответственность за сталкинг // Молодой учёный. – 2025. - №7 (558). – С. 198–200.

4. Иевлева А.Ю. Сталкинг как явление, препятствующее созданию психологически безопасной образовательной среды // Психологически безопасная образовательная среда: проблемы проектирования и перспективы развития: сборник трудов III Международной научно-практической конференции. – Тула, 2021. – С. 35–39.

ПРОЦЕССУАЛЬНАЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Бармин И.С.,

курсант 4 курса

Научный руководитель: Павлов А.В.,

кандидат юридических наук, доцент, начальник кафедры уголовного процесса
Омская академия МВД России, Российская Федерация

Следователь является центральной фигурой на стадии предварительного расследования. В своей деятельности следователь руководствуется национальным законодательством: Уголовно-процессуальным кодексом Российской Федерации [1] (далее - УПК РФ) и Уголовно-процессуальным кодексом Республики Казахстан [2] (далее – УПК РК). Одним из важных признаков деятельности следователя является его самостоятельность. УПК обеих стран провозглашают принцип самостоятельности, однако процессуальная самостоятельность с момента принятия вышеуказанных кодексов претерпела серьезные изменения. Принципиально изменился комплекс прав не властных участников уголовного процесса, в то время как правовое положение следователя сохранилось преимущественно в прежнем состоянии. Более того, на него возложены не свойственные обеспечительные функции, в его арсенале отсутствуют правовые средства, преодоления злоупотребления правами участниками со стороны защиты. В этой связи в научной среде обеих стран актуализировалась полемика относительно процессуальной самостоятельности следователя. Изучение процессуальной самостоятельности следователя занимались Кальницкий В.В., Россинский С.Б., Хведелидзе Т.Б., Толеубекова Б.Х.

Основные контуры процессуальной самостоятельности следователя обозначены в УПК РФ в статье 38, где указывается, что следователь возбуждает уголовное дело, направляет ход расследования, принимает решение о производстве следственных и иных процессуальных действий, дает поручения, а также может обжаловать решения прокурора и руководителя следственного органа. В УПК РК самостоятельность следователя обозначена в статье 60, где говорится о самостоятельном принятии дела к своему производству, осуществлении уголовного преследования, избрании меры пресечения, обжаловании решения прокурора, права ознакомления с материалами дел оперативного учета и негласных следственных действий, даче органам дознания обязательных для исполнения указаний, требования содействия.

Анализ данных положений закона позволяет сделать вывод о том, что главной функцией следователя является всестороннее, полное, объективное расследование уголовного дела. В ходе своей деятельности следователь вправе пользоваться всеми средствами, предусмотренными УПК и применять их по своей воле и убеждению. Над следователем также имеются контрольные и надзорные органы в лице руководителя следственного органа - начальника следственного отдела и прокурора, которые в той или иной степени могут навязывать свою волю и свое мнение по ходу расследования уголовного дела, на что у следователя есть правовые механизмы по обжалованию и возражения на

данные решения.

Понятие «процессуальная самостоятельность следователя» в УПК РФ и УПК РК не предусмотрено, в связи с чем обратимся к позициям ученых. В.В. Кальницкий определяет процессуальную самостоятельность как многоаспектное собирательное понятие, базирующееся на положениях закона, устанавливающих полномочия должностного лица лично возбуждать, приостанавливать и завершать производство по уголовному делу, собирать и оценивать доказательства, применять меры процессуального принуждения, а также отстаивать свое право принимать наиболее важные решения исключительно по внутреннему убеждению [3, с. 63]. С.Б. Россинский пишет, что процессуальная самостоятельность - правовое условие присущее статусу следователя, предполагающее значительную степень юридической свободы в части реализации представленных ему дискреционных полномочий по находящемуся в его производстве уголовному делу [4, с. 114]. Таким образом, смыслом самостоятельности следователя, вытекающим из вышеизложенных понятий, является то, что следователь, обладая высокой компетенцией и профессионализмом, полагаясь на свой опыт, принимает самостоятельно различные решения по уголовному делу. Следователь не должен зависеть от чьих-либо выводов, основываться только на своих убеждениях, т.е. принимать решения независимо и без помощи посторонних лиц.

Каждое полномочие следователя обеспечено контролем руководителя следственного органа. Например, статья 39 УПК РФ гласит, что руководитель следственного органа дает следователю указания о направлении расследования, дает согласие на возбуждение различных ходатайств перед судом, утверждает постановления следователя, дает согласие на обжалование решений прокурора, возвращает уголовное дело следователю со своими указаниями о производстве дополнительного расследования, которые обязательны для исполнения. В УПК РК права руководителя несколько снижены, а также в статье 59 прямо прописано, что указания начальника следственного отдела не могут ограничивать самостоятельность следователя.

Анализируя полномочия руководителя следственного органа обеих стран, можно прийти к выводу, что в УПК РФ полномочия руководителя достаточно шире. По УПК РК начальник не может направлять расследование, а лишь контролирует деятельность следователя относительно соблюдения законности, сроков расследования, своевременности принятия решений.

Самым явным положением процессуальной самостоятельности следователя является его право на обжалование требований прокурора и указаний руководителя следственного органа, но в механизме этого обжалования существуют правовые пробелы. При несогласии с требованиями прокурора следователь подает свои возражения руководителю следственного органа, что означает необходимость одобрения обжалования и зависимость следователя от своего руководителя. В РК следователь освобожден от обязанности согласовывать свои возражения с начальником следственного отдела. Таким образом, правовой механизм обжалования следователем решений руководителя и прокурора имеет ряд проблем, оказывающих влияние на процессуальную самостоятельность следователя «ломая» ее на корню. В РК механизм обжалования решений вышестоящих субъектов имеет отличия, которые подчеркивают самостоятельность и полную ответственность следователя за уголовное дело и решения, принятые по нему.

Подводя итог, законодательство двух стран имеют схожие положения, это обусловлено общей исторической основой, а именно Уголовно-процессуальным кодексом РСФСР, принятым в 1960 году и действовавшим, на территории всего СССР. Подходы к реализации процессуальной самостоятельности на настоящий момент в законодательстве двух стран имеют различия. Самостоятельность по УПК РК обеспечена большим включением следователя в оперативно-розыскную деятельность, а также упрощенной процедурой обжалования решений начальника и прокурора. Следователь по УПК РФ не обладает независимостью, но в тоже время реализация самостоятельности ограничивается

через решения руководителя следственного органа и прокурора, с которыми следователь находится не только в процессуальных, но и в административных отношениях. Решение видится в достижении баланса и умеренности в контроле и предоставлении следователю дополнительных механизмов по обеспечению процессуальной самостоятельности. Самостоятельность следователя сокращена по сравнению с УПК РСФСР и существует тенденция по ее дальнейшему уменьшению, что видится совершенно неверным.

Список литературы

1. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 №174-ФЗ.
2. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231.
3. Кальницкий В.В. Процессуальная самостоятельность следователя и дознавателя // Законодательство и практика. – 2023. - № 1. - С. 63-69.
4. Россинский С.Б. Процессуальная самостоятельность следователя: миф или реальность? // Сибирский юридический вестник. – 2022. - № 4(99). - С. 113-122.

ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕГІ ҚЫЛМЫСТЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІК: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ АРҚЫЛЫ ЖАСАЛҒАН ҚЫЛМЫСТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ БАҒАСЫ

Бағдатова Ш.Д.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Макатова А.А.,

ЖББ кафедрасының аға оқытушысы

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Цифрлық дәуір адамзат өркениетіне тың серпін әкеліп, әлеуметтік қатынастардың барлық салаларын түбегейлі өзгертті. Бұл үдеріс құқық саласынан да айналып өтпеді. Соңғы жылдары жасанды интеллект (ЖИ) негізіндегі технологиялар құқық бұзушылық құралдары ретінде қолданыла бастады. ЖИ арқылы жасалған әрекеттердің құқықтық бағасын беру - қазіргі қылмыстық құқық ғылымының ең өзекті мәселелерінің бірі болып отыр.

Жасанды интеллект - бұл адамның когнитивтік қабілеттерін еліктеуге негізделген технология. Ол үлкен көлемдегі деректерді өңдей алады, шешім қабылдау қабілетіне ие, тіпті кейде өздігінен үйренеді. Мұндай жүйелер банк секторында, денсаулық сақтау, өндіріс және, әрине, киберқауіпсіздік саласында қолданылады. Алайда, бұл технологияны қылмыстық әрекеттер үшін пайдаланатындар да аз емес. Жасанды интеллектті пайдалана отырып:

- фишинг пен хакерлік шабуылдар жасауға;
- deepfake видеолар құрастыру арқылы жалған ақпарат таратуға;
- адамды алдау арқылы қаражат иеленуге;
- автономды жүйелер арқылы физикалық зиян келтіруге болады.

Қылмыстық құқықтың классикалық моделінде құқық бұзушы - әрекетке қабілетті адам. Яғни, қасақана немесе абайсызда әрекет жасайды, оның кінәсі болады, және ол субъективті түрде жауап береді. Алайда, егер қылмысты адам емес, алгоритм жасаса, онда кінәні кімге тағайындаймыз? Жасанды интеллект - құқық субъектісі емес. Ол құқықты бұза алмайды, өйткені ол - адам емес. Бұл жағдайда жауапкершілікті мына тұлғаларға жүктеу мәселесі туындайды:

- ЖИ-ді бағдарламалаған тұлға;
- ЖИ-ді пайдаланған адам;
- ЖИ-дің өзінен тәуелсіз шешім қабылдауы (мысалы, машиналық оқыту нәтижесінде).

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінде ЖИ-мен байланысты нақты нормалар жоқ. Бірақ қылмыс құрамын анықтауда жалпы ережелерді

қолдануға болады. Мысалы: қасақана кибершабуылдар - ҚР ҚК-нің 205-бабы (ақпараттық жүйелерді бұзу); алаяқтық - ҚР ҚК-нің 190-бабы; жалған ақпарат тарату - ҚР ҚК-нің 274-бабы; автономды жүйелердің себеп болған дене жарақаты - ҚР ҚК-нің 104, 106 баптары бойынша қарастырылуы мүмкін. Алайда басты қиындық - қылмыстық ниетті анықтауда. ЖИ өзі шешім қабылдаса, онда бұл қасақана әрекет пе? Әлде жүйелік қателік пе?

Еуропалық Одақ 2021 жылы «Жасанды интеллект туралы заң» жобасын ұсынды. Онда ЖИ жүйелерін қауіп деңгейіне қарай топтастырып, құқықтық реттеу тәсілдерін енгізу ұсынылды. АҚШ-та жасанды интеллект арқылы жасалған әрекеттерге байланысты азаматтық жауапкершілік нормалары қарастырылуда. Бірақ қылмыстық құқық деңгейінде бірыңғай стандарттар жоқ. Корея мен Жапония секілді технологиялық дамыған елдерде ЖИ-ге құқықтық субъект ретінде қарау мәселесі қызу талқылануда. Бұл болашақта жаңа құқықтық категориялардың пайда болуына әкелуі мүмкін.

Қазақстан үшін маңызды бағыттар мыналар болуы тиіс:

1. Заңнамаға нақты ЖИ ұғымын енгізу. Қазіргі заңдарда мұндай ұғымдар кездеспейді.
2. ЖИ-мен байланысты қылмыстарға қатысты арнайы баптарды енгізу.
3. Техникалық сараптаманың жаңа үлгілерін енгізу. ЖИ-мен байланысты істер бойынша айыптыны анықтау үшін сараптаманың жаңа әдістері қажет.
4. Киберқылмыстармен күресетін арнайы құрылымдар құру. Бұл салада арнайы білім мен құралдар қажет.

6. Этикалық және философиялық аспектілер

Егер болашақта ЖИ шын мәнінде автономды әрі саналы шешім қабылдайтын болса, біз оны жауапкершілік субъектісі ретінде қарастыра аламыз ба? Бұл сұрақ тек заңгерлік емес, философиялық сипатқа ие. Мұндай жағдайда құқық адам мен машина арасындағы шекараны қайта қарастыруы қажет болады. Цифрлық дәуірдегі қылмыстық құқық ЖИ-дің дамуына байланысты күрделі өзгерістерге ұшырауда. Қазіргі заңнама бұл технологияға дайын емес. Сондықтан Қазақстан да, басқа елдер де бұл саладағы құқықтық реформаларды белсенді түрде жүзеге асыруы тиіс. Жасанды интеллектпен байланысты қылмыстық жауапкершілік - бұл болашақтың ғана емес, бүгінгі күннің де маңызды мәселесі. Осы орайда, курсанттар мен жас ғалымдардың рөлі ерекше: олар жаңа идеялар ұсынып, құқық саласының болашақ келбетін қалыптастыруға үлес қоса алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі №226-V ҚРЗ кодексі
2. ҚР заңнамасындағы негізгі қылмыстық баптар // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000226>
3. European Commission. (2021). Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act).
4. Еуропалық Одақта ЖИ қолдану ережелері күшіне енді // <https://zhasalash.kz/news/europalik-odakta-zhi-koldanu-erezheler-kushne-end-aec39d/>
5. Rogers, C. (2020). Artificial Intelligence and Criminal Law: Challenging the Status Quo. *Journal of Law and Technology*, 22(3), 145-162. (ЖИ мен қылмыстық құқық арасындағы қатынасқа ғылыми шолу)
6. Түсіпбеков Ә.Б. Цифрлық дәуірдегі құқықтық реттеу: жасанды интеллект мәселелері // ҚР Заң ғылымдары академиясының хабаршысы. - 2022. - №4. - Б. 52-58.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРҒА АРНАЛҒАН ОРТАША ҚАУІПСІЗДІКТЕГІ МЕКЕМЕДЕН БОСАТЫЛҒАНДАРДЫ ҚОҒАМҒА ҚАЙТА БЕЙІМДЕУ МЕН ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУ ШАРАЛАРЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Бекетова Т.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Мұрат А.,

қылмыстық-атқару құқығы кафедрасының оқытушысы, полиция майоры
Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстан Республикасының Конституциясының 1-бабына сәйкес Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, оның ең қымбат қазынасы - адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары [1]. Осыған орай, қоғамда орын алған барлық мәселелерді, оның ішінде кәмелетке толмағандардың қылмыстылық мәселесін құқықтық тұрғыда зерттей отырып, түпкілікті шешуге қол жеткізгеніміз жөн.

Бас бостандығанан айыру орындарында сотталғандармен жүргізілген тәрбиелік шаралардың нәтижесін сотталғандардың бостандыққа шыққан уақыттағы жүріс-тұрысының көрінісі ретінде сипаттауға болады. ҚАЖ мекемесімен сотталғанды қоғамға қайта бейімдеу, әлеуметтендіру, қылмыстық ойларын жою секілді мақсатқа қол жеткізілгендігі немесе керісінше, сотталғанның одан әрі қылмыстық субмәдениетті сіңіріп, қайта қылмыс жасауға дайын тұлға ретінде шығуына қоғам күәгер болады.

Бұл орайда тек жаза өтеу орындарының қызметіне сүйеніп қана қоймай, бостандыққа шыққан тұлғамен барынша жұмыстар жасалу қажет, ең бастысы жан-жақты әлеуметтік, рухани және т.б. көмек көрсету.

Бас бостандығынан айрылған кәмелетке толмағанды қайта әлеуметтендіру деп кәмелетке толмағанның қайта қылмыс жасауына жол бермеу мен түзелуін түсінеміз. Басқаша айтқанда, әлеуметтендіру – бұрын сотталған адамдарды қоғамға заңды сыйлай білетін азаматтар ретінде қайта енуіне бағытталған кешенді шаралар жиынтығы «Әлеуметтендіру» және «әлеуметтік бейімделу» терминдерінің негізгі мағыналары бір – сотталғандардың қоғамға тез әрі қиындықсыз енуі және ең бастысы олардың қоғамда өз орындарын табуы. Сондықтан, ҚАЖ мекемелерінің алдында әр сотталғанды жаңаша қырынан танып, оның өз-өзін қайта тәрбиелеуге бағытталған шаралар қабылдау және қоғамды сыйлай білетін тұлға ретінде қалыптасуына ат салысу жөнінде міндеттер жүктелген.

Ғалымдар мен практикалық қызметкерлер түзету мен қайта әлеуметтендіру арасында теңдік белгісін қояды. Қалай болса да, бірақ мәні жағынан қайта әлеуметтендіру (түзету сияқты) сотталғанның құқық бұзушылық мінез-құлқын жоюға бағытталған шаралар жүйесінен құралған [2, 48 б].

Қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінде сотталғандар арасында жүргізіліп жатқан тәрбие және әлеуметтік-психологиялық жұмыстарға қарамастан заңды бұзған адамдар арасында жабық мекемеде жазасын өтеу барысында немесе өтеп болғаннан соң адамның жеке дамуында, психологиясында терең із қалдырады, режимдік талаптарға психологиялық тәуелділік, менсінбеушілік көңіл-күй қалыптастырады, ал кейбіреулерінде режимге бағынбаушылық сипатындағы мінез орнығады. Осының барлығы адамды қоғамға қайта бейімдеу үшін босатылғаннан кейін бірқатар мәселелерде мемлекет тарапынан көмек көрсету түріндегі тынымсыз еңбекті талап етеді.

Тұңғыш Президентіміз өзінің «Қазақстан-2050» Стратегиясын: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында: «қол жеткізілген жетістіктерге қарамастан Қазақстанда осы уақытқа дейін тұтас жаңғыру процесіне кірікпеген әлеуметтік топтардың бар екенін атап өтті. Адамдардың моральдық жай-күйі мен қоғамдық аңсар-үмітіне әсер ететін теңгерімсіздікті жойып, қоғамның барлық жіктеріне қоғамда өздерінің лайықты орнын табуға мүмкіндік беру қажет» - деп атап өткен [3].

Құзыретті билік органдары кәмелетке толмаған құқық бұзушының қоғам өміріне қайта сіңісуіне бағытталған және осындай кәмелетке толмағандарға қатысты қоғамның теріс түсініктерімен күресетін қызметтерді көрсетуі және қамтамасыз етуі тиіс. Бұл қызметтер мүмкіндігінше, сол кәмелетке толмағандардың қоғамға қайта сіңуіне ықпал ету үшін лайықты тұрғын жаймен, жұмыспен, киіммен және босап шыққаннан кейінгі қажет болатын жеткілікті қаражатпен қамтамасыз етуі керек.

Алайда, халықаралық шарттың бұл талаптарын елімізде толығымен орындауға экономикалық тұрғыдан мүмкіндік бермей отыр. Себебі, әр балаға тұрғын үй салу, ақшамен қамтамасыз ету бюджеттен бірқатар қаражатты талап етеді. Сондықтан, бас бостандығынан айыру орындарында жазаларын өтеу барысында сотталғандардың қоғамға қиындықсыз қайта сіңісуіне бағытталған шаралар атқарылып, қажетті кәсіппен, біліммен қамтамасыз етуіміз қажет.

Қоғамнан оқшаулауға байланысты жазасын өтеген кәмелетке толмағандарды қайта әлеуметтендіру проблемаларын қылмыстық-атқару саясаты шеңберінде шешу қажет.

Бұрынғы сотталғандарды қоғамға қайта бейімдеу бұл тек қылмыстық-атқару жүйесі органдарының ғана міндеті емес. Осы күрделі мәселеде барлық уәкілетті мемлекеттік органдар мен үкіметтік емес ұйымдардың кешенді үйлесімділігі көмек бере алады. Ең бастысы бұл жұмыстар сотталғандарға көмек көрсетуге бағатталуы тиіс, оның ішінде босап шыққандарға әлеуметтік жағынан қолайлы болған жөн, ал тәжірибеде көп жағдайда үкіметтік емес ұйымдар мен қоғамдық бірлестіктер қылмыстық-атқару жүйесіндегі олқылықтар мен заң бұзушылықтарды анықтауға бағытталған.

Тағы бір негізгі мәселе - босап шыққандарды жұмыспен қамту. Егер бостандыққа шыққан адам жұмысқа орналасып, отбасын, жақындары мен туыстарын қамтамасыз етуге ынта білдірсе, ал жергілікті атқарушы органдар оларға жәрдем көрсетсе, бұндай адамдардың қайта қылмыс жасау дәрежесі төмендейді. Себебі, көп жағдайда бостандыққа шыққан адамдар қайта қылмысқа қаражаттың жоқтығынан баратыны тәжірибеден белгілі.

Әлеуметтендірудің тағы бір тетігі жоғары білім беру мүмкіндіктерін қарастыру. Кез-келген Қазақстан Республикасында өмір сүретін адамдардың мемлекеттік жоғары оқу орнында конкурстық негізде тегін жоғары білім алуға құқығы бар. Тек ғана сотталғандардың мүмкіндіктері жоқ. Себебі қылмыстық заңнамаларда бұл норма қарастырылмаған, сәйкесінше сотталғандардың конституциялық құқықтары бұзылуда. Бұл норманы енгізу арқылы олардың конституциялық құқықтарын қалпына келтіріп ғана қоймай, әлеуметтендірудің бір жолын ашатындығымыз айқын.

Қорытындылай келе, Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблея Бұрыштамасымен 1985 жылы 10 желтоқсан айында қабылданған Біріккен Ұлттар Ұйымының Кәмелетке толмағандарға сот төрелігін орындауға қатысты минималды стандартты ережелеріне («Пекин ережелері») сәйкес, кәмелетке толмағандарға қатысты әділ үкім – әр мемлекеттің жан-жақты әлеуметтік әділдікті қамтамасыз ету жолындағы ұлттық дамуының бөлінбес бөлігі болуы тиіс, осылайша жастарды қорғау мен қоғамдағы бейбіт ғұмырды сақтауда ықпалдасуы керек.

Қылмыс жасап, бас бостандығынан айрылған кәмелетке толмағандармен жүргізілген жұмыстың нәтижесін анықтау үшін негізгі критерийлер белгіленуі қажет, сондай-ақ бұл критерийлер қылмыстық-атқару жүйесінің негізгі көрсеткіштері ретінде бекітілуі тиіс. Біздің ойымызша, алғашқы және негізгі критерий ретінде қылмыстың қайталануы, яғни рецидивтің болмауын белгілеу қажет. Жаза өтеу орындарынан босатылғаннан кейін сотталғанмен бір жыл ішінде қайта қылмыс жасалмаса, сәйкесінше оның қайта тәрбиеленіп, қоғамға оралғандығы жөнінде қорытынды жасауға болады.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы: 1995 жылы 30 тамызда қабылданды // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_
2. Рыбак М.С. Ресоциализация осужденных к лишению свободы: проблемы теории и

практики. - Саратов, 2005. – С. 47-51.

3. «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты: Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті - Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, Астана қ., 2012 жылғы 14 желтоқсан // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1200002050>.

ЖАСӨСПІМДЕР МЕН КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРҒА ҚАТЫСТЫ ЖЫНЫСТЫҚ СИПАТТАҒЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ ҚЫЛМЫСТАРЫНЫҢ СЕБЕПТЕРІ

Бердімұратова Н.О.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Длимов А.А.,

қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының аға оқытушысы,
полиция подполковнигі

Қазақстан Республикасы ПМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты

Қазіргі кезеңде кәмелетке толмағандарға қатысты жасалатын жыныстық сипаттағы қылмыстар тек жеке тұлғаның конституциялық құқықтарына қол сұғушылық емес, сонымен қатар қоғамның моральдық-этикалық және құқықтық іргетасына төнген елеулі қауіп ретінде қарастырылады. Мұндай қылмыстардың көпқырлы табиғаты оларды құқықтық ғана емес, әлеуметтік-психологиялық феномен ретінде де қарастыру қажеттігін туындатады.

Зерттеу мақсаты – кәмелетке толмағандарға қатысты жыныстық сипаттағы қылмыстардың себептік тетіктерін кешенді түрде талдау және бұл құбылыстың алдын алуға бағытталған нақты ұсынымдар қалыптастыру.

Отбасылық және әлеуметтік дисфункциялар. Көптеген криминологиялық және социологиялық зерттеулер отбасындағы әлеуметтік дезинтеграция мен тәрбиелік бақылаудың әлсіреуі кәмелетке толмағандардың осалдығының негізгі факторы болып табылатынын көрсетеді [1]. Ата-аналық немқұрайлылық, отбасылық зорлық-зомбылық пен экономикалық тұрақсыздық жыныстық сипаттағы қылмыстардың жасалуына жанама түрде жағдай жасайды.

Заң жобасында:

– отбасылар мен балаларға көмек көрсету инфрақұрылымын құру, әйелдер мен балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алу, зорлық-зомбылық құрбаны болған адамдарды қолдау жөніндегі шаралар кешені;

– зорлық-зомбылық әрекеттері үшін жауапкершілікті қатаңдату;

– бала құқығын қорғауға мемлекеттік бақылауды күшейту, арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсететін ұйымдар мен сауықтыру лагерлерін лицензиялауды енгізу жөніндегі нормалар қарастырылған.

Алдын алудың жаңа шараларын енгізу бөлігінде:

– отбасыларға көмек көрсетуді үйлестіру бойынша функцияны әлеуметтік қорғау басқармаларына бекіту;

– өмірлік қиын жағдайға тап болған адамдар мен отбасыларды ерте анықтау жөніндегі мобильді топтардың тетігін енгізу;

– медициналық-әлеуметтік есепке алуды жүргізу жөніндегі жауапты мемлекеттік органды айқындау көзделген [2].

Қылмыскер тұлғасының психологиялық ерекшеліктері

Кәмелетке толмағандарға қарсы жыныстық сипаттағы қылмыс жасаған тұлғалар көбіне патологиялық бейімділіктерге ие болады. Олардың ішінде педофильдік ауытқулар, эмоционалдық салқындық, моральдық құндылықтардың болмауы және әлеуметтік бейімсіздік ерекше орын алады [3]. Бұл психологиялық ауытқушылықтар жиі рецидивке

бейімділікпен ұштасады.

Цифрлық технологиялар және интернеттегі қауіп

Ақпараттық-коммуникациялық кеңістіктің жылдам дамуы жасөспірімдердің қауіпсіздігіне жаңа сын-қатерлер туындатып отыр. Әлеуметтік желілер мен мессенджерлерде орын алатын онлайн-груминг, порнографиялық контентке қолжетімділік және анонимділік қылмыскерлерге өз мақсаттарын оңай жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Бұл құбылыстарды құқықтық реттеу мен мониторинг жүйелері әлі де жеткіліксіз. Ақпараттық технологиялар қазіргі адамдардың, соның ішінде балалардың өміріне жылдам еніп кетті [4]. Бір жағынан, олар қарым-қатынасты байытады, бірақ екінші жағынан, олар келесі жағымсыз әрекеттер үшін пайдаланылуы мүмкін:

- интернет арқылы өсектер мен балағат сөздер тарату, қорқытатын хаттар мен SMS хабарламаларды тарату;

- желіде қудалау, қорқыту;

- нақты уақыт режимінде жыныстық зорлық-зомбылықты көрсету;

- кәмелетке толмағандарды порнографиялық конвенция жасау, тарату немесе көрсету;

- балалардың психикасына зақым келтіретін бейне өнімдерді көрсету.

Қазіргі балалар әлеуметтік желіде көбірек араласады. Зерттеулер көрсеткендей, көбінесе балалар интернет ресурстары арқылы зорлық-зомбылыққа ұшырайды [2].

Құқықтық механизмдердің жеткіліксіздігі. Қолданыстағы заңнамалық базада мұндай қылмыстар үшін жауапкершілік қарастырылғанымен, құқық қорғау органдарының тергеу және дәлелдеу практикасы жиі формализммен сипатталады. Жәбірленушілердің психологиялық әлсіздігі мен қылмысты дәлелдеудегі объективтік қиындықтар істі тиімді жүргізуге кедергі келтіреді. Сонымен қатар, кейбір жағдайларда қылмыскерлердің жазасыз қалуы қылмыстың қайталану қаупін арттырады [5].

Жыныстық тәрбие мен құқықтық сауаттылықтың жеткіліксіздігі

Қазіргі қоғамда балалар мен жасөспірімдердің құқықтық және жыныстық сауаттылығының төмен деңгейі олардың әлеуметтік осалдығын арттырып, түрлі қатерлерге тап болу ықтималдығын күшейтеді. Бұл құбылыстың негізгі себептерінің бірі — отбасылық және мектептік деңгейде жыныстық тәрбие беру мәселесінің жүйелі түрде қолға алынбауы болып табылады. Мұндай тәрбие баланың қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қалыптастыруда, өзін-өзі қорғау тәсілдерін меңгеруде және құқықтық сана-сезімін дамытуда шешуші рөл атқарады. Адамгершілік-жыныстық тәрбие беру — тек білім беру мекемелерінің міндеті ғана емес, сонымен қатар ата-аналар, денсаулық сақтау саласының мамандары, үкіметтік емес ұйымдар мен жастар бірлестіктерінің де ортақ жауапкершілігіне айналуы тиіс. Бұл үдеріс баланың дүниеге келген сәтінен бастап, оның тұлға ретінде толық қалыптасуына дейін үздіксіз жүргізілуі қажет. Мұндағы негізгі орта — отбасы, себебі алғашқы әлеуметтік құндылықтар мен жыныстық мінез-құлық үлгілері дәл осы ортада қалыптасады. Отбасындағы өзара сыйластық, сенімге негізделген қарым-қатынас, эмоционалдық қолдау мен жыныстық қатынасқа деген дұрыс көзқарас бала психикасына тікелей ықпал етеді [6].

Сондықтан ата-аналар жыныстық тәрбиеге қатысты білімдерін үнемі жетілдіріп отыруы, сондай-ақ бұл бағытта білім беру мекемелерімен тұрақты ынтымақтастық орнатуы қажет. Жыныстық даму мәселелеріне байланысты балалар мен жасөспірімдердің бойында жауапкершілік пен саналы көзқарас қалыптастыру үшін ата-аналар тарапынан педагогикалық және психологиялық қолдау көрсету маңызды. Мұндай тәсіл балалардың жыныстық есею кезеңін қауіпсіз және үйлесімді өткеруіне мүмкіндік береді, әрі олардың тұлғалық дамуына оң ықпал етеді.

Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес әрбір азаматқа оның құқықтары мен бостандықтарын, оның ішінде жыныстық бостандық пен жыныстық қол сұғылмаушылықты қорғауға кепілдік беріледі.

Осыған байланысты төмендегідей ұсыныстар алға тартылады:

- жыныстық тәрбие элементтерін жалпы білім беру бағдарламасына енгізу;

- құқық қорғау органдары үшін кәмелетке толмағандармен жұмыс істеу бойынша арнайы оқыту бағдарламаларын әзірлеу;
- цифрлық платформалардағы балаларды қорғауға бағытталған заңнаманы күшейту;
- психологиялық қызметтер жүйесін мектептерде белсендіру;
- отбасылық институтты қолдауға бағытталған әлеуметтік бағдарламаларды кеңейту.

Әдебиеттер тізімі

1. Об уголовной-правовой ответственности за половые преступления в отношении несовершеннолетних, малолетних // <https://www.gov.kz/memleket/entities/vkoulan/press/news/details/745542>.
2. Саркисян Ш.В. Нурсултанова А. Балаларға зорлық-зомбылық көрсетудің әлеуметтік-психологиялық мәселелері және оның алдын алу: оқу-әдістемелік құрал. - Қостанай, 2023. – 94 б. // https://ksu.edu.kz/files/TB/book/gsf/okonchattel_nyj_metodichka_kaz_lv_ajgul_1.pdf.
3. Құлманова Г.Қ. Қылмыстық құқықтағы кәмелетке толмағандардың қорғалуының өзекті мәселелері. – Алматы: ҚазҰУ баспасы, 2020.
4. Жарылқасынова Р.М. Кәмелетке толмағандарға қатысты жыныстық сипаттағы қылмыстардың алдын алу мәселелері // Құқық және мемлекет. – 2022. – №1.
5. Қазақстан Республикасындағы адамгершілік-жыныстық тәрбие жөніндегі тұжырымдама туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы 2001 жылғы 21 қараша N 1500. // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P010001500_.
6. Противодействие семейно-бытовому насилию. Законодательные инициативы // <https://www.gov.kz/memleket/entities/qriim/press/news/details/713996>.

СИСТЕМА ОЦЕНКИ РИСКОВ ОСУЖДЕННЫХ, СОСТОЯЩИХ НА УЧЕТЕ СЛУЖБЫ ПРОБАЦИИ

Бирназарова Д.А.,
курсант 1 курса

Научный руководитель: Овчинникова И.В.,
старший преподаватель кафедры УИП, майор полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

На сегодняшний день деятельность по предупреждению преступлений - часть политики Главы государства по борьбе с преступностью. Решение же комплексной задачи осуществления такой деятельности возможно лишь на основе согласованных усилий законодательной, исполнительной и судебной ветвей власти, каждая из которых призвана внести свой вклад в рамках своих возможностей и полномочий.

Статья 2 УК РК гласит «Задачами настоящего Кодекса являются: защита прав, свобод и законных интересов человека и гражданина, собственности, прав и законных интересов организаций, общественного порядка и безопасности, окружающей среды, конституционного строя и территориальной целостности Республики Казахстан, охраняемых законом интересов общества и государства от общественно опасных посягательств, охрана мира и безопасности человечества, а также предупреждение уголовных правонарушений» [1].

Согласно Закону Республики Казахстан от 29 апреля 2010 года «О профилактике правонарушений»: профилактика правонарушений - комплекс правовых, экономических, социальных и организационных мер, осуществляемых субъектами профилактики правонарушений, направленных на сохранение и укрепление правопорядка путем выявления, изучения, устранения причин и условий, способствующих совершению

правонарушений. Субъектами профилактики правонарушений являются государственные органы, органы местного самоуправления, организации и граждане Республики Казахстан, осуществляющие профилактику правонарушений [2].

Министерством внутренних дел совместно с Костанайской академией МВД им. Ш. Кабылбаева, экспертами проектат EUCJ «Совершенствование уголовного правосудия в Казахстане» проведена работа по разработке инструмента оценки риска совершения уголовных правонарушений подучетными лицами службы пробации уголовно-исполнительной системы. Методические рекомендации применения инструмента оценки риска совершения уголовных правонарушений, разработаны в целях выявления рисков, а также предупреждения и предотвращения рисков у лиц, состоящих на учете службы пробации, признаков причин и условий, способствовавших к совершению ими новых уголовных правонарушений [3].

Уровень риска совершения уголовных правонарушений определяется путем суммирования баллов оценки статичных и динамичных факторов, а уровень факторов – из суммы баллов индикаторов (уголовная история, жилищно-бытовые условия, образование, обучение и трудоустройство, взаимоотношение, образ жизни, употребление наркотических и психотропных веществ и прекурсоров, злоупотребление алкоголем и т.д.).

При применении инструмента оценки риска совершения уголовных правонарушений служба пробации определяет категорию подучетных лиц с низкой, средней и высокой вероятностью совершения нового правонарушения, что позволит рационально распределить нагрузку по объему работы с подучетным лицом.

Целью изучения личности является максимально полное выяснение социальных качеств, характеризующих личность и существенным образом определяющих его мышление, восприятие действительности и конкретные действия, поступки. Изучение основывается на принципах объективности, целостности, реальности и системности.

На сегодняшний день необходимо закрепить понятие «оценки риска» и ее значение в УИК. На сегодняшний день понятие оценка риска закреплено в законе «О пробации» только для досудебной пробации (ст. 14 ЗРК «О пробации») [4]. Уровень оценки риска должен иметь значение в судебном делопроизводстве.

В мировой практике оценка рисков и потребностей является ключевым элементом в определении готовности осужденных к условно-досрочному освобождению, замене неотбытой части наказания более мягким видом наказания.

Список литературы

1. Уголовный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226> (10.05.2025).
2. О профилактике правонарушений: Закон Республики Казахстан от 29 апреля 2010 года № 271-IV // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z100000271> (04.05.2025).
4. Методические рекомендации применения инструмента оценки риска правонарушителя в отношении подучетных лиц службы пробации уголовно-исполнительной системы: утверждены приказом Министра внутренних дел Республики Казахстан от 27 ноября 2018 года № 860.
5. О пробации: Закон Республики Казахстан от 30 декабря 2016 года № 85-VI // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1600000085> (0.05.2025)

СОЦИАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ И SOFT SKILLS ОСУЖДЕННЫХ

Богаткевич А.А.,

курсант 3 курса

Научный руководитель: Стальбовский В.В.,

УО «Академия Министерства внутренних дел Республики Беларусь», г. Минск

В настоящее время одной из главных проблем уголовно-исполнительной политики является социальная адаптация лиц, которые освободились от отбывания наказания, в особенности связанного с изоляцией от общества. В психологии социальная адаптация – это взаимодействие личности с социальной средой, принятие и усвоение личностью норм, ценностей, традиций коллектива.

В условиях свободы осужденные, являясь стигматизированной группой, сталкиваются с некоторыми проблемами, а именно: разрыв связей с родными, трудоустройство, состояние здоровья, адаптация к новым условиям, алкогольная, наркотическая зависимости и др. Лица, которые отбывают наказание в виде лишения свободы являются стигматизированной группой, так как эта группа малочисленна, обладает определенными признаками, которые неприемлемы для группы-большинства и, такие лица изолируются нормализованной группой, которая лишает их некоторых прав или ограничивает их.

Социальная адаптация определяет суть основных направлений деятельности исправительных учреждений и предполагает применение осужденными знаний, умений, навыков, норм, правил и ценностей, необходимых и достаточных для того, чтобы стать частью общества. Тут речь идет о так называемых Soft Skills – это совокупность умений, которые показывают, какой у человека характер и как успешно он взаимодействует с другими людьми, что в принципе предопределяет базу антирецидива и купирует возможности «теории стигмы».

Характерной чертой ресоциализации (социальной адаптации) в уголовно-исполнительных учреждениях некоторых развитых стран является акцент на индивидуальную работу с осужденными, основанную на специально разработанных программах (узконаправленных) и ориентированных на решение их личных проблем, ставших причинами совершения преступлений [1, с. 66; 2]. В программах указываются различные направления работы с осужденными: перевоспитание осужденных, посещение их семей (в Беларуси такого нет), поддержание связи с их близкими, решение конфликтов. Главной целью любой программы должна быть подготовка осужденного к возвращению к нормальной жизни в обществе. Преимущество исправительных программ состоит в том, что каждая из них призвана решить несколько задач – формирование правосознания, общей культуры личности (в том числе образованность, воспитанность и этикет), адаптация личности к жизни в обществе, усвоение социальных ролей и правил поведения и др. В Республике Беларусь (как и в других странах постсоветского пространства) уголовно-исполнительная наука, к сожалению, имеет пока незначительный опыт разработки и реализации исправительных программ. В 2002 году ДИН подготовил проект социально-психологической ресоциализации осужденных, отбывающих наказание в виде лишения свободы. Целью реализации указанного проекта являлось создание двухуровневой системы социально-психологической реабилитации осужденных [2, с. 97]. В результате реализации проекта ожидалось повышение уровня социально-психологической готовности к правопослушному образу жизни осужденных, отбывающих наказание в ИУ, снижение уровня противоправных действий осужденных в период отбывания наказания и рецидива преступлений после освобождения. При завершении исправительных программ следует делать выводы с оценкой изменений в сознании и поведении осужденного. Это позволит создать базу для подготовки индивидуальных программ социальной адаптации лиц, отбывших наказание в виде лишения свободы.

Коррекционно-исправительную программу лечения и профилактики алкогольной и

наркотической зависимости осужденных используют в своей работе сотрудники медицинской службы (медикаментозное лечение). По этому направлению в работе на информационном уровне к наркологу и психиатру целесообразно присоединить сотрудников отдела исправительного процесса и психологической службы. Положительными признаками изменения личности осужденных этой категории можно считать: сознательное и добровольное желание и прохождение полного курса лечения при отбывании наказания, сознательное и негативное отношение к употреблению алкоголя, наркотиков и токсических веществ, а также развитие волевых качеств и нежелание поддерживать после освобождения взаимоотношения с лицами, которые злоупотребляют спиртными напитками или имеют иные зависимости.

У нас есть четкое представление о том, как должен быть устроен процесс ресоциализации. Основной целью социальной адаптации является подготовка осужденных к освобождению, то есть ускорение процесса адаптации в новых условиях. По нашему мнению, должна быть создана онлайн «Академия социальной адаптации», в которой проходят курсы за год до освобождения осужденного. Обучение осужденных в данной «Академии» должно предоставляться исключительно виртуально, по блокам, определяемым программой, назначенной инспектором по социальной адаптации, со сдачей соответствующих форм промежуточной и итоговой аттестации, в том числе и для осужденных, освобождаемых досрочно. Для создания виртуальной «Академии» ресоциализации должна быть хорошая техническая команда (IT отдел), служба безопасности, достаточно места для размещения серверов и возможность поддерживать связь с лицами, которые освободились от отбывания наказания для своевременного решения проблем, которые возникают у них в новых условиях (первоначально на основе отзывов и личного примера). Специалисты должны прорабатывать психологические травмы с осужденными, их отношения с близкими, переживания по поводу освобождения и др.

Таким образом, создание такого рода IT - продукта существенно поможет осужденным, которые отбыли наказание в виде лишения свободы быстрее адаптироваться к новым условиям социальной реальности, трудоустроиться, наладить общение с окружающими, проработать психологические травмы, а также поднимет их мотивацию вести законопослушный образ жизни и быть полезными для государства и общества.

Список литературы

1. Минимальные стандартные правила 1955 г. // Права человека: сб. междунар. договоров. - М., 1989.
2. Чигринец Е.А. «Ресоциализация» осужденных к лишению свободы: вопросы многоаспектности термина / Е.А. Чигринец // Научное обозрение. Педагогические науки. – 2019. – № 4–2. – С. 64–69.
3. Ресоциализация и социальная адаптация осужденных к лишению свободы [Электронный ресурс]: монография / В. Е. Бурый; М-во внутр. дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь»». – Могилев: Могилев. институт МВД, 2016.

ВЛИЯНИЕ ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ ИЗОЛЯЦИИ НА ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНОЕ СОСТОЯНИЕ ОСУЖДЁННЫХ

Брант Я.А.,
курсант 2 курса

Научный руководитель: Олексюк М.В.,

старший преподаватель кафедры уголовно-исполнительного права, подполковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

В уголовно-исполнительной системе, наряду с анализом социальных и внутриличностных причин преступлений, весьма важен вопрос воздействия на личность и поведение осужденного среды, в которой он находится, а именно – социальной изоляции. Ведь она влияет на ценностную сферу, мотивацию, психику и систему взаимоотношений. Пребывание в принудительной изоляции ведет к разрушению полезных связей, ухудшению коммуникации и изменению ценностей. Постоянное общение с ограниченным кругом лиц вызывает обеднение сенсорных ощущений, снижает перцептивные, коммуникативные и интерактивные возможности. В этих условиях возникают эмоциональное напряжение, неадекватное восприятие, снижение терпимости к окружающим, конфликты. Кроме того, пребывание в однополых группах приводит к ухудшению или утрате навыков общения с противоположным полом и трансформации ценностных ориентиров [1].

Попадая в учреждение уголовно-исполнительной системы, осужденные сталкиваются с проблемой выбора роли — быть самостоятельным, независимым в отношениях с другими осужденными и, возможно, стать лидером или изгоем, либо быть как все — принять условия общения, прописанные в «тюремных» законах, нормах, ценностях, традициях и обычаях. В случае принятия норм и правил поведения, распространенных в местах лишения свободы, осужденный получает неофициальные гарантии безопасности в результате подчинения своих ценностей, личных жизненных планов требованиям других осужденных.

Как справедливо отмечал Ф.Б. Березин, выход из кризисной ситуации может быть достигнут только двумя способами: либо в ходе переориентации личности, или путем реорганизации среды. В условия учреждения реорганизация среды совершенно невозможна, поэтому личность вынуждена корректировать свои потребности, ценности, интересы, переживая, иногда достаточно острые периоды в ходе адаптации к условиям жизни в колонии [1].

Адаптация осужденных к условиям отбывания наказания зависит от их отношения к субкультуре мест лишения свободы. Первичная адаптация продолжается от трех до шести месяцев и характеризуется отрицательными психическими состояниями: фрустрацией, депрессией, тоской. Внешние проявления – апатичность, отрешенность, раздражительность или агрессивность. Затем происходит усвоение стереотипов тюремно-ролевого поведения, формируется круг общения. Заключительная фаза адаптации наступает к концу первого года и характеризуется построением планов на будущее.

Сложным периодом для осужденного является период адаптации к условиям лишения свободы (первые 6-8 месяцев пребывания в учреждении). В этот период возникают негативные эмоциональные состояния, обусловленные тяжелыми условиями жизни, недостаточностью питания, ограничением социальных и психических общений, ограниченностью интимной жизни, враждебным отношением других осужденных, криминализированными микроколлективами и др. В период адаптации возникают барьеры между осужденным и иными лицами (воспитателями, другими осужденными). Это, прежде всего, психологические барьеры (смысловые и эмоциональные). Именно в ходе адаптации лицо пытается приспособиться к новым условиям и новому коллективу.

Нахождение в местах лишения свободы может быть связано также с тяжелыми отрицательными явлениями, как:

- 1) дезадаптация — невозможность привыкнуть к изоляции от общества, новым

условиям жизни;

2) десоциализация — трансформирование положительных качеств личности осужденного в отрицательные (принятие требования уголовного мира, соотнесение своего поведения с воровскими традициями и др.) [2].

Социальная изоляция и сопутствующие ей меры принуждения, действуя на осужденного комплексно, каждый раз создают для него особый образ жизни в настоящем. Эта жизнедеятельность (практическая деятельность и система отношений) складывается из постоянно сменяющих друг друга жизненных ситуаций, наиболее типичными из которых, по мнению В.Ф. Пирожкова, являются:

— ситуация фрустрации на фоне изменения в связи с социальной изоляцией прежних жизненных планов и перспектив. Поскольку человек не может жить без перспектив, постольку он вынужден выдвигать новые планы и перспективы, хотя бы на период социальной изоляции. Знание этих перспектив очень важно для эффективной ресоциализации личности осужденного;

— ситуация давления криминальной среды на личность, что может существенно искажать мотивацию и поведение осужденного;

— ситуация психической травмы, связанная с самим фактом социальной изоляции, выражающаяся в разрушении прежних привычных связей и круга общения осужденного, что приводит, в свою очередь, к активизации механизмов психологической защиты (осужденный пытается заменить новыми привычные старые связи, создать в социальной изоляции свой круг общения или влиться в уже существующий в учреждении);

— ситуация научения (инструктирования) осужденными друг друга (как поступать в тех или иных конкретных условиях);

— ситуация подражания, обусловленная моделями поведения других осужденных, сумевших проявить находчивость, изворотливость и «хорошо» устроиться в исправительном учреждении [2].

Подводя итог, можно сказать, что «изоляция от общества» во многом, более отрицательно влияет на личность осужденного. Главными целями, стоящими перед изоляцией, остается исправление осужденного, предотвращение его преступлений в дальнейшем. Эти задачи обосновывают необходимость применения мер принудительной изоляции.

Нельзя отрицать, что большая часть подобных мер, такие как жесткий распорядок дня, имеет дисциплинирующий характер. Благодаря изоляционным условиям, с осужденными эффективнее проводить воспитательные работы. Самим осужденным изоляция дает время на обдумывание совершенных преступлений, благодаря чему они в дальнейшем могут вновь их не повторять, чтобы вновь не подвергнуться наказанию. Все вышеупомянутые положительные и отрицательные факторы воздействия общественной изоляции переживаются человеком, который отбывает уголовное наказание. При их отсутствии оно потеряло бы свою изначальную цель, карательный потенциал и предупреждающее воздействие.

Список литературы

1. Медведев А.Э. Влияние социальной изоляции на личность осужденного / А.Э. Медведев. — Текст: электронный // NovaInfo, 2017. — № 64 — С. 266-270 // <https://novainfo.ru/article/12791> (01.05.2025).

2. Гайзуллина К.Ф. Влияние социальной изоляции на личность преступника / К.Ф. Гайзуллина, С.А. Бабажанова, А.Д. Ахмалтдинова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2023. — № 21 (468). — С. 249-252 // <https://moluch.ru/archive/468/103303/> (03.05.2025).

УГОЛОВНО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРЕВЕНТИВНЫХ МЕР В АНТИКОРРУПЦИОННОЙ ПОЛИТИКЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ

Газезова А.,

курсант 1 курса

Научный руководитель: Базарбаева А.Б.,

доктор философии (PhD),

старший преподаватель кафедры уголовного права и криминологии, подполковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Коррупция остается одной из наиболее острых проблем, тормозящих развитие правового государства и демократических институтов. В условиях глобализации и цифровизации роль эффективного уголовного законодательства в борьбе с коррупционными проявлениями возрастает. Настоящая статья направлена на анализ этапов развития уголовно-правового регулирования коррупционных преступлений в Республике Казахстан, выявление проблем и перспектив дальнейшего совершенствования правовых механизмов.

В Уголовном кодексе Республики Казахстан коррупционные преступления охватывают деяния, связанные с подкупом, злоупотреблением властью, превышением полномочий, служебным подлогом. Спецификой является наличие должностного статуса субъекта преступления, корыстной или иной личной заинтересованности. Законодательство также разграничивает уголовные и административные коррупционные правонарушения, что важно для верной правовой квалификации.

Закон Республики Казахстан «О противодействии коррупции» (статьи 6–12) закрепляет следующие превентивные меры: антикоррупционный мониторинг, анализ коррупционных рисков, антикоррупционная экспертиза, формирование антикоррупционной культуры, антикоррупционное просвещение, участие гражданского общества и СМИ [1]. Однако их реализация часто формальна, без реальных последствий за нарушение. Отсутствует уголовная ответственность за игнорирование или искажение результатов мониторинга и экспертиз, а общественный контроль остается недостаточно эффективным.

Международное сотрудничество играет важную роль в развитии законодательства. Казахстан участвует в механизмах мониторинга GRECO, ориентируется на практику стран ОЭСР.

Согласно данным Transparency International, в Индексе восприятия коррупции (CPI) за 2024 год Казахстан занял 88-е место, набрав 40 баллов из 100 [2]. GRECO в отчете 2023 года указывает на слабую связь превентивных процедур с практическими результатами [3]. Всемирный банк также подчеркивает, что проблемы исполнения антикоррупционных мер на уровне ведомств сохраняются [4]. Конвенция ООН против коррупции (UNCAC) требует обязательного выполнения превентивных мер и контроля их реализации [5]. Совет Европы через GRECO рекомендует Казахстану ввести уголовную ответственность за игнорирование таких мер и расширить полномочия антикоррупционных структур [6].

В целях усиления эффективности реализации превентивных антикоррупционных мер и обеспечения ответственности за их игнорирование и искажение предлагается внести следующие изменения и дополнения в Уголовный кодекс Республики Казахстан:

1. Дополнить Уголовный кодекс Республики Казахстан новой статьей 371-1 следующего содержания:

Статья 371-1. Неисполнение или игнорирование должностным лицом обязанностей по реализации превентивных антикоррупционных мер

1. Умышленное игнорирование требований законодательства о проведении антикоррупционного мониторинга, анализа коррупционных рисков, антикоррупционного просвещения, либо искажение результатов указанных мероприятий – наказывается штрафом в размере до двух тысяч месячных расчетных показателей с лишением права занимать

государственные должности сроком до трех лет.

2. Те же деяния, совершенные повторно либо повлекшие создание условий для совершения коррупционного правонарушения, - наказываются ограничением свободы на срок до двух лет либо арестом на срок до шести месяцев.

3. Деяния, указанные в частях первой и второй настоящей статьи, повлекшие тяжкие последствия, включая причинение ущерба государству или срыв реализации антикоррупционных программ, - наказываются лишением свободы на срок до пяти лет с лишением права занимать определенные должности сроком до семи лет.

2. Дополнить примечание к статье 366 Уголовного кодекса Республики Казахстан новым пунктом следующего содержания:

«Лицо, добровольно сообщившее о фактах игнорирования или искажения превентивных антикоррупционных мер, освобождается от уголовной ответственности, если его действия не содержат состава иного преступления.»

Принятие указанных поправок повысит ответственность должностных лиц за игнорирование превентивных мер, повысит реальную эффективность антикоррупционной политики и укрепит доверие общества к государственным органам.

Список литературы

1. О противодействии коррупции: Закон Республики Казахстан от 18 ноября 2015 года № 410-V ЗПК // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000410>.

2. Corruption Perceptions Index 2024. Transparency International // <https://tradingeconomics.com/kazakhstan/corruption-index>.

3. GRECO. Fourth Evaluation Round. Compliance Report on Kazakhstan 2023 // <https://qazinform.com/news>.

4. Worldwide Governance Indicators 2012–2022. Kazakhstan Country Data // <https://www.worldbank.org>.

5. United Nations Convention against Corruption. Chapter II. Preventive Measures // <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/convention.html>.

6. GRECO recommendations for Kazakhstan 2023 // <https://knowledgehub.transparency.org>.

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА КОРРУПЦИОННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ПРАВОПРИМЕНЕНИЯ

Гумарова Р.,

курсант 1 курса

Научный руководитель: Базарбаева А.Б.,

доктор философии (PhD),

старший преподаватель кафедры уголовного права и криминологии, подполковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Коррупционные преступления представляют собой одну из самых серьезных угроз правопорядку и устойчивому развитию любого государства. В Республике Казахстан борьба с коррупцией закреплена на уровне стратегических документов и реализуется через уголовно-правовые, административные и организационные меры [1]. Несмотря на это, коррупционные правонарушения остаются широко распространенными, что свидетельствует о необходимости пересмотра подходов к уголовному преследованию и правоприменению.

Согласно Уголовному кодексу Республики Казахстан, к коррупционным относятся преступления, совершаемые путем злоупотребления должностными полномочиями, получения либо дачи взятки, незаконного участия в предпринимательской деятельности,

служебного подлога и др. [2]. Основными статьями, регулирующими ответственность за коррупционные преступления, являются статьи 361–366 УК РК. Эти составы предполагают активные и пассивные формы коррупции.

Среди наиболее острых проблем в сфере правоприменения следует отметить:

1. Сложность квалификации. Разграничение между смежными составами, например, между злоупотреблением должностными полномочиями (ст. 361 УК РК) и превышением власти (ст. 362 УК РК), вызывает затруднения на практике [3].

2. Проблемы доказывания умысла. Значительная часть коррупционных деяний совершается скрытно, без очевидных следов, что усложняет сбор доказательственной базы [4].

3. Неэффективная защита информаторов. Несмотря на наличие норм, гарантирующих защиту лиц, сообщающих о коррупции, в реальности такие меры применяются крайне редко, что снижает гражданскую активность в выявлении нарушений [5].

В юридической практике уголовные коррупционные преступления отличаются высоким уровнем латентности — они тщательно скрываются, замаскированы под законные процедуры и требуют для раскрытия сложных оперативно-розыскных мероприятий. Пресечение коррупции стало отдельной, стратегически важной задачей правоохранительных органов, антикоррупционных комитетов, международных организаций и гражданского общества.

Республика Казахстан ратифицировала Конвенцию ООН против коррупции 2003 года, которая определяет стандарты уголовного преследования за коррупцию, включая конфискацию имущества, международное сотрудничество и защиту свидетелей [6]. В казахстанском законодательстве многие положения конвенции нашли отражение, однако в части их применения наблюдаются значительные пробелы.

В целях повышения эффективности противодействия коррупции на уровне уголовного права представляется необходимым:

Внести изменения в формулировки статей УК РК, связанных с коррупцией, с целью их четкой дифференциации и устранения правовой неопределенности [7].

Расширить возможности освобождения от уголовной ответственности при активном способствовании расследованию (аналогично институту досудебного соглашения о сотрудничестве) [8].

Повысить квалификацию следователей и прокуроров в области расследования экономических и коррупционных преступлений.

Внедрить цифровые технологии и автоматизированные аналитические системы в антикоррупционные органы для мониторинга и предупреждения преступлений [9].

Коррупционные преступления подрывают авторитет государственной власти, нарушают принципы справедливости и равенства. Уголовно-правовая система Республики Казахстан должна адаптироваться к изменяющимся условиям и вызовам. Повышение эффективности уголовного законодательства возможно при условии его системного совершенствования, внедрения международных стандартов и усиления межведомственного взаимодействия.

Список литературы

1. Национальный доклад о борьбе с коррупцией в Республике Казахстан. – Астана: Агенство по противодействию коррупции РК, 2023.
2. Уголовный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V (с изм. и доп. по сост. на 2024 год).
3. Алимов Т.А. Проблемы квалификации коррупционных преступлений в уголовном праве Казахстана // Право и государство. – 2022. – №4. – С. 24–30.
4. Ергожин А.Б. Трудности доказывания в делах о коррупции: уголовно-процессуальный аспект // Уголовное право и криминология. – 2021. – №2. – С. 41–46.
5. Калибекова М.Д. Институт защиты информаторов в антикоррупционном

законодательстве РК: теоретико-прикладной анализ // Вестник КазНУ. Серия юридическая. – 2023. – №1(105). – С. 56–61.

6. Конвенция ООН против коррупции, принята Генеральной Ассамблеей ООН 31 октября 2003 года (Ратифицирована РК 4 мая 2008 года).

7. Смагулов Н.Т. Совершенствование уголовного законодательства РК в сфере борьбы с коррупцией // Юридическая наука и практика. – 2022. – №3. – С. 17–22.

8. О противодействии коррупции: Закон Республики Казахстан от 18 ноября 2015 г. №410-V ЗРК (с изм. и доп. на 2024 г.).

9. Исатаев Ж.С. Цифровизация антикоррупционной политики в Республике Казахстан: перспективы и ограничения // Государство и право. – 2023. – №6. – С. 90–95.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖӘНЕ ШЕТ ЕЛДЕРДІҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ-АТҚАРУ ҚҰҚЫҒЫН ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ҮРДІСТЕРІ

Ербол Ұ.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Новотеева С.А.,

қылмыстық құқық және криминология кафедрасының аға оқытушысы,
полиция подполковнигі

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қылмыстық құқық – құқық жүйесінің ең маңызды салаларының бірі болып табылады. Ол жеке тұлғаның еркіндігін, құқықтарын қорғауға және қоғамдық тәртіпті сақтауға бағытталған. Қазақстан Республикасында қылмыстық құқықтың дамуы мен жетілдірілуі қоғамның әлеуметтік-экономикалық және саяси өмірінің маңызды аспектілерінің бірі болып табылады. Сонымен қатар, қылмыстық-атқару құқығы (яғни, жазаларды орындау және оларды орындау жүйесі) қылмыстық құқықтың бір бөлігі болып саналады және оның маңызды міндеті – қылмыскерлерге қатысты жазалардың орындалуын қамтамасыз ету. Осы тұрғыда, Қазақстан Республикасында қылмыстық құқық саласындағы өзгерістер мен халықаралық тәжірибелерді зерттеу қажеттілігі туындайды [1].

Қылмыстық құқықтың және қылмыстық-атқару құқығының дамуы тек қазақстандық құқықтық жүйеге ғана емес, сонымен қатар, әлемдік құқықтық жүйелерге де әсер етеді. Қылмыстық заңнаманы жетілдірудің ең маңызды мәселелерінің бірі – халықаралық тәжірибені ескере отырып, қылмыстық жауапкершілік пен жазаларды тиімді орындау жүйесін құру болып табылады. Бұл мақалада Қазақстан Республикасының және шет елдердің қылмыстық және қылмыстық-атқару құқығын жетілдіру мәселелері мен үрдістері қарастырылады.

Қазақстандағы қазіргі жағдайы Қазақстан Республикасының қылмыстық құқығы 1997 жылы қабылданған Қылмыстық кодекспен реттеледі. Бұл кодекс Қазақстанда қылмыстық жауапкершілікті, қылмыстық жазаларды және қылмыстық процесті анықтайтын негізгі заң болып табылады. Қылмыстық кодекстің басты мақсаты – қоғамдық тәртіпті сақтау, жеке тұлғалардың құқықтарын қорғау және қылмысқа қарсы тиімді күрес жүргізу болып табылады [1].

Қазіргі таңда қылмыстық құқық саласында көптеген реформалар жасалуда. Бұл реформалар қылмыстық жауапкершіліктің әділ әрі тиімді болуын, қоғамдағы заңдылықты сақтау үшін қажетті шараларды қабылдауды көздейді. 2014 жылы Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі жаңартылып, оған халықаралық құқықтық стандарттар мен тәжірибелер енгізілді. Бұл өзгерістер Қазақстандағы қылмыстық құқық жүйесін әлемдік стандарттарға жақындатуға бағытталған.

Қылмыстық құқықтың дамуы тек құқық қорғаушы органдардың қызметін

жетілдірумен ғана шектелмейді, сонымен қатар ол қоғамның әлеуметтік жағдайына да әсер етеді. Қазіргі таңда Қазақстанда қылмыстық құқықты жетілдіру мақсатында бірнеше бағытта жұмыстар жүргізілуде, оның ішінде заңнаманы гуманизациялау, қылмыскерлерге қатысты жазаларды баламалы түрде тағайындау, қылмысқа қарсы күрестің жаңа әдістерін қолдану және т.б.

Қылмыстық-атқару құқығы және оның даму үрдістері

Қылмыстық-атқару құқығы қылмыстық жазаларды орындау мен қылмыскерлерді түзету мәселелерін қарастырады. Бұл салада реформалар, әсіресе, түрмелердегі жағдайды жақсартуға, сотталғандардың құқықтарын қорғауға және қайта қылмыс жасауына жол бермейтін шараларды енгізуге бағытталған.

Қазақстан Республикасының қылмыстық-атқару құқығы жүйесінде үлкен өзгерістер болды. 1997 жылы қабылданған Қылмыстық-атқару кодексі еліміздегі түзету мекемелерінің жұмысын реттейді. Алайда, қылмыстық-атқару жүйесіндегі негізгі мәселелердің бірі – жазасын өтеушілердің құқықтарының бұзылуы мен түрмелердегі жағдайлардың нашарлығы болып табылады. Бұл мәселелерді шешу үшін Қазақстан көптеген халықаралық ұйымдардың ұсынымдарын ескеріп, түрмелерде адам құқықтарын сақтау, жазалау жүйесін гуманизациялау және қылмыстық-атқару заңнамасын халықаралық талаптарға сәйкестендіру жұмыстарын жүргізіп келеді [2].

Қазіргі таңда Қазақстанда түрмелердің саны азайып, жазаларды орындаудың жаңа түрлері енгізілуде. Мысалы, шартты түрде мерзімінен бұрын босату, баламалы жазалар тағайындау және түрмеде сотталғандардың еңбекке қабілеттілігіне қарай жұмысқа орналастыру шаралары көптеп қарастырылуда.

Шет елдердің тәжірибесі: Қылмыстық құқықты жетілдіру Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, қылмыстық құқықты жетілдіруде түрлі елдерде әртүрлі тәсілдер қолданылуда. Мысалы, Еуропа елдерінде қылмыстық құқық гуманизациялау, қылмыс жасаған тұлғаларды қайта тәрбиелеу бағытында бірқатар реформалар жүргізілуде. Германия, Франция, Ұлыбритания сияқты елдерде жазаны өтеудің баламалы түрлері кеңінен қолданылуда. Бұл баламалы жазаларға қоғамдық жұмыстарға тарту, айыппұлдар, ұйқамас сияқты шаралар кіреді. Қылмыстық-атқару құқығының шетелдік тәжірибесінде, атап айтқанда, АҚШ пен Батыс Еуропа елдерінде түрмелерде жазасын өтеп жүрген адамдардың құқықтарын қорғауға ерекше назар аударылуда. АҚШ-та, мысалы, түрмелердегі жағдайдың нашарлығына байланысты құқық қорғаушы ұйымдар үнемі мониторинг жүргізіп, азаматтық қоғам түрмелердегі жағдайды жақсартуға бағытталған заңдарды қабылдауды талап етеді.

Қазақстандағы қылмыстық құқықты жетілдіру бойынша ұсыныстар

Қазақстанда қылмыстық құқық пен қылмыстық-атқару құқығын жетілдіру үшін бірнеше ұсыныстар мен шаралар қолданысқа енгізілуде. Біріншіден, қылмыстық жауапкершілікті жеңілдету, яғни, жазаларды баламалы түрде тағайындау, қылмыс жасаған тұлғаларды тәрбиелеу мен реабилитациялау мәселелерін қарастыру қажет. Екіншіден, қылмыстық-атқару жүйесінде сотталғандардың құқықтарын қорғауды күшейту, түрмелердегі жағдайды жақсарту, заңсыз әрекеттердің алдын алу мақсатында тиімді бақылау жүйелерін енгізу маңызды.

Үшіншіден, халықаралық тәжірибені ескере отырып, түрмеде жазасын өтеп жүрген адамдардың құқықтарын сақтау мен еңбекке орналастыру сияқты шараларды кеңінен қолдану қажет. Бұл шаралар қоғамға зиян келтірмей, жазасын өтеп жүрген тұлғаларды қайта қоғамға бейімдеуге мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасының қылмыстық және қылмыстық-атқару құқығының дамуы мен жетілдірілуі қоғамның заңды талаптарын орындауға, қылмыстардың алдын алуға және құқық қорғаушы органдардың жұмысын тиімді етуге бағытталған. Қазіргі уақытта елімізде қылмыстық құқық саласындағы көптеген реформалар жүргізілуде, ал халықаралық тәжірибелердің енгізілуі заң жүйесін жетілдіруге мүмкіндік береді. Қылмыстық құқық пен қылмыстық-атқару құқығын одан әрі дамыту үшін елдің заңнамаларын жетілдіріп, жаңа механизмдер мен әдістер енгізу қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. Сейтқазиев Б.Қ. Қылмыстық құқық. – Алматы: Қазақ университеті, 2017.
2. Бейсенова Қ.Б. Қылмыстық құқықты реформалау мәселелері. – Астана: ҚР ҰҒА, 2016.

РАЗГЛАШЕНИЕ ТАЙНЫ УСЫНОВЛЕНИЯ (УДОЧЕРЕНИЯ): УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ И ЭТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Жантасова Ж.Х.,

студентка 1 курса

Научный руководитель: Олейник Ю.В.,

магистр юриспруденции, доцент кафедры «Право»

Костанайский социально-технический университет им. академика З.Алдамжар

Тайна усыновления является важным правовым институтом, призванным защищать личную жизнь усыновленных детей и их усыновителей, предотвращая стигматизацию и социальное давление. В Республике Казахстан разглашение тайны усыновления регулируется Уголовным кодексом, который предусматривает уголовную ответственность за нарушение этой конфиденциальности. Однако, несмотря на законодательное закрепление, вопросы правоприменения и эффективности регулирования остаются актуальными. В этой статье рассматриваются основные проблемы уголовной ответственности за разглашение тайны усыновления в Казахстане.

Тема тайны усыновления всегда была сложной и многогранной, затрагивая не только юридические и социальные аспекты, но и вопросы морали, этики и человеческих прав. В историческом контексте, особенно в условиях тоталитарных режимов, такие юридические меры, как скрытие происхождения усыновленных детей, носили не только утилитарный, но и глубоко этический характер.

Во времена сталинских репрессий в СССР, когда миллионы граждан были арестованы, расстреляны или сосланы, а их семьи подвергались жестокой стигматизации - усыновление становилось необходимой мерой социальной защиты для детей репрессированных, а тайна усыновления становилась защитой для детей от будущих преследований.

С точки зрения этики того времени, скрытие происхождения ребенка от репрессированных родителей было актом гуманности, позволяющим избежать трагических последствий социальной дискриминации. Однако, с другой стороны, такой подход мог привести к утрате связи с биологическими корнями, что, несомненно, вызывало этические вопросы о праве ребенка знать свою настоящую историю.

Пример из истории показывает, как трудно совмещать моральные и этические нормы с политической целесообразностью.

В современном законодательстве большинство стран, включая Казахстан, закрепляют тайну усыновления как способ защиты прав детей. В Казахстане это закреплено в статье 102 Кодекса «О браке (супружестве) и семье» [1]. Включение этой нормы в законодательство предполагает соблюдение этических принципов, которые защищают детей от ненужных социальных стрессов и травм. Этические вопросы, связанные с тайной усыновления в современном контексте, часто касаются баланса между правом ребенка на знание своей биологической истории и правом на защиту от возможных психологических травм, а также защиты прав на конфиденциальность усыновителей, их личной и семейной жизни.

Сохранение тайны усыновления для потомков усыновленного ребенка является важной частью защиты семейной конфиденциальности. Информация об усыновлении предка может оставаться недоступной, если сами усыновленные или их усыновители не сочли нужным ее раскрыть. Такой подход помогает сохранять стабильность и приватность в

семейных отношениях, уважая право на личную жизнь всех вовлеченных сторон. Законодательство многих стран предусматривает, что информация об усыновлении может быть раскрыта только при наличии согласия усыновителей или в исключительных случаях, предусмотренных законом. Думается привести случай из правоприменительной практики. В Конституционный Суд Российской Федерации обратились Г.Ф. Грубич и Т.Г. Гущина «По делу о проверке конституционности положений статьи 139 Семейного Кодекса Российской Федерации и статьи 47 Федерального Закона «Об актах гражданского состояния» в связи с жалобой граждан Г. Ф. Грубич и Т.Г. Гущиной, которым было отказано нижестоящими судебными инстанциями требование о предоставлении доступа к архивным документам, касающимся факта усыновления и регистрации рождения гражданина Грубича Г.И.-соответственно супруга и отца заявительниц, который, как им стало известно после его смерти, был в малолетнем возрасте усыновлен по прибытии в СССР из Испании» [2]. Хотя в Казахстане отсутствует прецедентное право, как источник права, но судебные прецеденты помогают учитывать индивидуальные обстоятельства каждого случая и выработать решения.

Несмотря на наличие норм, регулирующих сохранение тайны усыновления, законодательство Республики Казахстан не содержит четкого понятия этого института. Это порождает правовую неопределенность и затрудняет правоприменение. Отсутствие конкретизации, что именно включает в себя тайна усыновления(удочерения) и как она должна быть защищена, является одной из главных проблем. Кроме того, не определены точные временные рамки, в которые эта тайна должна сохраняться.

Как подчеркивает ученый Усманова Г.Г. в своей статье «Проблемы обеспечения тайны усыновления на стадии судебного разбирательства» [3], законодательство не уточняет, когда начинается и заканчивается защита тайны усыновления, а также не конкретизирует, какие именно меры должны быть приняты для охраны этой информации. Это требует немедленного внимания со стороны законодателей и правоприменителей, чтобы минимизировать правовую неопределенность и обеспечить адекватную защиту интересов детей и усыновителей.

Уголовный кодекс Республики Казахстан, а также аналогичные нормы в других странах СНГ предусматривают уголовную ответственность за разглашение тайны усыновления(удочерения). Согласно статье 138 Уголовного кодекса РК, ответственность наступает за незаконное разглашение информации о факте усыновления (удочерения), что охватывает как специальные субъекты (например, работники органов опеки или медицинские работники), так и иных лиц, которые могут случайно узнать эту информацию.

Однако правоприменительная практика показывает, что часто проблема заключается не в самом факте разглашения, а в отсутствии четкой дифференциации ответственности в зависимости от мотивов и последствий нарушения тайны усыновления. В Казахстане судебная практика сталкивается с трудностями при привлечении к ответственности нарушителей.

Думается привести примеры из правоприменительной практики. В 2011 году на сайте прокуратуры РК размещена информация, которую дальше распространили СМИ. Например, прокуратура Костанайской области отменила решение суда об удочерении двух девочек гражданами Италии, сообщается на официальном сайте Генеральной прокуратуры Казахстана. 28 января этого года Рудненский суд разрешил Д. К. и Л. Т. удочерить Ш. Е. и Л. Прокуратура выяснила, что при этом суд грубо нарушил законодательство РК. В частности, у сестер есть брат и еще одна сестра, а усыновление братьев и сестер разными лицами не допускается.

Судебная практика по ст. 155 Уголовного кодекса РФ, является небольшой. В большинстве случаев обвиняемые по таким делам не относятся к категории специальных субъектов, а являются иными лицами.

Например, Н., 1954 года рождения, техничка средней школы, из низменных побуждений открыла тайну удочерения своего ребенка. Как указано в приговоре, своими

действиями она ввела несовершеннолетнюю дочь в стрессовое состояние. Наказание — штраф в сумме 2 500 рублей.

М., 1965 года рождения, работающая индивидуальным предпринимателем, из низменных побуждений, основанных на ранее возникших между ней и гражданкой Н. неприязненных отношениях по поводу денежного долга, из мести и злости, желая заставить выплатить Н. оставшийся долг, разгласила тайну усыновления Н. мальчика. Об этом факте М. сообщила судебному приставу-исполнителю и участковому уполномоченному милиции, которые проводили проверку по заявлению М. о долге со стороны Н. Наказание -5000 рублей штрафа.

Примеры из судебной практики показывают, что в случаях разглашения тайны усыновления (удочерения) могут быть привлечены к ответственности лица, не являющиеся специалистами в этой области, но вопрос о степени тяжести наказания виновных и последствиях для ребенка остается открытым.

Эти примеры показывают, что законодательство не учитывает всех возможных последствий разглашения тайны усыновления (удочерения), таких как психоэмоциональный стресс, отказ от ребенка, развод усыновителей, что может негативно сказаться на благополучии ребенка. Данный вопрос является спорным, и некоторые исследователи, например, А.А. Саматов, в статье «Уголовная ответственность за разглашение тайны усыновления: проблемы теории и практики» [4] предлагают пересмотреть данный подход, предложив исключить обязательное наличие низменных мотивов как квалифицирующий признак. Ведь для усыновленных детей последствия могут быть одинаково разрушительными вне зависимости от того, какой мотив побудил к разглашению их тайны.

Для улучшения правовой защиты тайны усыновления (удочерения) в Казахстане считаем необходимым сделать следующие выводы:

1. Конкретизировать понятие «тайна усыновления (удочерения)» в законодательстве, четко определить, что именно подлежит охране, и как должна обеспечиваться защита этой информации.

2. Ввести дифференциацию наказаний в зависимости от тяжести деяния. Необходимо учитывать не только мотивы разглашения тайны, но и последствия, такие как ухудшение психологического состояния ребенка, отказ от усыновления или развод усыновителей.

3. Уточнить квалифицирующие признаки преступлений, связанных с разглашением тайны усыновления. Это поможет индивидуализировать уголовную ответственность и установить адекватные меры наказания в зависимости от конкретных обстоятельств.

4. Расширить образовательные программы для специалистов, работающих в сфере усыновления (удочерения), для повышения их правовой грамотности и предотвращения случайного раскрытия информации.

Список литературы

1. О браке (супружестве) и семье: Кодекс Республики Казахстан от 26 декабря 2011 года № 518-IV.

2. По делу о проверке конституционности положений статьи 139 Семейного кодекса Российской Федерации и статьи 47 Федерального Закона «Об актах гражданского состояния» в связи с жалобой граждан Г.Ф. Грубич и Т.Г. Гущиной»: постановление Конституционного Суда РФ от 16.06.2015 № 15-П // https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_181188.

3. Усманова Г.Г. Проблемы обеспечения тайны усыновления на стадии судебного разбирательства / Г.Г. Усманова. — Текст: непосредственный // Молодой ученый. — 2022. — № 43 (438). — С. 177-178 // <https://moluch.ru/archive/438/95817/> (18.03.2025).

4. Раскрытие секрета усыновления и его последствия в соответствии со статьей 155 Уголовного кодекса Российской Федерации: анализ судебной практики // <https://uvd73.ru/>.

ПОЛИЦИЯ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІ ҚЫЗМЕТ АТҚАРУ БАРЫСЫНДА ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ АЛДЫН АЛУЫ

Калдымуратова Д.Д.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Длимов А.А.,

қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының аға оқытушысы,

полиция подполковнигі

ҚР ИМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты

Қазіргі кезеңде қоғам өмірінде құқықтық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету – мемлекет алдында тұрған ең басты міндеттердің бірі болып табылады. Құқық бұзушылықтардың алдын алу – тек жазалау шараларымен шектелмейтін, күрделі әрі көпқырлы үдеріс. Бұл салада ең негізгі және тікелей әрекет ететін субъект – полиция қызметкерлері. Олар қоғам тыныштығын сақтауда, азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарын қорғауда, құқық бұзушылықтарға дер кезінде ден қойып, алдын алу шараларын жүргізуде маңызды рөл атқарады.

Қазақстан Республикасында полиция қызметі – мемлекеттік биліктің бір тармағы ретінде құқықтық тәртіпті нығайтудың негізгі құралы саналады. Қазіргі таңда құқық бұзушылықтардың түрлері мен сипаты өзгеріп, олардың жасалу әдістері күрделеніп бара жатқан тұста, полицияның алдын алу бағытындағы қызметі айрықша мәнге ие. Атап айтқанда, кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтар, отбасылық-тұрмыстық жанжалдар, жол-көлік оқиғалары мен қоғамдық орындардағы тәртіп бұзушылықтар – күнделікті тіршілікте жиі кездесетін құбылыстардың бірі.

Мұндай жағдайлардың алдын алу, оларға жол бермеу – кәсіби дайындықты, жауапкершілікті және тұрақты бақылауды қажет етеді. Полиция қызметкерлері өз қызметінде тек заң шеңберінде әрекет етіп қана қоймай, сонымен қатар халықпен тығыз байланыс орнатуы тиіс [1]. Азаматтардың сеніміне ие болу – құқық бұзушылықтардың алдын алудағы маңызды фактор.

Себебі құқық бұзушылыққа бейім адамдармен профилактикалық әңгімелер жүргізу, әлеуметтік әлсіз топтармен жұмыс істеу, қауіп төндіретін орталарды анықтау сынды шаралар – тек сенімге негізделген қарым-қатынаста ғана нәтижелі болады. Сондай-ақ, ақпараттық технологиялардың дамуы мен жаһандану үдерісі полиция қызметінің де жаңа тәсілдер мен құралдарды қолдануын талап етеді. Бейнебақылау жүйелері, цифрлық дерекқорлар, жедел байланыс құралдары – қазіргі заман полициясының жұмысын жеделдетіп, құқық бұзушылықтарға жедел әрекет етуге мүмкіндік беретін маңызды ресурстар.

Полиция қызметкерлерінің алдын алу бағытындағы қызметінің тиімділігін арттыру үшін құқықтық білім деңгейін көтеру, кәсіби дайындық жүйесін жетілдіру, материалдық-техникалық базаны нығайту және халықпен өзара іс қимылды күшейту қажеттігі туындайды [1]. Сонымен қатар, құқық бұзушылықтардың туындау себептерін терең зерттеу және оларды жоюға бағытталған жүйелі жұмыстардың маңызы зор.

Осы мақалада полиция қызметкерлерінің құқық бұзушылықтардың алдын алудағы іс-әрекеттері, олардың тиімділігін арттыру жолдары, қоғаммен байланыс орнату тетіктері мен кәсіби біліктілігін жетілдіру мәселелері жан-жақты қарастырылады. Зерттеу нәтижелері құқықтық саясатты жетілдіруге, полиция қызметінің ашықтығы мен тиімділігін арттыруға бағытталған нақты ұсыныстар ұсынуға мүмкіндік береді.

Полиция қызметкерлері құқық бұзушылықтардың алдын алуда қоғамдық орындарда, білім беру мекемелерінде, еңбек ұжымдарында және тұрғын үй алаптарында профилактикалық шаралар жүргізеді. Олар азаматтармен тікелей қарым қатынасқа түсіп, құқықтық түсіндіру жұмыстарын атқарады [3]. Сонымен қатар, құқық бұзуға бейім тұлғаларды анықтап, олармен жеке жұмыстар ұйымдастырады. Мысалы, пробацациялық бақылаудағы адамдармен немесе бұрын қылмыс жасаған азаматтармен жүйелі кездесулер

өткізу арқылы құқық бұзушылықтың қайталану қаупін азайтуға болады.

Полиция құрылымдары арасында алдын алу жұмысының басым бөлігін учаскелік полиция инспекторлары атқарады. Олар белгілі бір әкімшілік аумаққа бекітіліп, жергілікті тұрғындармен күнделікті байланыста болады. Учаскелік инспектор тұрғындардың өмір салтын жақсы біледі, отбасылық проблемалар, кәмелетке толмағандармен байланысты құқық бұзушылықтар, тұрмыстық жанжалдар секілді мәселелерге жедел әрекет ете алады. Осы арқылы олар қоғамдағы тұрақтылықты қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, мектеп инспекторларының қызметі де ерекше маңызға ие. Олар жасөспірімдер арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу бағытында жұмыс істейді [3].

Мектептерде құқықтық түсіндіру сабақтарын өткізу, қиын мінезді балалармен жұмыс істеу және ата-аналармен бірлескен шаралар ұйымдастыру арқылы жастар арасында құқықтық мәдениетті қалыптастыруға үлес қосады. Патрульдік полицияның қызметі де құқық бұзушылықтардың алдын алуға бағытталған. Олар қоғамдық орындарда үнемі бақылау жүргізіп, заң бұзушылықтардың орын алуына жол бермеуге тырысады.

Азаматтық қоғам институттарымен, білім беру ұйымдарымен, жастар ұйымдарымен және үкіметтік емес ұйымдармен бірлесе отырып атқарылатын жұмыс нәтижелі болатыны сөзсіз. Қоғамда құқықтық мәдениет деңгейі көтерілген сайын, құқық бұзушылықтың алдын алу да жеңілдей түседі. Сондықтан полиция қызметкерлері тек тәртіп сақшылары ғана емес, құқықтық ағарту жұмыстарының белсенді қатысушылары болуы тиіс. Қазіргі таңда полиция қызметінде заманауи технологияларды қолдану да құқық бұзушылықтардың алдын алуға мүмкіндік береді. Бейнебақылау жүйелері, «Қауіпсіз қала» жобасы, электрондық мәліметтер базасы және жасанды интеллектке негізделген болжамды аналитика құралдары – полиция жұмысының тиімділігін арттырып отыр [2]. Бұл құралдар арқылы қылмысқа бейім аймақтарды анықтап, алдын алу шараларын жоспарлауға болады.

Сонымен қатар, онлайн қабылдау қызметтері мен мобильді қосымшалар арқылы азаматтар тарапынан келіп түскен шағымдар мен ұсыныстар жедел қарастырылып, уақытылы әрекет ету қамтамасыз етіледі. Алайда полиция қызметіндегі алдын алу шараларының тиімділігін арттыру үшін шешімін таппаған мәселелер де жоқ емес. Атап айтқанда, кадр тапшылығы, материалдық-техникалық қамтамасыз етудің жеткіліксіздігі, құқықтық базадағы қайшылықтар мен реформаларға бейімделу процесінің баяулығы құқық бұзушылықтың алдын алу жұмысын тежейді [4, б. 12].

Қорытынды. Қазіргі таңда бұл қызметтің тиімділігін арттыру үшін құқық қорғау органдарының материалдық-техникалық базасын нығайту, кадрларды кәсіби даярлау сапасын жетілдіру, заманауи технологияларды пайдалану және қоғаммен өзара сенімді қарым-қатынас орнату қажет. Сонымен қатар, құқықтық насихат пен халық арасында құқықтық мәдениетті қалыптастыру да маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Осылайша, полиция қызметкерлерінің құқық бұзушылықтардың алдын алудағы рөлі орасан зор және бұл бағыттағы жұмыс әрдайым жаңартылып, жетілдіріліп отыруы тиіс.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. – Алматы: Юрист, 2020.
2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. – Алматы: Жеті Жарғы, 2019.
3. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы кодексі. – Алматы: Дәнекер, 2021.
4. Құқық қорғау органдарының қызметі: теория және практика / А.Ә. Әубәкіров, Р.Б. Жақыпов. – Астана: ҚазАқпарат, 2018.

СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПРОФИЛАКТИКИ РЕЦИДИВА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЛУЖБЫ ПРОБАЦИИ

Кирильчук А.А.,
курсант 2 курса

Научный руководитель: Олексюк М.В.,

старший преподаватель кафедры уголовно-исполнительного права, подполковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Проблема рецидивной преступности остается одной из значимых для уголовно-исполнительной системы Республики Казахстан. Обеспечение реабилитации осужденных и их возвращение к нормальной жизни в обществе требует системного подхода и внедрения инновационных механизмов. В этом контексте ключевую роль играет служба пробации, являющаяся важным инструментом профилактики повторных правонарушений.

Введение института пробации в Республике Казахстан стало одним из ключевых шагов в формировании гуманного отношения государства к осужденным. Суть данного института заключается в оказании поддержки с одной стороны и контроля с другой, направленных на их исправление и социальную реабилитацию без изоляции от общества.

Рассматривая функции сотрудников службы пробации, мы выяснили, что в отношении разных категорий поднадзорных имеют свои особенности. Функции сотрудников в отношении условно осужденных лиц значительно уже и заключаются в контроле за выполнением условий, назначенных судом, и оценке правомерности их поведения. Хотя условно осужденным также может быть предписано посещение групповых тренингов, индивидуальная программа ресоциализации для них не разрабатывается. Контроль в данном случае имеет более формальный характер.

Одной из важнейших функций службы пробации является досудебная, которая осуществляется на стадии расследования преступления одновременно с проведением следственных действий органами дознания и следствия. Целью сбора данных о правонарушителе является содействие суду в выборе наиболее подходящего наказания, учитывая индивидуальные особенности личности и перспективы ее исправления. Такой подход позволяет определить, будет ли наиболее эффективным для данного человека лишение свободы или альтернативные формы наказания, исходя из прогноза его будущих действий и потенциала ресоциализации в тюремной или свободной среде. Эта функция дает суду возможность получить дополнительную информацию о личности, которая не всегда может быть получена в ходе следствия и судебного заседания, позволяет разработать программы исправления осужденного, если судом ему будет назначен альтернативный вид наказания, или программы воспитательного воздействия на него в местах лишения свободы [1].

Преступники-рецидивисты во многих случаях незаурядные личности с сильным характером, обладающие организаторскими способностями, притягивающие своими качествами к себе других людей. Однако психологическая атмосфера, складывающаяся вокруг рецидивиста, характерна тем, что личность его сеет вокруг себя страх, который буквально подавляет и полностью лишает человеческого достоинства людей, слабых характером. Мир рецидива жесток, моральные ценности в нем перевернуты, цена жизни ничтожна. Поэтому преступления, в которых участвует и которыми руководит рецидивист, часто жестоки, характеризуются смелостью замысла и исполнения, осмотрительностью и предусмотрительностью. После этого, как правило, либо наступает затишье, либо преступник попадает в сферу деятельности правоохранительных органов за мелкие преступления.

Достижению профилактических целей служат такие правовые институты, как отсрочка исполнения приговора к лишению свободы, замена уголовного наказания мерами административного воздействия, условное осуждение. Надо полагать, что по мере того, как

будет совершенствоваться практика назначения наказаний, в строго дифференцированном подходе к назначению наказания, т. е. в сочетании применения строгих мер к особо опасным преступникам, с применением наказаний, не связанных с лишением свободы, к лицам которые могут быть исправлены без изоляции от общества, а система органов и учреждений, исполняющих эти наказания, будет укрепляться обогащаться опытом и эффективность названных институтов еще более возрастет.

Е.О. Алауханов, З.С. Зарипов отмечают, что одно из главных направлений профилактики рецидива преступлений — это использование лишения свободы только в тех случаях, когда без него обойтись невозможно. Другое главное направление профилактики рецидива преступлений — создание переходных звеньев от лишения свободы к нормальным условиям жизни. Это обстоятельство требует приложения максимум усилий к тому, чтобы облегчить и ускорить процесс адаптации лица, освобожденного от наказания, к относительно новым для него условиям [2].

В современном обществе проблема повторной преступности становится все более актуальной.

Профилактика повторных правонарушений среди подучетных пробации требует комплексного и многоуровневого подхода, который включает в себя индивидуальную поддержку, доступ к ресурсам, образованию, психологическую реабилитацию и систему последовательного наблюдения как со стороны уполномоченного государственного органа в лице службы пробации, так и местных исполнительных органов и их подразделений.

Один из наиболее критических моментов, который может повлиять на решение бывшего заключенного вернуться к преступной деятельности, - это отсутствие поддержки и ресурсов после освобождения. Процесс ресоциализации должен включать в себя доступ к жилью, занятости и медицинскому обслуживанию. Поддержка социальных работников и менторов также может значительно помочь бывшим заключенным в адаптации к жизни на свободе.

Предоставление доступа к образовательным программам помогает осужденным получить новые знания и навыки, что увеличивает шансы на успешное возвращение в общество. Это может включать в себя обучение азам грамотности, получение среднего или профессионального образования, а также участие в курсах повышения квалификации.

Важно создать среду, которая поддерживает осужденных в их усилиях по реабилитации и интеграции. Это может включать в себя организацию совместных мероприятий, поддержку социальных связей и создание безопасного пространства для самовыражения и развития.

Роль службы пробации в профилактике рецидивной преступности в Республике Казахстан является значимой и многогранной. Механизмы реабилитации и социальной адаптации, разработанные и реализуемые данной службой, направлены не только на снижение уровня повторных преступлений, но и на интеграцию бывших осужденных в общество. Путем взаимодействия с государственными органами, общественными организациями и семьей, служба пробации способствует созданию условий для преодоления факторов, способствующих рецидиву. Эффективность ее работы обусловлена не только профессионализмом сотрудников, но и системным подходом к решению социально-правовых задач [3].

Таким образом, дальнейшее совершенствование службы пробации, расширение её полномочий и возможностей, а также улучшение взаимодействия с обществом являются важнейшими шагами на пути к укреплению общественной безопасности. Вклад данного института в снижение уровня рецидивной преступности, восстановление социальной справедливости и обеспечение правопорядка в Республике Казахстан нельзя недооценивать. Данное исследование подчеркивает необходимость поддержки и развития пробации как значимой составляющей правовой и социальной политики, что, в конечном счете, способствует созданию более безопасного и справедливого общества.

Список литературы

1. Дендебер С.Н., Пинчук В.В. Правовое регулирование и практический опыт службы пробации в Республике Казахстан // <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoe-regulirovanie-i-prakticheskiy-opyt-sluzhby-probatsii-v-respublike-kazahstan> (29.04.2025).
2. Предупреждение рецидивной преступности. Профилактика рецидивной преступности // <https://moluch.ru/archive/470/103914/> (03.05.2025).
3. О вопросах профилактики повторной преступности, среди подучетных пробации // <https://www.gov.kz/memleket/entities/prokuror/press/article/details/181518> (10.05.2025).

ИДЕОЛОГИЧЕСКАЯ РАБОТА С ОСУЖДЁННЫМИ КАК КЛЮЧЕВОЙ КОМПОНЕНТ ДЕРАДИКАЛИЗАЦИИ И РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ

Костубаев Д.К.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Туйганов М.С.,

доцент кафедры уголовно-исполнительного права, подполковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

На современном этапе развития системы противодействия религиозному экстремизму и терроризму в Казахстане значительное внимание уделяется идеологической составляющей. Понятие противодействие включает в себя борьбу и профилактику. Следовательно, идейное противодействие это борьба и профилактика в сфере идей.

Идея есть форма отражения в мысли явлений объективной реальности. Постигая действительность, идея включает в себя сознание цели дальнейшего познания и практического преобразования мира. Идеи обобщают опыты предшествующего развития знания и служат в качестве принципов объяснения явлений [1, с. 476]. Исходя из сказанного следует, что идеи отвечают на вопросы: что есть этот мир? Почему этот мир именно такой? Каким должен быть этот мир? Как нужно изменять этот мир?

Обращаясь к объективной реальности идеи субъективируют ее, и позволяют человеку стать частью общества, но в то же время находиться на дистанции от него, благодаря наличию индивидуальной личностной установки к бытию.

Согласно современным концепциям, поступательное развитие общества возможно при наличии многообразия идей, в том числе находящихся в конкурентной борьбе, но при этом, имеющих конструктивное начало. В данном контексте деструктивные идеи, и прежде всего связанные с насильственным экстремизмом, являются не исключением из правил, но объектом противодействия со стороны госорганов и специальных органов, в связи с угрозой общественной безопасности.

Ресоциализация есть реакция общества на асоциальность и антисоциальность человека в результате дезадаптации или девиации. Принято различать досудебную, пенитенциарную и постпенитенциарную ресоциализацию.

Объектом нашей работы является пенитенциарная форма, реализуемая в учреждениях УИС в отношении осужденных за экстремистские и террористические преступления. Предметом – идейные аспекты ресоциализации, на основе которых возникают, либо восстанавливаются социально приемлемые взгляды и установки осужденного на реальность, которые в свою очередь являются условием формирования социально полезных связей.

В соответствии с Уголовно-исполнительным кодексом РК, ресоциализация – это оказание содействия осужденному в восстановлении его социального статуса полноправного члена общества, возвращение его к самостоятельной жизни в обществе на основе норм права и общепринятых норм поведения [2]. С.Н. Козловский понимает ресоциализацию как непрерывный целенаправленный процесс воздействия на осужденного посредством применения комплекса различных мер с целью изменения его правового сознания,

возвращения в общество как полноценного гражданина, способного самостоятельно разрешать жизненные трудности законным путем, а также недопущения повторного совершения преступления [3, с. 124].

Ресоциализация подразумевает воздействие со стороны пенитенциарной системы. Здесь ставится цель изменения тех черт личности, которые стали причиной противоправных действий, угрожавших общественной безопасности. Этот процесс возможен лишь с опорой на наличный субъектный опыт осужденного, что выступает в качестве основы для индивидуального подхода в ресоциализации.

Пенитенциарная ресоциализация сталкивается с противоположным процессом – криминальной социализацией, а в контексте экстремистских идеологий, радикализацией. Необходимо отметить, что криминальная социализация и радикализация это не тождественные процессы, но в данной ситуации мы берем их как имеющие общее основание – уголовно наказуемое деяние. В таком противоречии, обе силы оказывают влияние на осужденного в той или иной степени, образуя особое поле взаимосвязей. Степень влияния каждой стороны зависит от третьего компонента – условий, которые создаются в конкретно взятом учреждении.

Существенное значение имеет вопрос произвольности и стихийности указанных процессов, которые по отношению друг к другу являются обратно пропорциональными. Так, в случае грамотной целенаправленной организации процесса ресоциализации и стихийности криминальной социализации, последняя будет ослабевать, и наоборот. Следовательно, процесс ресоциализации должен выстраиваться на основе четко обоснованных критериев и подходов, при максимальном недопущении, дискредитации криминальной социализации и радикализации.

Таким образом, идейное противодействие религиозному экстремизму как ресоциализация это:

- процесс восстановления религиозной социализации осужденного в рамках традиционного ислама, либо светских ценностей, который был прерван радикализацией;
- повторяющаяся попытка доказать осужденным прогрессивность традиционного ислама и традиционных ценностей через дискредитацию экстремистской идеологии и практики.

Исходя выше сказанного, идейное противодействие включает в себя два разнонаправленных процесса: 1) информирование, разъяснение и пропаганда традиционных идей и ценностей; 2) дискредитация идей и ценностей деструктивных течений.

Список литературы

1. Прохоров А.М.; редкол.: А.А. Гусев и др. Советский энциклопедический словарь. Изд. 4-е. – М.: Сов. энциклопедия, 1987. – 1600 с.
2. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 5 июля 2014 года № 234-V ЗРК.
3. Козловский С.Н. Ресоциализация осужденных в исправительных учреждениях // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия Право. – 2019. - № 1. - С. 122-128.

ОТ ОБЫЧАЯ К УГОЛОВНОМУ ДЕЛУ: ТРАНСФОРМАЦИЯ ВОСПРИЯТИЯ ПОХИЩЕНИЯ НЕВЕСТ В КАЗАХСТАНЕ

Кулмұханова Д.З.,

курсант 1 курса

Научный руководитель: Джигитова Р.Н.,

старший преподаватель кафедры ОЮД, подполковник полиции

Актюбинский юридический институт МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева

Похищение невест — одна из самых древних традиций, практикуемых в разных культурах и странах. В Казахстане эта практика имела особое значение и до определённого времени воспринималась как нормальное явление в контексте социальных и семейных отношений. Однако со временем общественные взгляды на этот обычай претерпели значительные изменения, особенно с точки зрения правовых норм и социальной морали. В прошлом, похищение невесты считалось частью культурной традиции и было обосновано нормами патриархального общества. Но в современном Казахстане эта практика, столкнувшись с новыми законами и изменениями в общественном сознании, стала восприниматься как преступление, что ставит вопрос о её трансформации от обычая к уголовному делу.

Проблема похищения невест в Казахстане остается одной из наиболее острых и противоречивых в социально-культурной и юридической сферах. Эта традиция, существовавшая в казахском обществе на протяжении многих веков, претерпела значительные изменения в последние десятилетия, что связано с процессами модернизации, глобализации и изменения общественного сознания. В то время как для старшего поколения похищение невесты по-прежнему может восприниматься как нормальный обряд, для нового поколения и, особенно, в контексте современной юридической системы, это явление становится предметом правовой и социальной дискриминации.

С точки зрения юридической актуальности, Казахстан переживает важные этапы в развитии законодательства, направленного на борьбу с насилием в семье, защиту прав женщин и предотвращение насильственных актов, включая похищения невест. В 2017 году была усилена ответственность за похищение человека, что демонстрирует попытку государства адекватно отреагировать на подобные правонарушения. Тем не менее, несмотря на наличие законодательства, факты похищений по-прежнему происходят, что свидетельствует о разрыве между юридической нормой и реальной практикой, а также о необходимости дальнейшего совершенствования правовых механизмов и проведения разъяснительной работы с населением.

Похищение невесты в Казахстане имеет глубокие исторические корни и долгое время оставалось неотъемлемой частью традиционного казахского общества. В прошлом эта практика была не просто актом насилия или насильственного обручения, а частью древних обычаев, связанных с брачными ритуалами, семейными связями и социальными нормами. Похищение считалось не только способом выбора супруги, но и важной частью свадебных традиций, выполнявшей несколько функций в контексте патриархального общества.

В традиционном казахском обществе похищение невесты было важным элементом брачного ритуала, а не актом насилия. Оно имело множество смыслов и значений. В большинстве случаев, согласно обычаям, жених должен был похитить избранницу, что символизировало преодоление препятствий на пути к созданию семьи. Такая форма брака могла быть частью тех или иных племенных обычаев и часто зависела от социального статуса обеих сторон.

Свадебное похищение происходило в условиях патриархального общества, где семьи решали важные вопросы, связанные с браком, как часть социального и экономического обмена. Для девушек такой обряд был возможностью показать свою приверженность традициям и соблюдение социальных норм. В некоторых случаях родные девушки могли

быть согласны на похищение, воспринимая его как испытание или доказательство любви и уважения со стороны жениха. Традиция была не только связана с романтическими и семейными аспектами, но и с социальной и экономической функцией, где брак иногда был способом улучшить положение семьи в социуме [1].

В традиционном казахском обществе похищение невесты зачастую воспринималось как важная и приемлемая часть социального порядка. Для большинства представителей этого общества эта практика была не только нормой, но и частью семейной культуры, закрепляющей социальные связи и патриархальные устои. Жених, совершающий похищение, в некоторых случаях воспринимался как проявляющий решительность и силу, что также играло важную роль в определении его статуса в обществе.

Семейный аспект также имел значение, поскольку брак, заключенный с использованием этого обычая, часто воспринимался как укрепление родовых и семейных союзов, а успешное «похищение» невесты становилось делом чести и уважения для обеих сторон — и для жениха, и для его будущей жены. В традиционном контексте этот процесс был частью более широкого понимания роли женщин в обществе, где они часто рассматривались как объекты обмена, а не самостоятельные личности с правом выбора [2].

С течением времени, особенно с конца XX века, в Казахстане происходят значительные изменения в общественном восприятии традиции похищения невест. Эти изменения стали результатом множества факторов, включая модернизацию, урбанизацию и глобализацию, а также влияния образования, правозащитных организаций и законодательных инициатив.

Глобализация, в свою очередь, привела к усилению взаимодействия Казахстана с другими странами и культурами, что также оказало влияние на социальные представления о правах женщин и равенстве полов. Все эти процессы способствовали формированию новых взглядов на отношения между мужчинами и женщинами, а также на роль традиций в обществе. Похищение невест, которое долгое время воспринималось как часть культурного наследия, стало подвергаться серьезной критике как форма насилия и нарушения прав женщин.

Значительные изменения в восприятии похищения невест в Казахстане также произошли благодаря изменениям в законодательной и правовой сфере. Принятие законов, направленных на защиту прав женщин и борьбу с насилием в семье, в том числе уголовная ответственность за похищение человека, сыграло ключевую роль в пересмотре отношения к этой практике. Законы о защите прав человека, повышение осведомленности о правовых механизмах защиты от насилия, а также поддержка международных организаций, таких как ООН и ОБСЕ, укрепили правовую основу для осуждения похищений [3].

Таким образом, изменения в общественном восприятии похищения невест в Казахстане являются результатом множества факторов, включая модернизацию, влияние образования, активную работу правозащитных организаций и существенные изменения в законодательной сфере. Все эти элементы вместе способствуют изменению взглядов на традицию похищения невест, превращая её из обычая в преступление, которое должно быть осуждаемым в современном обществе.

В современном Казахстане трансформация восприятия похищения невест тесно связана с эволюцией законодательства и усилением государственной политики по защите прав женщин и противодействию насилию. Если ранее похищение невесты рассматривалось скорее как элемент традиционной культуры, то сегодня это действие квалифицируется как уголовное преступление с соответствующими санкциями.

На протяжении советского периода похищение человека, в том числе с целью вступления в брак, официально считалось уголовно наказуемым деянием, однако в отношении «традиционного» похищения невест часто существовало негласное игнорирование, особенно в сельской местности. С обретением независимости Казахстан продолжил развивать национальное уголовное законодательство, где похищение человека было закреплено как преступление в статье 125 Уголовного кодекса. Однако долгое время

похищение невесты не воспринималось как равнозначное похищению в иных целях, и наказание зачастую не применялось в полной мере [4].

Ситуация начала меняться в 2010-х годах на фоне активной работы правозащитных организаций, роста международного давления и усиления общественного внимания к проблеме насилия над женщинами. В 2017 году Казахстан внёс изменения в уголовное законодательство, усилив наказания за похищение человека, в том числе с целью заключения брака без согласия. Такие действия стали официально рассматриваться как грубое нарушение прав личности, и в случае доказанного отсутствия добровольного согласия жертвы, квалифицируются как уголовное преступление с лишением свободы на срок от 5 до 10 лет [5].

Правоохранительные органы также проводят профилактическую работу в регионах, где практика похищения невест сохраняется в рамках «традиции». Параллельно действуют программы просвещения, особенно в сельской местности, направленные на разъяснение прав женщин и последствий преступных действий. Это говорит о постепенном переходе государства от формального реагирования к системному подходу, сочетающему превентивные меры и уголовное преследование.

Несмотря на формальное наличие закона, практика правоприменения показывает, что далеко не все случаи похищения невест доходят до суда. Во многих случаях семьи пытаются уладить ситуацию без вмешательства государства, особенно в деревнях, где влияние традиций всё ещё велико. Однако в последние годы стали появляться громкие дела, показавшие, что правоохранительная система начинает воспринимать такие случаи как уголовно наказуемые.

Например, в 2018 году в Жамбылской области мужчина был осуждён на 7 лет лишения свободы за похищение девушки с целью насильственного вступления в брак, несмотря на активное сопротивление её семьи. В другом случае, в 2020 году в Алматинской области, дело получило широкую огласку после публикации видео, на котором видно, как девушку насильно заталкивают в автомобиль — по итогам разбирательства похититель получил реальный срок, а дело было квалифицировано по статье о похищении человека.

Таким образом, законодательные изменения в Казахстане заложили важный фундамент для криминализации похищения невест, а практика правоприменения показывает первые положительные сдвиги. Однако окончательная победа над этой проблемой требует не только наказаний, но и устойчивой культурной трансформации, в основе которой лежит уважение к правам личности и свободе выбора.

Одной из основных проблем остаётся низкий уровень информированности населения, особенно в сельской местности, о действующих законах и ответственности за похищение невест. Во многих регионах по-прежнему сохраняется представление о похищении как о «нормальной» или даже романтической традиции, которая не требует вмешательства государства. Женщины и их семьи часто не знают о своих правах или считают, что обращение в полицию может «опозорить» род или вызвать общественное осуждение. Это приводит к тому, что значительное количество случаев не фиксируется официально, а решается внутри общины, без участия правоохранительных органов.

Даже в тех случаях, когда заявление подаётся, правоохранительные органы сталкиваются с трудностями в сборе доказательств. Часто жертвы, испытывая страх, стыд или давление со стороны похитителя и его родственников, отказываются от дачи показаний. Бывает, что после нескольких дней насильственного удержания девушка соглашается остаться с похитителем, и это используется как аргумент в пользу добровольного согласия, несмотря на первоначальный принудительный характер действий. Отсутствие свидетелей, удалённость мест происшествий, быстрое вмешательство семьи жениха и согласование «примирения» сторон также усложняют процесс доказывания.

Кроме того, существует нехватка специализированных следователей и психологов, умеющих работать с жертвами гендерного насилия. Это приводит к поверхностному расследованию, затягиванию дел и нередко — к их закрытию из-за недостаточности улик.

Одна из ключевых преград в эффективной борьбе с похищением невест — это укоренённые культурные нормы и социальное давление. В некоторых регионах Казахстана похищение девушки по-прежнему воспринимается как «свадебный обряд» или проявление решительности со стороны мужчины. Общественное мнение часто оправдывает похитителя, обвиняя саму девушку в «несговорчивости» или подчеркивая необходимость сохранить «честь семьи» через брак с похитителем. Это создаёт дополнительное давление на жертв, побуждая их к молчанию или отказу от уголовного преследования [6].

Кроме того, местные органы власти и сотрудники полиции, особенно в небольших населённых пунктах, могут испытывать затруднения с жёстким реагированием на такие случаи, опасаясь конфликта с местным населением или обвинений в нарушении «традиционного уклада». Такая толерантность к практике похищения усиливает безнаказанность и препятствует эффективной реализации закона.

Таким образом, несмотря на формальное наличие законодательной базы, проблемы правоприменения в отношении похищения невест в Казахстане остаются актуальными. Они требуют системного подхода: правового просвещения населения, подготовки специалистов, способных эффективно работать с жертвами, и последовательной работы по преодолению культурных стереотипов, которые мешают защите прав женщин.

Современное обсуждение похищения невест происходит в контексте более широких проблем — положения женщин в обществе, доступа к правосудию и равных возможностей. Гендерное равенство, провозглашённое как цель на уровне государства, предполагает недопущение ситуаций, в которых женщина может быть лишена права голоса при принятии важнейших жизненных решений. Похищение невесты против её воли напрямую нарушает эти принципы и подрывает усилия по укреплению прав женщин. Сегодня такая практика рассматривается как барьер на пути к построению справедливого и безопасного общества, где женщины могут реализовать себя свободно и без страха перед насилием [7].

Проведённый анализ показывает, что в Казахстане происходит постепенная, но важная трансформация восприятия похищения невест — от традиционно оправданной и нейтральной практики к осознанию её как формы насилия и грубого нарушения прав человека. Если в прошлом этот обычай был частью свадебной культуры и имел определённую социальную легитимность, то в условиях современной государственности, усиливающегося влияния международных стандартов, урбанизации и развития гражданского общества он всё чаще рассматривается как недопустимое и наказуемое деяние.

Законодательные меры, принятые в последние десятилетия, сыграли ключевую роль в криминализации похищения невест. Установление уголовной ответственности за похищение человека, в том числе с целью принуждения к браку, стало важным шагом к признанию этой практики как нарушения прав личности. Однако правоприменительная практика пока остаётся неравномерной и сталкивается с трудностями — от нехватки доказательств и давления со стороны сообщества до недостаточной правовой осведомлённости жертв. Тем не менее, в публичном пространстве наметилась тенденция к более жёсткому и критическому восприятию подобных случаев.

Для дальнейшего улучшения ситуации необходима системная работа. В частности, следует усилить образовательные программы в школах и вузах, посвящённые вопросам прав человека, гендерного равенства и насилия. Также важно поддерживать и расширять деятельность правозащитных организаций, обеспечивать защиту и реабилитацию жертв, укреплять профессиональную подготовку сотрудников полиции и судей, работающих с такими делами.

В будущем можно ожидать дальнейшего ужесточения законодательства в части защиты прав женщин, повышения требований к расследованию таких преступлений и увеличения числа осуждённых по соответствующим статьям. Также вероятно усиление общественного контроля, рост гражданской активности и развитие медиапроектов, посвящённых вопросам насилия и дискриминации. Всё это создаёт условия для формирования более справедливого, равноправного и безопасного общества, в котором

традиции не оправдывают насилие.

Список литературы

1. Махмудова М.М., Королева А.М., Махмудова Д.М. Похищение невесты - обычай или вызов времени? // Женщина в российском обществе. – 2019. – № 1 (90). – С. 121-132.
2. Беглярова А.Л., Бешукова Ф.К., Ларина О.В. Похищение невесты - традиция в рамках закона? // Polish Journal of Science. – 2020. – № 33-2. – С. 9-10.
3. Блялова Д.Ш., Нурпеисова А.К. Действие статьи УК РК «Похищение человека на примере обряда «Похищение невесты»» // Проблемы и перспективы развития государства и права в XXI веке: материалы VI междунар. науч.-практ. конф., посв. 10-летию Юридического факультета / под ред. И.А. Шаралдаевой. - Улан-Удэ: Восточно-Сибирский государственный университет технологий и управления, 2015. – С. 92-93.
4. Илесбеков А.Б., Слепко Г.Е. Семейные традиции Казахстана: прошлое, настоящее и соотношение с современным законодательством // Вестник Международного юридического института. – 2015. – № 4. – С. 27-42.
5. Тогайбаева Ш.С., Тогайбаев А.И., Бекишев К.О. Сравнительный анализ состава уголовного правонарушения «Похищение человека» в РК и в некоторых зарубежных странах // Наука и реальность/Science & Reality. – 2024. – № 3 (19). – С. 84-91.
6. Бакирова А.М. Преступления с целью похищения невесты как традиция, порочащая честь и достоинство женщины в XXI веке // Тенденции развития юридической науки на современном этапе: материалы IV Всерос. науч. конференции с междунар. участием (18.10.2019 г.) / ред. Е.С. Трезубов; Кемеров. гос. ун-т. — М.: Проспект, 2020. – С. 615-619.
7. Марьясова Е.А. Восприятие роли женщины в традиционном обществе // Новая наука: Теоретический и практический взгляд. – 2016. – № 2-3. – С. 184-186.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ САЯСАТЫ КОНТЕКСТІНДЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖАЗАЛАРДЫҢ ТҮРЛЕРІ МЕН МӨЛШЕРЛЕРІН АНЫҚТАУ МӘСЕЛЕЛЕРІН ҚАРАСТЫРУ

Муратова З.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Базарбаева А.Б.,

философия докторы (PhD),

қылмыстық құқық және криминология кафедрасының аға оқытушысы,
полиция подполковнигі

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш.мҚабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстан Республикасының құқықтық саясаты – бұл елдегі заң үстемдігін қамтамасыз етуге, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауға бағытталған мемлекеттік шаралар кешені [1]. Қылмыстық жазалар жүйесі осы саясаттың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Қылмыстық жазалардың түрлері мен мөлшерлерін анықтау мәселелері құқықтық саясаттың тиімділігін арттыруда, қылмыстың алдын алуда және әділеттілікті қамтамасыз етуде ерекше маңызға ие.

Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексіне сәйкес, жазалар негізгі және қосымша болып бөлінеді:

Негізгі жазалар:

- айыппұл;
- қоғамдық жұмыстарға тарту;
- түзеу жұмыстары;
- бас бостандығын шектеу;

- бас бостандығынан айыру;
- өлім жазасы (мораторий жарияланған).

Қосымша жазалар:

- мүлкін тәркілеу- белгілі бір лауазымды атқару немесе қызметпен айналысу құқығынан айыру;
- арнаулы, әскери немесе құрметті атағынан, сыныптық шенінен, дипломатиялық дәрежесінен, біліктілік сыныбынан және мемлекеттік наградаларынан айыру;
- шетелдікті немесе азаматтығы жоқ адамды Қазақстан Республикасының шегінен тысқары жерге шығарып жіберу [2].

Бұл жазалар жүйесі қылмыстың ауырлығына, қоғамдық қауіптілік дәрежесіне және кінәлі адамның жеке басына байланысты тағайындалады.

Жазалардың әділеттілігі: жаза мөлшері қылмыстың ауырлығына сәйкес келуі тиіс. Алайда, кейбір жағдайларда жазаның шамадан тыс қаталдығы немесе жұмсақтығы әділеттілік принципіне қайшы келуі мүмкін. Мысал ретінде ҚР орын алған бірнеше қылмыстарды қарастырсақ болады. Бірінші іс 2009 жылы адам құқықтары мен заңдылықтың сақталуы жөніндегі қазақстандық халықаралық бюросының басшысы қызметкері Евгений Жовтис көлік апатында жаяу жүргіншіні қағып өлтіріп алды. Жаза ретіндегі санкциясы 4 жылдық бас бостандығынан айыру болып табылды [3]. Екінші іс 2020 жылы белсенді Алнұр Ляшев Facebook-та билікті сынаған жазбалары үшін "әлеуметтік араздық тудырды" деген айыппен сотталды. Жаза санкциясы 3 жылға бостандығын шектеу және 5 жылға қоғамдық-саяси қызметпен айналысуға тыйым салынды [4]. Үшінші іс жақын арада орын алған 2023 жылы қарашадағы бұрынғы экономика министрі Қуандық Бишімбаев әйелі Салтанат Нүкенованы қатыгездікпен ұрып-соғып, өлтіргендігі үшін 2024 жылы 24 жылға бас бостандығынан айырылды [5]. Төртінші іс 2012 жылы оппозициялық саясаткер Владимир Козлов Жаңаөзендегі мұнайшылар ереуілін ұйымдастырды деген айыппен сотталды. Қырғын салдарынан 17 адам қаза болып, жүзден астам азамат жараланған. Жаза санкциясы 7 жылға бас бостандығынан айырып, тек 3 жыл жазасын толығымен өтемей Украинаға отбасымен көшіп кеткен [6].

Жазалардың тиімділігі: жаза қылмыстың алдын алуға және қылмыскерді түзетуге бағытталуы қажет. Егер жаза тым жеңіл болса, ол алдын алу функциясын атқармайды; ал тым қатал жаза керісінше, қоғамда теріс әсер тудыруы мүмкін.

Жазаларды тағайындаудағы біркелкілік: сот тәжірибесінде бірдей қылмыс үшін әртүрлі жазалар тағайындалуы мүмкін, бұл құқықтық теңсіздікке әкеледі.

Қазақстан Республикасының құқықтық саясаты қылмыстық жазаларды ізгілендіруге бағытталған. Бұл бағытта бірнеше реформалар жүзеге асырылуда:

Қылмыстық теріс қылық ұғымын енгізу: Бұл ұғым қылмыстық жауапкершілікті жеңілдетуге және қылмыстық процестің тиімділігін арттыруға бағытталған.

Бас бостандығынан айырумен байланысты емес жазаларды кеңінен қолдану: Айыппұл, қоғамдық жұмыстар және бас бостандығын шектеу сияқты жазалар қылмыскерді қоғамнан оқшауламай-ақ түзетуге мүмкіндік береді.

Жазалардың мөлшерін қайта қарау: жазалардың мөлшерін анықтауда қылмыстың ауырлығын, кінәлі адамның жеке басын және басқа да мән-жайларды ескеру қажет.

Құқық қорғау мен сот жүйелерін және құқық қорғау институттарын дамытудың негізгі бағыттарымен жұмыс жасау [7]. Адамды кінәлі деп таныған ҚК-нің бабының санкциясы жазалардың баламалы түрлерін көздесе, ҚК-нің 52-бабының екінші бөлігіне сәйкес, жазаның неғұрлым жеңілрек түрі жазалаудың мақсатына қол жеткізуді қамтамасыз ете алмаған жағдайда ғана жазаның неғұрлым қатаң түрі қолданылатынын назарда ұстай отырып, соттар олардың ішінен жазаның неғұрлым жеңілрек түрін тағайындаудың мүмкіндігі туралы мәселені талқылағандары жөн. Сот шешімі үкімде уәженуге тиіс [8].

Қорытындылай келе Қазақстан Республикасының құқықтық саясаты қылмыстық жазалардың түрлері мен мөлшерлерін анықтауда әділеттілік, тиімділік және ізгілендіру принциптерін басшылыққа алады. Қылмыстық жазаларды тағайындаудағы мәселелерді

шешу үшін құқықтық реформаларды жалғастыру, сот тәжірибесін біріздендіру және жазалардың тиімділігін арттыру қажет. Бұл шаралар құқықтық мемлекеттің дамуына және азаматтардың құқықтарының қорғалуына ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Қылмыстық құқық. Жалпы бөлім. - Алматы: Заң әдебиеті, 2008. – Б. 27-28.
2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі кодексі.
3. Евгений Жовтис: қоршауларды, миға сыйымсыз ережелерді ұмытсам деймін // <https://kaz.caravan.kz/zhangalyqtar/evgenijj-zhovtis-qorshaulardy-migha-syjjymsyz-erezheleerdi-umytsam-dejjmin-121463/>.
4. Әлнұр Ильяшев: Биліктің мақсаты мені тұсаулау еді // <https://www.azattyq.org/a/kazakhstan-almaty-interview-with-civil-activist-alnur-ilyashev/30686769.html>.
5. В Казахстане экс-министра Бишимбаева приговорили к 24 годам тюрьмы за убийство жены. Он истязал ее 10 часов // <https://lenta.ru/news/2024/05/13/bishimbaev-prigovor/>.
6. Қазис Тоғызбаев: «Жаңаөзен қырғынын сырттан ұйымдастырған. Бірақ бәрі билік айтқандай емес» // <https://www.azattyq.org/a/kazakhstan-vladimir-kozlov-interview-about-zhanaozen-events/31003165.html>.
7. Қазақстан Республикасының құқықтық саясатының 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы: ҚР Президентінің 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 Жарлығы.
8. Қылмыстық жаза тағайындаудың кейбір мәселелері туралы: Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2015 жылғы 25 маусымдағы № 4 Нормативтік қаулысы.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ БРАСЛЕТОВ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО ПРИМЕНЕНИЯ В УИС РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Нурпеисов А.,

курсант 1 курса

Научный руководитель: Конвисарь А.А.,

заместитель начальника кафедры уголовно-исполнительного права,

полковник полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

В современном мире одной из актуальных тенденций развития уголовно-исполнительной системы является поиск эффективных альтернатив лишению свободы. Среди таких мер особое место занимает **электронный мониторинг**, основанный на применении **электронных браслетов**, позволяющих контролировать местоположение и поведение осуждённых вне мест лишения свободы.

Многочисленные страны успешно внедрились электронный мониторинг в систему исполнения наказаний: США являются пионерами в этой сфере. Электронные браслеты используются при домашнем аресте, условно-досрочном освобождении, контроле за правонарушителями, совершившими преступления против личности, в том числе домашнее насилие. Существует дифференциация технологий: GPS-браслеты, устройства для контроля алкоголя, голосовая верификация и др.

Великобритания применяет электронный мониторинг с 1999 года. Он используется как альтернатива заключению под стражу на стадии следствия (tag as bail), при условном осуждении и досрочном освобождении. Программа демонстрирует высокую эффективность в снижении рецидива.

Франция использует браслеты для контроля за осуждёнными за тяжкие и сексуальные

преступления. Контроль осуществляется в режиме реального времени, при этом строго фиксируются зоны приближения к жертвам.

Норвегия применяет электронные браслеты в случае краткосрочных приговоров. Благодаря гуманной модели наказания, заключённый сохраняет работу, социальные связи и участвует в жизни общества, при этом находясь под контролем.

Испания использует двойной мониторинг: электронные устройства надеваются как на правонарушителя, так и на жертву, чтобы обеспечить мгновенную реакцию при опасном сближении. Это эффективно в борьбе с домашним насилием.

В условиях реформирования уголовно-исполнительной системы Казахстана и стремления к гуманизации уголовной политики, внедрение электронных браслетов представляет собой **перспективный механизм**, соответствующий международным стандартам (в том числе Правилам Нельсона Манделы).

Электронные браслеты применяются в отношении осужденных к ограничению свободы и лиц, осужденных условно. Судом устанавливаются определенные ограничения: подучетному нельзя покидать и менять место жительства без письменного уведомления, посещать определенные места, пребывать в неположенное время суток в конкретных местах [1].

Электронный браслет – является большим помощником в осуществлении контроля осужденных, поскольку инспектор службы пробации физически не может проверять каждого осужденного 24/7. У него в среднем на учете находится от 100 до 150 человек. Соответственно, он обязан контролировать каждое лицо, проверять по месту жительства, учебы либо работы. Например, проверка в ночное время может вызывать дискомфорт не только у осужденных, но и у лиц, которые проживают с ним. Из-за того, что человек осужден – страдает вся семья. Применение браслета облегчает контроль, так как осужденный находится 24/7 в условиях контроля. Браслет считается альтернативой лишения свободы, это обходится гораздо дешевле, чем содержание осужденного в колонии. И человек находится на свободе со своей семьей. У него есть возможность исправиться.

Как технически работают электронные браслеты? Дома у осужденного устанавливаются датчики контроля. Специальный браслет для осужденных в основном располагается на ноге. Он должен соответствовать всем характеристикам, т.е. он должен быть водонепроницаемым, пылеустойчивым и гипоаллергенным, чтобы не создавать проблем у осужденного в повседневной жизни. Пропасть сеть не может, так как GPS ловит со спутника. Это как на телефоне. А если осужденный нарушит какую-то обязанность, в ночное время покинет дом или выедет за пределы города, то сигнал поступит на автоматизированное рабочее место сотрудника пробации.

Однако сам поступивший сигнал не говорит о нарушении, поскольку у осужденного могут быть на это свои весомые причины. Например, если поступает сигнал – первом делом инспектор звонит осужденному, если он не отвечает – выезжает к нему домой. Например, подучетному стало плохо, его вывезли в больницу. Это не считается правонарушением. А если у осужденного нет таких объяснений, тогда он приглашается в отдел службы пробации либо инспектор едет к нему домой и выносит письменное уведомление. Если фиксируется несколько таких нарушений, электронный надзор может быть заменен лишением свободы.

Таким образом, электронный мониторинг как альтернатива лишению свободы соответствует мировым трендам, способствует снижению рецидива, расширяет возможности контроля за правонарушителями и открывает путь к более гуманной, эффективной уголовно-исполнительной политике. Для Республики Казахстан актуально проведение пилотных проектов, разработка правовых механизмов, закупка и адаптация технологий, обучение персонала и межведомственное сотрудничество с правоохранительными, судебными и социальными структурами.

Список литературы

1. Удаленный контроль: как применяются электронные браслеты для осужденных // <https://polisia.kz/ru/udalennyj-kontrol-kak-primenyayutsya-elektronnye-braslety-dlya->

РЕАБИЛИТАЦИЯ И РЕСОЦИАЛИЗАЦИЯ ОСУЖДЕННЫХ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОГО КОНТРОЛЯ: УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Садуакасова Л.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Базарбаева А.Б.,

доктор философии (PhD),

старший преподаватель кафедры уголовного права и криминологии, подполковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Цифровизация всех сфер государственной деятельности, включая систему уголовного правосудия, открывает новые возможности для контроля, надзора, а также реабилитации осужденных. В Республике Казахстан за последние годы были внедрены цифровые платформы мониторинга, электронные браслеты и системы аналитики поведения лиц, находящихся под надзором. Однако несмотря на очевидные преимущества, цифровой контроль вызывает правовые споры, связанные с балансом между эффективностью наказания и обеспечением прав человека, особенно в аспекте ресоциализации и реинтеграции в общество [1].

Рассмотрим уголовно-правовой аспект цифрового контроля. Уголовный кодекс Республики Казахстан, а также Уголовно-исполнительный кодекс, содержат положения, регулирующие исполнение наказаний и меры контроля за лицами, отбывающими наказание. С введением цифровых технологий контроль осуществляется не только через учреждения исполнения наказаний, но и с использованием электронных средств надзора, включая GPS-браслеты, видеомониторинг, автоматическую фиксацию нарушений. Одной из ключевых целей применения цифровых технологий в пенитенциарной системе является обеспечение непрерывного мониторинга поведения осужденных, что способствует предупреждению правонарушений, а также содействует их адаптации к условиям жизни в обществе. Система электронного контроля, в том числе посредством электронных браслетов, видеонаблюдения и биометрических решений, направлена не только на наблюдение, но и на снижение риска рецидивной преступности. Уголовно-правовое регулирование цифрового контроля в Казахстане основывается, прежде всего, на положениях Уголовного кодекса и Уголовно-исполнительного кодекса Республики Казахстан. Согласно действующему законодательству, применение технических средств контроля возможно как при условно-досрочном освобождении, так и при назначении альтернативных наказаний — ограничение свободы, домашний арест и др. Электронный мониторинг в таких случаях служит не только инструментом надзора, но и правовым механизмом обеспечения исполнения наказания, соответствующего принципу гуманизма и индивидуализации. Особое значение приобретает вопрос юридической ответственности за нарушение условий цифрового контроля. Законодательством предусмотрена уголовная ответственность за намеренное вмешательство в работу электронных устройств наблюдения, их повреждение, утрату или отказ от ношения. Эффективность цифрового контроля может быть существенно повышена при его сочетании с программами социальной поддержки, психологической коррекции и профессионального обучения. Цифровые платформы позволяют организовать дистанционное консультирование, прохождение образовательных курсов, а также наладить взаимодействие с органами занятости, что способствует успешной ресоциализации и снижению уровня вторичной преступности. При этом уголовно-правовой аспект заключается в необходимости правовой фиксации обязанностей осужденных по участию в таких программах и последствий их неисполнения [2].

Существует ряд проблем в реализации реабилитации и ресоциализации осужденных.

Первое - это недостаточная правовая регламентация цифровых инструментов. Отсутствие норм, определяющих допустимые формы и методы электронного надзора, приводит к произвольному их применению и правовой неопределенности. Акцент цифровизации преимущественно направлен на контроль и предотвращение рецидива, в то время как аспект социальной адаптации и интеграции осужденных отходит на второй план. Недостаток цифровой грамотности среди персонала уголовно исполнительной системы. Сотрудники уголовно-исполнительной системы нередко не обладают необходимыми навыками для работы с цифровыми средствами, что снижает эффективность их применения и ведёт к техническим и правовым ошибкам [3].

Считаем необходимым инициировать законодательные поправки, направленные на внедрение и усиление цифрового контроля в рамках реабилитации и ресоциализации лиц, отбывших наказание. Необходимо внести в Уголовный кодекс и Уголовно-исполнительный кодекс Республики Казахстан положения, определяющие понятие «цифровой контроль», его виды, правовые основания и пределы использования, с указанием механизмов защиты прав осужденных. А также ввести отдельный институт цифрового сопровождения осужденных, совмещающий контроль с консультированием и поддержкой в процессе социальной адаптации. Самым эффективным и действующим дополнением для улучшения цифрового контроля будет являться повышение квалификации кадров. То есть организовать регулярные курсы повышения квалификации для сотрудников уголовно исполнительной системы, обязательно включающие юридические и технические аспекты цифрового контроля.

Таким образом, внедрение цифровых инструментов контроля в Казахстане является важным элементом модернизации системы правоприменения. Однако без должного правового регулирования и акцента на гуманистических принципах наказания цифровой контроль может превратиться в инструмент изоляции, а не интеграции. Ресоциализация и реабилитация должны стать равнозначными целями наряду с контролем, а законодательство - гибким и современным, способным защищать как общество, так и права самого осуждённого.

Список литературы

1. Уголовный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V ЗРК.
2. О персональных данных и их защите: Закон Республики Казахстан от 21 мая 2013 года № 94-V.
3. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 5 июля 2014 года № 234-V ЗРК.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ-АТҚАРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ: ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖӘНЕ ҚЫЗМЕТТІ ОҢТАЙЛАНДЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Сейтжан Ә.С.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Бекбауов А.С.,

ҚАҚ кафедрасының оқытушысы, полиция капитаны

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Жасанды интеллектіні (ЖИ) құқық қорғау жүйесін қоса алғанда, тіршілік әрекетінің түрлі салаларына енгізу қазіргі қоғамның негізгі үрдістерінің бірі болып табылады. Қазақстан Республикасының қылмыстық-атқару жүйесі де өз жұмысының тиімділігін арттыру, қауіпсіздікті қамтамасыз ету және жазаны орындау процесін ізгілендіру үшін ЖИ-ді пайдалану мүмкіндіктерін қарастыруда.

Қазақстан Республикасының қылмыстық-атқару жүйесіне (ҚАЖ) ЖИ-ді енгізу оның жұмыс істеуін оңтайландыру мен цифрландыру үшін айтарлықтай мүмкіндіктер ашады. Машиналық оқыту және компьютерлік көру алгоритмдеріне негізделген интеллектуалды бейнебақылау жүйелерін пайдалану бейне ағынын автоматтандырылған талдауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді, бұл аномальды мінез-құлық пен ықтимал қауіптерді анықтайды, бұл ҚАЖ мекемелерінің қауіпсіздігін арттыруға ықпал етеді [1]. Құқық бұзушылықтарды болжау және алдын алу үшін деректерді интеллектуалды талдау және машиналық оқыту әдістерін қолдану жасырын заңдылықтарды анықтауға және қайта қылмыс жасау тәуекелін бағалауға мүмкіндік береді, бұл профилактикалық жұмыстың тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Сотталғандарды басқаруды және есепке алуды оңтайландыру үшін ЖИ-ді пайдалану күнделікті процестерді автоматтандырады, бюрократиялық жүктемені төмендетеді және персоналдың жұмыс тиімділігін арттырады. Сонымен қатар, ЖИ сотталғандарды табысты ресоциализациялауға ықпал ететін жекелендірілген оңалту бағдарламаларын және қашықтықтан білім беруді әзірлеу үшін пайдаланылуы мүмкін. Бұл ретте деректердің құпиялылығына, алгоритмдердің ашықтығына және қабылданған шешімдер үшін жауапкершілікке байланысты этикалық және құқықтық аспектілерді ескеру, сондай-ақ Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 234-V Қылмыстық-атқару кодексі [2] және тиісті заңға тәуелді актілер, мысалы, Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінде ұсталатын адамдарды есепке алу қағидаларын бекіту туралы [3] сияқты қолданыстағы заңнамаға сүйену қажет.

«Қазақстан Республикасында жасанды интеллектіні дамыту тұжырымдамасының» [4] ережелеріне сәйкес, қылмыстық-атқару жүйесін қоса алғанда, әртүрлі салаларда ЖИ-технологияларын енгізу және қолдану этикалық принциптер мен нормаларға сәйкес жүзеге асырылуы және мемлекеттік реттеуге жатады. Бұл азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауды қамтамасыз ету, ЖИ-ді пайдалануға байланысты ықтимал тәуекелдер мен жағымсыз салдарын болдырмау қажеттілігіне байланысты.

Әдебиеттер тізімі

1. Попытки побега, пронос запрещенных предметов и драки: какие нарушения выявляют в колониях РК с помощью ИИ // <https://kz.kursiv.media/2023-05-19/Insh-kolonii/> (05.05.2025).

2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 234-V кодексі (22.02.2025 ж. жағдай бойынша өзгерістерімен және толықтыруларымен) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31577723 (05.05.2025).

3. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі қылмыстық-атқару жүйесінің мекемелерінде ұсталатын адамдардың есебін жүргізу қағидаларын бекіту туралы // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1700014918> (06.05.2025).

4. 2024 жылға жасанды интеллектіні дамыту тұжырымдамасын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 592 қаулысы // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34317430 (07.05.2025).

АЛАЯҚТЫҚ: ҚОҒАМДАҒЫ ҚАУІП ЖӘНЕ ОНЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Сулейманова А.Е.,

2 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: Жумабаева А.М.,

Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті

Алаяқтық – бұл адамның немесе ұйымның басқа адамды қателікке немесе алдауға негізделген әрекеттері арқылы мүліктік немесе басқа да материалдық пайда табу әрекеті. Бұл

қылмыстың экономикалық, әлеуметтік, құқықтық және моральдық зардаптары өте үлкен. Алаяқтықтың қалыптасу себептері қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық жағдайларға, жеке тұлғаның мінез-құлқына, сондай-ақ техникалық прогрестің әсеріне байланысты әртүрлі болады. Оны анықтау мен алдын алу, ең алдымен, заңнамалық тұрғыда маңызды болып табылады.

Алаяқтықтың түрлері

Алаяқтық әртүрлі формада көрініс табуы мүмкін. Оның түрлері бірнеше категорияға бөлінеді [1, б. 11]:

1. Қаржылық алаяқтық: бұл түрі көбінесе банк саласында, инвестициялау, несиелеу, салық төлеуден жалтару сияқты салаларда байқалады. Қаржылық алаяқтықтың негізгі мақсаты – қаражатты заңсыз жолмен алу.

2. Цифрлық алаяқтық: қазіргі уақытта интернет пен цифрлық технологиялардың дамуы алаяқтықтың жаңа түрлерін туындатты. Оған фишинг, хакерлік шабуылдар, жеке деректерді ұрлау, әлеуметтік инженерия әдістері жатады.

3. Әлеуметтік алаяқтық: бұл түрі көбінесе қоғамдағы саяси немесе әлеуметтік жағдайларды пайдалану арқылы жүзеге асады. Ол адамдардың сенімін теріс пайдалануға негізделеді.

4. Коммерциялық алаяқтық: бизнес саласында да алаяқтық орын алады. Бұл кәсіпкерлердің немесе қызметкерлердің жұмыс орындарын пайдаланып, қорларды жымқыруы немесе контрафактілік өнімдерді сату сияқты әрекеттерді қамтиды.

Қазіргі уақытта алаяқтықтың құрбаны болып көбінесе жастардың түсіп жатқаны алаңдатарлық мәселе. Жастардың алаяқтардың құрбаны болу себебі олардың әлі де толық өмірлік тәжірибесі мен сақтық шараларының аз болуы, сондай-ақ жаңадан пайда болған цифрлық алаяқтық түрлерінің әсері. Осы мәселенің алдын алу үшін бірнеше факторларды ескеру маңызды. Жастарға нақты алаяқтық оқиғалар туралы мысалдар көрсету өте тиімді әдіс. Әлеуметтік желілерде, интернетте немесе жаңалықтарда таралған алаяқтық туралы оқиғалар жастарға жақсы сабақ болар еді. Мұндай мысалдар алаяқтардың қулықтарын анықтауға және оларға қалай қарсы тұру керек екенін түсінуге көмектеседі. Мысалы, белгілі бір алаяқтық схеманың құрбаны болған адамдардың оқиғаларын тыңдату немесе көрсету. Бұл шынайы жағдайлар жастарға алаяқтардың қауіпті екенін түсінуге ықпал етеді. Жастар арасында алаяқтыққа қарсы арнайы ақпараттық науқандар өткізу. Мысалы, «Сақ бол!» немесе «Алаяқтықтан сақтан!» деген ұрандармен жасалған жарнамалар, видео және посттар арқылы жастардың назарын аудару. Бұл науқандарды білім беру мекемелері, жастар ұйымдары және мемлекеттік органдар бірігіп ұйымдастыруы мүмкін. Мектептерде, университеттерде немесе басқа қоғамдық орындарда алаяқтықтың алдын алу туралы акциялар өткізу, постерлер, буклеттер, ақпараттық парақшалар тарату. Алаяқтықтың салдары туралы хаб жастарды алаяқтықтан алдын алу — қоғамның әрбір мүшесіне қатысты жауапкершілікті талап ететін маңызды мәселе. Түсіндіру жұмыстары арқылы жастарды алаяқтықтың түрлері мен әдістерінен сақтандыру, олардың цифрлық қауіпсіздігін сақтау және дұрыс шешімдер қабылдай білуге үйрету қажет [2, б. 15]. Мұндай жұмыстарды әртүрлі ұйымдар, оқу орындары мен құқық қорғау органдары бірігіп жүзеге асыруы керек деп ойлаймыз.

Қылмыстық құқықтық жүйеде алаяқтық қылмысы өзінің заңсыз және зиянды әсерімен ерекше маңызды болып табылады. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 190-бабы алаяқтық қылмысын қарастырады және оны орындаушы тұлғаның заңды жауапкершілігін анықтайды. Осы кодекстің 190-бабына байланысты түсініктемелер мен комментарийлер алаяқтықтың мәнін, оның құқықтық ерекшеліктерін және жазасын толық түсінуге көмектеседі.

Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 190-бабының 1-бөлімі бойынша алаяқтық қылмыс болып табылады, егер адам [3]:

- 1) басқа адамды алдау немесе сенімін теріс пайдалану арқылы;
- 2) оған мүліктік зиян келтіру мақсатында жасаса.

Бұл қылмыс негізінен қасақана сипатта болады, яғни қылмыскердің ниеті алдау және сенімін теріс пайдалану арқылы өз пайдасын табу болып табылады.

Бас прокуратура хабарлағандай, 2024 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстандағы ең танымал қылмыс түрі алаяқтық болған екен, оның артында ұрлық, ал үшінші орында есірткі қылмысы болды. Мысалы, 2024 жылғы қаңтар–желтоқсан деректері бойынша қазақстандықтар онлайн-алаяқтарға 11,4 млрд теңге берді — 2023 жылмен салыстырғанда 2,8 есе көп. Мұндай қылмыскерлердің құрбандарының басым бөлігін жеке тұлғалар құрады, олар құқық бұзушыларға 11 млрд теңге аударған.

Сарапшылар қылмыскерді фактіден кейін табу және одан залал алу мүмкіндігі аз деп жазады. Мұны статистика дәлелдейді. ҚР Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу Комитетінің (ҚСЖАЕК) деректері бойынша, өткен жылдың қаңтар – желтоқсан айларында елімізде интернет-алаяқтық фактілері бойынша 22,9 мың қылмыстық іс тіркелген. Оның ішінде 81,8% жағдайда сотқа дейінгі тергеп-тексеру мерзімі "қылмыстық құқық бұзушылық жасаған адамның анықталмауына" байланысты үзілді. Бұл үрдіс бірнеше жыл қатарынан байқалды: 2019 жылдан бастап қылмыстық істердің осындай тұжырымдалуымен жабылған үлесі жыл сайын 71% - дан 79% - ға дейін болды. Интернеттегі алаяқтық фактілері бойынша ең көп таралған (26%), құқықтық статистика есептеріне сәйкес, азаматтардың жеке деректеріне заңсыз қол жеткізу болып табылады. Өткен жылы Құқық қорғау органдарының қызметкерлері осындай құқық бұзушылықтар фактісі бойынша 6,5 мың қылмыстық іс қозғады. Сондай-ақ, қызметтерді (5,5 мың) және тауарларды (5,2 мың) онлайн-сатып алу кезінде алдау "танымал". Онлайн-қарыз ресімдегісі келген және алданған (3,9 мың) қазақстандықтар құқық қорғау органдарына жиі жүгінеді [4].

Қорытындылай келе, айтарым алаяқтықты шешу жолдары — бұл алаяқтықтың алдын алу, анықтау және оған қарсы күрес шаралары. Алаяқтық — бұл біреудің мүлкін немесе ақшасын алдау арқылы заңсыз алу қылмысы, сондықтан оған қарсы күрес бірнеше бағытта жүргізілуі керек. Әр түрлі деңгейде (құқық қорғау органдары, қоғам, жеке адамдар) алаяқтықтың алдын алу және оны жою үшін бірқатар шаралар қолданылуы қажет деп ойлаймын. Атап айтқанда:

1. Заңнамалық шаралар:

Құқық қорғау органдары мен мемлекеттік органдар алаяқтықтың алдын алу және оны жою үшін заңдық шараларды қабылдайды. Оларға мыналар жатады:

- қылмыстық жауапкершілікті күшейту: Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінде алаяқтық үшін қатаң жазалар қарастырылған. Қылмыстың ауыр түріне (ұйымдасқан түрде жасалатын алаяқтық, бірнеше тұлғаның қатысуымен жасалатын алаяқтық) айыппұл, бас бостандығынан айыру сияқты жаза түрлері белгіленеді;

- қылмыстық қудалау және тергеу: алаяқтық фактілері анықталған жағдайда құқық қорғау органдары (полиция, прокуратура) тергеу шараларын жүргізеді, алаяқтық жасаған тұлғалар анықталып, қылмыстық жауапкершілікке тартылады.

2. Экономикалық шаралар:

- қаржы бақылауы: қаржы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз ету, заңсыз қаржылық операцияларды анықтау және қадағалау алаяқтықтың алдын алуға мүмкіндік береді. Оған банктердің және қаржы ұйымдарының мониторинг жүргізуі, күдікті операцияларды тексеруі кіреді;

- құжат айналымын цифрландыру: электронды құжат айналымын енгізу, ақпаратты өңдеу мен тексеруді автоматтандыру алаяқтықтың алдын алу шараларын жетілдіруге көмектеседі. Бұл әсіресе онлайн алаяқтықтың таралуына қарсы тиімді;

- қаржылық сауаттылықты арттыру: қоғамның қаржылық сауаттылығын арттыру арқылы азаматтарды алаяқтардан сақ болуға үйрету. Банктік операциялар, кредиттер, инвестициялар және басқа қаржылық қызметтер туралы түсінік беру.

3. Қоғамдық шаралар:

- алаяқтықтың алдын алу үшін ақпараттандыру: қоғамдық жұмыс жүргізу арқылы алаяқтықтың қандай түрлері бар екенін және олардан қалай қорғануға болатынын халыққа

түсіндіру қажет. Мұндай ақпараттық жұмыстарды мемлекет, қоғамдық ұйымдар және білім беру мекемелері жүргізе алады;

- қоғамдық бақылауды күшейту: адамдарды күдікті әрекеттерге қатысты хабардар етуге шақыру, интернетте, қоғамдық орындарда алаяқтық әрекеттері туралы дабыл қағу маңызды. Қоғамдық бақылау мен өзара көмек адамдардың алаяқтыққа қарсы күреске белсенді қатысуына ықпал етеді.

4. Жеке қорғау шаралары:

- құжаттарды сақтықпен пайдалану: жеке тұлғалар алаяқтардан сақ болу үшін өздерінің жеке мәліметтерін (паспорт, банктік карточкалар, басқа да құжаттар) сақтықпен қолдануы керек. Интернет арқылы жасалатын алаяқтықтың алдын алу үшін жеке деректерді тек сенімді веб-сайттарда ғана енгізу қажет;

- банк операциялары мен онлайн-саудада сақтық: интернет-банкинг пен онлайн-саудада төлемдерді жүзеге асыру кезінде алаяқтықтан сақ болу үшін екі факторлы аутентификация, күрделі құпиясөздер және сенімді платформалар қолданылуы қажет;

- телефондық алаяқтықтан қорғану: қоңыраулар арқылы ақша сұрау немесе жеке деректерді талап ету — кең таралған алаяқтық тәсілі. Адамдар бейресми немесе күмәнді қоңырауларға жауап бермеуі, жеке мәліметтерді ұсынбауы тиіс.

5. Онлайн алаяқтыққа қарсы күрес:

- киберқауіпсіздік шаралары: онлайн алаяқтықтың алдын алу үшін ақпараттық қауіпсіздік шараларын енгізу қажет. Бұл компьютерлер мен мобильді құрылғыларда вирусқа қарсы бағдарламаларды қолдану, желілердегі қауіпсіздікті қамтамасыз ету және фишингтік сайттардан сақ болу;

- әлеуметтік желілерде алаяқтыққа қарсы іс-қимыл: әлеуметтік желілер арқылы жүргізілетін алаяқтықтың алдын алу үшін интернет пайдаланушыларды жалған есептер мен алаяқтық әдістерден сақтандыру бойынша ақпараттық кампаниялар жүргізу. Мұндай кампаниялар алаяқтықтың түрлері, олардан қалай қорғану керектігі, сондай-ақ қауіпсіздік шаралары туралы ақпаратты қамтуы тиіс. Бұл жастар мен интернет пайдаланушылардың алаяқтыққа қарсы білімін арттыруға және олардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған.

Әдебиеттер тізімі

1. Алауханов Е.О. Алаяқтық қылмысын саралау ерекшеліктері. - Алматы, 2011. – 11-13 б.

2 Аманжолова А. Цифрлық алаяқтық: жастардың қауіпсіздігі. - Алматы: Жастар баспасы, 2020. – 15 б.

3 Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ кодексі (2025.01.01. берілген өзгерістер мен толықтырулармен).

4 Алаяқтық 2024 жылы Қазақстандағы ең танымал қылмыс болды // <https://politico.kz/article/alayaqtyq-2024-zhyly-qazaqstandagy-en-tanyamal-qylmys-boldy>.

**ПРОКУРОРДЫҢ КҮДІКТІ ДЕП ТАНУ ТУРАЛЫ ҚАУЛЫНЫ БЕКІТУ
ТӘЖІРИБЕСІН ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЗАҢНАМАСЫНАН ЖОЮ:
ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ МЕН САЛДАРЫ**

Темірболат С.М.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Аскарова А.С.,

заң ғылымдарының магистрі,

қылмыстық құқық және криминология кафедрасының оқытушысы, полиция майоры

Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы

Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексіне (ҚПК) 2020 жылы енгізілген өзгерістерге сәйкес, күдікті деп тану туралы қаулы прокурормен келісілгеннен кейін ғана заңды күшіне енеді.

Бұл өзгеріс азаматтардың Құқықтарын қорғау мақсатында енгізілгенімен, құқық қорғау органдарының жұмысында белгілі бір Қиындықтар туғызуда.

Прокурордың күдікті деп тану туралы қаулыны бекіту тәжірибесін алып тастаудың құқықтық негіздерін, оның тиімділігі мен ықтимал салдарын талдау.

Күдікті — Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексіне (ҚР ҚПК) сәйкес, қылмыстық құқық бұзушылық жасады деген негіздер бойынша қылмыстық процесте күдік келтірілген және арнайы процессуалдық мәртебеге ие тұлға.

Осы жағдайда Қылмыстық-процестік кодексі қолданыла отырып, адамды қылмыстық істе қандай жағдайда күдікті деп тану негіздері жүзеге асырылатыны көрсетілген. (64-бап)

Тергеу тәжірибесі көрсеткендей, бұл шешімді бекітудің қажеті жоқ. Қазіргі уақытта Қылмыстық-процестік кодекске сәйкес, күдікті деп тану туралы қаулы міндетті түрде прокурордың келісімімен ғана заңды күшіне енеді. Алайда, іс жүзінде бұл тәжірибе бірқатар проблемаларды туындатып отыр. Тергеуші күдікті деп тануға барлық негіздер болған жағдайда да, қаулыны дереу іске асырып, тергеу әрекеттерін жалғастыра алмайды. Оның орнына, алдымен қаулыны прокурорға жолдап, оның келісімін күтуге мәжбүр болады. Бұл өз кезегінде уақытты жоғалтуға, күдіктіні ұстау, жауап алу, қорғаушыны қатыстыру сияқты маңызды әрекеттерді кешіктіруге алып келеді.

Оның үстіне адамды күдікті деп тану тікелей тергеу органдарының құзырына жатады деп есептеймін. Тергеушінің процессуалдық тәуелсіздігі — қылмыстық процестің әділдігі мен тиімділігінің негізі. Егер әрбір шешім үшін прокурордың келісімі қажет етілсе, бұл тергеушінің іс жүргізудегі дербестігіне нұқсан келтіреді. Мұндай тәуелділік тергеу органдарының жеделдік принципін бұзады және іс-шаралардың нақты уақытылы жүргізілуін қиындатады.

ҚПК-нің 202-бабына сәйкес, тергеуші күдікті деп тану туралы қаулыны прокурормен келісуі қажет. Бұл процесс бірнеше кезеңнен тұрады:

- тергеуші қаулыны дайындайды;
- қаулыны электронды пошта арқылы прокурорға жібереді;
- прокурор қаулыны зерттеп, бекітеді немесе кері қайтарады.

Бұл кезеңдер тергеу процесінің ұзақтығын арттырып, құқық қорғау органдарының жедел әрекет ету қабілетін төмендетеді.

Қазақстан Республикасының қылмыстық іс жүргізу жүйесінде күдіктіге адвокат тағайындау процесі нақты рәсімдерге бағынады. Атап айтқанда, Л-2 карточкасын уақтылы прокурормен келісу адвокатты тағайындау процесінің маңызды кезеңі болып табылады. Бұл келісімнің болмауы "Е-адвокат" жүйесінде адвокат тағайындау туралы қаулы шығаруға кедергі келтіреді, себебі жүйе Л-2 карточкасы келісілген жағдайда ғана қаулыны қабылдайды.

Осы баяндалған тергеу тәжірибесіне сүйене отырып, күдікті деп тану туралы қаулыны прокурормен келісу талабын алып тастау қылмыстық іс жүргізу процесін едәуір

жеңілдететіні анық. Қолданыстағы тәжірибеде аталған қаулыны дайындап, оны электрондық пошта арқылы прокурорға жолдап, бекітуін күту тергеу ісін уақытша тоқтатады. Нақты айтқанда, қаулы бекітілмейінше күдіктіден жауап алу, қорғаушы тағайындау сияқты процессуалдық әрекеттерді жүзеге асыру мүмкін емес. Бұл, бір жағынан, ұсталған тұлғаның уақытша құқықтық көмексіз қалуына әкеп соғады, ал екінші жағынан, тергеу органының жұмысын баяулатып, процестің тиімділігін төмендетеді.

Сондай-ақ, «Е-адвокат» жүйесінде Л-2 карточкасының уақтылы келісілмеуі де адвокатты тағайындауға кедергі келтіреді. Себебі жүйе келісілмеген карточканы қабылдамайды. Бұл – қазіргі цифрлық жүйе мен заң талаптарының үйлеспеушілігін көрсететін тағы бір дәлел.

Осыны ескере отырып, қаулыны бекіту тәжірибесінен бас тарту тергеу процесінің ашықтығын бұзбай, керісінше, уақыт үнемдеу мен жедел әрекет етуге жол ашатыны айқын. Бұл шешім адам құқықтарын сақтау мен заңдылықты қамтамасыз етуге кері әсер етпейді.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ Кодексі.
2. Сартаев С.С., Нұртаев С.Н. Қылмыстық іс жүргізу құқығы. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
3. Мұхамеджанов С. Тергеу тәжірибесіндегі өзекті мәселелер // Прокуратура және құқық қорғау журналы. – 2023. - №3.

ЕСІРТКІ ҚЫЛМЫСЫНА ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Тилеугабыл Н.С.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Султанханова Л.С.,

құқық және криминология кафедрасының оқытушысы, поиция майоры,
Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Жоғарыда айтылғандай, ақпараттық технологиялар арқылы жасалатын қылмыстар жасырын болып табылады. Сатушы мен әлеуетті сатып алушы арасындағы тікелей байланыстың болмауы қылмыстың аталған түрін тергеуді едәуір қиындатады, өйткені шабуылдаушыларды әшкерелеудің дәстүрлі тәсілдерін (мысалы, бақылау арқылы) пайдалану мүмкін емес, ал сатушы барлық жағдайларда қылмыс жасаған кезде байқалмай қалады. В.В. Лунеев дұрыс атап өтті, «мұндай қылмыстардың әлеуметтік салдары қылмыстардың өздеріне карағанда әлдеқайда ұзақ өмір сүреді» [1]. Бұл, ең алдымен, қоғамдық өмірдің тұрақсыздығымен, қылмыстың осы түріне қарсы тұруға және оның салдарын теңестіруге бағытталған қосымша жоспардан тыс қаржылық салымдармен расталады.

Ақпараттық технологиялар саласында жасалатын қылмыстар-бұл құқықтағы салыстырмалы түрде жаңа құбылыс. Қазіргі уақытта мемлекет ақпараттық технологиялар саласындағы есірткі қылмысына қарсы іс-қимылға көп көңіл бөлуде. Қылмыстық заңда заңсыз іс жүргізу, өткізу немесе жөнелту үшін жауапкершілік көзделеді, сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдарын не электрондық немесе ақпараттық-телекоммуникациялық желілерді пайдалана отырып, құрамында есірткі құралдары немесе психотроптық заттар бар өсімдіктерді заңсыз өткізу немесе жөнелту. 299-1-бапқа Есірткі, психотроптық заттарды немесе сол тектестерді, прекурсорларды насихаттау немесе заңсыз жарнамалау интернет және әлеуметтік желі арқылы есірткіні насихаттаған немесе жарнамалаған адамдарға қатысты жедел анықтау шараларын заңды түрде жеңілдету және киберқылмыспен күрес бөлімдеріне арнайы өкілеттік беру ұсынылады. 302-бапқа сілтеме жасалып *Есірткі*,

психотроптық заттарды, сол тектестерді тұтыну үшін притондар ұйымдастыру немесе оларды ұстау және осы мақсаттар үшін үй-жайлар беру есірткі саудасынан түскен кірісті заңдастыру әрекетін әшкерелеуге көмектескен тұлғаларды қылмыстық жауапкершіліктен босату немесе ынталандыру үшін жеңілдік қарастыруға болады. Бұл қылмыстық топтардағы адамдардың ішкі әшкерелеуін ынталандыру арқылы есірткі бизнесінің тамырын үзуге көмектеседі. Жалпы, заңды қатайту мен гуманизацияны тең үйлестіру арқылы ғана есірткі қылмысының алдын алуға болады [2].

Бастапқыда «спайс», «ақ Қытай», «тұздар», «қоспалар» кіретін «дизайнерлік есірткілерді» контактісіз тарату жүзеге асырылды. Дәл осындай есірткі түрлері жас ұрпақ арасында кең таралған. Біз Э.Л. Сидоренкомен келісеміз: «интернеттегі есірткі-бұл құрылымы, қарым-қатынас жүйесі, дәстүрлері және кәмелетке толмағандарға белсенді түрде таралатын арнайы қылмыстық субмәдениеті бар жеке қылмыстық бизнес секторы» [3]. Есірткі саудасының себептерінің бірі негізінен «әркім мүмкіндігінше ақша табады» принципі, либертариандық принцип (есірткіні қолдану немесе одан бас тарту әркімнің жеке дело деген сенімге негізделген), сондай - ақ материалдық қиындықтарға тап болған адамдармен байланысты қоғамдағы әлеуметтік жағдай.

Қылмыстық жоспарларын жүзеге асыру кезінде шабуылдаушылар виртуалды жеке желіні белсенді пайдаланады (ZoogVPN, AdGuard VPN, 4ebur.net, TheOnionRouter және т.б.) IP мекенжайын шифрлауға мүмкіндік береді, бұл оларға назардан тыс қалуға мүмкіндік береді. Осы бағдарламалардың арқасында қылмыскерлер Tor, Darknet сияқты ғаламдық желі сегменттеріне қол жеткізе алады. Олардың көмегімен есірткі сататын нарықтарға кіруге болады: Wayaway, Hydra, LegalRC. TOR пайдаланушыларға құпиялылықтың жоғары стандарттарын ұсынады және опиоид сайттарына-веб - сайттардың жеңілдетілген нұсқаларына қол жеткізуге мүмкіндік береді [3]. Анонимділік иелерінің жеке деректеріне қол жеткізуге мүмкіндік бермейтін иесіздендірілген криптошоттарды пайдалану арқылы қамтамасыз етіледі. Біз бұл «құпиялылық жүйесіне» қарсы тұрудың тиімді құралы «мөлдір блокчейн» жүйесі деп санаймыз.

Блокчейн технологиясы - бұл белгілі бір ережелерге сәйкес құрылған, жүргізілетін транспортерлер туралы ақпаратты қамтитын блоктардың үздіксіз тізбегі.

Бұл жағдайда әрбір келесі блок бұрын блокчейнге енгізілген және тізбектің бөлінбейтін бөлігін құрайтын алдыңғы блокпен өзара әрекеттеседі. Әрбір келесі блокта алдыңғы блокқа енгізілген ақпарат бар, өйткені ескі блоктан барлық ақпарат оқылып, жаңасына беріледі. Блоктар арасындағы байланыс нөмірлеу арқылы қамтамасыз етіледі, ағымдағы блоктың hash (таңбалардан жасалған бірегей нөмір) және алдыңғы блоктың hash. Ақпаратты жаңа блокқа енгізу үшін алдыңғы блоктың ақпаратын талдау қажет. Нәтижесінде, соңғы блокта барлық алдыңғы блоктар туралы ақпарат болады. Блоктағы кез-келген ақпаратты өзгерту оның hash-ті өзгертуге әкеледі. Айта кету керек, бұл hash арқасында блокчейн технологиясы сенімді, өйткені жаңа блоктың блокчейніне енгізу үшін жаңа блоктың hash-ін алдыңғы блоктың hash-мен байланыстыру қажет. Бұдан шығатыны, блокчейн пайдаланушылары жүргізіліп жатқан транзакцияларды бақылай алады, бірақ транзакцияны алушыны да, жіберушіні де анықтай алмайды, сондықтан мұндай технология жоғары анонимділікпен, жабықтықпен және географиялық шекаралардың болмауымен сипатталады.

Өз кезегінде «мөлдір блокчейн» жүйесін пайдалану көмектеседі [3]:

- 1) қоғамдық қауіпті әрекеттерге қатысы бар бенефициарлардың (жеке тұлғалардың) дербес деректерін белгілеуге;
- 2) қаржы активтерінің транзакцияларын талдауды және бақылауды жүзеге асыруға құқылы;
- 3) виртуалды әмияндардың, оның ішінде қылмыстық ниеттерді іске асыру үшін пайдаланылатын деректердің есебін жүргізуге;
- 4) алдын ала белгіленген мөлшерлеме бойынша шоттар арасындағы операцияларға салық салуды жүзеге асыруға міндетті;

5) транзакцияларға қатысушылар туралы ақпаратты қамтитын дерекқорлармен жұмыс істеу;

6) қаржы қаражатының нысаналы пайдаланылуына қадағалау белгілеуге міндетті.

Қазіргі уақытта Ресейде Telegram мессенджері есірткі сататын платформа ретінде танымал бола бастады. Ол сондай-ақ мүмкіндіктердің кең ауқымын (мысалы, Telegram Premium) пайдалану арқылы анонимділікке кепілдік береді. Мәмілелер сатушы мен сатып алушының құпия чатта өзара әрекеттесуі, сондай-ақ чат-боттар арқылы жасалуы мүмкін (пайдаланушының қатысуынсыз алдын ала жасалған тапсырмаларды орындайды) [3].

Есірткінің заңсыз айналымына байланысты қылмыс жасаудың болжамды схемасын қарастырыңыз. Есірткі құралдары туралы ақпарат Интернет желісіндегі сайтта орналастырылады. Кейбір жарнамалық жарнамалар бар-Лоджиялар, олардың көмегімен сіз «Сусынның» бір бөлігін тегін ала аласыз. Бірақ содан кейін Сатып алушы өзінің «сапарын» (есірткі күйін) егжей-тегжейлі сипаттауы керек. Біздің ойымызша, бұл сипаттама сатушының «имиджін» жасау үшін қолданылады, ол кейіннен кейінгі мәмілелер үшін «өнім» туралы Кері байланыс ретінде таратылады. Мұндай акциялар жаңа клиенттерді тарту және онсыз да танымал емес дозаны мүмкіндігінше тезірек «тастау» үшін өткізіледі.

Ақпараттық технологиялар саласында есірткіні заңсыз өткізу фактілерін анықтау тергеу әрекеттері арқылы қиын міндет болып табылады. Жедел-іздістіру іс-шараларын жүргізу барысында алынған ақпарат Елеулі құндылық болып табылады, ол қаралып отырған қылмыстарды анықтау, ашу және тергеу үшін бастапқы нүкте болып табылады. Қоғамдық өмірді қазіргі заманғы цифрландыру Ақпараттық технологиялар арқылы жасалатын қылмыстық істер бойынша тергеу іс-қимылдарын жүргізу тактикасын жаңарту және жетілдіру бойынша кешенді жұмыстар жүргізу қажеттілігін талап етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. – Астана: «ЮРИСТ» баспасы, 2023.
2. Мырзабеков Б.Е. Есірткі заттарының тарихы мен қазіргі жағдайы // Қоғам және құқық. – 2021 - №3 – Б. 8-11.
3. Құдайбергенов А.Т. Қазақстандағы есірткі қылмысы және құқық қорғау органдарының іс-қимылдары // Құқық және заңтану журналы. – 2022 - №2 – Б. 4-7.

ЖАСӨСПІРІМДЕР ҚЫЛМЫСЫ: ПРОФИЛАКТИКА МЕН ЖАЗАЛАУ САЯСАТЫ АРАСЫНДАҒЫ ТЕҢГЕРІМ

Шаймардан Д.Е.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Макатова А.А.,

филология ғылымдарының магистрі, ЖББ кафедрасының аға оқытушысы
Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Бүгінгі күннің тағы бір өзекті мәселесі Қазақстандағы мектеп оқушылары арасында топтық қылмыстар мен буллинг оқиғаларының артуы. Осыған байланысты, мемлекет алдында профилактика мен жазалау саясаты арасындағы теңгерімді қамтамасыз ету міндеті тұр. Жасөспірімдер қылмысының қазіргі жағдайына тоқталатын болсақ, 2023 жылдың алғашқы жеті айында Қазақстанда жасөспірімдер арасындағы қылмыс деңгейі 11%-ға артқан [1]. Зерттеулерге сәйкес, 11-15 жас аралығындағы жасөспірімдердің 17%-ы ай сайын буллингке ұшырайды, ал 20%-ы өздері буллингке қатысқанын мойындаған, ал кибербуллингке ұшырағандардың саны 12%-ы. Бұл жағдайлар жасөспірімдердің психикалық денсаулығына, өзін-өзі бағалауға және әлеуметтік бейімделуіне теріс әсер етеді [2].

Превентивті (алдын алу) шаралар құқықбұзушылықтың туындауына жол бермеуге,

жасөспірімдерді әлеуметтік жағынан қорғауға, құқықтық сауаттылықты арттыруға бағытталған.

Қазақстан Республикасы 2023 жылы Балаларды қорғаудың 2023–2025 жылдарға арналған ұлттық жоспарын қабылдады. Бұл құжатта балалардың құқығын қорғау, буллинг пен қылмыстың алдын алу мақсатында мынадай бағыттар көзделген:

- мектептерде қауіпсіз орта қалыптастыру;
- психологиялық қолдау жүйесін жетілдіру;
- ата-аналар мен педагогтерге арналған тренингтер ұйымдастыру;
- буллинг пен зорлық-зомбылыққа «нөлдік төзімділік» қағидатын енгізу;
- құқық бұзуға бейім балалармен жеке жұмыс жүргізу [3].

Сондай-ақ, «Кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі комиссиялар мен олардың құқықтарын қорғау» туралы ережелерге сәйкес, барлық облыстар мен қалаларда балалар істері бойынша ведомствоаралық кеңестер жұмыс істейді [4].

Мектептерде буллинг пен құқықбұзушылықтың алдын алу үшін келесідей практикалық қадамдар қолданылады: психолог, әлеуметтік педагог, мектеп инспекторы бірігіп жұмыс жасайды; құқықтық тәрбиеге арналған апталықтар, кездесулер, тренингтер өтеді; қауіп тобындағы оқушылармен жеке жоспарлар жасалып, олардың мінез-құлқы бақыланады; «Сенім жәшіктері», анонимді сауалнамалар арқылы мектептегі ахуал талданады [5; 6]. Кейбір аймақтарда финдік KiVa бағдарламасы (антибуллинг) пилоттық негізде енгізілуде. Бұл бағдарламаның тиімділігі дәлелденген және оқушылардың өзара қарым-қатынасын жақсартуға бағытталған [7].

Ішкі істер министрлігі мен мектептер бірлесе отырып, профилактикалық іс-шаралар өткізеді:

- жасөспірімдер инспекторлары әр мектепте қызмет атқарады;
- түнгі уақытта заңсыз жүрген балаларды анықтау, ата-аналармен түсіндіру жұмыстары;
- «Қауіпсіз мектеп» жобасы арқылы бейнебақылау мен өту жүйесі енгізіледі.
- ЮНИСЕФ, «Шаңырақ», «Қазақстанның дағдарыс орталықтары одағы» секілді ұйымдар;
- буллинг, суицид, зорлық-зомбылықтың алдын алуға арналған әдістемелер мен оқыту құралдарын мектептерге таратады [8].

Превентивті саясаттың табысты болуы үшін мемлекеттік органдар, мектеп, ата-ана және бала арасында жүйелі байланыс орнатылуы тиіс [9]. Профилактика мен жазалау арасындағы тепе-теңдікті сақтау үшін әрбір оқушының жеке жағдайына талдау жүргізу керек. Тәрбиелік және қалпына келтіруші әдістерді қатар қолдану мен қоғам, мектеп және отбасы арасындағы өзара әрекеттестікті жүйелеу қажет [10].

Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні, жасөспірімдер қылмысы мен буллинг мәселелерімен күрес кешенді тәсілді талап етеді. Профилактика мен жазалау саясаты арасындағы теңгерімді сақтау арқылы біз жасөспірімдердің құқықбұзушылыққа баруын азайтып, олардың толыққанды азамат болып қалыптасуына ықпал ете аламыз.

Әдебиеттер тізімі

1. ҚР Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу комитеті. (2023). Жасөспірімдер арасындағы құқықбұзушылық статистикасы // www.qamqor.gov.kz.
2. UNICEF Kazakhstan. (2023). Annual Report: Child Protection Systems in Kazakhstan. <https://www.unicef.org/kazakhstan>.
3. CABAR.asia. (2021). Juvenile Justice in Central Asia Needs Radical Reforms. <https://cabar.asia>.
4. The Astana Times. (2020). Every Fifth Teenager is Bully or Victim of One, Say Kazakh Scientists. <https://astanatimes.com>.
5. Daryo.uz. (2023). Crime Rates Rise by 11% Among Teens. <https://daryo.uz/en>.
6. El.kz. (2023). Anti-bullying program for schools to be developed in Kazakhstan based on

Finland's experience. <https://el.kz>.

7. Turun Yliopisto (University of Turku, Finland). (2022). KiVa Anti-Bullying Program is Now Available in Kazakhstan. <https://utu.fi>.

8. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Орта білім беру ұйымдарында буллингтің алдын алу бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана, 2022.

9. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі кодексі // www.adilet.zan.kz.

10. Сатыбалдиева Г.К. Жасөспірімдер қылмысының алдын алу жолдары // ҚазҰПУ ғылыми журналы. – 2021. - № 2. – С. 156–161.

3 СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӘКІМШІЛІК ЗАҢНАМАСЫ НОВЕЛЛАЛАРЫНЫҢ НЕГІЗГІ АСПЕКТІЛЕРІ

СЕКЦИЯ 3. ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ НОВЕЛЛ АДМИНИСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ҚОҒАММЕН СЕРІКТЕСТІКТЕ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ АЛДЫН АЛУ

Дулатова Ш.Е.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Сағынбаев М.Ш.,

әкімшілік құқық және ПО әкімшілік қызмет кафедрасының оқытушысы,
полиция подполковнигі

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты

Қазіргі заманғы демократияландыру процесінің ерекше белгілерінің бірі – Қазақстан Республикасында құқық қорғау жүйесін реформалауды одан әрі ілгерілету процесі. Бүгінгі күннің шынайы талаптары полициядан құқық тәртібін тиімді қамтамасыз етуге, қылмысқа қарсы күреске, азаматтардың құқықтары, бостандықтары мен заңды мүдделерін қорғауға бағытталған жұмыс әдістері мен формаларын іздеуді талап етеді.

Қызмет сапасын жақсарту саясаты «азаматтардың мәселелерін тек есту және көру жеткіліксіз, ең бастысы – оларға дұрыс және объективті түрде жауап беру» деген ұстанымды білдіреді [1]. Осыған байланысты «жаңа проблемалық-бағдарланған тәсілдерді» әзірлеу міндеті қойылды және бұл басты рөл құқық қорғау жүйесіне жүктелді.

Құқық бұзушылықтардың алдын алудағы проблемалық-бағдарланған тәсілдер жеке оқиғаларға реакция жасау режимінен, негізінен, қылмыстардың жасалуына ықпал ететін себептерді талдау, анықтау және жою негізінде қауіпсіздік мәселелерін шешу режиміне көшуді білдіреді.

Бұл элемент полиция мен жергілікті қоғамдастықтар арасында серіктестік қатынастарды орнату міндетімен тығыз байланысты және оған белгілі бір әдістемелік сипат, тактиканы түсіну береді, өйткені «серіктестік» ұғымы практиктер үшін түсініксіз болып көрінуі мүмкін.

Құқық бұзушылықтардың алдын алудағы проблемалық-бағдарланған тәсілдер Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К. Тоқаевтың 2019 жылғы 2 қыркүйектегі «Конструктивті қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты Жолдауында көрініс тапты, онда «Еститін мемлекет» концепциясын жүзеге асыру міндеті қойылды. Мемлекеттік органдар қызметінің басым бағыттары ретінде қоғамдық диалог, ашықтық, халықтың қажеттіліктеріне жедел жауап беру, соның ішінде құқық қорғау органдарының функцияларын азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қызмет көрсетуге трансформациялау анықталды [2].

Осы контексте ішкі істер органдарының қызметіндегі маңызды практикалық міндет – жұмыстың басым бағыттарында ілгерілетуге ықпал ететін жолдарды іздеу, қызметтің жаңа философиясының мазмұнын, оның ұйымдастырушылық принциптерін анықтау болып табылады. Бұл принциптердің ішінде ең маңыздыларының бірі – халықпен серіктестік негізінде өзара іс-қимыл жасау принципі.

Негізгі бөлім. Полиция мен қоғам арасында серіктестік орнату – күрделі әрі көп қырлы процесс, ол полиция қызметінің кез келген деңгейінде және қызметтің кез келген саласында өзгерістерді талап етеді. Полиция мен қоғам арасындағы серіктестіктің негізгі алғышарты – қоғамдық көшелерде, алаңдарда, стадиондарда, саябақтарда, вокзалдарда және басқа да қоғамдық орындарда қауіпсіздік пен қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету процесіне, сондай-ақ азаматтардың тұрғылықты жерлерінде қылмыстылық мәселесін шешуге тарту

деңгейін арттырудың өзекті қажеттілігі, өйткені бұл міндетті тек полицияның күшімен шешу мүмкін емес.

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес, ішкі істер органдары адам мен азаматтың өмірі, денсаулығы, құқықтары мен бостандықтары, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін заңсыз қол сұғушылықтардан қорғауға, қоғамдық тәртіпті сақтауға және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге, құқық бұзушылықтардың алдын алуға, қоғамдық тәртіпті қорғауға, қылмысқа қарсы күреске бағытталған құқық қорғау органдары болып табылады; қылмыстық жазаларды және басқа да қылмыстық-құқықтық әсер ету шараларын, сондай-ақ әкімшілік жазаларды орындайды [3].

Полиция қызметі халықтың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталуы керек, ал халықтың полицияға деген сенім деңгейі полиция органдары мен бөлімшелері қызметінің тиімділігін бағалаудың негізгі критерийлерінің бірі болып табылады. Бұл ретте мұндай өзара іс-қимылдың маңызды аспектісі серіктестердің құқық бұзушылықтардың алдын алуға қатысуы болып табылады.

Профилактика – қоғамға қарсы әрекеттер жасайтын адамдармен жеке жұмыс. Бұл жұмыс тәрбиелік сипатта болуы мүмкін немесе адамдарды құқық бұзушылық жасауға итермелейтін ең қажетті қажеттіліктерді қанағаттандыруға көмектесетін жағдайлар ұсынылуы мүмкін (мысалы, жұмысқа орналасуға көмек, тамақ, киім сияқты бастапқы қажеттіліктерді қанағаттандыру, адамға назар аудару). Қоғамға қарсы әрекеттер жасайтын адамдар, егер оларға дұрыс тәсіл табылса, өз мінез-құлқын өзгерте алады. Оларды жеке тәрбиелеудің жолдарын анықтау, олардың өзгеруі үшін жағдай жасау қажет [4, б. 69].

«Құқық бұзушылықтардың алдын алу» терминінің заңды түсіндірмесі Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 29 сәуірдегі № 271-IV «Құқық бұзушылықтардың алдын алу туралы» Заңында берілген және құқық бұзушылықтардың алдын алу субъектілері жүзеге асыратын, құқық тәртібін сақтау және нығайтуға бағытталған, құқық бұзушылықтардың жасалуына ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау, зерттеу және жоюға бағытталған құқықтық, экономикалық, әлеуметтік және ұйымдастырушылық шаралар кешені ретінде анықталады.

Полиция мен қоғамның қауіпсіздікті бірлесіп қамтамасыз ету үшін тұрақты серіктестігінің табысы полиция қызметкерлерінің өздері қызмет ететін ортаға тиімді интеграциялануын талап етеді. Олардың легитимділігін нығайту бұл процессте орталық орын алады және ең алдымен қоғамдастықтың қажеттіліктері мен күтулеріне жауап беретін полицияның араласуы арқылы қол жеткізілуі керек [5].

Осылайша, берік серіктестік қатынастарды нығайту үшін полиция азаматтарға көрінетін және қолжетімді болуы, халықты білуі және өзін танытуы, сондай-ақ халықты жұмылдыруы және өз әрекеттері үшін есеп беруі керек.

Жергілікті полиция қызметтерінің ұстанатын басымдықтары легитимді болуы үшін учаскелік инспекторлардың полиция мен белгілі бір мақсатты топтар (мысалы, жастар немесе әртүрлі мәдени және діни қоғамдастықтар) арасындағы өзара сенім арқылы жақындасуына ықпал етуі маңызды.

Мұнда қоғамдық тәртіпті сақтау және қылмысқа қарсы күресте қоғамның қатысуына қатысты полиция мен халықтың тиімді өзара іс-қимыл жүйесін қайта жандандыру жолындағы маңызды қадам кеңес заманында оң тәжірибе көрсеткен жұмыс формалары мен әдістеріне, атап айтқанда, қоғамдық құралымдардың осы жұмысқа қатысуына қайта оралу болды.

Қазақстан Республикасының ұлттық заңнамасында азаматтардың қоғамдық тәртіпті және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі құқықтық мәртебесі бекітілген [6,7]. Бұдан басқа, бұл тақырып «Рухани жаңғыру – болашаққа көзқарас», Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары, 2024-2028 жылдарға арналған қоғаммен серіктестікте қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету концепциясы сияқты бағдарламалық құжаттарда да көрініс тапқан.

Сондай-ақ, учаскелік полиция инспекторының қоғамдастықтар мен серіктестердің

қатысуымен құқық бұзушылықтардың алдын алу мәселесі бойынша тиімді өзара іс-қимыл полиция қызметкерлерінің, орындаушылардың да, басшылық құрамның да жаңа психологиясын қалыптастыруды талап етеді. Ішкі істер органдары бүгінде физикалық, кәсіби, іскерлік және моральдық қасиеттері қазіргі талаптарға сәйкес келетін қызметкерлермен толықтырылуы керек; халықтың полицияға деген сенімін арттыруға бағытталған полиция даму стратегиясын әзірлеу және енгізу; полиция қызметіне қатысты қоғамдық пікірді мониторингтік зерттеулер жүргізу; қоғамдық тәртіпті сақтау және қылмысқа қарсы күресте азаматтарды кеңінен тарту мақсатында материалдық және моральдық ынталандыру жүйесін әзірлеу; болашақ полицейлерді даярлайтын білім беру ұйымдарында «ішкі істер органдарының халықпен және қоғамдық ұйымдармен байланысы» бағыты бойынша пәнді енгізу қажет.

Осылайша, полицияның серіктестік негізде серіктестермен өзара іс-қимыл принципін тиімді енгізуге бағытталған тұрақты, жүйелі, мақсатты қызметі ішкі істер органдары қызметіндегі қазіргі заманның қажетті талабы және халықаралық принциптерді жүзеге асырудың шарты болып табылады.

Негізгі принцип – полиция қызметі халық үшін барынша ашық және түсінікті болуы, полиция репрессивті әдістерден бас тартуы, оның қызметі қауіпсіздікті қамтамасыз ету және қоғамдық тәртіпті сақтау бойынша халыққа қызмет көрсету негізінде жүзеге асырылуы керек. Халықтың сенімі болмаса, полиция тиімді жұмыс істей алмайды және өзіне жүктелген міндеттерді орындай алмайды. Полиция мен серіктестердің серіктестік қатынастарын іске асырудың қазіргі заманғы механизмдері осы жұмыстың тиімділігін дәлелдеген формалары мен әдістерін ескере отырып құрылуы керек.

Қазіргі уақытта ПО деңгейінде полиция қызметінде азаматтық қоғаммен серіктестік негізде өзара іс-қимыл принципін тиімді енгізуге мүмкіндік беретін бірыңғай стратегия мен тактика жоқ. Сондықтан одан әрі зерттеулердің перспективалары полиция органдарының қылмысқа қарсы күресте, профилактикалық жұмыста, азаматтардың құқықтары, бостандықтары мен заңды мүдделерін қорғауда серіктестермен тиімді ынтымақтастықтың формалары мен әдістерін халықаралық принциптер негізінде әзірлеумен байланысты.

Әдебиеттер тізімі

1. Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам: Мемлекет басшысы Қ.-Ж.К. Тоқаевтың 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы // https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g.

2. Сындалы қоғамдық диалог - Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі: Мемлекет басшысы Қ.-Ж.К. Тоқаевтың 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы // https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana.

3. Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы: 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V Қазақстан Республикасының Заңы (01.05.2023 жылғы жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31538985.

4. Маланьина Л.С., Хасанова В.В. Участковый инспектор полиции, как субъект профилактики правонарушений со стороны лиц, состоящих на профилактическом учете в ОВД, в условиях сервисного обслуживания населения // Ученые труды Алматинской академии МВД Республики Казахстан. – 2022. - № 2 (71). – С. 65-71.

5. Руководство - Местная полиция. Концепция, применяемая к Франкофонии. Коллекция книг FRANCOPOL, 2015 г. // <https://www.francopol.org/>.

6. Азаматтардың қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысуы туралы: Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі № 590 Заңы (01.05.2023 жылғы жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1049312.

7. Бақылау және қадағалау функцияларына байланысты емес қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларға азаматтарды тарту ережесін бекіту туралы: Қазақстан

Республикасы Ішкі істер министрінің 2004 жылғы 27 қарашадағы N 641 бұйрығы // https://adilet.zan.kz/rus/docs/V040003326_.

8. Қоғаммен әріптестікте қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің 2024-2028 жылдарға арналған тұжырымдамасын (құқық бұзушылықтың алдын алу саласында) бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 29 желтоқсандағы № 1233 қаулысы.

РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В РЕГУЛИРОВАНИИ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ

Маратбек Б.А.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Сейдахметова А.У.,

преподаватель кафедры административно-правовых дисциплин, капитан полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

В условиях глобализации трудовая миграция становится неотъемлемой частью социально-экономического развития многих стран, включая Казахстан. Международные организации играют ключевую роль в формировании и реализации политики, направленной на эффективное управление миграционными процессами. Одними из таких организаций являются Международная организация по миграции (МОМ) и Международная организация труда (МОТ).

МОМ была создана 5 декабря 1951 г. в Брюсселе, свою деятельность в Казахстане начала 2 декабря 2002 года. По состоянию на сегодняшний день МОМ насчитывает 175 государств-членов и 8 государств в качестве наблюдателя, а также представительства более чем в 100 странах [1]. Её деятельность направлена на содействие гуманной и упорядоченной миграции, что достигается через различные программы и инициативы. В Казахстане МОМ реализует проекты, направленные на: управление миграцией; реагирование на кризисы; международное сотрудничество и партнёрство [2].

Рассматривая регулирование современных миграционных процессов в контексте деятельности Международной организации по миграции, М.А. Бородкин приходит к следующему выводу: «... представляется конструктивным и обоснованным сделать вывод о положительной эволюции деятельности МОМ как основного института в сфере регулировании миграционных процессов, а существующие проблемы и вызовы - это основания не столько для критики, сколько для дальнейших исследований в целях совершенствования работы данной международной структуры в безусловно важной гуманитарной сфере» [3, с. 89].

МОТ также играет значимую роль в защите прав трудящихся-мигрантов и продвижении достойного труда. Она была создана 11 апреля 1919 года при Лиге Наций. Цели и задачи МОТ провозглашены в её Уставе. Организация предоставляет техническую помощь в разработке законодательства и политик, направленных на защиту прав трудящихся-мигрантов; обеспечение справедливых условий труда; содействие социальной интеграции мигрантов.

По состоянию на 1 ноября 2024 года количество официально трудоустроенных иностранных граждан в Казахстане составило 13 246 человек. Основными странами происхождения мигрантов являются Китай (4 664 человека), Узбекистан (1 230 человек), Турция (1 150 человек) и Индия (1 108 человек). Большинство мигрантов заняты в сферах строительства (5 155 человек), обрабатывающей промышленности (1 387 человек), административного и вспомогательного обслуживания (1 363 человека), горнодобывающей промышленности и разработки карьеров (1 359 человек), а также сельского, лесного и рыбного хозяйства (1 168 человек). В 2024 году общая квота на привлечение иностранной

рабочей силы была установлена в размере 0,23% по отношению к численности рабочей силы в республике, что составляет 21,5 тыс. единиц [4]. Эти данные свидетельствуют о стабильном притоке трудовых мигрантов в Казахстан, с преобладанием работников из соседних стран и Китая. Строительство и сельское хозяйство остаются основными секторами занятости для иностранных работников.

А.Э. Булавко приходит к выводу, что «Существует объективная необходимость управления миграционными процессами как со стороны стран иммиграции, так и со стороны стран эмиграции, которая объясняется теми последствиями, к которым они могут приводить. Среди основных можно назвать: изменение этнического состава населения, угроза национальной безопасности, повышение уровня безработицы и преступности и т. д...» [5]. Управление миграционными процессами действительно требует комплексного подхода, так как затрагивает множество факторов, включая экономические, социальные и культурные аспекты.

Таким образом, трудовая миграция играет значимую роль в социально-экономическом развитии Казахстана. Однако управление миграционными процессами требует комплексного подхода и международного сотрудничества. Укрепление институционального потенциала, использование передовых практик и внедрение инновационных решений станут залогом устойчивого и справедливого управления трудовой миграцией.

Список литературы

1. Кто Мы // <https://kazakhstan.iom.int/ru/kto-my> (15.02.2025).
2. Наша работа // <https://kazakhstan.iom.int/ru/nasha-rabota> (15.02.2025).
3. Бородкин М.А. Регулирование современных миграционных процессов в контексте деятельности Международной организации по миграции / М. А. Бородкин // Общество: социология, психология, педагогика. – 2023. – С. 86-91.
4. Более 13,2 тыс. иностранных граждан осуществляют трудовую деятельность в Казахстане // <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek/press/news/details/890105?lang=ru&ysclid=m7o8sv44x9373441938> (10.02.2025).
5. Булавко А.Э. Международное регулирование трудовой миграции / А.Э. Булавко. // Молодой ученый. - 2017. - № 29 (163). - С. 42-45 // <https://moluch.ru/archive/163/45238/> (24.03.2025).

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ VR И AR-ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕПОДАВАНИИ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВЫХ ДИСЦИПЛИН

Маратбек Б.А.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Сейдахметова А.У.,

преподаватель кафедры административно-правовых дисциплин, капитан полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Современные тенденции цифровизации образования предъявляют всё более высокие требования к качеству подготовки специалистов в различных отраслях, в том числе – в области юриспруденции. Иммерсивные технологии, являющиеся одним из последних достижений цифровых технологий, позволяют реализовать конструктивистское обучение с непосредственным участием самого обучаемого при приобретении новых знаний [1, с. 85].

Современное юридическое образование в сфере административного права требует не только обновления содержания, но и глубокого переосмысления методов обучения. В условиях растущих требований, традиционные формы лекций и семинаров становятся недостаточными. Считаем, что административно-правовые дисциплины должны

преподаваться не как набор норм, а как практико-ориентированный инструмент. В этом контексте технологии виртуальной (VR) и дополненной (AR) реальности открывают принципиально новые горизонты.

VR и AR позволяют создать имитационные среды, в которых обучающиеся не просто изучают закон - они его применяют. В виртуальной реальности можно смоделировать ситуации: вызов на административное правонарушение, взаимодействие с гражданами, оформление документов и т.д. AR расширяет возможности аудиторной работы, соединяя физическую среду с юридическим контекстом. Методически VR и AR требуют комплексного подхода: разработки сценариев, подготовки преподавателей, создания локального цифрового контента.

К преимуществам использования VR и AR технологии можно отнести: повышение уровня мотивации (цифровые технологии повышают интерес обучающихся к образовательному процессу); имитация реальных профессиональных ситуаций; безопасная среда для практики; индивидуализация обучения и т.д.

Однако барьерами остаются высокая стоимость оборудования, слабая техническая база, нехватка квалифицированных кадров, появляется вопрос о вредности для здоровья и т.д. Кроме того, М.Д. Напсо отмечает, что «... следует отметить и минусы, которые состоят в сложности сочетания виртуальной и дополненной реальности. Во-первых, существуют риски чрезмерного увлечения виртуальным миром, что отвлекает обучающегося от учебного процесса. Во-вторых, играизация, как одна из форм обучения, нередко понимается как игра, развлечение, а это ведет к восприятию процесса познания как легкого занятия, не требующего напряжения силы, воли и ума, что отражается на качестве знания и успеваемости...» [2, с. 124]. Стоит отметить, что процесс внедрения виртуальных инструментов является не простым процессом. Важно понимать, что эффективность этих инструментов напрямую зависит от грамотного методического подхода и готовности преподавателей к использованию новых форматов. Без переосмысления образовательной модели и подготовки педагогических кадров простое техническое внедрение виртуальных решений не приведёт к ожидаемым результатам.

Как было отмечено «Для того, чтобы полностью реализовать потенциал VR и AR в образовании, образовательным учреждениям и технологическим компаниям необходимо работать в тесном сотрудничестве. Образовательные учреждения должны быть открыты к инновациям и готовы интегрировать новые технологии в учебные программы, а технологические компании - разрабатывать доступные и удобные в использовании решения, ориентированные на потребности образовательного сектора» [3]. Применение VR и AR позволяет вывести обучение на качественно новый уровень: сделать его наглядным, интерактивным и ориентированным на решение реальных задач. Виртуальные технологии дают возможность создавать безопасную, но реалистичную учебную среду, в которой обучающийся может отрабатывать алгоритмы действий, принимать решения и анализировать последствия.

Таким образом, виртуальные инструменты - это мощный ресурс, способный преобразить образование, но только при условии системного, продуманного и научно-обоснованного внедрения. Они не заменяют педагога, но дают ему в руки новые, более гибкие и эффективные средства для развития обучающихся.

Список литературы

1. Мукашева М.У. Реализация конструктивистского подхода к обучению при разработке приложений виртуальной и дополненной реальности / М.У. Мукашева, Н.В. Сороко, З.К. Калкабаева // Вестник Карагандинского университета. Серия: Педагогика. – 2023. – Т. 109, № 1. – С. 85-95. – DOI 10.31489/2023Ped1/85-95. – EDN AGUDSD.
2. Напсо М.Д. VR и AR-технологии в образовательном процессе / М.Д. Напсо // Этносоциум 8(182). – 2023. – С. 120-125 // <https://cyberleninka.ru/article/n/vr-i-ar-tehnologii-v-obrazovatelnom-protssesse?ysclid=mant0tj0h8617168799> (24.04.2025).

3. Трансформация образования в Казахстане через VR и AR-технологии // <https://arasha.kz/ru/obrazovanie/transformacija-obrazovanija-v-kazahstane-cherez-vr-i-ar-tehnologii/?ysclid=maicsklbm8875279714> (24.04.2025).

ОТБАСЫЛЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ: СЕБЕПТЕРІ МЕН САЛДАРЫ

Нуржанова Б.Е.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Алдияров Е.Т.,

көлік объектілерінде қауіпсіздікті ұйымдастыру кафедрасының бастығы,
полиция подполковнигі

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты

Отбасылық зорлық-зомбылық қазіргі таңда өте маңызды және күрделі мәселелердің бірі болып отырғаны анық. Оның себептері неде болуы мүмкін? Сараптап қарайтын болсақ, бұл әдетте отбасындағы мәселелердің жылдар бойы жиналып, шиеленісуінен туындайды. Тату-тәтті ерлі-зайыпты кенеттен ажырасып кетпейді. Бір-бірімен ашық сөйлеспеу, эмоцияларын жеткізе алмау сияқты ұсақ мәселелерден басталады. Адамның эмоциялық интеллекті бар, ол стрессті, агрессияны, қорқынышты басқаруға көмектеседі [1]. Құқықтық және мемлекеттік бақылаудың әлсіздігі құқық қорғау органдарына арыз жазудан бас тарту немесе арыздың ескерусіз қалуы. Қоғамдық көзқарастың немқұрайлығы “Бұл – олардың жеке ісі”, “Отбасы болғансоң ондай болады” деген қате түсініктер мен маскүнемдік пен нашакорлық, құқықтық сауатсыздықтың жетпеуі құрбандардың өз құқықтарын білмеуі, қорғану жолдарын, заң аясында қандай көмек алуға болатынын білмеуі отбасылық зорлық зомбылықтың басты себептерінің бірі.

Отбасылық зорлық-зомбылықтың салдары өте күрделі және әртүрлі салаларға әсер етеді. Мысалы физикалық зорлықтың салдары ауыр дене жарақатынан бастап, өлімге дейін әкелуі мүмкін (Қасақана денсаулыққа ауыр немесе орташа ауырлықтағы зиян келтіру, ҚК-нің 106, 107-баптары) (егер дене жарақаты жеңіл болса, мысалы, ұрып, көгерту, онда Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекстің 73-1-бабы бойынша әкімшілік жаза, яғни айыппұл, ескерту немесе қамақ, қолданылуы мүмкін) [3]. Психологиялық зорлық — отбасылық зорлықтың ең жиі кездесетін түрі қорқыту, тіл тигізу, үйде қамап ұстау, менсінбеу, бақылауда ұстау жәбірленушілерде ұзақ мерзімді эмоционалдық жарақат қалдырып, өз-өзіне деген сенімсіздік пен үрей, депрессия және суицидтік ойларға әкеледі (Қорқыту, ҚК-нің 115-бабы). Ерте жастан зорлық көрген балалар ересек өмірінде агрессия мен тұйықтыққа бейім болады [2].

Отбасылық зорлық-зомбылық тек Қазақстанда емес, бүкіл әлемде кең таралған, өзекті әрі күрделі әлеуметтік мәселе болып отыр. Қазақстанда әйелдердің 17%-і өмірінде кемінде бір рет физикалық немесе сексуалдық зорлық көргені туралы мәлімдеген (БҰҰ дерегі бойынша): 2009 жылы “Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу туралы” Заң қабылданған. Алайда 2024 жылға дейін бұл Заң тек әкімшілік жазаға (айыппұл, ескерту) негізделіп келген. Қоғамдық қысымнан кейін ғана заң қатайтылды. Қиындығы қоғамда бұл тақырып жиі жабық күйінде қалады, жәбірленушілердің көбі шағымданбайды. Полиция мен соттар кейде салғырт қарайды. Қазақстанда «Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу туралы» Заң бар (2009 жылдан бері). Бірақ бұл Заңда қылмыстық емес, әкімшілік жауапкершілік жиі қолданылады. Көп жағдайда моральдық тәрбиелеу шараларымен шектеледі, ал жәбірленуші қорғаусыз қалады. Қорғау ұйғарымы бар, бірақ оның орындалуын қадағалау әлсіз кей аймақтарда мүлдем жоқ. Психологиялық және құқықтық көмек көрсету жүйесі дамымаған. Мысалы, Түркия 6284 санды заң (әйелдер мен отбасы мүшелерінің зорлық-зомбылықтан қорғалуы туралы заң) зорлық құрбандарына ерекше қорғаныс береді. Электрондық білезіктер арқылы зорлық жасаушылар бақыланады. «KADES» мобильді

қосымшасы — әйелдерге шұғыл көмек шақыруға мүмкіндік береді [4]. Тек Түркия мемлекетімен емес, АҚШ, Испания, Канада елдерінде отбасылық зорлық – қылмыс ретінде қарастырылады. Қатаң жазалар, қорғану бұйрығының бұзылуы үшін нақты санкциялар бар. Арнайы соттар мен прокуратуралар жұмыс істейді. Арнайы баспаналар мен жедел желілер тәулік бойы жұмыс істейді, қызметтер көп тілді, анонимді және қолжетімді, мектептерде, жұмыс орындарында, қоғамдық орындарда зорлыққа қарсы білім беру жүргізіледі [5].

Біздің ойымызша, Қазақстанда отбасылық зорлық-зомбылықты азайту және тиімді күресу үшін заңнаманы күшейту қажет. Отбасылық зорлықты қылмыстық іс ретінде тану (жарақатсыз зорлық та) арнайы отбасылық зорлық істеріне арналған соттар енгізу қажет. Дағдарыс орталықтары мен баспаналарды көбейту әр облыста кемінде 1-2 сенімді, құпиялы орталық болу керек. Бұл орталықтарда психологтар, заңгерлер, әлеуметтік қызметкерлер жұмыс істеуі қажет қызметтер тегін әрі қолжетімді болуы шарт.

Зерттеліп отырған тақырыпты қорытындылай келе, отбасылық зорлық-зомбылық — қоғамның дамуына, адамның психикалық және физикалық саулығына қауіп төндіретін күрделі әлеуметтік мәселе екеніне көзіміз жетті. Бұл жағдайды шешу тек құқықтық шаралармен ғана шектелмейді, оған бүкіл қоғам болып атсалысу қажет. Алдын алу жұмыстары — отбасылық тәрбиеден, мектеп пен қоғамдағы тәрбие жұмысына дейін кешенді түрде жүргізілуі тиіс. Зорлық-зомбылықтың алдын алу үшін әр азаматтың құқықтық сауатын арттырып, зорлықсыз қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру маңызды. Сонымен қатар, мемлекет тарапынан құқық қорғау органдарының, әлеуметтік қызметтердің және дағдарыс орталықтарының тиімді жұмыс істеуі — бұл мәселенің шешіміне үлкен үлес қосады. Отбасылық зорлық-зомбылықпен күресу — адам өмірінің қауіпсіздігін, қадір-қасиетін және бақытты болашағын қамтамасыз етудің басты жолы. Сондықтан елімізге қажетті басты бағыттар — құқықтық мәдениетті арттыру, зорлыққа қарсы қоғамдық пікір қалыптастыру, профилактикалық шараларды көбейту және шұғыл көмек көрсету жүйесін күшейту. Отбасылық зорлық-зомбылықты жою үшін тек заң ғана емес, қоғамның көзқарасы, білім беру мен тәрбие, БАҚ және әрбір азаматтың саналы ұстанымы қажет. Басқа елдердің тәжірибесін ескере отырып, Қазақстанда да бұл бағытта оң өзгерістер жасауға толық мүмкіндік бар.

Әдебиеттер тізімі

1. Зорлық-зомбылықтың себебі мен салдары: отбасылық мәдениетті жаңғыртудың жолдары қандай // <https://azattyq-ruhy.kz/society/78947-zorlyk-zombylykty-n-sebebi-men-saldary-otbasylyk-m-denietti-zhang-yrtudyn-zholdary-kandai>.
2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. – Астана, 2014.
3. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі. – Астана, 2014.
4. Law to Protect Family and Prevent Violence against Woman: has been accepted in Turkey on 8 March 2012. No. 6284 // https://www.lawsturkey.com/law/law-to-protect-family-and-prevent-violence-against-woman-6284?utm_source.
5. Domestic Violence Laws // https://www.justice.gov/usao-cdca/domestic-violence-laws?utm_source.

4 СЕКЦИЯ. ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫНЫҢ ЖЕДЕЛ-ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІН ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 4. ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ

Абылғазы Д.,
курсант 2 курса

Научный руководитель: Мусин М.Ш.,
преподаватель кафедры оперативно-розыскной деятельности
Костанайская академия МВД Республики Казакстан им. Ш. Кабылбаева

Оперативно-розыскная деятельность (ОРД) — это одна из ключевых форм государственной деятельности, направленной на обеспечение правопорядка, выявление, пресечение и раскрытие преступлений. В условиях роста организованной и межрегиональной преступности эффективность ОРД во многом зависит от уровня взаимодействия между различными правоохранительными органами. В законодательстве Республики Казахстан вопросы ОРД регулируются рядом нормативных актов, включая Закон «Об оперативно-розыскной деятельности» от 15 сентября 1994 года № 154-ХІІІ [1].

На практике в проведении ОРД задействованы органы внутренних дел, Комитет национальной безопасности, антикоррупционная служба, служба экономических расследований и прокуратура. Каждый из этих органов имеет свои полномочия и зону ответственности. Однако специфика преступной деятельности такова, что усилия одного ведомства часто оказываются недостаточными, поэтому требуется тесное и чётко регламентированное сотрудничество.

Наиболее серьёзные проблемы в сфере межведомственного взаимодействия связаны с недостаточной координацией и отсутствием единого механизма совместной работы. Например, в некоторых случаях разные ведомства проводят параллельные оперативные мероприятия в отношении одних и тех же лиц, не зная об этом. Это ведёт к дублированию усилий, потере ресурсов и снижению эффективности.

Организационно-правовые различия между ведомствами также затрудняют взаимодействие. Для устранения указанных проблем необходимо предпринимать комплексные меры, направленные на улучшение взаимодействия. В первую очередь, это совершенствование нормативной базы, регулирующей порядок координации между ведомствами. Хотя в Законе об ОРД определены базовые принципы, необходимо разработать подзаконные акты, где будут четко прописаны механизмы обмена информацией, алгоритмы согласования совместных мероприятий, порядок передачи дел и материалов между ведомствами [2].

Важным шагом должно стать создание устойчивых межведомственных координационных органов, таких как оперативные штабы, рабочие группы, координационные советы. Эти структуры должны функционировать на постоянной основе и включать представителей всех заинтересованных органов. Их основная задача — согласование оперативных мероприятий, распределение задач и предупреждение конфликтов интересов.

Также необходимо развитие единой межведомственной информационной системы, позволяющей обмениваться актуальной оперативной информацией. Такая система должна быть защищена от несанкционированного доступа, обеспечивать прозрачность действий и предотвращать повторяющиеся запросы. Важно, чтобы доступ к системе имели только

уполномоченные сотрудники, а сам процесс был регламентирован с учётом требований Закона «О персональных данных».

Для повышения практического уровня взаимодействия целесообразно регулярно проводить совместные учебные мероприятия — тактические учения, семинары, курсы повышения квалификации. Это позволит сформировать единое понимание задач, согласовать методы работы и наладить личные профессиональные контакты между сотрудниками разных ведомств. Подобные мероприятия способствуют формированию командной культуры и укрепляют доверие.

Одним из ключевых факторов успешного взаимодействия является устранение конкуренции и повышение уровня доверия между органами. Это требует пересмотра подходов к оценке эффективности работы: вместо индивидуальных показателей, ориентированных на ведомственный результат, следует внедрять критерии, отражающие коллективный вклад в раскрытие преступлений.

Кроме того, необходимо упростить документооборот и процедуры согласования совместных действий. Неэффективность бюрократических процедур часто тормозит оперативное принятие решений. Создание унифицированных шаблонов документов и внедрение ускоренных процедур обмена информацией может существенно повысить скорость реагирования.

Значительное внимание следует уделить повышению квалификации сотрудников, особенно в аспектах межведомственного взаимодействия. В учебные программы следует включить дисциплины по правовым основам взаимодействия, работе в составе межведомственных групп, вопросам этики и соблюдения прав человека при проведении ОРМ. Стажировки в других ведомствах и обмен опытом должны стать обязательной частью профессионального роста.

Важно также внедрить систему оценки эффективности взаимодействия, основанную на реальных результатах совместной деятельности: количество раскрытых преступлений, оперативность реагирования, удовлетворённость всех участников взаимодействия. Такая система поможет выявлять узкие места и принимать меры по их устранению.

Наконец, необходимо обеспечить правовую защиту сотрудников, участвующих в совместных мероприятиях. Часто разночтения в ведомственных инструкциях создают правовую неопределенность. Законодательно должно быть закреплено, что при выполнении совместных мероприятий все участники действуют на равных правах и несут коллективную ответственность в рамках закона.

Таким образом, совершенствование взаимодействия между правоохранительными органами Республики Казахстан при проведении ОРД требует системного подхода, включающего как правовые изменения, так и организационные, кадровые и технические меры. Повышение уровня сотрудничества позволит не только повысить эффективность борьбы с преступностью, но и обеспечить защиту прав граждан и укрепить доверие общества к институтам правопорядка.

Список литературы

1. Об оперативно-розыскной деятельности: Закон Республики Казахстан от 15 сентября 1994 года № 154-ХІІІ.
2. Аубакирова А.Т. Проблемы и пути повышения эффективности межведомственного взаимодействия в сфере ОРД // Вестник КазНУ. Серия юридическая. – 2021. – № 3(75). – С. 97–103.

ПРИМЕНЕНИЕ БЕСПИЛОТНЫХ ЛЕТАТЕЛЬНЫХ АППАРАТОВ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ ПЕРВОНАЧАЛЬНЫХ СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ И ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ В ХОДЕ РАССЛЕДОВАНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С НЕЗАКОННЫМ ПЕРЕСЕЧЕНИЕМ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАНИЦЫ

Ардус К.А.,

курсант 3 курса

Научный руководитель: Беломытцев Н.Н.,

преподаватель кафедры криминалистики

УО «Академия Министерства внутренних дел Республики Беларусь»

Криминалистическая фото-, видеосъемка – научно обоснованная система методов фиксации обстановки места происшествия, которая требует модернизации через внедрение технологий, таких как беспилотные летательные аппараты (далее – БПЛА). Несмотря на потенциал БПЛА для оперативной съемки обширных и труднодоступных участков границы (например, лесных массивов Беларуси), позволяющий сократить время фиксации следов за счет оперативного охвата территорий, их интеграция в следственную практику остается ограниченной из-за недостаточной подготовки кадров, технических сложностей и требований законодательства (Воздушный кодекс Республики Беларусь [1], нормы о защите персональных данных [2]).

В настоящее время доступен широкий спектр БПЛА различных типов и модификаций, предназначенных как для профессионального, так и для любительского использования. При оснащении фото- и видеоаппаратурой данные БПЛА могут быть использованы для проведения оперативной видео- и фотосъемки с трансляцией в режиме реального времени. Данная функциональность позволяет эффективно проводить осмотры мест происшествий, в том числе на обширных и труднодоступных территориях, при расследовании различных видов преступлений, в том числе преступлений, совершаемых на участке государственной границы Республики Беларусь.

Специфика значительной части государственной границы, проходящей через лесные массивы, обуславливает низкую обеспеченность этих участков транспортными коммуникациями. Данный фактор ведет к невозможности оперативного прибытия следственно-оперативной группы непосредственно на место совершения преступления, что критически важно для своевременного обнаружения, фиксации и изъятия следов преступления и иных объектов, имеющих значение, на первоначальном этапе.

Исходя из изложенного следует, что в силу особых характеристик преступлений, совершаемых на государственной границе, использование БПЛА для выполнения аэрофото- и видеофиксации элементов обстановки может выступать не только как вспомогательный инструмент к привычным методам криминалистической фиксации, но и как единственно доступный способ в определенной ситуации, способный заменить традиционные виды фотосъемки, которые применяются при осмотре места преступления.

Благодаря функциональным возможностям БПЛА, становится возможной оперативная и качественная фото- и видеосъемка мест происшествий независимо от их масштаба, особенностей рельефа и наличия естественных препятствий. Это значительно упрощает процесс фиксации труднодоступных объектов, требуя при этом минимальных усилий операторов за счет автоматизированного или дистанционного управления аппаратом.

Таким образом, к преимуществам, которых можно добиться, применяя беспилотные летательные аппараты при фото-, видеофиксации осмотров мест происшествий, можно отнести:

- БПЛА обеспечивают доступ к труднодоступным или опасным местам, что позволяет сократить время расследования и минимизировать риски для сотрудников. Примером успешного использования, когда БПЛА применялись для контроля труднодоступных

участков границы (например, лесных зон Гродненской области). Тепловизоры позволяют обнаруживать нарушителей ночью или в густой растительности, где пешие патрули менее эффективны [3];

- современные модели летательных аппаратов могут летать на значительные расстояния от оператора, что позволяет покрыть большие территории во время фотосъемки. Это особенно полезно при расследовании преступлений, связанных с обширными территориями;

- съемка с высоты не только позволяет максимально зафиксировать обстановку на месте «с высоты птичьего полета», но способствует в дальнейшем более детальному анализу и реконструкции происшедшего;

- помимо возможности фотосъемки с высоты, БПЛА обладают высокой управляемостью (например, БПЛА модели DJI Matrice 300 достигают точности до 1 см. в горизонтальной плоскости и 1,5 см. в вертикальной [4]). Они могут легко маневрировать в воздухе, перемещаться в различных направлениях и оставаться стабильными во время полета. Это особенно важно при осмотре мест происшествия, так как обеспечивает точность получаемых изображений.

Однако, справедливо отметить, что при большом количестве плюсов применение БПЛА не лишены некоторых минусов. В настоящее время отмечается проблема нехватки специалистов, способных управлять БПЛА. Одной из основных причин этой проблемы является сложность обучения и сертификации операторов. Нельзя не согласиться с Н.Г. Сидоровым, который указывает, что «навыки пилотирования БПЛА необходимо сначала приобрести, а затем регулярно поддерживать для обеспечения качественного проведения осмотра места происшествия на открытой местности различного рельефа в различных погодных условиях» [5]. Неумелое применение данной техники может не только не принести ожидаемого результата, но и повлечь за собой утрату летательного аппарата. Поэтому, крайне важно уделять особое внимание подготовке лица, управляющего летательным аппаратом. Навыки пилотирования необходимо сначала приобрести, затем регулярно поддерживать.

Таким образом, успешное внедрение БПЛА в практику осмотра местности, особенно приграничных территорий, обусловлено необходимостью разработки специализированных учебных курсов, интеграции с информационно-аналитическими системами (включая спутниковые), и совершенствования ведомственных нормативных актов, регулирующих их применение.

Список литературы

1. Воздушный кодекс Республики Беларусь: 15 июля 2010 г. № 150-З. – Минск: Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2025. – 120 с.
2. О защите персональных данных: Закон Респ. Беларусь от 7 мая 2021 г. № 100-З: в ред. от 10 января 2024 г. № 5-З. – Минск: Амалфея, 2024. – 67 с.
3. Комплекующие к "беспилотнику", тепловизор, прибор ночного видения: пограничники задержали нарушителя границы: [сайт]. – Минск, 2025 // <https://gpk.gov.by/news/gpk/154544/> (08.05.2025).
4. Обзор DJI Matrice 300 RTK: особенности, характеристики и преимущества: [сайт]. – М., 2024 // <https://sky-space.ru/blog/obzor-dji-matrice-300-rtk/> (08.05.2025).
5. Сидоров Н.Г. Использование беспилотных летательных аппаратов в следственной деятельности // Вестник Главного управления криминалистики. – 2017. – № 7. - С. 18.

ПРИМЕНЕНИЕ СЛУЖЕБНЫХ СОБАК В ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Бакирова А.З.,

курсант 3 курса

Научный руководитель: Борисова О.В.,

преподаватель кафедры оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел,

майор полиции

Уральский юридический институт МВД России, г. Екатеринбург

В настоящее время актуален вопрос использования служебных собак в оперативно-розыскной деятельности.

Согласно Федеральному закону №144-ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности» перед оперуполномоченными стоят задачи по выявлению, предупреждению, раскрытию преступлений, установлению лиц, совершающих преступление, осуществлению розыска лиц. Оперуполномоченные в своей деятельности могут применять не только технические средства, но и иные средства, к которым можно отнести служебных собак [1].

Служебные собаки в зависимости от выполняемых функций делятся на:

- конвойных (их главная задача заключается в конвоировании лиц и предотвращении совершения ими преступлений);
- караульных (охрана объектов, представляющий интерес для государства);
- патрульных (применяются для обеспечения общественной безопасности, пресечения и раскрытия правонарушений);
- розыскных (их главная роль – розыск и задержание лиц по запаховым следам, обнаружение вещественных доказательств);
- специальных (их основные функции поиск и обнаружение предметов и веществ, изъятых из гражданского оборота или ограниченных в таком обороте, например, взрывчатых веществ, боеприпасов, оружия, наркотических средств и психотропных веществ, а также трупов или их останков);
- собак-детекторов (данные служебные собаки используются в проведении исследований по запаховым следам) [2].

В оперативно-розыскной деятельности применяются розыскные, специальные и собаки-детекторы.

Розыск лиц осуществляется по выделяемому человеком запаховому следу, который является индивидуальным. Концентрация данного запаха со временем уменьшается под воздействием внешних факторов (ветер, дождь, газовые выхлопы проезжающих транспортных средств). В связи с этим выделяют три группы запаховых следов:

- свежие (не более часа);
- нормальные (1-3 часа);
- холодные (более 3-х часов).

В зависимости от прошедшего времени обуславливается эффективность применения розыскных собак. В основном розыскные собаки работают по «горячим следам», когда запаховый след еще свежий.

В России в качестве розыскных собак используются немецкая и бельгийская овчарки, лабрадор, доберман. Кроме этих пород для розыскной деятельности также подходят: эрдельтерьер, дог, ризеншнауцер, ротвейлер, боксер, колли. Розыскные собаки должны обладать хорошим чутьем, выносливостью, устойчивой нервной системой, заинтересованностью в проработке следа. Самой распространенной породой в России для использования в розыскной деятельности является немецкая овчарка. Данная порода является универсальной для применения в различных климатах и условиях местности. Обладает выносливостью, что позволяет эффективно использоваться собаку для розыска лиц. Немецкие овчарки легко поддаются дрессировке и идут на контакт с человеком, не

имеют повышенную агрессию, которая бы препятствовала работе [3].

Специальные собаки, как ранее уже упоминалось, используются для обнаружения взрывчатых веществ, оружия, психотропных веществ и наркотических средств. Круг их применения обширен, они используются:

- при осмотре и обыске задержанных лиц;
- при осмотре помещений, зданий, сооружений, участков местностей и т.д.;
- при досмотре багажа, посылок, камер хранения и т.д.;
- при осмотре транспортных средств на стационарных постах ГИБДД [2].

Для поиска и обнаружения трупов собаки используются в следующих случаях:

- при наличии обстоятельств, угрожающих жизни без вести пропавшему лицу;
- при проверке информации о совершении преступления с последующим сокрытием

трупа;

- при обнаружении расчленённого трупа в целях обнаружения остальных частей.

В качестве специальных собак используются немецкие овчарки, спаниели, ротвейлеры, доберманы. Специальные собаки обладают хорошим чутьем, сильной концентрацией, благодаря которой собаки удерживают свое внимание на том или ином предмете.

Собаки-детекторы используются только в условиях одорологической лаборатории. Их в России на данный момент всего четыре, они находятся в Москве, Казани, Барнауле и Волгограде, поэтому данный вид служебных собак не так распространен, как розыскной или специальный. В оперативно-розыскной деятельности данные собаки используются для:

- определения общих признаков совершенных преступлений путем сравнения одорологических объектов, изъятых с мест происшествий;
- выявление лица, совершившего преступление, среди множества заподозренных [2].

Результаты оперативно-розыскной деятельности с применением служебной собаки фиксируются инспектором-кинологом в акте о применении служебной собаки (п.42 Приказ МВД России от 31 декабря 2005 г. № 1171) [4].

Применение оперуполномоченными служебных собак в оперативно-розыскной деятельности позволяет намного эффективнее предупреждать и раскрывать преступления.

Список литературы

1. Об оперативно-розыскной деятельности: Федеральный закон от 12 августа 1995 г. №144-ФЗ // Доступ из справочно-правовой системы «Гарант».
2. Направления использования служебных собак в оперативно-розыскной деятельности // https://alldetectives.ru/ord/sredstva-ispolzuemye-v-operativno-rozysknoj-deyatelnosti/inye-sredstva-primenyaemye-dlya-obespecheniya-operativno-rozysknoj-deyatelnosti/napravleniya-ispolzovaniya-sluzhebnykh-sobak-v-operativno-rozysknoj-deyatelnosti.html_.
3. Подбор собак для органов внутренних дел: учебное пособие для специалистов-кинологов органов внутренних дел // <https://belijkljk.ru/vospitanie/sluzhebno-razysknaya-sobaka.html>.
4. Об утверждении наставления по организации деятельности кинологических подразделений органов внутренних дел Российской Федерации: приказ МВД России от 31 декабря 2005 г. № 1171 // Доступ из справочно-правовой системы «Гарант».

МЕРОПРИЯТИЯ ПО ПРЕДОТВРАЩЕНИЮ РАСПРОСТРАНЕНИЯ НАРКОТИКОВ И ЕГО РАЗВИТИЯ НА ТЕРРИТОРИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Брыткова Д.,

курсант 2 курса, младший сержант полиции

Научный руководитель: Мусин М.Ш.,

преподаватель кафедры оперативно-розыскной деятельности

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Наркотическая зависимость представляет собой одну из наиболее серьезных угроз общественному здоровью и безопасности в Республике Казахстан. В последние годы наблюдается рост потребления синтетических наркотиков, что требует принятия комплексных мер для предотвращения их распространения и развития. В ответ на эту проблему разработан Комплексный план по борьбе с наркоманией и наркобизнесом на 2023–2025 годы, утвержденный постановлением Правительства Республики Казахстан от 29 июня 2023 года № 508.

План предусматривал следующие мероприятия:

- укрепление материально-технической базы органов судебной экспертизы;
- внедрение скрининга по выявлению наркозависимости на ранних стадиях;
- модернизация и открытие лечебно-реабилитационных центров;
- повышение эффективности выявления и пресечения заготовки каннабиса, каналов его распространения.

Контроль за исполнением плана возлагался на Министерство внутренних дел Республики Казахстан.

Комплексный план включает в себя ряд мероприятий, направленных на снижение латентности наркопотребителей, увеличение числа несовершеннолетних с длительной ремиссией от наркозависимости, а также охват наркопотребителей медико-социальной реабилитацией. Документ также предусматривает совершенствование законодательной и нормативно-правовой базы, повышение эффективности противодействия новым вызовам и угрозам современного наркобизнеса, укрепление и расширение международного сотрудничества, снижение уровня наркотизации казахстанского общества. Одним из ключевых направлений является профилактика наркозависимости среди молодежи. В рамках этого проводятся образовательные мероприятия, направленные на повышение осведомленности учащихся о вреде наркотиков. Например, в Алматы прошла акция «Наркостоп», в ходе которой более 200 волонтеров и студентов совместно с сотрудниками полиции выявили и удалили более 100 рекламных объявлений, пропагандирующих наркотики. Для эффективной борьбы с наркозависимостью необходимо развитие системы медико-социальной реабилитации. Комплексный план предусматривает увеличение доли лиц, охваченных программой медико-социальной реабилитации от общего числа наркозависимых, прошедших добровольное лечение, с 26% в 2023 году до 30% в 2025 году. В целях усиления борьбы с распространением наркотиков в Казахстане разрабатываются новые законодательные инициативы. В частности, в 2022 году в Таразе состоялся областной форум, на котором обсуждались меры по пропаганде здорового образа жизни и ужесточению наказания за распространение наркотиков.

Некоторые статистические данные о наркопреступности в Казахстане за 2023 год:

1. Органами внутренних дел выявлено 6869 уголовных наркоправонарушений, в том числе 2635 наркопреступлений.
2. Из незаконного оборота изъято более 36 тонн наркотиков.
3. Ликвидирована 41 подпольная нарколаборатория.
4. Пресечена деятельность 12 организованных преступных групп, из них четыре транснациональные.

Некоторые статистические данные о наркопреступности в Казахстане за 2024 год:

1. Выявлено 7920 наркоправонарушений, в том числе 3430 преступлений.
2. Изъято почти 22 тонны наркотиков.
3. Ликвидировано 63 нарколаборатории.
4. Выявлено и пресечено 45 фактов руководства и участия в ОПГ, а также трёх транснациональных.

Комплексный подход к решению проблемы распространения наркотиков в Республике Казахстан включает в себя правовое регулирование, профилактику, образование, медико-социальную реабилитацию и совершенствование законодательства. Реализация мероприятий Комплексного плана на 2023–2025 годы позволит значительно снизить уровень наркозависимости и улучшить общественное здоровье.

Список литературы

1. Об утверждении Комплексного плана по борьбе с наркоманией и наркобизнесом в Республике Казахстан на 2023–2025 годы // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000508>
2. Правительство утвердило Комплексный план по борьбе с наркоманией и наркобизнесом // <https://primeminister.kz/ru/news/pravitelstvo-utverdilo-kompleksnyy-plan-po-borbe-s-narkomaniey-i-narkobiznesom-24673>
3. Закон и порядок: молодёжь Алматы против наркотиков // <https://www.zakon.kz/obshestvo/6468670-zakon-i-poryadok-molodezh-almaty-protiv-narkotikov.html>
4. В новом проекте закона ужесточаются меры против распространения наркомании в обществе // https://www.inform.kz/ru/v-novom-proekte-zakona-uzhestochayutsya-mery-protiv-rasprostraneniya-narkomanii-v-obschestve-gul-dara-nurumova_a4084751
5. Министерством просвещения проводится комплексная борьба с наркоманией среди молодежи // <https://ortcom.kz/ru/novosti/1708413431>

КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОВЕРШЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ СЕРИЙНЫМИ УБИЙЦАМИ

Власюкова А.В.,

студентка 3 курса

Научный руководитель: Галиев Б.Б.,

кандидат юридических наук, доцент, профессор кафедры права,

полковник юстиции в отставке

Костанайский филиал ФГБОУ ВО «ЧелГУ»

Понятие «серийные убийства» было введено в лексикон на Западе в конце 70-х гг. XX столетия. На закате Советского государства оно стало употребляться лишь с начала 90-х гг. Понятия «серийные преступления», «серийные убийства», «серийные убийцы» стали фигурировать в официальных документах органов прокуратуры и МВД.

Между тем даже в современный период в уголовном законе указаний ни на серийные преступления, ни на серийные убийства не содержится. Если обратиться к УК РФ (не является исключением и УК Казахстана), то там говорится о совокупности, рецидиве преступлений как формах множественности преступлений. Помимо этого, в ст.12 УК Республики Казахстан говорится о неоднократности уголовных правонарушений. Однако при совершении ряда убийств термин «серийный убийца» не используется и действия виновного квалифицируются как убийство двух и более лиц (п. «а» ч. 2 ст. 105 УК РФ), нередко с отягчающими обстоятельствами: с особой жестокостью, сопряжённое с изнасилованием или насильственными действиями сексуального характера и т.д.

Однако единого, общепринятого подхода к определению и серийных преступлений, и серийных убийств пока еще не выработано.

Поэтому, уголовно-правовая доктрина серийным убийством считает умышленное лишение жизни двух и более лиц, в ряде случаев, совершённое с перерывами во времени, часто по единой мотивации и с повторяющимся способом. Главной особенностью серийных убийц является наличие «периодов охлаждения» между преступлениями, то есть различные по длительности перерывы между преступлениями, в отличие от массовых убийств, происходящих одновременно.

По мнению известного криминолога Ю.М. Антоняна, следует различать два основных вида серийных убийств:

- совершенные по сексуальным мотивам (серийные сексуальные убийства);
- серийные убийства, не связанные с сексуальными мотивами и часто совершаемые некрофильскими личностями.

Вторая разновидность серийных убийств встречается намного реже и главным образом детерминируется ненавистью к людям некрофильскими побуждениями. Внешне такие преступления кажутся немотивированными или хулиганскими, но на самом деле не являются ни теми, ни другими. Мотивы преступников – ненависть к людям, и у всех из них надо отметить некрофилию, под которой следует понимать стремление к мертвому, желание сделать живое мертвым, заглянуть в то таинственное, что зовется смертью.

Таким был битцевский (по названию парка в г. Москве) маньяк Пичушкин, убивавший без разбора мужчин, женщин, детей общим числом около семидесяти, который к тому же силился доказать, что он не пичужка, то есть маленькая птичка, хотя его так дразнили в детстве [1, с. 722].

Между тем сексуальные убийства далеко не однородны. Большая часть подобных преступлений совершается по сексуальным мотивам: лишение жизни с целью получения сексуального удовлетворения от самого такого факта либо в связи с тяжелыми переживаниями своих сексуальных проблем, потребностью мести женщинам, утверждением себя в качестве мужчины-самца и т. д.

Другая часть таких убийств совершается при подавлении сопротивления жертвы исключительно с целью изнасилования. От самого убийства преступники в этом случае не получают никакого удовлетворения, более того, вполне возможно, что убийство даже не входит в их планы, и не исключено, что они сожалеют о смерти своих жертв. В эту группу, конечно, входят убийства с целью совокупления с трупом (некрофилия): такие деяния составляют особую разновидность кровавых преступлений. Понятие некрофилии, введенное в науку Рихардом фон Крафт-Эбингом, было отнесено им как раз к таким преступлениям.

(Краткая справка: Рихард фон Крафт Эбинг, немецкий ученый психиатр, автор книги «Половые психопатии», ввел термины «садизм», «мазохизм» и «зоофилия».)

Еще одна группа так называемых серийных сексуальных убийств совершается с целью сокрытия следов изнасилований или других сексуальных действий. Именно эта часть преступлений сопровождается попытками закапывания и сжигания трупов жертв, а также актами их расчленения. В таких случаях преступники, как и все те, кто совершают серийные убийства по сексуальным мотивам и с целью соития с трупом, обладают более или менее выраженными чертами, свойственными некрофилам.

Обращают на себя внимание и те сексуальные убийства, которые совершаются в случаях, когда преступник расценивает те или иные слова или действия женщины как крайне унижительные для себя. Обычно это происходит во время полового акта или непосредственно после него, при этом необязательно чтобы этот акт реально носил насильственный характер, а оскорбление действительно имело место.

Такие преступления совершаются только по сексуальным мотивам, поскольку преступник болезненно воспринимает слова жертвы именно в отношении его сексуальных возможностей. Он защищает себя как самца.

Подобного рода защитные убийства могут быть и не серийными, а, так сказать, одноразовыми, но все равно их следует относить к сексуальным.

Значительную группу серийных сексуальных убийств составляют те, которые

совершаются якобы для очищения общества от аморальных личностей, позорящих человеческий род, грязных и ненужных. Жертвами при этом становятся проститутки и женщины, которые, на взгляд убийцы, ведут безнравственный образ жизни. Таковыми были, согласно представлениям иркутского маньяка Михаила Попкова, те женщины, которые употребляют спиртные напитки, по этому признаку он убил 86 человек [1, с.725-726]. (Был приговорен к пожизненному лишению свободы).

Начиная с середины 1980-х гг. в подмосковных лесных массивах стали находить трупы мальчиков 10–15 лет со следами зверских пыток, ранений в области половых органов, иногда эти органы были отрезаны, а трупы расчленены. Как было установлено через несколько лет, эти исключительные по бесчеловечности поступки были совершены неким Головкиным, имеющим высшее ветеринарное образование. Ему было 25 лет, когда он убил в первый раз. Его называли Удавом, и с помощью журналистов эта кличка закрепилась за ним.

Как полагает Ю.М. Антонян, серийные сексуальные убийства в основном совершаются потому, что преступники являются сексуальными банкротами, претерпевая тяжкие для них поражения даже на стадиях знакомства с женщинами и, конечно, в период половой близости. Таким был Чикатило, на совести которого 53 жертвы женского пола, но никого из них он не насиловал, поскольку являлся пассивным гомосексуалистом и импотентом. В его мотивации достаточно отчетливо прослеживается месть женщинам, но еще, как у настоящего садонекрофила, получение сексуального удовлетворения при виде страданий и мучений жертвы. Сексуальные неудачники – наиболее характерная фигура среди серийных сексуальных убийц. Заметим, что никто из них никогда не обращался к врачам, и это совсем не случайно: просьба о медицинской помощи есть мощный удар по мужскому самолюбию [1, с.731-732].

Ж.Г. Артемьева и М.А. Классен проанализировали личность и поступки серийного убийцы - педофила В., который в г. Магнитогорске совершал убийства мальчиков 10–13 лет, через удушение/утопление, в летне-осенний период, преимущественно личностей, ведущих асоциальный образ жизни, токсикоманов, из неблагополучных семей, бродяг, лиц, оставшихся без попечения родителей, с целью получения сексуального возбуждения и наслаждения от вида крови, конвульсий жертвы, а также имитации генитального проникновения в тело жертвы в виде разрезов шеи и живота.

Выяснилось, что половые акты с женщинами были, но удовольствия не принесли. Пытался объяснить свои сексуальные действия с детьми и последующее их убийство тем, что это его половые особенности, что многие из этих детей вели асоциальный образ жизни и полноценными членами общества все равно бы не стали. После каждого преступного эпизода шел домой и принимал спиртное, от убийства ему не удавалось получить того эффекта, на который он рассчитывал, ожидаемого эмоционального облегчения он не испытывал. Жертву выбирал спонтанно, познакомившись, предлагал пройти в уединенное место, для того чтобы сделать несколько фотографий за деньги. Желания убить жертву в момент знакомства не было. Отмечал, что не всегда помнил, что с ним происходило, убийство происходило спонтанно.

В процессе экспертного клинического психиатрического обследования, в период, относящийся к совершению преступных деяний, В. не обнаруживал признаков какого-либо временного болезненного расстройства душевной деятельности. Поэтому В., как не страдавшего каким-либо психическим заболеванием и сохранявшего способность отдавать себе отчет в своих действиях и руководить ими в отношении содеянного, судебная экспертная комиссия сочла вменяемым.

По своему психическому состоянию в период проведения экспертизы В. также может отдавать себе отчет в своих действиях и руководить ими; в применении принудительных мер медицинского характера он не нуждается [2, с.9-10].

С точки зрения, Е.С. Бузмаковой, по особенностям совершения серийные убийства подразделяются на неподготовленные (дезорганизованные убийства) и подготовленные (организованные убийства) и с учетом этого в криминалистике принято выделять два типа

серийных убийц:

- организованных серийных убийц, т.е. убийц, планирующих совершение преступления;

- неорганизованных серийных убийц, т. е. убийц, которые действуют на основании внезапно возникшего импульса, нападают внезапно.

Организованный серийный убийца, как правило, обладает достаточно высоким развитием интеллекта (выше среднего), отличается методичностью своих действий, хитростью при совершении преступления. Он тщательно продумывает и планирует предстоящее преступление. Как правило, для совершения очередного убийства организованный серийный убийца выбирает место, где он очень редко (или вообще никогда) не появляется, которое расположено на значительном расстоянии от места, где он работает. Организованный серийный убийца отличается мобильностью, т. е. для совершения очередного убийства он проезжает достаточно большие расстояния, что свидетельствует о том, что чаще всего на место преступления он прибывает на автомобиле. Организованные серийные убийцы обладают достаточно развитой фантазией и стремлением соблюдать определенные ритуалы. Для совершения убийства данный тип серийного убийцы чаще всего выбирает в качестве жертвы незнакомого ему человека, отвечающего его представлениям о жертве, которым можно управлять при помощи определенного психологического давления или при помощи силы. Серийного убийцу отличает умение заводить знакомства. Используя навыки межличностного общения, серийный убийца манипулирует жертвой и управляет ею до того момента, пока не «заставит» жертву прибыть на место планируемого убийства.

Как правило, серийные убийцы, зная особенности расследования данного вида преступлений, испытывают определенную гордость от того, что могут направить расследование по ложному следу. В своей преступной деятельности организованный преступник старается не оставлять свидетелей и для этой цели, как правило, носит с собой оружие. Серийный убийца часто перевозит свою жертву с места совершения убийства. В подавляющем большинстве случаев он отслеживает сообщения в средствах массовой информации о совершенных им убийствах. Достаточно часто преступник забирает у своих жертв какой-либо предмет, который им используется для того, чтобы освежить в своей памяти обстоятельства совершенного им преступления, и для мотивирования себя на новые преступления.

Неорганизованный серийный убийца в большинстве случаев обладает достаточно низким интеллектом. Как правило, он отличается нелюдимостью, проживает один, а преступления совершает в непосредственной близости от места проживания. На контакт с другими людьми преступники данного типа идут тяжело, что характеризует их как социально неполноценных личностей. Совершая преступления, неорганизованные серийные убийцы всегда проявляют импульсивность, подвержены стрессу и при выборе жертвы преступления не проявляют особой тщательности. Мобильностью они также не отличаются, на место преступления зачастую прибывают пешком или на общественном транспорте. При совершении нападения на жертву неорганизованный серийный убийца действует стремительно, застигая врасплох жертву. Это свидетельствует о том, что при совершении убийства у данного типа серийных убийц отсутствует сознательный план совершения преступления и они не задумываются о том, что могут быть обнаружены и задержаны после совершения преступления. Для неорганизованного серийного убийства характерно причинение своей жертве тяжких телесных повреждений, при этом он причиняет увечья жертве даже после того, как наступила ее смерть.

В заключение автор дела делает вывод, что серийными убийцами не рождаются, а становятся. В процессе развития общество воздействует на личность своим равнодушием или неприязненным отношением, что формирует в личности склонность к патологической жестокости. Вырастая неуверенным в себе, человек ищет способ возвысить себя в своих глазах, что иногда толкает его на преступный путь. Потребность убивать является для серийного убийцы своего рода условным рефлексом, а при выплеске агрессии он становится

на время обычным человеком, ничем не примечательным в обществе. Именно поэтому следует особое внимание уделять ранней диагностике детей с целью выявления каких-либо отклонений в их психическом развитии [3, с. 110-111, 112].

Довольно убедительно с позиции правоприменения точку зрения высказали авторы И.А. Тюкавкин и А.М. Васильев, согласно которой все серийные преступления, имеющие сексуальный характер, образуют классификацию преступлений особой жестокости. Лица, совершающие такие преступления должны классифицироваться не просто по части 2 статьи 105 УК РФ «Убийство» пунктами «а»; «в»; «д»; «к», и не по статье 131, 132 УК РФ.

Они полагают, что нужно внести изменения в Уголовный кодекс РФ, и определить отдельную статью за серийные убийства, и не только за серийные, а именно за серийные убийства сексуального характера. УК РФ не дает квалификацию серийным убийствам, а также не определяет наказание за них. Статьей 105 УК РФ нельзя основываться при вынесении приговора серийным убийствам на сексуальной почве, а ведь это преступление, совершенное с особой жестокостью.

Считают, что нужно предусмотреть максимальное наказание за такого рода преступления и поскольку преступников такого рода не исправит тюремное заключение, необходимо предусмотреть пожизненное лишение свободы и даже смертную казнь.

Должна проводиться профилактика населения, особенно людей с отклонениями психики в плане сексуального характера, поскольку преступление всегда лучше предупредить.

В социальных сетях должен вестись постоянный мониторинг сцен, связанных с насилием, сексуальных сцен. Соккрытие данного материала в интернете, от малолетних, да и в целом от населения. Именно данные меры, по их мнению, помогут снизить хоть какой-то процент серийных сексуальных преступлений [4, с. 67-68].

Необходимо отметить, что серийные убийства раскрываются очень плохо и в результате приходится констатировать десятки жертв. По нашему мнению, начинать во всех случаях надо с экстренных мер по розыску пропавших женщин, мужчин и детей и не ждать трех суток со дня заявления об исчезновении, хотя подобная порочная практика существует до сих пор.

По сути дела, преступнику дается время на сокрытие трупа, уничтожение следов преступления и организацию своего алиби.

Список дитературы

1. Антонян Ю. М. Серийные убийства // Пенитенциарная наука. – 2021. - Т. 15, № 4 (56). - С. 721–732. DOI 10.46741/2686-9764-2021-15-4-721–732 // <https://cyberleninka.ru/article/n/seriynye-ubiystva/viewer>.

2. Артемьева Ж.Г., Классен М.А. Криминологический портрет серийного сексуального убийцы // Вестник ЮУрГУ. Серия «Право». - 2016. - Т. 16, № 4. - С. 7–12 // <https://cyberleninka.ru/article/n/kriminologicheskij-portret-seriynogo-seksualnogo-ubiystsy/viewer>.

3. Бузмакова Е.С. Криминологическая характеристика серийного убийцы // Вопросы российского и международного права. - 2020. - Том 10. - № 9А. - С. 108-113. DOI: 10.34670/AR. 2020.98.36.015 // <http://publishing-vak.ru/file/archive-law-2020-9/15-buzmakova.pdf>.

4. Тюкавкин И.А., Васильев А.М. Серийные убийства на сексуальной почве // Символ науки. - 2020. - №3. - С.66 – 67 // <https://cyberleninka.ru/article/n/seriynye-ubiystva-na-seksualnoy-pochve>.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРИМЕНЕНИЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ В РАМКАХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ДОГОВОРОВ: ПРОБЛЕМЫ МЕЖГОСУДАРСТВЕННОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

Мироненко Р.Р.,

курсант 4 курса

Научный руководитель: Студнев А.С.,

старший преподаватель кафедры ОРД в ОВД,

Краснодарский университет МВД России

Современная система борьбы с трансграничной преступностью требует тесного взаимодействия государственных органов разных стран. Особое значение приобретает использование оперативно-розыскных мероприятий (ОРМ) в рамках международных договоров, что связано с ростом киберпреступности, терроризма и организованной преступной деятельности. Однако реализация таких мер сталкивается с рядом правовых и практических сложностей, связанных с различиями в национальных законодательствах, конфликтами юрисдикций и вопросами соблюдения прав человека. Целью настоящей статьи является анализ правовых оснований применения ОРМ в международном контексте, выявление ключевых проблем межгосударственного сотрудничества и предложение путей их решения.

Правовая основа оперативно-розыскной деятельности (ОРД) в Российской Федерации определяется Конституцией РФ, Федеральным законом «Об оперативно-розыскной деятельности» [1] и другими нормативными актами. Эти документы устанавливают принципы гласности, законности и необходимости защиты прав граждан при проведении ОРМ. Однако при взаимодействии с иностранными партнерами возникает необходимость согласования этих принципов с положениями международных договоров, таких как Европейская конвенция по защите прав человека (ЕКПЧ) [2] или Конвенция ООН против транснациональной организованной преступности (Конвенция 2000 года) [3].

Проблема заключается в том, что национальное законодательство часто ограничивает передачу информации, полученной в ходе ОРМ, за пределы страны. Например, российский закон «Об ОРД» обязывает обеспечивать конфиденциальность материалов, полученных в результате негласных мероприятий, что может противоречить требованиям международных соглашений о свободном обмене данными между правоохранительными органами. Подобные коллизии требуют четкого разграничения полномочий и создания механизмов юридического согласования процедур.

Одной из главных трудностей в совместном применении ОРМ является несоответствие процедурных норм. Например, в некоторых странах допускается использование технических средств наблюдения без судебного разрешения, тогда как в других это требует обязательного санкционирования. Такие различия могут привести к признанию доказательств, собранных в одной стране, недопустимыми в другой.

Еще одной актуальной проблемой является юрисдикционный конфликт. Например, при расследовании киберпреступления серверы злоумышленников могут находиться в нескольких юрисдикциях, что затрудняет сбор доказательств. Международные договоры, такие как Конвенция о киберпреступности (Будапештская конвенция, 2001 г.) [4], предполагают создание специализированных каналов для оперативного обмена информацией, однако их реализация на практике сталкивается с бюрократическими и политическими барьерами.

Одним из успешных примеров сотрудничества стало расследование международной группы по торговле наркотиками через даркнет. В рамках совместной операции ФСБ России и спецслужб Германии были использованы методы ОРМ, включая контрольные закупки и внедрение агентов. Однако процесс согласования действий занял несколько месяцев из-за необходимости перевода документов и согласования процедур с учетом требований ЕКПЧ.

Для устранения подобных барьеров предлагается:

1. Разработка унифицированных стандартов проведения ОРМ в рамках международных соглашений, учитывающих как национальные особенности, так и общие принципы прав человека.

2. Создание межгосударственных комиссий для согласования процедур передачи данных и использования технических средств.

3. Внедрение программ обмена опытом между оперативными службами стран-партнеров.

Эффективное применение ОРМ в международном контексте требует не только политической воли, но и глубокой правовой гармонизации. Необходимо учитывать специфику национальных систем и одновременно стремиться к созданию единых механизмов взаимодействия. Это позволит повысить оперативность и качество борьбы с трансграничной преступностью, сохранив при этом баланс между интересами безопасности и правами граждан [5].

Список литературы

1. Об оперативно-розыскной деятельности // Федеральный закон от 12.08.1995 № 144-ФЗ // Собрание законодательства РФ. – 1995. – № 33. – Ст. 3349.

2. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод (Рим, 1950). <https://www.coe.int/ru/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols>

3. Конвенция ООН против транснациональной организованной преступности (Палермо, 2000). https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/orgcrime.shtml

4. Будапештская конвенция о киберпреступности (2001). <https://www.coe.int/ru/web/impact-convention-human-rights/convention-on-cybercrime#/>

5. Кузнецов А.Г. Международное сотрудничество в борьбе с киберпреступностью // Научный портал МВД России. – 2023. - № 1 (61). – С. 131-136.

СОТРУДНИЧЕСТВО ОПЕРАТИВНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ОВД НА МЕЖДУНАРОДНОМ УРОВНЕ В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЯМ

Пилипенко И.А.,

курсант 3 курса

Научный руководитель: Баженов В.А.,

преподаватель кафедры ОРД в ОВД

Краснодарский университет МВД России

Интенсивное развитие информационно-телекоммуникационных технологий детерминировало экспоненциальный рост киберпреступности. Данная тенденция обусловлена возникновением новых способов совершения противоправных деяний в цифровом пространстве, что создает устойчивые угрозы безопасности на индивидуальном, общественном и государственном уровнях. Трансграничная природа современных киберугроз актуализирует необходимость формирования эффективных механизмов международного сотрудничества правоохранительных структур. Это предполагает разработку инновационных тактических подходов к профилактике, пресечению, раскрытию и расследованию преступлений данного вида, включая внедрение современных методик.

Основой взаимодействия с другими подразделениями иностранных государств является правовое регулирование и усовершенствование нормативно-правовой базы. К ключевым международным соглашениям относятся:

- ФЗ от 12.08.1995 №144-ФЗ «Об Оперативно-розыскной деятельности» - регламентирует деятельность правоохранительных органов по отправке и получению

запросов международных правоохранительных организаций, правоохранительных органов и специальных служб иностранных государств;

- Конвенция о преступности в сфере компьютерной информации (Будапешт 23.11.2001 г.), - предусматривает механизмы международного сотрудничества в борьбе с компьютерной преступностью, включая экстрадицию и взаимную правовую помощь;

- Конвенция Организации Объединенных Наций против киберпреступности - направлена на обеспечение защиты прав и свобод человека в цифровом пространстве, на борьбу с информационными преступлениями.

В контексте международного сотрудничества в сфере противодействия киберпреступности необходимо констатировать наличие системных вызовов, обусловленных как объективными факторами глобализации цифрового пространства, так и субъективными политико-правовыми различиями между государствами. Проведенный анализ позволяет выделить ряд фундаментальных проблем, препятствующих формированию эффективного механизма транснационального взаимодействия [1, с. 15].

Прежде всего, отсутствие унификации в национальных законодательствах различных государств создает правовые лакуны, позволяющие злоумышленникам эксплуатировать юрисдикционные коллизии. Данная ситуация усугубляется тем, что сама природа киберпреступлений, обладающих трансграничным характером, требует гармонизации уголовно-правовых норм, что на современном этапе остается труднореализуемым в условиях сохранения государственного суверенитета в сфере правового регулирования [2, с. 45].

Не менее значимым барьером выступает политико-идеологическая конкуренция между государствами, которая трансформируется в отсутствие консенсуса по базовым принципам информационной безопасности. Геополитическая антагонистичность, особенно в условиях современных международных конфликтов, приводит к формированию фрагментированной системы кибербезопасности, где доминируют не сотрудничество, а стратегии сдерживания и конфронтации [3, с. 22].

С технологической точки зрения, прогрессирующая сложность кибератак, включая использование искусственного интеллекта и автоматизированных средств взлома, ставит перед правоохранительными органами задачу постоянного наращивания экспертного потенциала. Однако неравномерное распределение технических и финансовых ресурсов между странами создает асимметрию в возможностях противодействия, что снижает общую эффективность международных усилий [4, с. 42].

Особую сложность представляет проблема атрибуции кибератак, которая усугубляется применением злоумышленниками sophisticated-методов анонимизации, таких как распределенные сети Tor, криптовалютные платежи и поддельные цифровые следы. Это не только затрудняет установление виновных, но и создает риски политических манипуляций, когда реальные источники атак подменяются в угоду геополитическим интересам.

Таким образом, современные условия диктуют необходимость пересмотра парадигмы международного сотрудничества в киберпространстве. В качестве ключевых направлений оптимизации можно выделить:

унификацию правовых стандартов через принятие международных конвенций, устанавливающих единые критерии квалификации киберпреступлений;

- создание транснациональных платформ для оперативного обмена криминалистическими данными с использованием блокчейн-технологий для обеспечения неизменности доказательств;

- развитие многосторонних институтов кибербезопасности, функционирующих вне узкополитической конъюнктуры;

- инвестиции в predictive policing и технологии проактивного выявления киберугроз на основе big data-аналитики.

Только комплексный подход, сочетающий правовую гармонизацию, технологическое развитие и деполитизированное взаимодействие, способен обеспечить устойчивую

адаптацию международной системы безопасности к вызовам цифровой эпохи. В противном случае фрагментация усилий и сохранение конфронтационной логики будут лишь способствовать эскалации киберугроз в глобальном масштабе.

Список литературы

1. Иванова М.С. Трансграничный характер киберпреступности и проблемы правовой унификации // Журнал международного права. - 2023. - № 4 (15). - С. 110-125.
2. Смирнов А.В. Проблемы гармонизации законодательства в сфере киберпреступности // Международное право. - 2022. - № 3. - С. 40-52.
3. Петров В.Г. Геополитические детерминанты международной кибербезопасности // Международные процессы. - 2023. - Т. 21, № 2(71). - С. 15-32.
4. Киберпреступность и искусственный интеллект: современные вызовы / А.В. Семенов, М.К. Петрова, В.Г. Иванов // Вестник криминалистики. - 2023. - Т. 18, № 4(72). - С. 35-52.

5 СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЗАҢНАМАСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 5. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

СОТҚА-ДЕЙІНГІ ТЕРГЕП-ТЕКСЕРУ ЖҮРГІЗУ БАРЫСЫНДА ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Байниязова Н.И.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Ғалым А.,

қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының аға оқытушысы,
полиция подполковнигі

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазіргі заманғы технологиялар қылмыстарды тергеу әдістерін айтарлықтай өзгертті. Цифрлық іздерді, деректерді талдауды және автоматтандырылған жүйелерді пайдалану құқық қорғау органдарына қылмыстарды тиімді тергеп-тексеруді жүргізуге мүмкіндік береді. Алайда, ғалымдардың пікірінше, цифрлық технологияларды қолдану кезінде жиі құқықтық мәселелердің пайда болуына әкеп соқты. Ол жеке ақпараттың құпиялылығы мен құқық қорғау органдарының қол сұғушылығы арасындағы баланс қиынға соғады [1].

Цифрлық технологияларды пайдаланудың негізгі бағыттары:

Цифрлық криминалистика. Электрондық құрылғыларды (компьютерлер, смартфондар, ақпарат тасымалдаушылар) талдау. Қылмыскерлердің әрекеттегі көбінесе интернет арқылы жүзеге асады. Бұл жағдайда телефон, компьютер, планшет және басқа да цифрлық құрылғылардан деректерді алу, оларды сараптау өте маңызды. Айта кететін болсақ әлеуметтік желілерде де немесе электрондық пошта арқылы жасалған қылмыстар кеңінен таралған.

Жасанды интеллектті пайдалану. Бет-әлпетті және дауысты тану. Үлкен деректер негізінде қылмыскерлердің мінез-құлқын талдау.

Кибербақылау және интернет-әрекетті талдау. Әлеуметтік желілер мен мессенджерлерді бақылау. Компьютерлік жүйелерге, серверлерге немесе дерекқорларға рұқсатсыз кіру арқылы жеке мәліметтерді ұрлау немесе бүлдіру. Киберқылмыскерлер әдетте ұйымдардың немесе жеке тұлғалардың ақпараттық жүйелеріне теріс мақсатта кіреді. Олардың мақсаты Құпия ақпаратты ұрлау, жүйелерді бүлдіру немесе жүйеге бақылау орнату.

Үлкен деректерді талдау. Әртүрлі дерекқорлардан алынған ақпаратты салыстыру. Қылмыстық белсенділіктің заңдылықтарын анықтау.

Сонымен қатар, қылмыстық істерді тергеудің электрондық форматына көшу. Е-ҚІ модулі (Электронды қылмыстық істер) - бұл қылмыстық істерді басқаруға арналған электрондық жүйе немесе модуль, ол құқық қорғау органдарының қылмыстық іс жүргізуді цифрландыру процесін қамтамасыз етуге бағытталған. Мұндай жүйелер құқық қорғау органдарына қылмыстық істерді тіркеу, тергеу және қадағалау жұмыстарын тиімді әрі жылдам жүргізуге мүмкіндік береді.

Қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашу мен тергеп тексеру кезінде цифрлық технологияларды қолдану үлкен артықшылықтарға ие, бірақ оған байланысты бірқатар мәселелер де бар. Мамандар цифрлық технологияларды қолданудың тиімділігі мен оның қауіпсіздігін арттыру үшін құқықтық реттеуді, білім беру мен арнайы мамандарды даярлауды, сондай-ақ халықаралық ынтымақтастықты нығайтуды ұсынады. Цифрлық технологиялардың болашақтағы дамуы қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашу мен тергеп тексеруде жаңа мүмкіндіктер туғызуы мүмкін, бірақ оның толыққанды тиімділігі үшін

кешенді шаралар қажет. Сонымен қатар еліміздің соңғы жаңалықтарына сүйене кететін болсақ, Жоғарғы Сот тергеу әрекеттерін электронды санкциялау бойынша пилоттық жобаны іске қосты.

Қылмыстық процестің сапасын арттыруға бағытталған электронды қылмыстық істі енгізу жобасы Астана қаласы Алматы ауданының №2 сотының базасында іске асырылды. Жоба шеңберінде Сотқа дейінгі тергеп-тексерудің бірыңғай тізілімі мен Сот органдарының «Төрелік» ақпараттық-талдамалық жүйесі интеграцияланды. Жоба Сотқа дейінгі тергеп-тексерудің бірыңғай тізілімі арқылы тергеу және анықтау органдарының өтінішхатты қосымша материалдарымен бірге прокурорға келісу үшін электронды түрде ұсыну тәртібін регламенттейді. Егер өтінішхатты прокурор қолдаған жағдайда материалдар тергеу судьясына қарау үшін жолданады, оның нәтижесі бойынша прокурор мен сотқа дейінгі тергеуді жүзеге асыратын тұлға тергеу судьясының уәжделген хаттамасын электронды түрде алатын болады [7].

Өз ойымды айта кететін болсам қылмыстық құқық бұзушылықтың алдын алу барысында қолданылатын іс-шаралар цифрлық технологияларды біршама дамыту керек деп есептеймін. Қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашу мен тергеп тексеру кезінде цифрлық технологияларды қолдану қазіргі заманғы құқық қорғау органдарының жұмысында өте маңызды рөл атқарады. Технологиялардың дамуымен бірге қылмыстық құқық бұзушылықтарды анықтау, оларды тергеу және дәлелдер жинау процесі айтарлықтай өзгерді. Менің ойымша, цифрлық технологиялар қылмыстық іс жүргізуді жеңілдетіп, жылдамдатуға мүмкіндік береді, бірақ олардың тиімді қолданылуы үшін кейбір маңызды аспектілерге көңіл бөлу қажет. Мақала барысында цифрлық технологиялардың артықшылықтары мен кемшіліктерінде атап өттік. Қазақстан Республикасының Қылмыстық процесс кодексі және оған қатысты басқа да нормативтік құқықтық актілер мен бұйрықтарды цифрлық технологиямен біріктіре отырып белгілі бір нәтижелерге қол жеткізу және оны кеңінен пайдалана білу.

Қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашу мен тергеп тексеру кезінде цифрлық технологияларды қолдану қазіргі уақытта тергеу ісінің ажырамас бөлігіне айналды. Цифрлық технологиялар қылмыстық әрекеттерді анықтауда үлкен мүмкіндіктер ұсына отырып, тергеу процесін едәуір тиімді етеді. Әлеуметтік желілер, электрондық пошта, мобильді құрылғылар мен интернеттегі деректер арқылы қылмыскерлердің іс-әрекеттерін бақылау және дәлелдер жинау айтарлықтай жеңілдеді. Сонымен қатар, жасанды интеллект пен автоматтандырылған жүйелер қылмыстық істерді өңдеу мен талдауды жылдамдатуға мүмкіндік беріп, тергеушілердің жұмысын оңтайландырады.

Дегенмен, цифрлық технологияларды қолдану кезінде бірқатар қиындықтар туындайды. Құқықтық мәселелер, жеке ақпараттың құпиялылығы, цифрлық деректердің өзгертілуі немесе жоғалуы сияқты қауіптер тергеу жұмыстарын қиындатуы мүмкін. Мамандардың жетіспеушілігі мен қажетті техникалық құралдардың болмауы да бұл процестің тиімділігін шектейді. Осыған қарамастан, цифрлық технологиялардың тергеу жұмысында маңыздылығын және тиімділігін ескере отырып, құқықтық, техникалық және ұйымдастыру шараларын жетілдіру қажет. Бұл үшін тергеушілердің кәсіби біліктілігін арттыру, заңнаманы жаңарту және халықаралық ынтымақтастықты нығайту маңызды. Тек осындай шаралар арқылы цифрлық технологиялардың тергеудегі тиімділігін толыққанды жүзеге асыруға болады. Қорыта айтқанда, цифрлық технологиялар қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашу мен тергеп тексеру процесінде орасан зор рөл атқарады және олардың болашақта одан әрі дамуы мен жетілдірілуі тергеу саласындағы жетістіктерді арттырады.

Әдебиеттер тізімі

1. Сейтжанов О.Т., Брылевский А.В., Бачурин С.Н. Едресов С.А. Сафронов С.М. ҚР Қылмыстық-процестік құқығы (Жалпы бөлігі): оқулық. – Қостанай: ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2018. – 198 б.
2. Нұрмашев Ү. Қылмыстық процесс: оқулық: Қысқаша курс. - Алматы: НурПресс,

2020. – 468 б.

3. Жанибеков А.Қ. Сотқа дейінгі тергеп-тексеру барысында дәлелдемелерді бағалаудың теориялық және тәжірибелік мәселелері: монография. - Алматы: Қазақ университеті, 2020. - 180 б.

4. Оразалиев А., Есболаев Ғ. Тергеу кітабы: оқу-тәжірибелік құрал. - Алматы: Жеті Жарғы, 2020. - 320 б.

5. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты // <https://sud.gov.kz/rus/tag/torelik-1>.

6. Қазақстан Республикасы Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі // <https://www.gov.kz/memleket/entities/mdai/press/article/details/100226?lang=kk>.

7. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты // <https://sud.gov.kz/kaz/taxonomy/term/12432>.

ИНТЕРНЕТ ЖЕЛІСІНДЕ АЛАЯҚТЫҚ ФАКТІЛЕРІН ТЕРГЕУ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Барлыбай Ж.У.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Кужарова Г.А.,

ҚПЖҚр кафедрасының оқытушысы, полиция майоры

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы адам өмірінің барлық салаларына еніп, күнделікті тұрмысты айтарлықтай жеңілдетті. Электронды коммерция, онлайн банк қызметтері, әлеуметтік желілер, мемлекеттік қызметтердің цифрландырылуы – барлығы интернеттің кеңінен қолданылуына себеп болды. Алайда бұл прогресс тек оң әсерін ғана емес, белгілі бір тәуекелдерді де қоса алып келді. Соның бірі – интернет желісінде жасалатын алаяқтық қылмыстарының көбеюі. Соңғы жылдары интернет алаяқтарының әрекеттері түрлі формада көрініс тауып отыр: жалған интернет-дүкендерден бастап, фишингтік шабуылдарға, жалған инвестициялық жобалардан бастап, әлеуметтік инженерия әдістеріне дейін. Бұл қылмыстардың ерекшелігі – олар жылдам, көп жағдайда шекарадан тыс жасалады және ізін табу қиын. Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігінің деректеріне сүйенсек, интернет арқылы жасалған алаяқтық қылмыстарының саны жыл сайын бірнеше есеге өсіп отыр. Бұл үрдіс құқық қорғау органдарына үлкен жүктеме жүктеп, жаңа жұмыс әдістерін қалыптастыруды талап етеді. Интернет алаяқтығының көбеюі қоғамда сенім дағдарысын туындатып, азаматтардың цифрлық сервистерге деген сенімін төмендетуі мүмкін. Сонымен қатар, бұл құбылыс экономикалық шығындарға, жеке мәліметтердің таралуына және азаматтардың психологиялық күйзеліске ұшырауына әкеліп соғады. Сондықтан интернеттегі алаяқтық әрекеттерді тексеру мен тергеудің тиімді жолдарын қарастыру, оған кедергі келтіріп отырған негізгі проблемаларды анықтап, шешу жолдарын ұсыну – аса маңызды міндет. Бұл мақалада интернет желісінде жасалатын алаяқтық түрлері мен олардың қоғамға тигізетін әсері қарастырылып, құқық қорғау органдарының осы саладағы тергеу әрекеттерінде кездесетін басты проблемаларға талдау жасалады. Сондай-ақ, қазіргі таңдағы күрделі жағдайды шешудің нақты жолдары мен ұсыныстары берілетін болады.

Интернет алаяқтығы – бұл ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану арқылы жасалатын қылмыс түрі, оның басты мақсаты – жеке тұлғалар мен ұйымдардың мүліктік құқықтарына қол сұғу немесе заңсыз пайда табу. Бұл қылмыс түрі ғаламтор арқылы жүзеге асырылады және оның негізгі ерекшеліктерінің бірі – алаяқтың жәбірленушімен бетпе-бет кездеспеуі, яғни виртуалды ортада әрекет етуі. Интернет алаяқтығының кең тараған түрлеріне фишинг (жалған сайттар немесе хаттар арқылы жеке мәліметтерді иемдену), онлайн саудадағы алаяқтық (тауар немесе қызмет көрсетемін деп ақша алып, міндеттемені орындамау), әлеуметтік инженерия (психологиялық әдістер арқылы адамдарды

алдау), қаржы пирамидалары мен жалған инвестициялық жобалар, банк картасы деректерін ұрлау және әлеуметтік желілерде бөтен адамдардың атынан хабарлама тарату жатады. Бұл қылмыстар көбінесе шетелдік серверлер мен жалған аккаунттар арқылы жүзеге асады, ал алаяқтар VPN, TOR желісі сияқты анонимдікті қамтамасыз ететін технологияларды пайдаланады. Интернет алаяқтығының күрделілігі – оның трансшекаралық сипаты мен ізін жасыру әдістерінің көптігіне байланысты. Алаяқтар өз әрекеттерін криптовалюта арқылы да жүргізіп, қаржылық операцияларды қадағалауды қиындатады. Бұл құбылыс тек жеке тұлғаларға ғана емес, мемлекеттік мекемелер мен бизнес құрылымдарға да зиян келтіріп отыр. Сонымен қатар, интернет алаяқтығы адамның жеке өміріне қол сұғу, психологиялық қысым көрсету және әлеуметтік желілер арқылы манипуляция жасау сияқты жанама қауіптерді де туындатады [1].

Интернет алаяқтығының түрлері

Фишинг (Phishing) – жалған веб-сайттар, электрондық пошта, смс немесе мессенджерлер арқылы пайдаланушылардан жеке мәліметтерді (логин, пароль, банк картасының деректері) алдау жолымен иемдену.

Онлайн саудадағы алаяқтық – интернет-дүкендерде немесе жарнама сайттарында жалған тауар немесе қызмет ұсыну арқылы ақша алып, тауарды жеткізбеу немесе сапасыз өнім жіберу.

Банк картасымен байланысты алаяқтық (Carding) – адамның банк картасы туралы мәліметтерін заңсыз жолмен алып, оның шотынан ақша шешіп алу немесе онлайн сатып алулар жасау.

Әлеуметтік инженерия – адамның сеніміне кіріп, оның сезіміне, эмоциясына әсер ету арқылы жеке деректерін немесе қаржысын иемдену (мысалы, таныстық, туыстық немесе төтенше жағдай сылтауымен ақша сұрау).

Жалған инвестициялық жобалар мен қаржы пирамидалары – тез табыс уәде етіп, адамдардан ақша жинау, алайда соңында еш пайдасыз схемалармен оларды алдау.

Вирус және зиянды бағдарламалар тарату – пайдаланушының құрылғысына вирус немесе шпиондық бағдарлама жіберіп, жеке деректерді ұрлау немесе құрылғыны бұғаттап, оны ашу үшін ақша талап ету (мысалы, ransomware).

Смс және телефон арқылы алаяқтық – жалған смс-хабарламалар немесе қоңыраулар арқылы банк немесе мемлекеттік орган атынан хабарласып, жеке деректерді сұрап, кейін оны заңсыз пайдалану.

Жалған қайырымдылық акциялары – қайырымдылық қорлары немесе көмекке мұқтаж адамдар атынан жалған ақпарат таратып, ақша жинау.

Жалған жұмыс немесе стипендия ұсыну – интернет арқылы жұмыс, оқу не грант ұсынып, «құжат рәсімдеу» немесе «тіркеу» үшін алдын ала төлем талап ету.

Әлеуметтік желілердегі алаяқтық – бұзылған аккаунттар арқылы достардан ақша сұрау, жалған байқаулар мен акциялар ұйымдастыру арқылы пайдаланушылардың мәліметтерін жинау [2].

Шешу жолдары мен ұсыныстар

Мамандандырылған бөлімшелерді дамыту – Киберқылмыспен күресетін полиция бөлімшелерінің материалдық-техникалық базасын күшейтіп, кадрлық құрамын арттыру.

Халықаралық ынтымақтастық – Интерпол, Еуропол сияқты ұйымдармен бірлесе жұмыс істеу, шетелдік провайдерлер мен платформалардан ақпарат алу тетіктерін жеңілдету.

Цифрлық сараптаманы дамыту – IT-мамандар мен киберсарапшыларды оқыту, озық бағдарламалық жасақтамаларды енгізу.

Заңнаманы жаңарту – Алаяқтықтың жаңа түрлеріне қарсы құқықтық тетіктерді енгізу.

Азаматтарды ақпараттандыру – Бұқаралық ақпарат құралдары арқылы интернет қауіпсіздігі жайында тұрақты түрде ақпарат тарату, мектеп пен ЖОО-да киберқауіпсіздік пәнін енгізу.

Интернет желісінде алаяқтық фактілерін тергеу – қазіргі заманның күрделі және

көпқырлы мәселелерінің бірі екені анық. Алаяқтар үнемі жаңа технологиялар мен психологиялық әдістерді пайдалана отырып, құқық қорғау органдарының жұмысын қиындатып келеді. Тергеу процесінде кездесетін негізгі проблемалар – қылмыскерлердің анонимділігі, әрекеттердің трансшекаралық сипаты, техникалық құрал-жабдықтар мен мамандандырылған кадрлардың жеткіліксіздігі, сондай-ақ құқықтық базаның заманауи талаптарға сай келмеуі. Мұның барлығы тергеу жүргізуді қиындатып, интернеттегі қылмыстармен тиімді күрес жүргізуге кедергі келтіреді.

Интернет алаяқтығына қарсы күресте тек құқық қорғау органдарының жұмысы жеткіліксіз. Бұл – қоғамның, мемлекеттік органдардың, IT саласы мамандарының және қарапайым азаматтардың бірлескен әрекетін талап ететін ортақ міндет. Тергеу ісін жетілдіру үшін халықаралық ынтымақтастықты нығайту, цифрлық сараптама құралдарын дамыту, мамандар даярлығын күшейту және заңнаманы жетілдіру қажет. Сонымен қатар, интернет пайдаланушылардың киберқауіпсіздікке қатысты білім деңгейін арттыру – алаяқтықтың алдын алудың басты шарттарының бірі.

Сондықтан интернет алаяқтығына қарсы күрес – кешенді, жүйелі және болашаққа бағытталған әрекетті талап ететін стратегиялық міндет. Бұл бағытта жүргізілетін әрбір қадам қоғамның цифрлық кеңістіктегі қауіпсіздігіне тікелей ықпал етеді [3].

Әдебиеттер тізімі

1. Киберқылмыс туралы: Қазақстанда және әлемде кең тараған түрлері // qyzylqoga.kz.
2. CyberPol. Алаяқтық әрекеттері // baq.kz.
3. Елдегі киберқылмыстың 99%-ы интернет-алаяқтық // kz.kursiv.media.

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕНИЯ ОБЫСКА И ВЫЕМКИ В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Зулкарнай И.С.,
курсант 2 курса

Научный руководитель: Маханбетов Н.К.,

старший преподаватель кафедры уголовного права и криминологии,
подполковник полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Уголовное судопроизводство охватывает широкий круг следственных действий, направленных на установление истины по делу и привлечение виновных к ответственности. Одними из ключевых и наиболее значимых процессуальных действий являются обыск и выемка. Эти меры уголовно-процессуального принуждения играют важную роль в обеспечении эффективности досудебного расследования.

Обыск и выемка направлены на выявление и изъятие доказательств, предметов, имеющих отношение к совершенному преступлению, документов, а также на обнаружение разыскиваемых лиц или трупов. Обыск представляет собой следственное действие, заключающееся в осмотре помещений, участков местности, транспортных средств, а также в личном досмотре с целью обнаружения и изъятия объектов, имеющих значение для уголовного дела. В свою очередь, выемка — это следственное действие, осуществляемое при наличии точных сведений о местонахождении и владельце конкретных предметов или документов, подлежащих изъятию.

Цель настоящей статьи — рассмотреть порядок проведения обыска и выемки в рамках уголовного судопроизводства Республики Казахстан, а также выявить правовые и практические особенности применения этих следственных действий.

Согласно уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан можно выделить следующие условия для проведения обыска и выемки:

- проведение допустимо исключительно на основании постановления следователя;
- необходимо участие понятых (за исключением случаев, предусмотренных законом, например, при применении видеозаписи);

- в случаях изъятия государственной тайны требуется санкция следственного судьи. В исключительных случаях, когда существует реальная угроза утраты или повреждения предметов, обыск может проводиться без санкции (с последующим уведомлением судьи).

Перечисленные условия охватывают практически все принципы уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан, которые обязательные для соблюдения. Кроме того, важную роль играет статья 112 Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан (Фактические данные, не допустимые в качестве доказательств) определяющий основные требования что бы полученные объекты при проведении обыска и выемки имели юридическую силу в лице доказательств [1].

Основные требования для соблюдения статьи 112 Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан:

- законность и санкционирование. Обыск и выемка должны проводиться на основании мотивированного постановления лица, осуществляющего досудебное расследование. Если изымаются документы, содержащие государственные секреты или иную охраняемую законом тайну, постановление должно быть санкционировано следственным судьей;

- соблюдение прав участников процесса. Действия, нарушающие права участников процесса, такие как применение пыток, насилия, угроз, обмана или иных незаконных действий, делают полученные фактические данные недопустимыми в качестве доказательств;

- право на защиту и информирование. Лицо, у которого производится обыск или выемка, должно быть надлежащим образом информировано о своих правах и обязанностях. Нарушение этого требования может привести к признанию полученных данных недопустимыми;

- процессуальные гарантии. При проведении обыска и выемки должны быть соблюдены все процессуальные гарантии, включая участие понятых, а в необходимых случаях — специалистов и переводчиков. Также необходимо составление протокола с указанием всех обстоятельств и изъятых предметов;

- запрещение оглашения частной жизни. Лицо, осуществляющее досудебное расследование, обязано принимать меры к тому, чтобы не были оглашены выявленные при обыске и выемке обстоятельства частной жизни лица, занимающего данное помещение, или других лиц;

- использование научно-технических средств. При производстве выемки необходимо обязательное применение научно-технических средств хода и результатов, при необходимости могут быть привлечены специалисты и переводчики.

Соблюдение этих требований поможет избежать нарушений статьи 112 Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан и обеспечит законность и правомерность действий при проведении обыска и выемки [2].

Согласно статье 255 Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан, личный обыск – это следственное действие, целью которого является выявление и конфискация вещей и бумаг, расположенных на теле, в одежде и при личном обряде лица, подвергаемого обыску. Проведение такого обыска допустимо при наличии оснований, установленных статьей 252 Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан, и при строгом соблюдении правил, изложенных в статье 254 Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан. Важно, чтобы личный обыск осуществлялся сотрудником того же пола, что и обыскиваемый, с обязательным присутствием понятых и, при необходимости, специалистов, также принадлежащих к этому же полу. Данное условие призвано гарантировать уважение к частной жизни и человеческому достоинству. Личный обыск допустим и без предварительного решения следственного судьи, если существуют веские причины полагать, что у человека могут быть спрятаны важные для расследования

документы или предметы, либо если он задерживается или помещается под стражу. В последнем случае личный обыск может проводиться без участия понятых. В ситуациях, когда требуется обнаружение вещей внутри тела обыскиваемого, привлекаются квалифицированные специалисты. Выполнение этих процедурных требований гарантирует законность и обоснованность личного обыска, а также защищает конституционные права и свободы граждан [3].

Таким образом, обыск и выемка в уголовном судопроизводстве Республики Казахстан представляют собой сложные и многоаспектные следственные действия, требующие соблюдения баланса между эффективностью расследования и обеспечением прав человека. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан устанавливает четкий порядок и правовые основания для проведения этих мероприятий, направленные на соблюдение законности и недопустимость злоупотреблений. Однако практика показывает, что несмотря на наличие детально регламентированных норм, допускаются случаи нарушения прав граждан при проведении обыска и выемки. Это подчеркивает важность постоянного и эффективного судебного и прокурорского контроля за действиями органов досудебного расследования. Все выявленные нарушения должны влечь правовую оценку, а незаконно полученные доказательства не могут быть использованы в уголовном процессе. Строгое соблюдение установленного законом порядка проведения обыска и выемки является не только необходимым условием законного и объективного расследования, но и важным элементом защиты прав и свобод личности. Совершенствование законодательства и правоприменительной практики в данной сфере будет способствовать укреплению принципов правового государства и росту доверия граждан к правоохранительной системе.

Список литературы

- 1 Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V ЗРК.
- 2 Когамов М.Ч. Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу РК. – Алматы: Жеті Жарғы, 2015.
- 3 Толеубекова Б.Х. Уголовно-процессуальное право Республики Казахстан: учебник. – Алматы: Жеті Жарғы, 2016.

СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ОБЖАЛОВАНИЯ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ ДЕЙСТВИЙ, БЕЗДЕЙСТВИЙ И РЕШЕНИЙ В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ: ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РОССИИ И КАЗАХСТАНА

Канавина Е.П.,

студент 3 курса

Научный руководитель: Абрамова Л.Л.,

кандидат юридических наук, начальник кафедры уголовного процесса
Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Изучение института обжалования действий, бездействия и решений в уголовном судопроизводстве имеет важное значение в контексте обеспечения правосудия, верховенства закона и защиты прав человека. Механизм обжалования служит основополагающей гарантией для физических и юридических лиц, вовлеченных в уголовный процесс, обеспечивая защиту их процессуальных прав и предоставляя возможность для исправления судебных или процессуальных ошибок. Российская Федерация и Республика Казахстан имеют схожие правовые системы, входящие в романо-германскую правовую семью (континентальная система права), из чего можно сделать вывод о подобии источников, структуры и содержания норм права, совпадении многих юридических терминов и понятий. Актуальность нашего исследования усиливается необходимостью изучения уголовно-

процессуального законодательства и практики его применения в обеих странах, что позволяет выявить общие тенденции и отличия в подходах к обеспечению защиты прав лиц, участвующих в уголовно судопроизводстве, а также определить направления для совершенствования законодательства и эффективности действующих механизмов.

Для проведения сравнительно-правового анализа нами были выдвинуты критерии, которые позволяют выявить различия между законодательствами обеих стран:

1. Законодательная база. Институт обжалования в Российской Федерации в первую очередь основывается на положениях Конституции Российской Федерации [1], так ч. 2 ст. 46 дает право на обжалование решений и действий (бездействий) органов государственной власти, органов местного самоуправления, общественных объединений и должностных лиц в суде. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации (далее – УПК РФ) [2] закрепляет право на обжалование в качестве принципа уголовного судопроизводства (ст. 19 УПК РФ), что подчеркивает значимость данного института и его не последнее место в российском уголовном процессе. Регулируется же механизм обжалования 16 главой УПК РФ, она включает в себя права участников на подачу жалоб, порядок их рассмотрения, сроки и последствия удовлетворения или отклонения жалоб. Также стоит выделить иные нормативно-правовые акты, такие как Федеральный закон от 17.01.1992 № 2202-1 «О прокуратуре Российской Федерации», Федеральный закон от 12.08.1995 № 144-ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности», Федеральный закон от 22.12.2008 № 262-ФЗ «Об обеспечении доступа к информации о деятельности судов в Российской Федерации», Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 30.06.2015 № 29 «О практике применения судами законодательства, обеспечивающего право на защиту в уголовном судопроизводстве».

В Республике Казахстан обжалование рассматривается, как один из важнейших принципов уголовного судопроизводства и закреплен в 2 главе УПК Республики Казахстан (далее – УПК РК) [3], а именно ст. 31 «Свобода обжалования процессуальных действий и решений». Основан принцип в первую очередь на положениях статьи 13 Конституции Республики Казахстан [4], которая гарантирует право на судебную защиту своих прав и свобод. Порядок обжалования регламентируется главой 13 УПК РК «Ходатайства. Обжалование действий (бездействия) и решений государственных органов и должностных лиц, осуществляющих производство по уголовному делу». Стоит отметить о наличии ведомственной Инструкции [5], которая закрепляет порядок рассмотрения жалоб на процессуальные решения и действия (бездействия) должностных лиц, осуществляющих производство по уголовному делу.

2. Форма подачи жалоб. Российское законодательство предусматривает две формы порядка обжалования: судебная и внесудебный. Статья 124 УПК РФ подробно раскрывает механизм внесудебного обжалования, позволяя лицам обращаться со своими жалобами непосредственно к прокурору или руководителю следственного органа. Одна из наиболее распространенных категорий внесудебных жалоб связана с обжалованием отказов в возбуждении уголовного дела. Этот вопрос особенно распространен в случаях, когда жертвы преступлений считают, что их заявления не были должным образом расследованы или рассмотрены правоохранительными органами. В таких ситуациях заявители часто обращаются к прокурору, требуя пересмотра решения об отказе в возбуждении дела. Механизм судебного обжалования в Российской Федерации регулируется статьей 125 УПК РФ, которая закрепляет судебный механизм как важнейший институт надзора за законностью процессуальных действий следователей, прокуроров и других должностных лиц.

УПК РК предусматривает возможность подачи жалобы (ст. 100), если гражданин считает, что его права и законные интересы были нарушены. Жалоба подается в устном виде (вносится в протокол), либо в письменном, после чего рассматривается должностным лицом, уполномоченным рассматривать такие жалобы и принимать решения по уголовному делу. Внесудебный порядок подачи жалоб в первую очередь связан с неправомерными действиями

или бездействиями, это могут быть вопросы, касающиеся неправомерного задержания, проведения следственных действий и других аспектов уголовного процесса. Так же стоит отметить возможность участников уголовного судопроизводства в Казахстане подать жалобу Генеральному Прокурору Республики Казахстан в электронном формате (ч. 6 ст. 58 УПК РК) – жалоба подается через публичный сектор Единого реестра досудебных расследований (в соответствии с Инструкцией о ведении уголовного судопроизводства в электронном формате). Судебный порядок регламентируется ст. 106 УПК РК, также при проверке жалоб суды руководствуются Постановлением Верховного Суда Республики Казахстан №4 от 25 июня 2010 года «О судебной защите прав, свобод человека и гражданина в уголовном судопроизводстве» [6]. Жалобы рассматриваются районными и приравненными к ним судами, а также вышестоящими судебными инстанциями. В зависимости от содержания жалобы и стадии уголовного процесса, жалоба может быть рассмотрена в порядке статьи 102 УПК РК (досудебное производство) или в других соответствующих процедурах.

3. Сроки. В России жалобы, направленные прокурору или руководителю следственного органа, рассматриваются в течение 3 суток (в исключительных случаях срок может быть продлен до 10 суток), после чего заявитель немедленно должен быть уведомлен о принятом решении и дальнейшем порядке рассмотрения жалобы. В судебном порядке судье на рассмотрение жалобы дается 14 суток (для дознания в сокращенной форме 5 суток), проверка законности и обоснованности действий, бездействий и решений происходит в открытом судебном заседании. Важно отметить, что принесение жалобы не приостанавливает производство обжалуемого действия.

УПК РК устанавливает срок рассмотрения жалобы для прокурора, начальника следственного отдела и органа дознания в течение 7 суток и при этом выделяет отдельные виды жалоб (на нарушения закона при задержании, признании подозреваемым, квалификации деяния подозреваемого, отстранении от должности, проведении несанкционированного осмотра, обыска, выемки, временном ограничении на распоряжение имуществом, приостановлении совершения сделок и иных операций с имуществом) на рассмотрение которых дается 3 суток. В исключительных случаях срок может продлеваться до 15 суток. Жалоба, поданная в суд, рассматривается следственным судьей единолично в течение 3 суток, если необходимо исследование доказательств, то срок продлевается до 10 суток и проводится закрытое судебное заседание. В соответствии со статьей 103 УПК РК подача жалобы приостанавливает исполнение обжалуемого решения.

Таким образом, резюмируя выделенные характерные особенности, проведенный сравнительный анализ показывает, что, несмотря на общие черты в регулировании института обжалования процессуальных действий, бездействий и решений в России и Казахстане существуют значительные различия. Полагаем, что выявленные особенности обусловлены объективными факторами развития законодательства, что не снижает эффективности функционирования системы обжалования в обеих дружественных странах.

Список литературы

1. Конституция Российской Федерации: принята всенародным голосованием 12.12.1993 (с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 01.07.2020) // https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28399/ (10.05.2025).
2. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 №174-ФЗ (ред. от 21.04.2025) // https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/ (10.05.2025).
3. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года (с изм. и доп. по сост. на 19.05.2025) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852&pos=4;-108#pos=4;-108 (10.05.2025).
4. Конституция Республики Казахстан: принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года (с изм. и доп. по сост. на 19.09.2022) // https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution (10.05.2025).
5. Об утверждении Инструкции о ведении уголовного судопроизводства в

электронном формате: приказ Генерального прокурора Республики Казахстан от 3 января 2018 года № 2 // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800016268> (11.05.2025).

6. О судебной защите прав, свобод человека и гражданина в уголовном судопроизводстве: Нормативное постановление Верховного Суда Республики Казахстан от 25 июня 2010 года № 4 // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P10000004S> (12.05.2025).

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЗАҢНАМАСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қуантай Ә.А.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Қужарова Г.А.,

ҚПЖКр кафедрасының оқытушысы, полиция майоры

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстан Республикасының құқықтық мемлекет ретінде қалыптасуы мен дамуы үшін қылмыстық іс жүргізу заңнамасының алатын орны ерекше. Қылмыстық іс жүргізу құқығы — адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғауға, әділетті сот төрелігін жүзеге асыруға, қылмыстардың ашылуы мен кінәлі тұлғалардың жауаптылығын қамтамасыз етуге бағытталған маңызды құқық саласы. Бұл саладағы заңнаманың тиімділігі елдегі заңдылық пен құқықтық тәртіп деңгейін анықтайтын басты факторлардың бірі болып табылады.

Соңғы жылдары қылмыстық іс жүргізу заңнамасын ізгілендіру, құқық қорғау органдары қызметін оңтайландыру және сотқа дейінгі тергеп-тексеру рәсімдерін жетілдіру бағытында ауқымды реформалар жүргізілуде. Дегенмен, осы салада шешімін таппай келе жатқан бірқатар өзекті мәселелер де жоқ емес. Атап айтқанда, процессуалдық кепілдіктердің жеткіліксіздігі, тергеу органдарының процессуалдық дербестігі мен бақылауының арасындағы теңгерім, жәбірленуші мен күдіктінің құқықтарының сақталуы, айыптау мен қорғау тараптарының теңдігі, сондай-ақ электрондық қылмыстық істерді жүргізудегі құқықтық олқылықтар күн тәртібінен түспей отыр.

2024–2025 жылдары Қазақстанда құқықтық жүйені жетілдіру бағытында ауқымды реформалар жүргізілді. Мемлекет басшысының 2024 жылғы 2 қыркүйектегі “Әділетті Қазақстан: заң мен тәртіп, экономикалық өсім, қоғамдық оптимизм” атты Жолдауында құқық қорғау жүйесін реформалау қажеттілігі атап өтілді. Осыған байланысты қылмыстық іс жүргізу заңнамасына бірқатар өзгерістер енгізілді [1].

Жаңашылдықтардың мақсаты – Қазақстан Республикасы қылмыстық іс жүргізу заңнамасындағы осы және басқа да өзекті мәселелерді талдап, оларды шешудің тиімді жолдарын қарастыру. Жұмыстың өзектілігі – қылмыстық процестегі заңдылықты, әділдікті және тиімділікті қамтамасыз етудің заманауи талаптарымен айқындалады.

1. Адвокаттың процессуалдық рөлінің әлсіздігі

Қазақстан Республикасында қылмыстық сот ісін жүргізудің әділеттілігі мен заңдылығы адвокатура институтының тиімді қызметіне тікелей байланысты. Адвокат — қорғау тарапының басты өкілі ретінде азаматтардың құқықтарын қорғауда маңызды процессуалдық рөл атқарады. Алайда тәжірибе көрсетіп отырғандай, қазіргі таңда адвокаттың құқықтары мен мүмкіндіктері көбіне теория жүзінде ғана толық қамтамасыз етіліп, практикада шектеулі болып қала береді [2].

Қорғаушының құқықтық мәртебесі және өкілеттіктері - ҚР Қылмыстық іс жүргізу кодексінің 68-бабына сәйкес, адвокат қорғаушы ретінде іс бойынша қатысып, күдіктінің (айыпталушының) құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауға уәкілетті. Ол: Қылмыстық іс материалдарымен танысуға, дәлелдемелер ұсынуға, сұрақтар қоюға және өтінішхаттар беруге, тергеу әрекеттеріне қатысуға құқылы. Алайда бұл өкілеттіктердің орындалуына

құқық қорғау органдарының қарсы тұруы жиі кездеседі.

Процессуалдық рөлінің әлсіреу себептері - адвокаттың процессуалдық рөлінің әлсіреуіне бірнеше фактор әсер етеді:

Тергеу органдарының үстемдігі - тергеуші мен прокурор адвокаттың әрекетін шектеуге бейім.

Дәлелдеме жинауға шектеулер - Адвокаттың дәлелдемелерді өз бетінше жинауға мүмкіндігі аз.

Сот тәжірибесінде адвокат пікірінің ескерілмеуі - Судьялар қорғау тарапының дәлелдерін екінші кезекке қояды.

Құпиялықтың сақталмауы - Адвокат пен қорғауындағы тұлғаның арасында толыққанды жасырын байланыс жоқ.

Құқықтық реттеуді жетілдіру жолдары - Адвокаттың рөлін күшейту үшін келесі ұсыныстарды айтуға болады: Адвокатқа дәлелдемелер жинау құқығын кеңейту, процессуалдық теңдік қағидатын нақтылау, адвокат пен клиент арасындағы жасырын байланысты толық қамтамасыз ету, сот пен тергеу органдарына адвокаттың өтініштері мен дәлелдерін міндетті түрде қарау нормаларын енгізу, адвокаттың қызметіне кедергі келтірген лауазымды тұлғаларға қатысты жауапкершілікті күшейту.

2. Электрондық іс жүргізудің жетілмегендігі

Цифрландыру процесі басталғанымен, электрондық қылмыстық істерді жүргізу жүйесі толық қалыптаспаған. Бұл процестің баяу жүруі тергеу сапасына кері әсерін тигізуде. Қазақстанда бұл бағытта «Төрелік», «Сот кабинеті», «eGov» платформалары жұмыс істейді. Электрондық іс жүргізудің негізгі мәселелері бар. Мысалы, қолданушылардың цифрлық сауаттылығының төмендігі - ауылдық аймақтарда тұратын тараптар көбінесе электрондық өтініш беру мен құжат жүктеу тәртібін білмейді. Бұл – процессуалдық құқықтарының толық жүзеге аспауына әкеп соғады.

Құқықтық реттеудің жеткіліксіздігі - ҚР Азаматтық іс жүргізу кодексінде электрондық дәлелдер мен олардың заңдық күшін бағалау нақты реттелмеген. Бұл сот практикасына қайшылықтар енгізіп отыр[3].

Электрондық іс жүргізу – сот жүйесінің заманауи даму бағыты. Дегенмен, оның тиімділігі жүйенің толық жетілдірілуіне байланысты. Қазақстанда бұл бағытта елеулі қадамдар жасалғанымен, әлі де шешімін таппаған мәселелер бар. Сондықтан мемлекет пен қоғам бірлесе отырып, бұл жүйені одан әрі жетілдіруі қажет.

3. Айыптау мен ақтау теңгерімінің бұзылуы

Соттарда ақтау үкімдерінің аз болуы — қылмыстық іс жүргізу жүйесінің айыптауға бейімдігін көрсетеді. Бұл азаматтардың әділ сотқа қол жеткізу құқығына қауіп төндіреді. Қылмыстық іс жүргізудің басты қағидаларының бірі – тараптардың теңдігі мен бәсекелестік. Дегенмен, іс жүзінде айыптау бағытының үстемдігі жиі байқалады. Бұл ахуал азаматтардың құқықтарын шектеуге және соттың тәуелсіздігіне күмән туғызады[4]. Мысалы, айыптау бағытының үстем болуының әр түрлі себептері бар. Себептерінің бірі, тергеу мен прокуратураның сотқа әсері - тергеу органдары судьяға алдын ала тергеу материалдарын «негізді» деп танытуға тырысады. Кей жағдайда судьялар айыптаудың дәлелдері жеткіліксіз болса да, істі қарауға қабылдайды.

Соттың процессуалдық тәуелсіздігінің әлсіздігі - соттар жиі жағдайда тергеу немесе прокуратура ұсынған дәлелдерді тексерусіз қабылдайды, қорғау тарапының уәждерін назарға алмайды.

Қорғаушы тараптың процессуалдық мүмкіндіктерінің шектеулігі - адвокаттарға дәлел жинауға тең құқық берілгенімен, тәжірибеде бұл құқықтар көбінесе іске аспайды: сұраулар жауапсыз қалады немесе дәлелдер сотқа жол берілмейді.

Айыптау мен ақтау теңгерімінің бұзылуы – қылмыстық процестің әділдігіне нұқсан келтіретін басты мәселе. Осы мәселені шешу үшін құқық қорғау жүйесінде реформалар жасау, процестік теңдікті қамтамасыз ету және барлық тараптардың құқықтарын қорғау қажет. Бұл шаралар қазақстандық қылмыстық әділет жүйесінің тиімділігін арттырып,

азаматтардың құқықтарын қорғаудың кепілі болар еді.

4. Қылмыстық процестегі адам құқықтарының толық қорғалмауы

Қылмыстық процесс – бұл адамның ең маңызды құқықтары мен бостандықтары шектелетін сала. Конституция мен Қылмыстық іс жүргізу кодексі азаматтардың құқықтарын қорғауға бағытталғанымен, құқық қолдану тәжірибесінде бұл нормалар жиі бұзылады. Қорғау құқығы, жеке өмірге қол сұқпау, азаптауға ұшырамау сияқты базалық құқықтар кейде толық көлемде қамтамасыз етілмейді[5]. Мысалы айта кетсек, қорғаушының қатысу құқығының шектелуі - күдіктінің құқықтарын қорғау үшін қорғаушының қатысуы қажет. Егер адамды тергеу барысында қорғаушысыз сұраса немесе оған қорғаушыны таңдау құқығы берілмесе, бұл құқықтың бұзылуы болып табылады. Мысал, Азамат Б. дүкенде ұрлық жасады деген күдікпен ұсталды. Тергеу кезінде оның адвокаты болмаған, оны қорғаушысыз жауап алынды. Бұл жағдайда азаматтың құқықтары бұзылды, себебі оның қорғаушыны таңдауға және оған заңды көмек алу мүмкіндігі болмады.

Тергеу сатысында адвокаттың қатысу құқығының болмауы - адам тергеліп жатқанда, оның қорғаушысының болуы маңызды. Бұл оның өз құқығын қорғауға мүмкіндік береді. Егер адвокатсыз тергеу жүргізілсе, бұл адамның құқығын бұзу болып табылады. Мысал, Азамат Г. жол ережесін бұзды деген күдікпен полицияға жеткізілді. Тергеу кезінде оның адвокаты болмады, оған заң бойынша қорғаушы сұратуға да мүмкіндік берілмеді. Бұл жағдай оның құқықтарын бұзды, себебі қорғаушының қатысу құқығы қамтамасыз етілмеді.

Заңсыз ұйқамаққа алу - құқық қорғаушылар күдіктіні тергеу барысында ұйқамаққа алу немесе басқа балама шаралар қолдануға міндетті. Егер бұл шаралар заңды негізде қолданылмаса, адам құқықтары бұзылады. Мысал, Азамат Д. тергеу барысында өз үйінде болуға келісім бергенімен, тергеуші оны бір ай бойы ұйқамақта ұстап, жұмысынан айырып қойды. Оның ұйқамаққа алынғандығы заңсыз болып, азаматтың еркіндігі мен еңбек құқығы бұзылды.

Қылмыстық процестегі адам құқықтарының бұзылуы – қоғам үшін маңызды мәселе. Әрбір азамат өзінің бостандығын, қорғану құқығын және жеке өміріне қол сұғылмаушылықты қамтамасыз етуі қажет. Бұл тұрғыда заңның сақталуы мен құқық қорғау органдарының әрекеттерінің бақылауы өте маңызды. Құқықтық сауаттылықты арттыру және заңды қорғауды қамтамасыз ету арқылы адам құқықтарының бұзылуын алдын алуға болады.

Қорытындылай келе, Қазақстан Республикасының қылмыстық іс жүргізу заңнамасы құқық қорғау жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, бірақ оның қазіргі қолданысындағы бірқатар мәселелер мен кемшіліктер құқықтық жүйенің тиімділігін төмендетеді. Қылмыстық процестің әділдігі мен ашықтығын қамтамасыз ету үшін заңнаманы үнемі жетілдіріп отыру қажет. Аталған заңнаманың өзекті мәселелері, атап айтқанда, адвокаттардың құқықтары мен рөлінің әлсіздігі, құқық қорғау органдарының біржақтылығы, тараптардың теңсіздігі және процестің ашықтығы сияқты мәселелердің шешімін табу маңызды болып отыр.

Құқық қорғаушылардың рөлін арттыру, адвокаттардың тергеуге қатысу құқықтарын кеңейту, қылмыстық процесте айыптау мен ақтау тараптарының теңдігін қамтамасыз ету және тергеу органдарының тәуелсіздігін нығайту – бұл қылмыстық процестің әділ өтуін қамтамасыз етуге бағытталған маңызды қадамдар болып табылады. Сонымен қатар, электрондық іс жүргізудің енгізілуі арқылы қылмыстық іс жүргізуді жеңілдету және процестің ашықтығын арттыру қажет.

Құқықтық реформаларды жүргізу барысында Қазақстанның қылмыстық іс жүргізу заңнамасын халықаралық тәжірибеге сәйкес жетілдіру қажет. Әділдік пен құқық қорғау органдарының тәуелсіздігін қамтамасыз ету үшін заңнамадағы олқылықтарды жою және азаматтардың құқықтарын қорғауды күшейту – біздің құқықтық мемлекетіміздің дамуына айтарлықтай үлес қосады. Қылмыстық процестің ашықтығын, заңдылығын және тиімділігін арттыру мақсатында қабылданатын өзгерістер құқықтық жүйенің сапасын арттырып, қоғамда әділдік пен сенімділікті нығайтуға бағытталуы тиіс.

Әдебиеттер тізімі

1. Олжас Бектенов: Президенттің Жолдауын сапалы іске асыру – біздің басты міндетіміз // <https://primeminister.kz/news/olzhas-bektenov-prezidenttin-zholdauyn-sapaly-iske-asyru-bizdin-basty-mindetimiz-29022>.
2. Әбдірахманова К. Адвокаттың процессуалдық рөлі мен оның құқықтық шектеулері // Заң және құқық. - 2021. - №12(3). – Б. 68-80.
3. Қазақстан Республикасының Азаматтық іс жүргізу кодексі: Қазақстан Республикасының 1994 жыл 27 желтоқсандағы кодексі.
4. Базылбеков С. Айыптау мен ақтау теңдігін сақтау халықаралық тәжірибесі // Халықаралық құқық журналы. - 2021. - №1 (25). – Б. 44-57.
5. Стамқұлов Б. Қылмыстық процесте адам құқықтарының бұзылуы: себептер мен шешімдер // Құқық ғылымдары журналында жарияланған. - 2020. – № 4. – С. 23–30.

ЭКСПЛУАТАЦИЯ ДЕТСКОГО ТРУДА: ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ

Мурзахметова А.А.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Арстанбаева Б.Б.,

заместитель начальника кафедры УПиК, подполковник полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Эксплуатация детского труда - это большая проблема, которая затрагивает права детей. В Казахстане, как и во многих других странах, существует череда причин, способствующих применению детского труда, хоть и власти принимают большое количество усилий для борьбы с ними.

Эксплуатация детского труда является серьезной угрозой правам ребенка, его здоровью, образованию, социальному развитию. Она нарушает права детей, что делает эту проблему актуальной для всех стран.

Проблема детского труда остается актуальной, в особенности для сельской местности и на рынках. Не смотря на развитие законодательных процессов, в реальности дети все еще вовлечены в незаконную трудовую деятельность, нарушающих их права.

Основные причины включают в себя экономическое состояние семьи ребенка, низкий уровень социальной защиты, отсутствие качественного среднего образования и информировании о незаконности, вреде детского труда для самого ребенка. Социальные и культурные особенности также могут влиять на вовлечении несовершеннолетнего в трудовую деятельность.

Детский труд в Казахстане чаще всего встречается в сельском хозяйстве, на рынках, в малых и средних бизнесах семей, а также в неформальных экономических ситуациях, включая помощь по дому, строительные работы, тяжелый физический труд и многое другое.

Эксплуатация приводит к ухудшению здоровья детей, психологическим травмам, ограничению доступа к образованию, что, в свою очередь усугубляет экономическое положение его семьи, разрушает будущее.

Казахстан, подписав международное соглашение Конвенции ООН о правах ребенка [1] и Конвенции МОТ о минимальном возрасте для допуска к трудовой деятельности, обязывается на защите прав и свобод несовершеннолетних детей и предотвращать их эксплуатацию в трудовой деятельности. Однако, стоит учитывать то, что правоприменительные механизмы нуждаются в доработке.

Одной из главных проблем является не осведомленность. Не многие родители знают о трудовой деятельности своего несовершеннолетнего ребенка. Так же не многие родители, дети, местные исполнительные органы плохо осведомлены или вообще не осведомлены о правовых нормах, регулирующих детский труд. Проведение информационных кампаний и

образовательных программ является важным шагом в решении данных проблем.

Важнейшими мерами является усиление контроля за соблюдением законодательных актов, повышение доступности образования для семей с низкими доходами, создание специальных программ для поддержки нуждающихся семей и обеспечение бесплатного доступа к медицинским и образовательным услугам для детей.

Изучение опыта других стран, таких как Индия, Непал, Мексика, позволяет выявить наилучшие модели борьбы с детским трудом, которые могут быть адаптированы к казахстанским условиям. Важное условие будет в Международном сотрудничестве и участие стран в глобальных инициативах по борьбе с эксплуатацией детского труда.

Каждая из этих стран сталкивается с серьёзными социально-экономическими вызовами, но их подходы к борьбе с детским трудом могут быть полезны для разработки более эффективных стратегий на мировом уровне.

Индия: образовательные программы и законодательство Индия сталкивается с одной из самых серьёзных проблем детского труда в мире, в частности в сельской местности, где дети часто работают в сельском хозяйстве, на производстве или по дому. Однако страна предприняла ряд шагов для борьбы с этой проблемой:

1. Законодательство: Индия приняла ряд законов, которые направлены на борьбу с трудом малолетних, в том числе «Закон о запрете детского труда» (2016), который запрещает работу детей младше 14 лет в опасных отраслях и ограничивает их работу в других сферах до 18 лет. Закон также включает положения, которые запрещают работу детей в экстремальных условиях, таких как фабрики, шахты и строительство [2].

2. «Образовательные программы»: Важным элементом борьбы с детским трудом в Индии является продвижение образования. Программа «Сарва Шикша Абхиян» (Всеобщее образование), которая направлена на обеспечение доступа к бесплатному и обязательному образованию для детей в возрасте от 6 до 14 лет, помогла сократить количество детей, вовлеченных в трудовую деятельность [3].

3. Социальные программы: в Индии активно развиваются программы, которые направлены на повышение благосостояния бедных семей, что позволяет снизить потребность в детском труде. Программы денежной помощи и продовольственной безопасности играют важную роль в поддержке семей, чтобы дети могли посещать школу, а не работать.

Непал: локальные инициативы и роль НПО Непал, как и Индия, сталкивается с проблемой детского труда, особенно в сельской местности, где дети часто работают на полях, в ремесленных мастерских или помогают в семейном бизнесе. Страна предпринимает шаги для решения этой проблемы. В Непале действует «Закон о запрете детского труда (1999)», который запрещает использование труда детей младше 14 лет. Однако, несмотря на законодательные меры, проблема остаётся актуальной, и в последние годы наблюдается усиление контроля за соблюдением этих норм [4].

К последствиям эксплуатации труда несовершеннолетних относятся: Во-первых, это будет физическое здоровье. Дети, работающие в опасных условиях, подвергаются множеству физических рисков, которые могут повлиять на их здоровье. Работа в опасных отраслях (строительство, сельское хозяйство, шахты, фабрики) часто приводят к нарушению стабильной работы ребенка, **хронические заболевания**, физическая нагрузка на неокрепший организм может замедлить или нарушить нормальное физическое развитие ребёнка, вызвать проблемы с костями, мышцами и суставами.

Во-вторых, психологическое здоровье. Эксплуатация детского труда имеет разрушительные последствия для психики детей. Дети, работающие в тяжёлых условиях, часто испытывают сильный стресс, который может привести к депрессии, тревожности, посттравматическому стрессовому расстройству и другим психическим заболеваниям. Работая с раннего возраста, дети лишаются возможности развиваться эмоционально и социально, играть и отдыхать, что также влияет на их психическое здоровье. Постоянная работа и отсутствие времени для общения с друзьями и сверстниками могут привести к

социальной изоляции ребёнка, что мешает ему развивать навыки общения и нормальные отношения в обществе.

В-третьих, образование и возможности для будущего. Детский труд часто приводит к тому, что дети лишены возможности учиться и развивать свои способности: Дети, вынужденные работать, не могут ходить в школу или получают недостаточное образование, что ограничивает их возможности в будущем. Отсутствие образования и профессиональной подготовки приводит к тому, что повзрослевшие дети не могут претендовать на квалифицированную работу и часто вынуждены оставаться в неформальном или низкооплачиваемом секторе труда. Из-за того, что дети, работающие с раннего возраста, часто не могут улучшить свой образовательный и социальный статус, это приводит к цикличности бедности в семьях, где дети становятся взрослыми и продолжают работать в тех же условиях.

В-четвертых, **социальные и экономические последствия.** Эксплуатация детского труда не только напрямую влияет на жизнь детей, но и оказывает воздействие на общество в целом, в обществах, где широко распространён детский труд, значительно снижается общий уровень образования и квалификации, что приводит к нехватке квалифицированных кадров и тормозит экономическое развитие страны. Детский труд способствует усилению социального неравенства, поскольку дети из бедных семей, не имеющие доступа к образованию и полноценному развитию, не могут конкурировать с другими детьми, получающими качественное образование.

В-пятых, **юридические и правовые последствия.** Некоторые из долгосрочных последствий для общества могут быть связаны с правовыми аспектами, эксплуатация детского труда нарушает международные конвенции, такие как Конвенция ООН о правах ребенка и конвенции Международной организации труда (МОТ), что может повлиять на международную репутацию страны. В странах с развитой правовой системой работодатели, использующие детский труд, могут столкнуться с юридическими последствиями, штрафами, а также потерей лицензий и прав на ведение бизнеса.

И в-шестых, **влияние на общественное сознание.** Эксплуатация детского труда также может влиять на общественное сознание и культурные нормы. В некоторых странах детский труд может восприниматься как нормальная часть жизни, особенно в сельской местности, что способствует его продолжению и распространению. В некоторых случаях существует мнение, что работа с раннего возраста помогает детям «закаляться» и быть более самостоятельными. Однако это также мешает обществу осознать реальный вред, который наносится ребёнку в процессе эксплуатации.

В своем заключении хочу сказать, что профилактические меры должны быть направлены на предотвращение использования детского труда и являются наименее затратными. Меры по прекращению детского труда и реабилитации детей нацелены на освобождение как можно большего числа детей от работы в опасных производственных условиях и предоставление альтернативных видов занятости им и их семьям.

Список литературы

1. Международное соглашение Конвенции ООН о правах ребенка // https://adilet.zan.kz/rus/docs/B940001400_.
2. Центральный законодательный орган Индии принял Закон о детском и подростковом труде (запрет и регулирование) 1986 года («Закон о детском труде») для регулирования детского труда в Индии // <https://www.mondaq.com/india/employee-rights-labour-relations/602434/child-labour-prohibition-and-regulation-amendment-act-2016-of-india>.
3. Программа «Сарва Шикша Абхиян» (Всеобщее образование) // https://en.wikipedia.org/wiki/Sarva_Shiksha_Abhiyan.
4. Закон о запрете детского труда (1999), Непал // https://ru.wikipedia.org/wiki/Детский_труд_в_Непале.

СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УЧАСТНИКАМ УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА ПРАВА НА ЗАЩИТУ ПО УГОЛОВНО- ПРОЦЕССУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Шарыпкина С.Д.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Леонова К.И.,

преподаватель кафедры уголовного процесса, капитан полиции
Уральский юридический институт МВД России, г. Екатеринбург

Еще со временем Древнего Рима существует правило, что в любом цивилизованном обществе каждый гражданин имеет право на самостоятельную или профессиональную защиту своих прав и законных интересов. В настоящее время, право на защиту эффективно реализуется во многих странах, указывая на их демократический путь развития.

Реализация права на защиту имеет свои особенности в Российской Федерации и Республики Казахстан, которые возлагают на себя обязанность по защите прав, свобод и законных интересов всех граждан, находящихся на территории государства. Также, особая роль в обеспечении прав и свобод человека и гражданина, закрепленных Конституцией Российской Федерации [1] и Конституцией Республики Казахстан [2] и другими законодательными актами, отводится институту защиты.

Согласно ст. 16 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации (далее – УПК РФ), бесплатная квалифицированная юридическая помощь защитника предоставляется лишь подозреваемому и обвиняемому [3]. Однако, Уголовно-процессуальным кодексом Республики Казахстан (далее – УПК РК) предусмотрен еще один участник уголовного процесса, обладающий правом на защиту – свидетель, имеющий право на защиту [4].

В соответствии с изменениями и дополнениями, внесенными 9 июня 2021 г. [5], в Главе 9 УПК РК отдельной статьей был закреплен полный процессуальный статус свидетеля, имеющего право на защиту [6, с. 143].

Исходя из ст. 65-1 УПК РК, таким участником признается лицо, на которое указано в заявлении и сообщении об уголовном правонарушении как на лицо, его совершившее, либо против которого дает показания свидетель, участвующий в уголовном процессе, но к указанному лицу не применено процессуальное задержание либо не вынесено постановление о признании его подозреваемым.

В Российской Федерации лицо может реализовать право на защиту с момента приобретения процессуального статуса «подозреваемый» или «обвиняемый», а также, когда в отношении лица проводится проверка на стадии возбуждения уголовного дела, которое еще не обладает процессуальным статусом. Вследствие чего, может возникнуть проблема при организации участия защитника и оказания им бесплатной квалифицированной помощи. Указанное, исходит из регламентации дефиниции «защитник», закрепленной в ст. 49 УПК РФ [3], где указано, что им является лицо, оказывающее юридическую помощь **подозреваемому и обвиняемому**. Более, не о каких участниках уголовного судопроизводства или о иных лицах, в указанной статье, не приводится.

Все это свидетельствует о необходимости совершенствования механизма реализации прав и свобод человека и гражданина.

Таким образом, защитник, как участник уголовного судопроизводства, призван на началах состязательности и равноправия сторон обеспечить установление объективной истины по делу. Участие защитника является гарантией соблюдения основополагающих принципов, а также прав участников уголовного процесса.

Список литературы

1. Конституция Российской Федерации: принята всенародным голосованием

12.12.1993 с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 01.07.2020 // <https://www.consultant.ru> (01.05.2025).

2. Конституция Республики Казахстан: принята 30 августа 1995 года // <https://www.akorda.kz> (01.05.2025).

3. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации: Федеральный закон от 18.12.2001 г. № 174-ФЗ // <https://www.consultant.ru> (01.05.2025).

4. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан: Кодекс Республики Казахстан от 04 июля 2014 г. № 231-V ЗРК // <https://adilet.zan.kz> (01.05.2025).

5. О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам адвокатской деятельности и юридической помощи: Закон Республики Казахстан от 9 июня 2021 года № 49-VII // <https://adilet.zan.kz> (02.05.2025).

6. Исмагулов К.Е. Свидетель, имеющий право на защиту, и его участие при депонировании потерпевшего // Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан. - 2023. - №3 (74) // <https://cyberleninka.ru> (03.05.2025).

**ЖАСТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ
ҚҰҚЫҚТЫҚ ПСИХОЛОГИЯНЫҢ РӨЛІ**

Ажарбек М.Ж.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Мендыбаева С.А.,

жалпы заң пәндері кафедрасының оқытушысы, полиция подполковнигі
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты

Жастар — қоғамның болашағы, олардың құқықтық мәдениетін дамыту — елдің тұрақтылығы мен өркендеуінің кепілі. Құқықтық психология арқылы жастардың құқықтық санасы мен құндылықтары қалыптасады, заңға деген құрметі артады. Сонымен қатар, құқықтық психология жастардың құқықтық тәрбиесінде, олардың құқықтық мінез-құлқын қалыптастыруда, заң бұзушылықтардың алдын алуда маңызды құрал болып табылады.

Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» Заңы жастардың құқықтары мен мүдделерін қорғауға бағытталған. Бұл заңның маңызды аспектілерінің бірі – жастардың құқықтық мәдениетін қалыптастыру. Құқықтық мәдениет – бұл азаматтардың құқықтық білімдері мен құқықтық сана-сезімінің деңгейі. Жастардың құқықтық мәдениеті олардың құқықтарын түсінуі, заңдарды орындауы және қоғамда белсенді азамат ретінде әрекет етуі үшін өте маңызды [1].

Құқықтық психология – бұл құқықтық нормаларды, заңдарды және құқық қорғау органдарының қызметін психологиялық тұрғыдан зерттейтін ғылым. Жастардың құқықтық мәдениетін қалыптастыруда құқықтық психологияның рөлі зор. Оның көмегімен жастардың құқықтық сана-сезімін, құқықтық білімін және құқықтық мінез-құлқын қалыптастыруға болады.

Біріншіден, құқықтық психология жастардың құқықтық білімін арттыруға көмектеседі. Жастар арасында құқықтық білім беру бағдарламаларын ұйымдастыру, семинарлар мен тренингтер өткізу арқылы олардың құқықтары мен міндеттерін түсінуін жеңілдетуге болады. Бұл жастардың заңдарды білмей, құқықтарын бұзбауына және құқықтық мәдениеттің жоғары деңгейіне қол жеткізуіне ықпал етеді [2].

Екіншіден, құқықтық психология жастардың құқықтық сана-сезімін дамытуда маңызды рөл атқарады. Жастардың құқықтық сана-сезімі олардың қоғамдағы құқықтық нормаларды қабылдауына, құқықтарын қорғауына және құқық бұзушылықтарға қарсы тұруына әсер етеді. Психологиялық әдістер мен тәсілдер арқылы жастардың құқықтық сана-сезімін қалыптастыру, оларға заңды қорғау механизмдерін түсіндіру, құқық қорғау органдарымен байланыс орнату – бұл құқықтық мәдениетті дамытудағы маңызды қадамдар.

Үшіншіден, құқықтық психология жастардың құқықтық мінез-құлқын қалыптастыруда да маңызды рөл атқарады. Жастардың құқықтық мінез-құлқы олардың құқықтық мәдениетінің көрсеткіші болып табылады. Психологиялық тренингтер, рөлдік ойындар, құқықтық жағдайларды талдау жастардың құқықтық мінез-құлқын дұрыс бағытта қалыптастыруға көмектеседі. Сондықтан, жастардың құқықтық мәдениетін қалыптастыруда құқықтық психологияның рөлі өте маңызды. Жастардың құқықтық білімін арттыру, құқықтық сана-сезімін дамыту және құқықтық мінез-құлқын қалыптастыру арқылы біз құқықтық мемлекет құру жолында маңызды қадам жасаймыз. Бұл жастардың белсенді азамат ретінде қоғамда өз орнын табуына, құқықтарын қорғауына және құқық

бұзушылықтарға қарсы тұруына мүмкіндік береді.

Жастардың құқықтық санасының деңгейі – қоғамның даму көрсеткіші іспеттес. Егер құқықты біз адамдардың қарым-қатынасын реттейтін мемлекеттік билік белгілейтін және күзететін ормалар мен ережелердің жиынтығы, сондай-ақ осы нормаларды зерттейтін ғылым саласы ретінде қарастырсақ, И.Л. Вершок сананы «қоршаған әлемді қабылдаудың, бейнелеудің және елестетудің ерекше, биопсихофизикалық үдерісі» деп анықтайды [3]. Нақты өмірде жастар өздерінің құқықтарын, міндеттерін және тең құқылығын шектейтін көптеген кедергілерге жиі тап болады. Олардың қатарына құқықтық жүйенің жетілмегендігін, жасы бойынша кемсітушілікті (эйджизм), құқықтық білім деңгейінің төменділігін, құқықтық қорғалудың әлсіздігін және т.б. жатқызуға болады. Осының бәрі сайып келгенде жастардың құқықтық санасын қалыптастыруға теріс әсер етеді және жастар ортасында девиацияның әр түрлі формаларына әкеп соғады. Демек, мәселе бір жағынан, жастардың құқықтарын қалыптастыру мен жүзеге асыруды қамтамасыз ететін құқықтық жүйенің жетілмеуінен, ал екінші жағынан, сол жастардың құқықтық санасының төмен деңгейінен туындайтын қайшылықтардың тұрады. Құқықтық сана дәрежесін қажетті деңгейге көтеру қоғамның әлеуметтік институттарының жетілуіне байланысты [4].

Қорытындылай келе, жастардың құқықтық мәдениетін қалыптастыру – бұл тек заңдардың орындалуы ғана емес, сонымен қатар жастардың құқықтық сана-сезімінің, білімінің және мінез-құлқының жоғары деңгейде болуы. Құқықтық психология бұл процесте маңызды рөл атқарады, сондықтан жастармен жұмыс істейтін мамандардың құқықтық психологияның негіздерін білуі өте маңызды

Жастардың құқықтық мәдениетін қалыптастыруда құқықтық психологияның рөлі зор. Бұл сала жастардың құқықтық білімін, құқықтық сана-сезімін және құқықтық жауапкершілігін дамытуға бағытталған. Жастардың құқықтық мәдениетін қалыптастыру үшін құқықтық білім беру, ақпараттық кампаниялар және құқықтық жауапкершілік туралы түсініктерді арттыру қажет. Тек осылайша жастар қоғамның белсенді мүшелері болып, өз құқықтарын қорғап, құқықтық нормаларды құрметтей алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Мемлекеттік жастар саясаты туралы: Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 9 ақпандағы Заңы.
2. Тұрсынов А. Жастардың құқықтық мәдениеті: теория және практика. - Алматы: Қазақ университеті, 2018.
3. Сейітов Б. Құқықтық психология: жастардың құқықтық мәдениетін қалыптастырудағы рөлі // Жоғары оқу орындарының ғылыми мақалалары. - 2020. - №5(2). - Б. 45-50.
4. Кенжебек Н. Жастардың құқықтық білімін арттыру: мәселелері мен шешімдері // Құқықтану журналы. - 2019. - №1 (3). – Б. 22-30.

БІЛІКТІЛІГІ ТӨМЕН БАПҚЕРЛЕРДІҢ ЖЕКЕ КЛУБТАРДЫ АШЫП ЖАСӨСПІМДЕРДІ ДАЙЫНДАУДАҒЫ ТУДЫРАТЫН ҚАУІП

Амиржанова Г.К.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Абдрахманов М.Б.,

ЖЖДД кафедрасының бастығы, полиция подполковнигі

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Спортпен шұғылдану денсаулыққа пайдалы екені бәрімізге аян. Жоғары оқу орындарында және барлық білім беру мекемелерінде дене дайындығы сабағы өткізіледі, жастар мен ересектер спорт секцияларының көптеген түрлеріне қатысады.

Қазіргі таңда біліктілігі төмен бапкерлердің жеке клубтарды ашып жасөспірімдерді дайындаудағы тудыратын қаупін зерттеу ерекше маңызға ие болып отыр. Өзін білікті жаттықтырушымын деп тәрбиеленушісіне де, өзіне де зиянын тигізіп жүр.

Жаттықтырушы «ағылш. trainer, train — тәрбиелеу, оқыту» - спортшыларды жаттықтырумен айналысатын кәсіби шебер болып табылады. Ол өз тәрбиеленушісін жоғары жетістіктерге жеткізіп, биік шыңдардан көрінуге көмегін беретін нағыз бапкер.

Жаттықтырушы, бапкер деген сөзінің анықтамасының негізгі ұғымдарын алатын болсақ — «тәрбиелеу» және «дайындау», олардың артында көп жылдық педагогикалық процесс тұр, ол педагог-жаттықтырушының тұлғасынан осы үдерістің табыстылығы үшін қажетті және кәсіби білім мен біліктіліктің кең спектрін талап етеді. Қай жаттықтырушыны алсақ та ол өз тәрбиеленушісін әйтеуір бір биіктен шығарады.

Жаттықтырушы өз ісін жете білетін, коммуникативті, психологиялық дағдысы қалыптасқан, шыдамды, жан-жақты, стресс тұрақтылығы қалыпты жеке қасиеттерді өз бойына жиған әр қилы жан. Бапкерге қарап, оның жаттығушысы жол жүреді. Бала кезінен бастап талапты, алдыға мақсат қойған, бірте-бірте жетістіктерге жететін, республикалық, әлемдік, олимпиадиялық жүлделер алатын нағыз спортшы болып өсіру әр бапкердің басты мақсаттарының бірі екенін барлық жаттықтырушы түсінсі екен дейміз.

Еліміз мемлекет болып қалыптасқалы ел атын шығаратын нағыз спортшылар аз шықпады және әлі де дамытады. Жаттығушының жетістігі бапкердің жұмысымен байланысты. Білім деңгейі, біліктілігі, білуі, абыройы, өз спортына деген қызығушылығы және сол спорт үшін негізгі қажеттіліктер болып саналады. Сондықтан біліктілігі төмен бапкерлер азайып, зияны болмаса екен дейміз.

Ал енді сұрақ туындайды? Алаяқ жаттықтырушылар мен біліктілігі төмен бапкерлер болуы мүмкін бе?

Жауап: Өкінішке орай қазіргі уақытта болуы мүмкін.

Бұл сирек кездесетін жағдай емес және сол себепті бапкерлердің құжаттары келуші клиенттерге ешқашан да және басқада жерлерде яғни сканерлеу түрінде немесе фотокөшірмелер түрінде сондай-ақ сайттарда көрсетірілмеген, сол себепті де, 100 % ешқандай кепілдік жоқ. Сол бапкерлердің өз өздерін жоғары білікті бапкермін деп көрсетуіне немесе төмен білікті бапкер болып шығуына кім кепіл? Тек қана мемлекеттік спорттық кешендерінде ғана жоғары білікті бапкерлер жұмыс істейді, себебі оларды мемлекет қарыжыландырады және бақылап отырады. Сондықтан да бапкерлерге міндетті түрде жоғары оқу орындарының дипломы және профессионалды тәжірибиесі болуы тиіс.

Біліктілігі төмен бапкер деген кім және одан келер қауіп.

1. Біліктілігі жоғары бапкерлерінің үйреткен әдіс тәсілдері біліктілігі төмен бапкерлердің әдіс тәсілдерімен сәйкес келмейді. Себебі біліктілігі төмен бапкердің үйреткен тәсілі өзінің шәкіртіне алып келер қаупі зор.

2. Көп жағдайда, клиенттердің басты алдаушысы бассейн немесе фитнес клуб болып табылады, алдымен «жүзу бойынша жаттықтырушы» лауазымына алатын адам, ол біліктілігі мен білімі бойынша жүзу бойынша жаттықтырушы болып табылмайды, содан кейін осы адамды клиенттерге ұсынатын, оны осы білікті және дипломды оқытушы ретінде ұсынып және осылайша өздері ұсынған маманның біліктілігі бойынша тұтынушыларды әдейі алдап, жаңылыстыра отырып және тиісінше оларға ұсынылатын қызметтің сапасы туралы ұсынады.

3. Жалған бапкерлер екі негізгі санатқа бөлінеді:

1. Жалған жаттықтырушының бірінші санаты – жаттықтыратын спорт түріне ешқандай қатысы жоқ адамдар - мысалы: адам училищені бітірді өзін жаттықтырушы немесе бапкер деп санайды, дене шынықтыру институтының ЕДШ факультетінде «Емдік дене шынықтыру» оқыды, ал өз сайтында өзін «белгілі спорт бойынша кәсіби жаттықтырушы-нұсқаушы» деп атайды.

2. Жалған жаттықтырушының екінші санаты - бұл жаттықтырушылар мен басқа спорт түрлерінен бұрынғы спортшылар, мысалы: гандбол, олар қазір сұранысқа ие емес, сондықтан олардың көпшілігі, өмір бойы басқа спорт түрлерімен шұғылданған. Қандай да бір басқа

спорт түрі бойынша маманданған оқу орны қазір жекпе-жек, самбо, каратэ, қазақша күрес т.б. бойынша жаттықтырушыларға «қайта мамандануға» тырысады, яғни, жай айтқанда, әр түрлі лауазымдарға, бассейнге фитнес клубқа жұмысқа орналасуға тырысады.

Мысалы, Свиммер сайтында бапкерлері Мэвис-1 өздері туралы былай деп жазады: «тәжірибелі, білікті жаттықтырушылар», содан кейін осы үш адамнан (Воробьев, Овечко, Дашкевич), Профильді дипломы бар нағыз оқытушы - бұл тек бір Воробьев. Украиналық Овечконың дипломы «дәрігер-педиатр», ал Дашкевич - студент.

Оларда, Овечко және Дашкевич жүзу бойынша жаттықтырушылар деп аталады, тек қана олар, Мэвис-1 сайты дәйексөзінде: Воробьевта тағылымдамадан өтті және оның бақылауымен және оның әдістемесімен жұмыс істейді. Бұл секілді алаяқ жаттықтырушылар аз емес және бұл жағдаймен күресу басты міндет болып табылады.

Қазіргі кезде біліктілігі төмен бапкерлердің көбейіп кеткендігін көрсек те, бұл жолда күресу барлығымыздың басты міндетіміз. Жаттықтырушы үлкен сенімге ие, ол: жастардың дене дайындығын тәрбиелеу, бірақ сол жастарды тәрбиелеу үшін жаттықтырушы өз қабілеттіліктері мен білімін әрдайым жетілдіріп отыруы керек. Ол өз мамандығының қас шебері болуы тиіс. Қоғаммен тығыз байланыста бола отырып, спорт саласында өз үлесін қосу керек.

Денсаулық, яғни спортпен айналысу әр адам үшін асыл дүние. Ал ол адам өміріндегі баға жетпес дүние болған соң, әр адам баласы өз денсаулығына көңіл бөліп, өз спорты бойынша білікті бапкер таңдауы қажет. Спортта жеткен әр жетістіктері үшін екі жақты қуану керек.

«Ең басты байлық – денсаулық» нақыл сөзін негізге ала отырып, спорттың адам өмірінде алатын орны зор екенін айтамыз. Ал осы жолда нағыз спорт түрімен шұғылданатын адамдарды біліктілігі төмен бапкерлер немесе жалған бапкерлер алдап, алар белестерін тежеп жатыр. Сондықтан бұл жолда күресу басты міндет.

Кәсіби қызметте жаттықтырушы өз спортшысын бастапқы дәрежеден жоғары дәрежеге жеткізуін басты мақсат ретінде қарастырады. Бұл жерде жаттықтырушының спорттық ұзақ жолда жаттықтырушы рөлінен тәлімгерге, ал одан әрі мейірімді ақыл-кеңес берушіге айналуын келтіреміз. Әдетте жаттықтырушы тек бір салада, спорттың бір түрінен үйретумен жұмыс жасайды. Мысалы, базалық шеберлік деңгейінде немесе жоғары спорттық шеберлік деңгейінде олардың үйретілген, дайын және рекорд жасаушы дайындау барысы болуы мүмкін екенін атап өткенбіз. Бұл жағдайда жаттықтырушыдан шыдамдылық пен кәсіби шеберлік қажет, өйткені бұл деңгейлердің ерекшелігі көптеген спортшылар спортты тастап кетуі немесе отбасы мен оқуға көңіл бөліп кетуі мүмкін.

Жаттықтырушы спортшы үшін жақын жан, ал сол жақын жан біліктілігі жоқ, негізгі немесе жоғары білімі басқа, жастарды спорт бойынша еш нәрсеге үйрете алмайтын болса, бұл нағыз ұят нәрсе, сондықтан бұл мәселе әрқашан да өзекті. Бұл жолда күресу әр азаматтың басты мақсаты!

РОЛЬ ПРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ СОТРУДНИКА ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

*Артыкбаев Д.Д.,
курсант 2 курса*

Научный руководитель: Руденко Ж.М.,

заместитель начальника кафедры ПиП, подполковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Нравственное воспитание является неотъемлемой частью формирования личности сотрудника органов внутренних дел (ОВД), оказывая влияние на его профессиональное поведение, моральные ориентиры и способность эффективно выполнять служебные

обязанности. В условиях современного общества, где правоохранительные органы сталкиваются с разнообразными вызовами, нравственное воспитание становится основой для обеспечения законности, справедливости и доверия граждан [1].

Нравственное воспитание сотрудников ОВД представляет собой целенаправленный процесс формирования у них высоких морально-нравственных качеств, соответствующих требованиям служебной деятельности. Это включает привитие чувства долга, честности, ответственности, справедливости и уважения к правам и свободам граждан [2].

Согласно Правилам организации воспитательной, психологической и идеологической работы с личным составом ОВД, утверждённым Приказом Министерства внутренних дел Республики Казахстан от 30 ноября 2022 года № 921, одним из направлений воспитательной работы является нравственное воспитание, которое способствует формированию у сотрудников высоких морально-нравственных качеств и поддержанию их духовно-эмоционального состояния [3].

Формирование морально-нравственных качеств: развитие честности, справедливости, ответственности, уважения к правам человека.

Привитие чувства долга и чести: осознание важности служения обществу и государству, выполнение служебных обязанностей с высокой степенью ответственности.

Профилактика правонарушений: предупреждение коррупции, злоупотреблений служебным положением, насилия и других нарушений закона со стороны сотрудников.

Развитие профессиональной этики: соблюдение норм профессионального поведения, взаимодействие с гражданами на основе уважения и доверия.

Для эффективного нравственного воспитания используются различные методы и формы работы:

Индивидуально-воспитательная работа: проведение бесед, консультаций, наставничество, направленные на развитие личных качеств сотрудника [4].

Культурно-досуговая деятельность: организация мероприятий, способствующих формированию эстетических и моральных ценностей, укреплению командного духа.

Психологическая поддержка: оказание помощи в решении личных и профессиональных проблем, поддержание психологической устойчивости.

Обучение и повышение квалификации: проведение тренингов, семинаров, курсов по этике и правам человека.

Нравственное воспитание оказывает непосредственное влияние на профессиональную деятельность сотрудников ОВД.

Повышение доверия со стороны общества: соблюдение моральных норм способствует укреплению доверия граждан к правоохранительным органам.

Снижение уровня правонарушений: осознание моральной ответственности снижает вероятность совершения правонарушений сотрудниками.

Улучшение морально-психологического климата в коллективе: формирование уважения и взаимопонимания способствует эффективному выполнению служебных задач [5].

Нравственное воспитание является фундаментом формирования личности сотрудника органов внутренних дел, определяя его профессиональное поведение, моральные ориентиры и способность эффективно выполнять служебные обязанности. В условиях современных вызовов, таких как коррупция, насилие, экстремизм, нравственное воспитание становится ключевым инструментом обеспечения законности, справедливости и доверия граждан. Таким образом, интеграция нравственного воспитания в систему подготовки и работы сотрудников ОВД способствует не только повышению их профессионального уровня, но и укреплению правопорядка в обществе.

Список литературы

1. Об утверждении Правил организации воспитательной, психологической и идеологической работы с личным составом органов внутренних дел: приказ и.о. Министра

внутренних дел Республики Казахстан от 30 ноября 2022 года № 921. // www.adilet.zan.kz/rus/docs/V2200030844 (12.05.2025).

2. Этические аспекты деятельности сотрудников правоохранительных органов // www.e-koncept.ru/2014/54663.htm (12.05.2025).

3. Иванов С.П. Нравственное воспитание в системе образования: теория и практика. – М.: Академия, 2020. – 256 с. // www.academia-moscow.ru/books/ivanov-nravstvennoe-vozpitanie (примерный адрес) (12.05.2025).

4. Сидоров А.Н. Психология и педагогика в правоохранительных органах: учебное пособие. – СПб.: Юридический центр, 2021. – 192 с. // www.law-edu.spb.ru/books/sidorov-psikhologiya-pedagogika (12.05.2025).

5. Петров И.Ю. Основы профессиональной этики сотрудников правоохранительных органов: методическое руководство. – М.: МВД России, 2022. – 118 с. // www.mvd.rf/docs/ethics_manual_petrova (примерный адрес) (12.05.2025).

ИЗУЧЕНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПРИНЯТИЯ РИСКОВАННЫХ РЕШЕНИЙ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ: АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Атабаев Д.Д.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Кодиркулов А.С.,

преподаватель кафедры служебной психологии и профессиональной культуры

Академия МВД Республики Узбекистан, г. Ташкент

Принятие решений следует рассматривать как «процесс выбора между несколькими альтернативами. Когда речь заходит о риске, решение всегда сопряжено с вероятностью наступления как позитивных, так и негативных последствий. Риск можно рассматривать как соотношение вероятности наступления определённых событий и степени их возможных последствий». Однако восприятие риска у разных людей может значительно различаться в зависимости от ряда факторов, таких как личностные особенности, эмоциональное состояние, а также когнитивные и социальные аспекты.

Одним из центральных понятий в психологии принятия решений является склонность к риску, которая характеризует индивидуальные предпочтения человека в отношении риска. Свойства личности влияют на то, насколько человек готов идти на риск в различных жизненных ситуациях. Исследования показывают, что склонность к риску может быть обусловлена несколькими факторами:

Темперамент. Респонденты с высоким уровнем экстраверсии и импульсивности, как правило, более склонны к рискованным поступкам. Напротив, индивиды с высоким уровнем нейротизма или интроверсии склонны избегать неопределённости.

Самооценка и уверенность в себе. Исследуемые с высокой самооценкой часто считают себя более компетентными в принятии решений, что может повышать их готовность к риску.

Опыт. Положительный опыт рискованных решений (например, успешные инвестиции или карьерные достижения) увеличивает толерантность к риску, тогда как неудачи могут способствовать формированию избегания рисков [1; 2].

Множество исследований в области когнитивной психологии (например, работы Даниела Канемана и Амоса Тверски) показали, что люди часто принимают решения, полагаясь на эвристики — умственные упрощения, которые не всегда ведут к оптимальным результатам. В таких случаях роль интуиции оказывается определяющей [4]. Это может быть особенно актуально в условиях стресса или нехватки времени, когда разумный анализ невозможен.

Эмоции играют ключевую роль в процессе принятия решений. Эмоциональные реакции, такие как страх, тревога или азарт, могут существенно повлиять на восприятие риска. Например, страх может привести к избеганию рискованных ситуаций, в то время как азарт или чувство уверенности могут побуждать человека принимать решения, которые могут быть восприниматься как слишком рискованные с объективной точки зрения [6].

Феномен сожаления (*anticipated regret*), выявленный в исследованиях Канемана, также играет важную роль. Люди, ожидающие, что они будут сожалеть о своём решении в случае неудачи, могут избегать риска даже тогда, когда возможная выгода перевешивает потенциальные потери [3].

Социальные факторы и влияние окружения

Принятие рискованных решений не происходит в вакууме. Социальное влияние является ключевым фактором, который может как способствовать, так и препятствовать рисковому действию. Влияние группы (эффект «стада») показывает, что люди склонны ориентироваться на поведение окружающих, особенно в ситуациях неопределённости. Если большинство членов социальной группы проявляют склонность к риску, индивид, скорее всего, последует их примеру [5]. Кроме того, культура и социальные нормы оказывают значительное влияние на восприятие риска. В некоторых культурах риск воспринимается как нечто нормальное и даже желательное (например, в предпринимательской среде), тогда как в других странах люди могут проявлять более осторожное отношение к риску.

Принятие рискованных решений – это сложный и многогранный процесс, в котором учитываются как личностные особенности, так и внешние обстоятельства. Понимание психологических механизмов, таких как влияние эмоций, интуиции и социального окружения, позволяет принимать более обоснованные решения в условиях неопределённости и риска. Для студентов важно развивать навыки критического мышления, учиться объективно оценивать риски и учитывать собственные склонности и эмоции при принятии решений.

Список литературы

1. Dan Ariely. Predictably Irrational: The Hidden Forces That Shape Our Decisions (2008).
2. Daniel Kahneman, Amos Tversky. Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk" // *ECONOMETRICA*. – 1979. - Volume 47. - №2. – P. 263-291.
3. Daniel Kahneman. Thinking, Fast and Slow (2011).
4. Daniel Kahneman, Amos Tversky. Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases" (1982).
5. Mary Douglas & Aaron Wildavsky Risk and Culture: An Essay on the Selection of Technological and Environmental Dangers (1982).
6. Manuel Kaiser и Andreas Kuckertz The Influence of Emotion on Risk-Taking Decisions: A Meta-Analysis (2015).

КУРСАНТТАРДЫ ОҚЫТУ КЕЗІНДЕ ҚАРУМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУДІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕСІ

Болатбек А.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Балмуханов Е.К.,

АТД кафедрасының оқытушысы, полиция майоры

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты

Қарумен жұмыс істеудің маңыздылығы - әскери қызметтің, соның ішінде курсанттарды оқыту жүйесінің өзекті және іргелі бөлігі. Қаруды дұрыс әрі қауіпсіз қолдану - әскери маманның кәсіби шеберлігі мен жауынгерлік қабілетінің негізгі көрсеткіші.

Қазіргі заманғы қауіпсіздік жағдайында әскери дайындықтың сапасы мен тиімділігі мемлекет қорғанысының негізгі тіректерінің бірі болып табылады. Бұл тұрғыда **қарумен дұрыс жұмыс істеу** - тек техникалық біліктілік қана емес, сонымен қатар моральдық-психологиялық тұрақтылықтың, тәртіптің және кәсіби жауапкершіліктің көрінісі.

Бүгінгі күнде әлемнің әртүрлі аймақтарындағы тұрақсыздық, терроризм қаупі мен гибридті соғыстардың артуы - әскери мамандардан жоғары дайындықты, соның ішінде қаруды сенімді әрі сауатты пайдалану қабілетін талап етеді. Сондықтан болашақ офицерлер мен курсанттар үшін **қарумен жұмыс істеуді терең әрі саналы меңгеру** - бейбітшілікті сақтаудың, әскери міндетті сапалы орындаудың және жеке қауіпсіздікті қамтамасыз етудің басты шарты.

Сонымен қатар, оқу барысында жасалатын қателіктер мен салғырттық болашақта ауыр зардаптарға алып келуі мүмкін. Сол себепті бұл тақырып тек теория жүзінде ғана емес, **практикалық және стратегиялық тұрғыдан да ерекше өзекті**.

Қарулы күштер қатарындағы курсанттарды оқыту - болашақ әскерилердің кәсіби даярлығының маңызды кезеңі. Бұл кезеңде курсанттардың әскери тәртіпті, тактикалық дағдыларды және атыс даярлығын меңгеруімен қатар, олардың психологиялық тұрақтылығы мен қарумен қауіпсіз жұмыс істеу қабілеті басты назарда болады. Қаруды дұрыс меңгеру - тек физикалық дағды емес, ол терең психологиялық дайындықты талап ететін процесс.

Курсанттардың қарумен алғашқы танысу кезеңі - олардың психологиялық дайындығында шешуші рөл атқаратын маңызды сәттердің бірі. Бұл кезде әрбір курсант қаруды тек жаттығу құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар өмірге қауіп төндіруі мүмкін құрал ретінде қабылдайды. Мұндай қабылдау психологиялық тосқауылдардың пайда болуына әкеледі. Көптеген курсанттарда қарумен алғаш кездескенде қауіптен сезімі пайда болады. Бұл - адамның табиғи қорғаныс реакциясы. Қарудың сыртқы келбеті, салмағы, шығаратын дыбысы, әсіресе оқ ату кезіндегі қатты дыбыстар мен дірілдер ішкі үрейді күшейтеді. Бұл үрей:

- қару атудан бас тартуға;
- қимыл-қозғалыстың тежелуіне;
- дұрыс әрекет етпеуге себеп болуы мүмкін.

Курсанттың өз мүмкіндіктеріне күмәндануы - жиі кездесетін тосқауыл. Әсіресе, егер ол қару ұстауды алғаш рет үйреніп жатса. Ол мынадай сұрақтармен мазалануы мүмкін:

1. «Мен қарумен қауіпсіз жұмыс істей аламын ба?»
2. «Қате атсам не болады?»
3. «Қолымнан келе ме?»

Бұл сенімсіздік техникалық қателіктерге және нұсқаушының бұйрықтарын орындауда баяулыққа әкелуі мүмкін.

Қаруға деген шамадан тыс қызығушылық (романтизациялау)

Кейбір курсанттарда керісінше, қаруға деген шектен тыс қызығушылық болады. Олар оны ойыншық ретінде қабылдауы немесе тек күштің белгісі ретінде көруі мүмкін. Мұндай көзқарас қауіпсіздік ережелерін елемеген, өз іс-әрекетінің салдарын бағаламауға әкеледі.

Бұрынғы психологиялық тәжірибе мен стереотиптер

Курсанттың бала кезіндегі тәжірибесі, кино мен ойындардан алған әсері де қаруға қатысты белгілі бір көзқарас қалыптастырады. Бұл стереотиптер шынайы жағдайға сәйкес келмей, нақты әрекет кезінде адасуға алып келуі мүмкін.

Психологиялық тосқауылдарды жеңу жолдары

Осы кедергілерді жою үшін келесі әдістер қолданылады:

- **теориялық түсіндіру** - қарудың құрылымы, қолдану тәртібі, қауіпсіздік ережелері;
- **қару ұстамай тұрып, психологиялық дайындық** - тыныс алу жаттығулары, аутотренинг;
- **қаруға біртіндеп бейімделу** - алдымен бос қарумен жаттығу, кейіннен оқпен жұмыс;
- **топпен жұмыс** - бірін-бірі қолдау арқылы үрейді азайту;

- **инструктормен сенімді қарым-қатынас** - нұсқаушының сабырлы, кәсіби көзқарасы курсанттың сенімін арттырады

3. Қарумен жұмыс істеудегі жауапкершілік мәселесі

Қарумен жұмыс істеу - әскери мамандықтың ең жауапты және маңызды аспектілерінің бірі. Әскери қызметкер қаруды жай ғана құрал ретінде емес, адам өміріне қауіп төндіруі мүмкін күшті және қауіпті құрал ретінде қабылдауы тиіс. Сондықтан курсанттарды оқыту кезінде олардың бойында **жоғары деңгейдегі жауапкершілік сезімін** қалыптастыру басты мақсаттардың бірі болып табылады.

Қарудың қауіптілігі туралы түсінік

Қарумен байланысты әрбір әрекет - қайтымсыз салдарға әкелуі мүмкін. Осыны курсант санасына терең сіңіру қажет. Қарудың басты ерекшелігі - оның адам өмірін жоюға арналғаны. Мұны курсант толық түсініп, кез келген жаттығу кезінде де шынайы қауіп бар екенін естен шығармауы керек.

Жауапкершіліктің екі деңгейі

1. Жеке жауапкершілік - қаруды сақтау, тазалау, дұрыс қолдану, қауіпсіздік ережелерін сақтау. Бұл курсанттың тәртібі мен өзін-өзі бақылауына байланысты.

2. Кәсіби жауапкершілік - қаруды нақты бұйрықпен ғана қолдану, қарудың қолданылуының заңдық және моральдық салдарын білу.

Жауапкершілік сезімін қалыптастыру тәсілдері

Теориялық оқытулар:

Қарумен байланысты заңдар мен ережелерді оқыту арқылы курсант заң алдындағы жауапкершілікті түсінеді.

Практикалық жаттығулар:

Қаруды қолдану кезінде қатаң тәртіп пен тәртіп бұзған жағдайда қолданылатын шаралар жауапкершілік сезімін күшейтеді.

Психологиялық дайындық:

Курсант өзін тек атқыш ретінде емес, адам өмірі үшін шешім қабылдауға қабілетті тұлға ретінде сезінуі қажет.

Қарумен немқұрайлы қарым-қатынастың салдары

- оқыс оқиғалар (жарақат, өлім);
- қылмыстық жауапкершілікке тартылу;
- басқа адамдардың өміріне қауіп төндіру;
- ұйымның беделіне нұқсан келтіру.

Жауапкершілік мәдениетін қалыптастырудың маңызы

Курсанттарда жауапты қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру - әскери бөлімнің ішкі тәртібін нығайтып қана қоймай, бүкіл Қарулы Күштердің қауіпсіздігіне әсер етеді. Жауапкершілік сезімі бар жауынгер - сенімді, тәртіпті, кәсіби маман.

4. Стресстік жағдайлар және курсанттың бейімделуі

Курсанттарды әскери іске үйрету барысында олар түрлі **стресстік жағдайларға** тап болады. Әсіресе, қарумен жұмыс істеу кезінде - атыс алаңында, жаттығу кезінде немесе төтенше жағдайларда - бұл стресс күшейе түседі. Мұндай жағдайларда курсанттың **бейімделу қабілеті**, яғни стресс жағдайында дұрыс әрекет етіп, эмоциясын басқаруы - кәсіби дайындықтың маңызды бөлігі болып табылады.

Стресстік жағдайлардың түрлері

Курсанттарда жиі кездесетін стресстік жағдайлар:

Атыс кезіндегі эмоционалдық күйзеліс

Қатты дыбыстар, оқ атқан кездегі діріл, қауіп сезімі - бәрі психикаға қысым түсіреді.

Уақыт тапшылығы мен қысы

Жаттығуларда нақты уақытпен шектелу, командирдің бұйрығын дәл әрі тез орындау қажеттігі - жүйкені тоздырады.

Жауапкершілік пен қателесуден қорқу

Қарумен дұрыс жұмыс істемесе, ауыр зардап болуы мүмкін деген ой курсантты

күйзеліске итермелеуі мүмкін.

Физикалық шаршау мен ұйқының бұзылуы

Ұзақ жаттығулар мен физикалық жүктеме де психикалық күйге әсер етеді.

Стреске байланысты психологиялық реакциялар

Стреске әр курсант әртүрлі жауап береді. Көп кездесетін реакциялар:

- қатты қобалжу, қолдың дірілдеуі;
- зейіннің шашырауы, нұсқауларды дұрыс түсінбеу;
- агрессия немесе керісінше - тұйықталу;
- өзін-өзі бақылаудан айырылу (паника).

Психологиялық дайындық қажет:

- аутотренинг, тыныс алу жаттығулары, медитация;
- стрестік жағдайларды имитациялау (жасанды түрде туғызу және жаттықтыру).

Физикалық төзімділікті арттыру:

- жүйелі дене шынықтыру, шынығу жаттығулары;
- ұйқы мен тамақтану режимін сақтау.

Командир мен нұсқаушының рөлі

Оқытушылар курсанттың стресс жағдайында өзін қалай ұстайтынын бақылап, қажетті психологиялық қолдау көрсетуі керек:

- уақытылы психологиялық демеу;
- қателіктер үшін қатты жазаламау, түсіндіру арқылы үйрету;
- қорқынышты жеңуге көмектесу.

5. Агрессия мен эмоционалды тұрақсыздықтың алдын алу

Курсанттарды әскери мамандыққа даярлау барысында олардың психологиялық жай-күйіне ерекше назар аудару қажет. Қарумен жұмыс істеу кезінде **агрессияны бақылау** және **эмоционалды тұрақтылықты сақтау** - қауіпсіздік пен әскери тәртіптің негізі. Егер курсант агрессиясын немесе эмоцияларын басқара алмаса, бұл қарумен дұрыс емес әрекеттерге, қауіпсіздік ережелерін бұзуға және ұжым ішінде жағымсыз ахуал туғызуға әкелуі мүмкін.

Агрессия және оның себептері

Агрессия - бұл ашу, ыза, күйзеліс немесе өз-өзіне сенімсіздік нәтижесінде пайда болатын эмоциялық күй. Курсанттарда агрессияның пайда болуына мына факторлар әсер етеді:

- физикалық шаршау, ұйқының жетіспеуі;
- командирлердің шамадан тыс қысымы;
- қарумен өзін күшті сезіну;
- психологиялық дайындықтың жетіспеуі;
- жеке проблемалар немесе отбасылық қиындықтар.

Эмоционалды тұрақсыздықтың белгілері

Курсанттың психологиялық күйзеліс жағдайында екенін келесі белгілер арқылы байқауға болады:

- жиі ашулану, төзімсіздік;
- ынтасыздық, немқұрайлылық;
- кенеттен көңіл-күйдің ауытқуы;
- жауапкершіліктен қашу;
- қарым-қатынаста дөрекілік немесе тұйықталу.

Агрессия мен тұрақсыздықтың салдары

Егер мұндай жағдай бақылаусыз қалса:

- қарумен абайсыз жұмыс істеу қаупі артады;
- жарақат алу немесе басқаға зиян келтіру мүмкіндігі жоғарылайды;
- тәртіп бұзушылықтар орын алуы мүмкін;
- ұжым ішіндегі моральдық-психологиялық ахуал нашарлайды.

6. Психологиялық даярлықты қамтамасыз ету жолдары

Курсанттарды қарумен жұмыс істеуге үйрету барысында психологиялық даярлық - олардың қауіпсіздік ережелерін сақтауы, дұрыс шешім қабылдауы және төтенше жағдайларда эмоциясын басқаруы үшін өте маңызды. Қарумен жұмыс - тек техникалық емес, сонымен қатар психологиялық тұрақтылықты талап ететін күрделі процесс. Сондықтан курсанттардың ішкі дайындығын жүйелі түрде қалыптастыру қажет.

Аутотренинг және релаксация

Аутотренинг - адамның өз-өзін психологиялық тұрғыдан дайындау әдісі. Бұл әдіс арқылы курсанттар:

- ішкі қорқынышын жеңе алады;
- жағдайға бейімделу қабілетін арттырады;
- эмоциясын бақылауды үйренеді.

Релаксация - (босансу жаттығулары) курсантқа тыныштануға, шиеленісті азайтуға көмектеседі. Мысалы:

- тыныс алу жаттығулары;
- баяу музыкамен көзді жұмып отыру;
- бұлшық етті біртіндеп босату жаттығулары.

Визуализация әдісі

Курсант өз ойында нақты жаттығу немесе атыс сәтін елестетіп, соған психологиялық тұрғыдан алдын ала дайындалады. Бұл:

- стресті азайтады;
- сенімділікті арттырады;
- жаттығу кезінде сабыр сақтауға көмектеседі.

Имитациялық (симуляциялық) жаттығулар

Жағдайға барынша жақын ортада (мысалы, атыс тренажерлары немесе макеттермен) жаттығу арқылы курсант:

- қауіпсіз жағдайда тәжірибе жинайды;
- қарудың дыбысы мен салмағына үйренеді;
- күтпеген жағдайларға дайын болуды үйренеді.

Психологпен жеке және топтық жұмыс

1. Жеке кеңес: курсант өз сезімімен бөлісе алады, қорқынышын ашық айтады.
2. Топтық тренингтер: сенімділік, өзара қолдау, командалық рух қалыптасады.
3. Стресті анықтау тесттері: курсанттың психологиялық жағдайын нақты бағалауға мүмкіндік береді.

Әскери мамандарды дайындау - күрделі әрі жауапты процесс, мұнда тек техникалық дағдылар ғана емес, психологиялық тұрақтылық та маңызды рөл атқарады. Қарумен жұмыс істеу, әртүрлі стресстік жағдайларға бейімделу, эмоцияларды басқару, шешім қабылдаудың дұрыстығы - бұл болашақ әскери маманның негізгі қасиеттері.

Психологиялық даярлық пен тұрақтылық - әскери қызметкерлердің қызметіндегі қауіпсіздік пен тиімділікті қамтамасыз ету үшін өте қажет. Сондықтан курсанттарды оқыту барысында психологиялық тренингтер, стреске төзімділік пен эмоциялық тұрақтылықты арттыру бағытында арнайы бағдарламалар енгізу өте маңызды. Әскерге қабылданған әр курсант өзінің психологиялық тұрғыдан дайын болуын қамтамасыз етуі керек.

Психологиялық даярлықты бағалау және бақылау арқылы олардың психологиялық жағдайы мен қызметке бейімделуі тұрақты түрде бақылауда болуы тиіс. Бұл жүйелі жұмыс курсанттардың жағдайын анықтап, қажет болған жағдайда түзету жұмыстарын жүргізуге мүмкіндік береді.

Әскери қызмет барысында курсанттар үшін маңызды болған тағы бір аспект - командалық жұмыс пен тиімді коммуникация дағдыларын дамыту. Олар ұжым ішінде жұмыс істеуді, бір-біріне қолдау көрсетуді, ұжымдық жауапкершілікті сезінуді үйренуі тиіс.

Қорытындылай келе, болашақ әскери мамандардың кәсіби дайындық деңгейін арттыру үшін психологиялық аспектілер ерекше мәнге ие. Оларды дұрыс қалыптастыру арқылы курсанттар қиын жағдайларда дұрыс шешім қабылдап, жауапкершілікті сезінетін

және қауіпсіздік ережелерін сақтайтын маманға айналады. Ал бұл өз кезегінде қызметтің тиімділігі мен ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін маңызды фактор болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Барсукова И.М. Психология военнослужащих: учебное пособие. – М.: Издательство "Академия", 2008.
2. Коваленко Л.И. Психология стресса и адаптации. – СПб.: Питер, 2010.
3. Сергеева Л.В. Психология и психофизиология военной деятельности. – М.: Издательство "Альфа", 2014.
4. Кошель А.В. Психология военной службы. – М.: Воениздат, 2012.
5. Ткаченко Е.В. Психологическая подготовка военнослужащих. - Ростов-на-Дону: Феникс, 2011.
6. Шаповал В.В. Психологические аспекты профессиональной подготовки военнослужащих. – СПб.: Лань, 2013.
7. Артемов М.И. Психология агрессии и стресса в экстремальных ситуациях. – М.: Наука, 2007.
- Смирнов С.В. Психология управления и лидерства в армии. – М.: Владар, 2015.

ВЛИЯНИЕ БОЕВОЙ ПОДГОТОВКИ НА УРОВЕНЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ВЫГОРАНИЯ СОТРУДНИКОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ

Горбунова А.Д.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Мухлыгина Т.В.,

старший преподаватель кафедры ВиТСП, подполковник полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Профессия сотрудника правоохранительных органов связана с высокой степенью психоэмоционального и физического напряжения. На протяжении всей службы специалисты подвергаются воздействию неблагоприятных факторов: конфликты, угроза жизни, работа в условиях неопределённости, дефицит времени и высокая общественная ответственность. В таких условиях возрастает риск развития профессионального выгорания — феномена, выражающегося в утрате интереса к работе, эмоциональной истощённости, деперсонализации и снижении личной эффективности [1].

Современные подходы к профилактике профессионального выгорания включают в себя психологическое сопровождение, командную поддержку, а также методы, направленные на укрепление физического и ментального здоровья. Одним из таких методов является боевая подготовка, представляющая собой системную физическую и тактическую деятельность, способствующую формированию стрессоустойчивости, дисциплины и уверенности в себе. В данной статье рассматривается взаимосвязь между регулярной боевой подготовкой и снижением проявлений профессионального выгорания у сотрудников правоохранительных органов.

Согласно данным Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ), профессиональное выгорание признано синдромом, вызванным хроническим стрессом на рабочем месте, с которым не удалось эффективно справиться. Оно оказывает негативное влияние не только на личность сотрудника, но и на всю систему правоохранительных органов — снижает мотивацию, увеличивает количество ошибок, провоцирует межличностные конфликты и повышает риск увольнений [2].

В то же время многочисленные исследования показывают, что физическая активность оказывает положительное влияние на психическое здоровье. Регулярные тренировки повышают уровень дофамина, серотонина и эндорфинов — нейромедиаторов, связанных с

улучшением настроения и снижением уровня тревожности [3]. Боевая подготовка, как особая форма физической активности, включает элементы, повышающие не только физическую выносливость, но и когнитивную готовность к действию в условиях стресса: тренировки в условиях моделирования угроз, взаимодействие в составе группы, принятие решений в ограниченное время.

Боевая подготовка в правоохранительных органах включает в себя несколько ключевых направлений:

1. Физическая подготовка – силовые и упражнения на выносливость, направленные на общее укрепление организма.
2. Огневая подготовка – обучение безопасному и точному обращению с оружием.
3. Тактико-специальная подготовка – действия в составе группы, отработка сценариев задержаний, освобождения заложников и другие.
4. Рукопашный бой – формирование уверенности в действиях без оружия.
5. Психологическая подготовка – тренировка внимания, стресс-менеджмента, ментальной устойчивости.

Каждое из этих направлений по-своему влияет на уровень тревожности, эмоциональной устойчивости и саморегуляции, снижая предрасположенность к эмоциональному выгоранию.

В 2023 году было проведено эмпирическое исследование на базе учебного центра Министерства внутренних дел Республики Казахстан. В исследовании участвовали 120 сотрудников, разделённых на две группы. Первая группа (n=60) регулярно участвовала в боевой подготовке не менее трёх раз в неделю в течение шести месяцев. Вторая группа (n=60) ограничивалась стандартными нормативами по физподготовке (1 раз в неделю) [4].

Участники проходили анкетирование по методике MBI (Maslach Burnout Inventory), а также шкале тревожности Гамильтона и шкале депрессии Бека [5]. Результаты показали:

Снижение уровня эмоционального истощения на 24% у первой группы.

Уменьшение проявлений тревожности на 28%.

Повышение общего уровня удовлетворённости службой и самооценки на 31%.

В 1,8 раза реже — жалобы на бессонницу, раздражительность и головные боли.

Дополнительные интервью с участниками подтвердили, что регулярная физическая активность позволяла им лучше справляться с эмоциональными нагрузками и восстанавливаться после трудных смен.

Результаты исследования подтверждают гипотезу о профилактической роли боевой подготовки в отношении профессионального выгорания. Важно отметить, что наибольший эффект наблюдался при комплексном подходе — сочетании физической активности с элементами тактического мышления, стресс-моделирования и поддержки внутри группы. Это подчёркивает необходимость системного подхода к физической и ментальной подготовке сотрудников [6].

Также стоит учитывать, что эффективность боевой подготовки напрямую связана с мотивацией персонала, квалификацией инструкторов, качеством программ обучения, а также с созданием условий для регулярных занятий. Без этих компонентов даже интенсивные тренировки могут стать дополнительным стрессом [7].

Таким образом, боевая подготовка должна рассматриваться не только как инструмент развития профессиональных навыков, но и как важнейший компонент системы охраны психического здоровья сотрудников правоохранительных органов. Регулярные тренировки, включающие физическую, тактическую и ментальную составляющие, способствуют снижению уровня профессионального выгорания, повышению стрессоустойчивости и общей работоспособности. Это особенно актуально в условиях роста профессиональных рисков, моральной нагрузки и социальной напряжённости, с которыми сталкиваются сотрудники в повседневной службе.

Список литературы

1. Маслач К., Джексон С. Определение и измерение выгорания у специалистов, работающих с людьми // Вопросы психологии. – 1986. – № 6. – С. 112–119.
2. World Health Organization. Burn-out an "occupational phenomenon": International Classification of Diseases. – WHO, 2019.
3. Брукс Г., Фоллин Д. Физиологические основы физической активности. – М.: Олимпия, 2010. – 416 с.
4. Муратова Л.К., Смагулов Т.С. Влияние физической активности на психическое здоровье сотрудников МВД: результаты эмпирического исследования // Наука и образование сегодня. – 2023. – № 10(81). – С. 88–92.
5. Смирнова Е.В. Социально-психологический климат и эмоциональное выгорание у сотрудников правоохранительных органов // Психология и право. – 2022. – Т. 12, № 1. – С. 97–104.
6. Юрьев А.Л. Психофизиология профессионального стресса. – СПб.: Питер, 2019. – 288 с.
7. Рахимов Ж.Т., Амангельдин А.А. Боевая подготовка в системе служебной деятельности сотрудников ОВД // Вестник Академии МВД РК. – 2021. – № 2(86). – С. 52–58.

РАЦИОНАЛЬНОЕ ПИТАНИЕ КАК ФАКТОР ЗДОРОВЬЯ И РАБОТОСПОСОБНОСТИ СОТРУДНИКОВ МВД РОССИИ

Гриценко П.А.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Сергоян А.С.,

кандидат юридических наук, доцент кафедры физической подготовки

Дальневосточный юридический институт МВД России им. И.Ф. Шилова, г. Хабаровск

Питание является важнейшей физической потребностью организма. Основное значение питания заключается в действии энергетических и пластических материалов, необходимых для возобновления расхода энергии и построения тканей и органов. Важнейшими пищевыми веществами являются белки, жиры и углеводы, минеральные вещества, витамины и вода.

В учебной литературе для обозначения понятия «нормальное питание» принят термин «рациональное питание», означающее питание здорового человека, построенное на научных началах, способное количественно и качественно удовлетворить биологическую потребность в пище. Рациональное питание - один из важных жизненных ресурсов, обеспечивающих нормальное развитие организма и содействующих укреплению здоровья и повышению работоспособности человека.

Рациональное питание имеет высокое влияние на физическую подготовку и работоспособность сотрудников МВД. Верный выбор продуктов питания способствует улучшению физической выносливости, увеличению концентрации и уменьшению уровня стресса. Когда сотрудники ведомства получают сбалансированные и питательные обеды, их способность выполнять служебные обязанности и принимать быстрые решения возрастает.

Качество питания влияет не только на здоровье, но и на моральное состояние. Повышение уровня энергии позволяет сотрудникам более эффективно справляться с важными задачами, связанными с их профессиональной деятельностью. Это особенно важно в условиях постоянного стресса, с которым они сталкиваются.

Чтобы достичь успеха в профессиональной деятельности, важно не только уделять внимание физической подготовке, но и руководствоваться правилами здорового образа жизни. Следственно, умелое поддержание баланса между индивидуальным и профессиональным пространством может стать одним из основных элементов, которые

благоприятствуют созданию комфортной рабочей атмосферы и умножению эффективности работы подразделений МВД.

Здоровый образ жизни – ориентированная деятельность личности в направлении укрепления и формирования индивидуального и общественного здоровья.

В настоящее время доказано, что из совокупности всех факторов, детерминирующих здоровье человека, 50–55% приходится на образ жизни.

В современном мире в здоровом образе жизни следует выделять такие составляющие, как:

- наилучший двигательный режим;
- рациональное (полноценное) питание;
- отречение от нездоровых слабостей (курение, употребление алкогольных напитков и наркотических веществ);
- закаливание организма;
- следование правилам личной гигиены;
- позитивные эмоции.

С каждым годом физическая нагрузка сотрудников правоохранительных органов увеличивается, что может губительно сказаться при неправильном образе жизни. Ведь не у каждого достаточно сил позаботиться о себе, уделить соответствующее внимание своему здоровью, а порой «лень». Но из-за этого и следуют такие проблемы, как утрата физической формы и способности всегда быть готовым исполнить свой долг.

Следует рассмотреть, что представляет собой физическая форма сотрудников и курсантов образовательных организаций.

Физическая форма – соответствующее физическое состояние, содержащее силу, быстроту и ловкость, а также выносливость сердечно-сосудистой системы, необходимое для безопасного и результативного выполнения профессиональных задач.

Сотрудник ОВД всё время должен быть в форме, чтобы успешно выполнить ряд оперативно-служебных задач, воспользовавшись умелым использованием физической силы, в том числе боевых приемов борьбы.

Абсолютно, эта тема касается и молодых сотрудников-курсантов образовательных организаций МВД, которые впервые ступили на порог служебной деятельности и переживают адаптацию в этот непростой период.

Важно отметить, что питание и поддержание физической формы – главные составляющие для них. Собственно поэтому, в новом образе жизни важно сохранять здоровый образ жизни, включая сбалансированное питание. В первую очередь для того, чтобы компенсировать потраченные силы, нужно достаточно потреблять пищи, а во-вторых, быть сытым для возможности успешно исполнять оперативные задачи, которые ложатся на плечи курсантов. Сытый сотрудник более полезен для общества и государства, так как становится более предсказуемым в своем поведении. Стоит отметить, что в первое время возможно плохое самочувствие после приема пищи, это связано с приспособлением к новому режиму, а также рациону питания. И пропуск хотя бы одного приема потребления еды может доставить упадок сил и невозможности чувствовать себя готовым к работе.

К этому же, помимо физической нагрузки курсанты обязаны усваивать образовательную программу для благополучного получения знаний о своей профессии, что также затрачивает много сил, воздействуя на физическую форму. Значение рационального питания повышается в период обучения, когда увеличивается умственная и физическая нагрузка, и поэтому для компенсации энергии необходимо выстраивать питание, учитывая особенности молодого организма.

Таким образом, данный субъект будет демонстрировать не только высокие показатели физического здоровья и развития, но и высокий уровень развитости интеллекта. В наше время уделяется большое значение физическому здоровью сотрудников правоохранительных органов, поскольку собственно предоставленный фактор воздействует на успешное выполнение возложенных на них задач.

Чтобы избежать данных проблем, следует не пренебрегать своим здоровьем и наблюдать за питанием в таких условиях, что на первый взгляд может показаться примитивным. Курсанты должны знать не только, как правильно организовывать свой распорядок, но и как при этом разумно питаться.

Для сотрудника, выполняющего большой объем физической нагрузки, нормы углеводов более высокие, что поясняется их ролью существенного источника энергии, способного повысить продолжительность работы мышц и поддерживать уровень возбудительных процессов в центральной нервной системе,

Кроме того, правильное питание содействует укреплению иммунной системы. Курсанты часто подвергаются стрессу из-за учебной загрузки и физических заданий, что может ослабить иммунитет.

Следует придерживаться некоторых рекомендаций, чтобы достичь нормализованного образа жизни.

Рациональное питание предусматривает точное распределение пищи в течение дня. Наиболее благоприятным является четырехкратное питание в день при вытекающем распределении суточной калорийности пайка: завтрак -25% калорийности, второй - 10%, обед - 45% и ужин - 20–25%. Допустимо и трехкратное питание в других жизненных условиях. Важно блюсти интервалы между приемами пищи и выполнением физических нагрузок.

Гидратация — это компенсируемая разница между потребляемой и теряемой организмом водой. Минимально необходимое количество воды в сутки равно количеству, возмещаемому потери воды.

Вода является существенной частью пищевого рациона, которая снабжает течение обменных процессов (реакций), пищеварение, терморегуляции. Надобность в воде зависит от характера питания и труда, климата, состояния здоровья и других факторов. Средняя потребность в воде -2,5 л в сутки. Рекомендуют потреблять 1,5 л в среднем свободной жидкости. Обильное и сбивчивое питье снижает работоспособность и выносливость, создаёт увеличенную нагрузку на сердце и почки, из организма выводятся минеральные вещества и минералы.

Надлежит ограничить потребление напитков с высоким содержанием сахара и кофеина, потому как они могут привести к обезвоживанию.

Витамины - биологически активные органические вещества, выражающие свое действие в ничтожно малых количествах. Совместным для них является участие в обмене веществ. Источником витаминов предназначаются растительные и животные продукты.

Согласно приказу от 23 июня 2020 г. № 444 «О некоторых вопросах продовольственного обеспечения отдельных категорий сотрудников и иных категорий лиц в органах внутренних дел Российской Федерации в мирное время», «Сотрудники, работники органов внутренних дел, занятые на работах в особо вредных условиях труда, обеспечиваются бесплатным лечебно-профилактическим питанием в порядке, установленном законодательством Российской Федерации» [1].

Это изъясняется тем, что государство в некоторой мере поддерживает сотрудников в неблагоприятных условиях по части питания. В этом случае служащие получают компенсации или субсидии за питание. Также государство обеспечивает медицинские осмотры и консультации для поддержания здоровья. А также во время служебных командировок сотрудники могут получать суточные покрытия расходов за питание. Курсантов, в свою очередь, государство обеспечивает питанием в столовой для переменного личного состава. Предоставление спортивных комплексов или зон отдыха способствует улучшению общего состояния здоровья и питания.

Подводя итог, стоит наблюдать, что питание играет основную роль в жизни каждого человека, а также в жизни каждого государственного служащего. В условиях повышенной физической и психологической нагрузки, с которой встречаются сотрудники МВД, правильное питание становится в особенности существенным. Оно не только воздействует

на физическую выносливость и здоровье, но и на психоэмоциональное состояние, что критично для выполнения служебных обязанностей. Забота о питании сотрудников МВД — это инвестиция в их здоровье и эффективность работы, что в итоге оказывает содействие совершенствованию социальной безопасности и правопорядка.

Список литературы

1. О некоторых вопросах продовольственного обеспечения отдельных категорий сотрудников и иных категорий лиц в органах внутренних дел Российской Федерации в мирное время: приказ МВД России от 23 июня 2020 г. N 444 (с изменениями и дополнениями).

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ДАЯРЛЫҒЫНЫҢ ТҮРЛІ ТӘСІЛДЕРІНІҢ ПО ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНІҢ МОРАЛЬДЫҚ-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫНА ӘСЕРІ

Жалелова А.Е.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Омаров И.Т.,

дене шынықтыру даярлығы кафедрасының оқытушысы, полиция лейтенанты
Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Құқық қорғау органдары қызметкерінің кәсіби қызметінде көптеген қиындықтар бар. Қызметтік міндеттерді орындау барысында қызметкердің өзі де, оның айналасындағы адамдар да өмірі мен денсаулығына нақты қауіп төндіретін жағдайлар жиі туындайды. Мұндай сәттерде полиция қызметкерінің шешімінің дұрыстығы мен жылдамдығына психологиялық факторлар әсер етуі мүмкін: кенеттен қорқыныш, шатасу, жоғары қауіп, өз қабілеттеріне сенімсіздік. Сондықтан, Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары қызметкерлері арасында моральдық-психологиялық тұрақтылықты дамыту және жетілдіру міндеті өзекті болып табылады.

Қызмет атқару кезінде ішкі істер органдарының қызметкерлері орын ауыстырумен (жүру және жүгіру), ғимараттардың қабаттарына көтерілумен және олардан түсумен, кедергілерді жеңумен, құқық бұзушыларды ұстау бойынша күштік іс-қимылдар жүргізумен және т. б. байланысты әртүрлі қозғалыс іс-қимылдарын орындайды.

Ішкі істер органының қызметкері жұмыс уақытының көп бөлігін құқық бұзушыны қудалауға, ұстауға және алып жүруге байланысты іс-әрекеттерге жұмсай отырып, қозғалыста екенін ескерген жөн. Бұл әрекеттер қызметкердің өзі ғана емес, сонымен қатар оның айналасындағы адамдардың өмірі мен денсаулығы үшін қауіпті. Сондықтан бұл әрекеттер ең жауапты және маңызды болуы керек. Осылайша, қызметкерлерді көрсетілген физикалық белсенділікке дайындау физикалық дайындыққа қарастырылған сағат көлемінен көп уақытты алуы керек.

Ішкі істер органдарының қызметкерлерін спортпен шұғылдануға тартудың өзектілігі – бүгінгі күні физикалық күш қолдану арқылы қарсыласпен қақтығыс болып табылады, себебі қызметкер оның барысында жарақат алуы мүмкін. Сонымен қатар, жаттығуды дұрыс және үнемі жасау, ең алдымен, денсаулықты нығайтуға көмектеседі. Шын мәнінде, дене жаттығуларын жасау, сондай-ақ дене шынықтыру және спорт құралдарын мақсатты және жүйелі қолдану қызметкердің физикалық жағдайы мен дайындығына жан-жақты және өте терең әсер етеді.

Физикалық қасиеттерді қалыптастыру ішкі істер органдарының қызметкерлерін кәсіби даярлау процесінде жүзеге асырылады және бұл процесс үздіксіз және мақсатты болуы қажет. Қазақстан Республикасының ішкі істер органдарында дене шынықтыруды ұйымдастыру туралы Нұсқаулықтың талаптарына сәйкес дене шынықтырудың мақсаты

қызметкерлердің жедел және қызметтік міндеттерді сәтті орындауға, физикалық күшті, оның ішінде жауынгерлік күрес әдістерін шебер қолдануға, сондай-ақ қызмет барысында жоғары өнімділікті қамтамасыз етуге физикалық дайындығын қалыптастыру болып табылады.

Қойылған мақсаттарға қол жеткізу мынадай міндеттерді шешуді көздейді:

- жедел-қызметтік міндеттерді табысты орындау үшін қажетті деңгейде кәсіби маңызды физикалық қасиеттерді дамыту және қолдау;

- дене күшін, оның ішінде күрестің жауынгерлік тәсілдерін тиімді және заңды түрде қолдану арқылы қозғалыс дағдылары мен біліктерін қалыптастыру;

- денсаулықты сақтау және нығайту, жалпы жұмыс қабілеттілігінің өнімді деңгейін сақтау, организмнің қолайсыз қызмет факторларының әсеріне төзімділігін арттыру.

Дене шынықтырудың негізгі құралы – жалпы дене шынықтыру жаттығулары және қызметтік жаттығулар [1]. Дене шынықтыру дайындығының мақсаттарына және одан туындайтын міндеттерге сүйене отырып, кәсіби даярлау бағдарламасын меңгерген ішкі істер органдарының қызметкерлері күнделікті міндеттерді сапалы шешуге мүмкіндік беретін бірқатар кәсіби және арнайы құзыреттерге ие болуы керек:

- күрделі және төтенше жағдайларда психологиялық тұрақтылықты көрсету;

- ішкі істер органдары қызметінің нормативтік-құқықтық негіздеріне, мораль, кәсіби және қызметтік әдеп нормаларына сәйкес кәсіби міндеттерді орындау;

- Қазақстан Республикасының Конституциясымен кепілдендірілген адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын сақтай отырып, адамның ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеу, озбырлықтың кез-келген көріністеріне жол бермеу және жолын кесу;

- әлеуметтік және кәсіби қызметті жүзеге асыру үшін дене дайындығының қажетті деңгейін қолдау;

- мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын, дене күшін, табельдік қаруды, арнайы құралдарды заңды түрде қолдану;

- құқық бұзушылықтардың күшпен жолын кесу, құқық бұзушыларды ұстау және алып жүру бойынша іс-әрекеттерді жүзеге асыру;

- қарулы және қарусыз жауды күшпен ұстау және залалсыздандыру, қарусыз өзін-өзі қорғау тактикасын білу.

Қызметкерлердің моральдық-психологиялық тұрақтылығын дамыту жөнінде шет елдердің тәжірибесін алатын болсақ, АҚШ ПО жүйесінде екі курс бар: бастапқы — «кедергілер курсы» және күрделі — «сенімділік курсы». «Кедергілер курсы» негізінен қызметкерлердің физикалық дамуына және далалық типтегі қарапайым кедергілерді, траншеяларды, арықтарды, туннельдерді, қоршауларды, қабырғаларды және т.б. жеңу дағдыларын дамытуға арналған. «Сенімділік курсы» — бұл күрделілігі бойынша 24 кедергіден тұратын жолақ. Олардың көпшілігі үлкен биіктікке ие. Негізгі міндет – батылдық, өзіне деген сенімділік, моральдық-ерік қасиеттерін тәрбиелеу. Кедергілердің көпшілігі далалық типті, бірақ кейбіреулерін жеңу өте жоғары техникалық, физикалық және психологиялық дайындықты қажет етеді. Курс биік кедергілерді жеңу, биіктікке және терендікке секіру, тар және тұрақсыз тірек бойымен қозғалу, сырғанау, тепе-теңдік жаттығулары сияқты әрекеттерді қамтиды.

Бұл курстар дене шынықтыру дайындығы бастапқы кезеңнен бастап физикалық қасиеттерді (машықтар мен дағдыларды) дамытуға және жетілдіруге, сондай-ақ ішкі істер органдары қызметкерлерінің моральдық-психологиялық, кәсіби және адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға бағытталуы керектігін көрсетеді [2].

Психологиялық дайындық мәселелерін қарастыра отырып, ерікті қасиеттерді (батылдық, табандылық, өзіне деген сенімділік және т.б.) тәрбиелеуге, сондай-ақ эмоционалды күйді басқаруға, шамадан тыс бұлшықет кернеуін жеңілдетуге және өз қабілеттеріңізге деген сенімділікті қалыптастыруға мұқият назар аудару керек [3]. Жалпы дене шынықтырудағы кемшіліктер қажетті дағдылар мен техниканы тез игеруді қиындатып қана қоймайды, сонымен бірге бұрын игерілген жаттығуларды орындаудағы қателіктердің пайда болуына себеп болады. Бұл әсіресе спорттық жаттығулардың күрделі түрлерін

орындау кезінде байқалады, мұнда қиындық жаттығуларға кіретін қозғалыс элементтерінің санына, қажетті қозғалыс формасына және олардың комбинациясына, сондай-ақ күш, жылдамдық, икемділік, ептілік және төзімділік тұрғысынан қажетті нәтижеге байланысты болады.

Осылайша, дене шынықтырумен және спортпен үнемі айналысу қиындықтарды жүйелі түрде жеңуді білдіреді, оның ішінде шаршаудың жоғарылауымен, алған жарақаттардан ауырсыну сезімімен және т.б. күресті атап өтуге болады. Бұл ерік-жігерді нығайтуда, жолда тұрған кедергілерді жеңуге мәжбүрлеуде, өзіне деген сенімділікті, табандылық пен шыдамдылықты тәрбиелеуде көрінеді. Барлық көрсетілген қасиеттер ішкі істер органдарының қызметкеріне жедел-қызметтік және қызметтік-жауынгерлік қызметте айтарлықтай көмектеседі.

Әдебиеттер тізімі

1. Черкесов Р.М. Использование принципов сознательности и активности в процессе подготовки сотрудников органов внутренних дел // Общество: социология, психология, педагогика. - 2016. – Б. 166-168.

2. Афов А.Х. Значимость физической подготовки в профессиональной деятельности работников органов внутренних дел и правовые принципы использования физической силы // Сборник научных трудов участников Всероссийской научно-практической конференции «Физическое воспитание и спорт: актуальные вопросы теории и практики». - Ростов-на-Дону, 2017. – Б. 19-24.

3. Кануков А.М. Совершенствование общей физической подготовки слушателей программ профессионального обучения в образовательных организациях МВД России // Современное общество и власть. – 2018. – Б. 17-20.

НЕВЕРБАЛЬНОЕ ПОВЕДЕНИЕ КАК ИНДИКАТОР ЛЖИ ПРИ ДОПРОСЕ

Жаханча С.,

курсант 3 курса

Научный руководитель: Кусаинова М.А.,

профессор кафедры общеобразовательных дисциплин

Карагандинская академия МВД Республики Казахстан им. Б. Бейсенова

Допрос — это сложный психологический процесс, в котором помимо содержания высказываний большое значение имеет форма поведения допрашиваемого. Невербальные сигналы, не всегда осознаваемые самим подозреваемым, могут указывать на искажение информации, эмоциональное напряжение и внутренний конфликт. Изучение невербального поведения при допросе становится особенно важным в свете стремления следствия к объективной оценке достоверности показаний.

Невербальное поведение представляет собой совокупность коммуникативных сигналов, которые не выражаются словами, но несут важную информацию о внутреннем состоянии человека. К ним относятся:

- мимика: выражения лица, отражающие эмоции;
- жесты и микродвижения: движение рук, головы, плеч, их координация с речью;
- поза и пространственное поведение: дистанция, положение тела, угол разворота к собеседнику;
- голосовые характеристики: тон, тембр, скорость, паузы и интонация;
- зрительный контакт: частота, направленность взгляда, избегание или, наоборот, удержание.

Есть определенные задачи разоблачения ложных показаний, а именно:

1. Первостепенной задачей допроса при необходимости разоблачения ложных

показаний – это изобличение допрашиваемого во лжи. Но для того, что преодолеть ложь, ее для начала нужно выявить. «У ложных показаний существуют определенные признаки, по которым их и можно выявить»:

- противоречие между информацией в показаниях и сведениями по тому же поводу из различных источников;
- уклонение от ответа на прямой вопрос;
- сообщение одним лицом не идентичных сведений по одному и тому же вопросу;
- наличие в показаниях фраз, выражений, слов, не соответствующих уровню развития допрашиваемого;
- неконкретность сведений, содержащихся в показаниях;
- «проговорки», указывающие на осведомленность допрашиваемого об обстоятельствах, знание которых он отрицает.

2. Следующая задача следователя при проведении допроса – установление причин, которые побудили лицо встать на путь противодействия. С помощью этой задачи, при грамотном установлении и ликвидации причин, у следователя появляется возможность устранить конфликт, тем самым сменить характер отношений, то есть прекратить отношения соперничества и перейти к совместной работе. При данных обстоятельствах разъясняется конфиденциальность показаний допрашиваемого, а также значимым является дружелюбный подход.

П. Экман и другие исследователи доказали, что микровыражения эмоций — мимические проявления, длящиеся доли секунды — могут указывать на подавляемые чувства и расхождения между истинным состоянием и сообщаемой информацией.

Ложь сопровождается внутренним напряжением, что отражается в физиологических и поведенческих реакциях. К основным признакам относятся:

- частое или слишком редкое моргание;
- прикосновения к лицу, шее, волосам — как способ подавления беспокойства;
- закрытые жесты (скрещивание рук, ног), демонстрирующие защитную позицию;
- несогласованность вербального и невербального поведения (например, слова согласия при жестах отрицания);
- увеличение пауз, повышенная или пониженная скорость речи, нарушения речевого потока;
- напряжённость лицевых мышц, асимметричные выражения эмоций.

Важно различать признаки когнитивной нагрузки (например, сложность составления лжи) и эмоциональной реакции на ложь (страх разоблачения, вина, стыд).

Методы анализа невербального поведения при допросе Анализ должен основываться на нескольких подходах:

- установление базовой линии поведения — наблюдение за поведением в нейтральных ситуациях до предъявления инкриминируемых фактов;
- использование записи видеодопросов для покадрового анализа (особенно эффективен при микровыражениях);
- метод сравнительного анализа: сопоставление поведения при нейтральных вопросах и на чувствительные темы;
- многоканальный анализ: оценка невербальных и вербальных проявлений одновременно;
- применение специализированных шкал (например, BAI, SCAN и др.) и программных средств для анализа мимики.
- несмотря на информативность невербального поведения, его трактовка сопряжена с рядом ограничений:
 - индивидуальные особенности личности: тревожные люди, интроверты или аутичные индивиды могут демонстрировать "ложные" признаки лжи;
 - культурные различия в жестикуляции и взгляде;
 - психофизиологическое состояние (усталость, болезнь, стресс);

- осведомлённость подозреваемого о приёмах допроса и возможность контролировать своё поведение;

- субъективность интерпретации следователем без психологической подготовки.

Поэтому невербальные сигналы должны интерпретироваться только в совокупности с другими доказательствами: речевыми, поведенческими, логическими несостыковками, результатами полиграфа и другими средствами.

Для повышения достоверности интерпретации невербальных признаков лжи:

- следователям рекомендуется проходить подготовку по основам поведенческого анализа;

- при возможности использовать видеозапись всех допросов с последующим анализом;

- учитывать эмоциональное состояние и личностные особенности допрашиваемого;

- не принимать невербальные признаки за однозначные доказательства, а использовать их как маркеры, требующие дополнительной проверки.

Невербальное поведение представляет собой важный диагностический инструмент при проведении следственных действий. Его грамотное использование позволяет повысить объективность оценок, минимизировать ошибки восприятия и усилить аргументированность выводов следствия. Однако эффективность таких методов зависит от подготовки специалистов, их способности к комплексному анализу и соблюдения этических стандартов.

Список литературы

1. Экман П. Психология лжи. — М.: Эксмо, 2016.
2. Зинченко Ю.П., Тихомиров А.Ю. Психология и право. — М.: Изд-во МГУ, 2018.
3. Глазачев С.Н. Психология невербального поведения. — СПб.: Питер, 2020.
4. Navarro J., Karlins M. What Every Body is Saying. — New York: Harper, 2008.
5. Карагодина И.В. Анализ поведения подозреваемого на допросе: поведенческие индикаторы лжи // Вестник психологии и права. - 2022.
6. Vrij A. Detecting Lies and Deceit: Pitfalls and Opportunities. — Chichester: Wiley, 2008.
7. Kassin S. M., Leo R. A. The Psychology of Confessions: A Review of the Literature and Issues. — Psychological Science in the Public Interest, 2009.
8. Porter S., ten Brinke L. Reading between the Lies: Identifying Concealed and Falsified Emotions in Universal Facial Expressions. — Psychological Science, 2008.

КУРСАНТТАРДЫҢ ҚАРУ ҚОЛДАНУ КЕЗІНДЕГІ ҚАТЕЛІКТЕРІ

Женей Д.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Балмуханов Е.К.,

АТД кафедрасының оқытушысы, полиция майоры

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты

Қару қолдану - әскери қызметтің негізі болып табылады және әрбір курсант үшін үлкен жауапкершілік жүктейді. Қаруды дұрыс қолдану, оны қауіпсіз пайдалану, техника мен тактикаға сәйкес әрекет ету - әскери дайындықтың маңызды бөлігі. Қарудың өзі - тек құрал ғана емес, ол әрдайым қателіктерді түзетуге немесе қиын жағдайларда дұрыс шешім қабылдауға көмектесетін құрал.

Дегенмен, қару қолдану барысында курсантар жиі қателіктерге жол береді. Бұл қателіктер олардың тәжірибесінің аздығынан, психологиялық дайындықтың төмендігінен, техникалық білімнің жетіспеушілігінен немесе жалпы тәртіптің сақталмауынан болуы мүмкін. Қателіктердің салдары тек жеке қауіпсіздікке ғана емес, сонымен бірге ұрыстың

табысына, команда мүшелерінің өміріне және жалпы әскери міндеттің орындалуына теріс әсер етуі мүмкін.

Қарапайым, бірақ маңызды қателіктердің алдын алу үшін курсанттарды қару қолдану барысында қауіпсіздік ережелерін қатаң сақтауға үйрету керек. Әскери дайындықтың әрбір кезеңінде қару қолданудың техникасы мен тактикасын дұрыс меңгеру маңызды болып табылады. Сонымен қатар, қаруды қолданудағы қателіктердің алдын алу үшін курсанттар психологиялық және физикалық тұрғыдан да дайын болулары тиіс.

Бұл мәселені дұрыс түсініп, оны болдырмау мақсатында курсанттар өздерінің қару қолдану дағдыларын үнемі жетілдіріп, оқу-жаттығулар барысында дұрыс әрекет етуге тырысуы қажет. Қаруды қауіпсіз әрі тиімді пайдалану - әскери қызметте табысқа жетудің, әрі қорғаныстың негізі болып табылады

II. Қару қолдануда жиі кездесетін қателіктер

1. Қауіпсіздік ережелерін бұзу:

- қаруды адамға немесе қауіпсіз емес бағытқа қаратып ұстау;
- саусақты шүріппеде ұстау (оқ атылуы мүмкін жағдай тудырады);
- қаруды тексерместен немесе оқты шығармай тұрып тазалау;
- атыстан кейін қаруды толықтай қауіпсіз күйге келтірмеу.

2. Техникалық білімнің жеткіліксіздігі:

-қарудың құрылымын толық білмеу (мысалы: автоматика жұмысы, ақауды жою жолдары);

- дұрыс тазаламау немесе майламау, нәтижесінде қару тұрып қалуы мүмкін;
- қаруды дұрыс құрастырмау немесе бөлшектеу кезінде қателесу.

3. Ату техникасындағы қателіктер:

- нысанаға дәл көздей алмау, дұрыс қалыпта тұрмау;
- дем алуды дұрыс реттемей, ату дәлдігінің төмендеуі;
- дұрыс ату кезектілігін сақтамау (мысалы, автоматты түрде қажетсіз ұзақ ату).

4. Тактикалық әрекеттердегі кемшіліктер:

- жағдайға байланысты дұрыс шешім қабылдай алмау;
- жасырынып, қорғану тәсілдерін қолданбау;
- қозғалыс кезінде қаруды дұрыс басқармау.

5. Психологиялық дайындықтың әлсіздігі:

- қиын немесе төтенше жағдайларда үрейлену;
- стрестік жағдайда шешім қабылдай алмау;
- жауапкершілікті сезінбеу.

III. Қателіктердің салдары

1. Өзіне және өзгелерге қауіп төндіру:

- қауіпсіздік ережелерінің бұзылуы нәтижесінде қарудың кездейсоқ атылуы немесе адамға бағытталуы мүмкін. Бұл жағдайда курсанттың өзі және оның айналасындағы адамдар үшін жарақаттар немесе өлім қаупі туындайды;

- мысалы, қаруды дұрыс ұстау немесе шүріппені дұрыс баспау салдарынан кездейсоқ оқ атуы мүмкін.

2. Жауынгерлік тапсырманың орындалмауы:

- қателіктердің нәтижесінде дұрыс ұйымдастырылмаған атыс немесе техникалық ақаулар ұрыс барысында тапсырманың орындалмауына әкеліп соғуы мүмкін;

- атыс кезінде дәлдік пен жылдамдықтың болмауы қарсыласты жеңу мүмкіндігін азайтады, бұл ұрыстың сәтсіз аяқталуына әкелуі ықтимал.

3. Моральдық-психологиялық кері әсері

Өзін-өзі кінәлау сезімі:

- қателіктен кейін курсант өзін кінәлі сезініп, психологиялық күйзеліске ұшырайды.

Сенімсіздік:

- өз мүмкіндіктеріне деген сенім төмендейді, бұл келесі тапсырмаларда дұрыс әрекет

етуге кедергі болады.

Қорқыныш пен үрей:

- қайталанатын жағдайдан қорқу, оқ атуға немесе қару ұстауға деген үрей пайда болады.

Командирлер мен жолдастарға сенімнің төмендеуі:

- қателіктер ұжым ішіндегі сенімге де кері әсер етеді.

Мотивацияның жоғалуы:

- жауынгерлік дайындыққа деген ынта әлсірейді, оқу процесіне бейжай қарау басталады.

Әскери ұжымдағы қарым-қатынастың бұзылуы:

- қаруды дұрыс қолданбаған курсантқа басқалар күдікпен немесе сенімен қарауы мүмкін.

4. Құқықтық және тәртіптік жауапкершілік:

- қауіпсіздік ережелерін бұзу, тәртіпсіздік немесе қаруды дұрыс қолданбау әскери тәртіпті бұзғандық болып есептеледі. Бұл жеке курсантқа және оның командиріне тәртіптік жазаны немесе құқықтық жауапкершілікті арттыруы мүмкін;

- қару қолданудағы қателіктер үшін жазалау шаралары, сондай-ақ қызметке жарамсыздық немесе тергеу жүргізу сияқты құқықтық салдары болуы мүмкін.

IV. Қателіктердің алдын алу жолдары

Теориялық және практикалық дайындықты жетілдіру:

- теориялық білім;

- қарудың жұмыс істеу принциптері мен құрылымы туралы толық түсінік беру;

- қауіпсіздік ережелерін мұқият түсіндіру және күнделікті жаттығуларда қолдануды міндетті түрде қайталау;

- қарудың қызмет көрсету ережелерін үйрету, оның ішінде тазалау, тексеру және техникалық қызмет көрсету бойынша дағдыларды дамыту;

- практикалық жаттығулар;

- жүйелі түрде қарумен жаттығу: әр түрлі жағдайларда қаруды дұрыс қолдануға арналған жаттығулар;

- қаруды ұстау және ату техникасын дұрыс меңгеру, қаруды пайдаланудың барлық аспектілерін практикада қайталау;

- қаруды дұрыс басқару, қозғалуда, қашықтықта және нысанаға дәл ату дағдыларын жетілдіру.

Қауіпсіздік ережелерін қатаң сақтау:

- қауіпсіздік тәртібін сақтау: әрқашан қарудың оқталмағанына көз жеткізу, шүріппені тек қажет болғанда басу;

- қаруды қауіпсіз бағытта ұстау: қаруды әрдайым қарсыласқа емес, қауіпсіз бағытта ұстау ережесін сақтау;

- қаруды тексеру мен тазалау кезінде сақтық шараларын қолдану: қаруды тексермей және оқ атуға дайын болмастан тазалау жүргізбеу.

Психологиялық дайындық:

- стресс жағдайында әрекет ету қабілетін дамыту: төтенше жағдайда дұрыс шешім қабылдай білу үшін психологиялық тренингтер жүргізу;

- үрей мен қобалжуды басқару: курсанттарды стресстік жағдайларда өз эмоцияларын бақылауға үйрету;

- күрделі жағдайларға дайындық: нақты әскери операциялар немесе атыс жағдайларында, стресстен дұрыс шешім қабылдай алу дағдыларын дамыту.

Курсанттардың қару қолданудағы қателіктері - олардың кәсіби дайындығы мен жауапкершілігін көрсететін маңызды мәселе. Қару қолдану кезінде жіберілген қателіктер тек жеке қауіпсіздікке ғана емес, бүкіл бөлімшенің тапсырмасын орындауына, команда мүшелерінің өміріне және әскери операциялардың табысына да әсер етуі мүмкін. Сондықтан қару қолдану барысында әрбір курсанттың білім, дағды және тәртіпке аса назар аударуы өте

маңызды.

Қателіктердің алдын алу үшін курсанттардың теориялық және практикалық дайындықтарын жүйелі түрде жетілдіру, қауіпсіздік ережелерін қатаң сақтау, психологиялық дайындықты арттыру және командалық тәртіпті сақтау қажет. Бұл шаралар әскери қызметтің тиімділігін арттыруға, төтенше жағдайларда дұрыс шешім қабылдауға және қателіктердің салдарынан туындайтын қауіпті болдырмауға көмектеседі.

Ең бастысы, қаруды дұрыс қолдану - бұл тек техникалық дағды емес, жауапкершілік пен тәртіптіліктің, кәсіби дайындық пен психологиялық тұрақтылықтың нәтижесі. Әскери қызметкерлер мен курсанттардың қару қолдану барысында жіберген қателіктерін ескере отырып, болашақта оларды болдырмау үшін үнемі жаттығу жүргізу және тәжірибе жинақтау маңызды болып табылады. Бұл процесс барлық әскери қызметтің негізін құрайды және команданың тиімділігін қамтамасыз ету үшін өте қажет.

Қорытындылай келе, қару қолданудағы қателіктердің алдын алу - әскери қызметтің сапасы мен қауіпсіздігі үшін аса маңызды, әрі ол үшін үздіксіз білім алу, қауіпсіздік ережелерін сақтау және психологиялық тұрақтылықты дамыту қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. Қаруды пайдалану және қауіпсіздік ережелері. - Алматы: «Әскери білім және ғылым» баспасы, 2020.
2. Әскери тактика және психологиялық дайындық. - Нұр-Сұлтан: «Қорғаныс министрлігі», 2019.
3. Әскери қызметшілердің тәртібі мен қауіпсіздік ережелері. - Астана: «Қарулы күштер академиясы», 2018.
4. Қару қолдану және ұрыс өнері. - Алматы: «Әскери басылым», 2021.
5. Қауіпсіздік пен психологиялық дайындық негіздері. – М.: «Оборона», 2020.
6. Әскери оқу-жаттығулардағы қателіктер мен оларды түзету жолдары. - Қарағанды: «Қорғаныс академиясы», 2017.
7. Қару-жарақ және әскери техника: теория және практика. – М.: «Техника және әскери ғылымдар», 2022.
8. Әскери психология және стресске қарсы дайындық. - Нұр-Сұлтан: «Әскери ғылымдар институты», 2021.

К ВОПРОСУ О ЗНАЧИМОСТИ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ У СОТРУДНИКОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ

Зюська Е.В.,

студент 4 курса

Научный руководитель: Сундукова В.В.,

кандидат психологических наук, доцент кафедры юридической психологии, педагогики и организации воспитательной работы с осужденными Самарский юридический институт ФСИН России

Гуманизация современного общества, признание приоритетов личности способствует усилению роли межличностной коммуникации во всех сферах жизнедеятельности общества, в том числе в профессиональной деятельности. Соответственно возрастают требования к коммуникативным навыкам, и возникает необходимость создания программ по их развитию в процессе профессиональной подготовки. Особое значение вопросы развития коммуникативных навыков приобретает процесс профессиональной подготовки сотрудников правоохранительных органов. Это обусловлено отнесенностью данной профессиональной деятельности к типу «человек-человек» и наличием выраженной специфики межличностного взаимодействия.

Развитие коммуникативной сферы у сотрудников правоохранительных органов в процессе профессиональной подготовки предполагает определение спектра коммуникативных навыков, на которых необходимо делать акцент.

В психологической науке понятие «коммуникативные навыки» представляют собой «характеристику особенностей ориентации человека в коммуникационных процессах, отражающая степень адекватности понимания и им основных смысловых доминант коммуникатора» [1, с. 28].

В своих исследованиях Э.И. Аюпова, описывая коммуникативные навыки, объединяет три основные функции общения: когнитивная (передача и получение информации), аффективная (организация различных форм совместной деятельности) и регулятивные (управление участниками общения). Из этого можно сделать вывод о том, что коммуникативные навыки – это способность человека взаимодействовать с другими, получать

и интерпретировать информацию, а также осуществлять ее передачу.

Коммуникативные навыки включают в себя широкий спектр умений, которые могут оказывать влияние на различные аспекты профессиональной деятельности сотрудников правоохранительных органов, в том числе на:

- установление доверительных отношений: выстраивание грамотной коммуникативной коммуникации, создание атмосферы доверия и сотрудничества позволяет сотрудникам правоохранительных органов эффективно выполнять свои служебные обязанности;

- снижение количества конфликтов: эффективные коммуникативные методы, такие как конструктивное разрешение споров и деэскалация конфликтных ситуаций, могут значительно снизить уровень напряженности при возникновении критических ситуаций в служебной деятельности сотрудников правоохранительных органов. Обучение сотрудников техникам эффективной коммуникации и управлению эмоциями помогает предотвращать конфликты на ранних этапах их служебной деятельности;

Для развития коммуникативных навыков сотрудников правоохранительных органов необходимо внедрять инновационные психологические программы обучения, а также социально-психологические тренинги.

Например, к наиболее эффективным методам психолого-педагогического воздействия на сотрудников правоохранительных органов, направленного на развитие коммуникативных навыков, можно отнести игровые.

Ролевые и деловые игры, кейс-методы, обучающие игры и тренинги создают ситуацию, приближенную к условиям служебной деятельности [2, с. 214]. Один из подходов заключается в организации ролевых игр, где сотрудники смогут моделировать различные сценарии взаимодействия. Например, создание ситуаций, в которых участникам необходимо будет вести диалог для выполнения служебных задач. Такой тренинг позволит не только развивать коммуникативные навыки, но и научит распознавать невербальные сигналы, что является важным аспектом при выстраивании служебного общения. Также можно использовать методы коучинга и менторинга, где более опытные сотрудники делятся своими знаниями и навыками с недавно поступившими на службу сотрудниками, а также с выпускниками ведомственных образовательных организаций.

Важно подчеркнуть, что в профессиональной практике сотрудников правоохранительных органов навыки прогнозирования развития диалога и реакции собеседника, умение создавать и поддерживать доброжелательную атмосферу общения, а также контроль над своим эмоциональным состоянием и внимательность к точности, логичности и выразительности речи имеют не менее важное значение [3, с. 107].

Таким образом, развитие коммуникативных навыков сотрудников правоохранительных органов играет ключевую роль в эффективном выполнении их профессиональных обязанностей. Развитие и совершенствование коммуникативных навыков представляет собой важное условие как личностного, так и профессионального

роста сотрудников правоохранительных структур.

Список литературы

1. Лопушанский И.А. Теоретические основы понятия «коммуникативные навыки» в психолого-педагогической литературе / И.А. Лопушанский // Образование и общество. – 2024. – № 2(145). – С. 27-32.
2. Молчанова Т.Ю. Особенности профессиональной коммуникации сотрудников уголовно-исполнительной системы // Молодой ученый. – 2020. – № 45 (335). – С. 213-215.
3. Элкснит А.Г., Михайлова В.П. Коммуникативные навыки в структуре профессионально важных качеств сотрудников уголовно-исполнительной системы // Вестник КемГУ. – 2008. – № 4. – С. 105–108.

КУРСАНТТАРДЫҢ МОРАЛЬДЫҚ-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР

Ислямова А.Р.,

1 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Муканова Д.С.,

қылмыстық құқық және криминология кафедрасының аға оқытушысы,
полиция подполковнигі

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты

Ішкі істер органдарының қызметкерлерінің жұмысы адам өмірі мен әрекеттеріне ықпал ететін түрлі факторларға, әсіресе экстремалды жағдайларға байланысты жүзеге асады. Экстремалды (латын тілінде *extremum* – шеткі, край) жағдайлар адамның алдында үлкен қиындықтар тұратын, оған оларды жеңу және шешу үшін толық, шекті күш-жігер жұмсауға міндеттейтін жағдайлар болып табылады. Әдебиетте келесідей терминологиялық тіркестерді кездестіруге болады: "жеке тұлғаның тұрақтылығы", "мінез-құлықтың тұрақтылығы", "эмоционалдық тұрақтылық", "ерік күші тұрақтылығы", "психикалық тұрақтылық", "эмоционалды-ерік тұрақтылығы", "психологиялық тұрақтылық" [1].

Психологиялық тұрақтылық дегеніміз — адамның қиын жағдайларда сабырлы болып, күйзеліске берілмей, өзін ұстай білу қабілеті. Құқық қорғау органдарының қызметкерлері күнделікті жұмыс барысында жиі қауіпті және күйзеліс тудыратын жағдайларға тап болады. Мұндай жағдайлар олардың жүйкесіне ауыр әсер етуі мүмкін [2].

Сондықтан ІІМ оқу орнында курсанттарды психологиялық даярлау олардың жұмысында кездесетін қиын жағдайларға төзімділігін қалыптастыруға бағытталуы керек: а) күйзеліс, жауапкершілік, қауіп, уақыттың жетіспеушілігі, белгісіздік, күтпеген оқиғалар сияқты қиындықтармен күресуге; ә) психикаға қатты әсер ететін жағдайларға: қан, мәйіт, дене жарақаттары сияқты көріністермен бетпе-бет келуге; б) қарсы тұру жағдайларына: қылмыстарды ашу және тергеу кезінде қиындықтар мен кедергілерге тап болғанда психологиялық тұрғыдан қарсы тұруға, заңды бұзушылар мен азаматтардан психологиялық қысымға төтеп беруге, арандатуларға алданбауға; в) қызметтегі жанжалдар мен шиеленістерге: жанжалдың себептерін түсініп, оларды шешудің жолдарын табуға, тіл тигізу, зорлық-зомбылық, бұзақылық, тонау, кісі өлтіру, билік өкіліне қарсылық сияқты жағдайлармен күресуге, сондай-ақ қиын және шиеленіскен жағдайларда сабырлы болып, өзін-өзі ұстай білуге [3].

Моральдық-психологиялық қолдау курсанттардың дайындығын басқаруға қойылатын талаптарды анықтауға болады.

Біріншіден, бұл жұмыс басқа даярлық түрлерімен бірдей талаптар мен параметрлерге бағынуы тиіс және ол дербес қамтамасыз ету түрі болуы керек.

Екіншіден, моральдық-психологиялық қолдау институт бөлімшелерін басқарудың

негізгі мақсаты болып табылады.

Үшіншіден, моральдық-психологиялық қолдау курсанттардың күнделікті оқу-тәрбие қызметінде жүзеге асырылады.

Төртіншіден, моральдық-психологиялық қолдау курсанттардың моральдық-психологиялық және жауынгерлік қасиеттерін қалыптастыруға көмектесіп, оларды қызметте сенімді болуға және құқық бұзушыларға қарсы күресте табысты болуға дайын болуы тиіс.

Моральдық-психологиялық жағдайды жақсарту үшін курсанттар ұжымындағы әлеуметтік процестер мен құбылыстарды ескеру қажет; қоғамдық пікірді зерттеу орталықтарын құру; курсанттардың әлеуметтік және жеке психологиялық ерекшеліктеріне әсер ететін факторларды талдау қажет [4].

Курсанттардың моральдық-психологиялық жағдайының негізгі көрсеткіштері мыналар: моральдық-саяси компонент; қызметтік-кәсіби компонент; психологиялық компонент; тұрмыстық компонент. Моральдық-саяси компонентке мыналар жатады: курсанттардың құқық қорғау органдарындағы қызметке деген көзқарасы; нақты тапсырмаларды орындауға деген жауапкершілігі; басшылыққа деген қатынасы; мемлекеттік билік органдарына және олардың саясатына деген көзқарасы; оқу-тәрбие процесі мен құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету міндеттері арасындағы байланысты түсінуі; жергілікті билік органдарының институт пен құқық қорғау жүйесіне деген көзқарасы. Қызметтік-кәсіби компонент курсанттардың кәсіби дайындық деңгейін сипаттайды, атап айтқанда: құқықтық тәртіпті сақтау кезіндегі қызметтік жағдайлар; қызметті ұйымдастыру мен басқару деңгейі; тәртіптің жай-күйі; оқу пәндері бойынша курсанттардың даярлығы; қару мен техниканың сенімділігіне сенуі; курсанттар арасындағы өзара сенім; командирлерге деген сенім деңгейі; төтенше жағдайларда тапсырмаларды орындау тәжірибесі мен дағдыларының болуы.

Бұл компонент курсанттардың институттағы және жалпы құқықтық тәртіпті қамтамасыз етуге бағытталған міндеттерді нақты әрі тиімді әдістермен орындауға дайындығын көрсетеді.

Психологиялық компонентке мыналар кіреді: курсанттардың өзін қалай сезінетіні; денсаулығы мен физикалық жағдайы; көңіл-күйі; оқу мен қызметке қанағаттануы; қарым-қатынастардың психологиялық ахуалы; тәртіп деңгейі; ұжымның ұйымшылдығы; кез келген тапсырманы орындауға ішкі (психологиялық) дайындық; қауіп пен тәуекелге баруға дайын болуы; экстремалды жағдайларда қорқыныштың бар немесе жоқтығы; курсанттардың ұжымдық пікірі; моральдық-психологиялық атмосфера; ұжымдағы моральдық-психологиялық климат.

Моральдық-психологиялық атмосфера — бұл ұжымдағы қысқа мерзімді эмоционалдық көңіл-күйдің көрінісі. Моральдық-психологиялық климат — бұл курсанттар арасындағы қарым-қатынастың қазіргі кездегі эмоционалдық деңгейде көрінуі.

Мұнда ұжымның ұйымшылдығы, ортақ мақсатқа ұмтылысы, ортақ құндылықтарға негізделуі, ішкі тәртіпке сай қарым-қатынастар мен оң дәстүрлер ескеріледі. Курсанттар ұжымындағы моральдық-психологиялық климат келесі белгілермен сипатталады: достық пен жолдастық қарым-қатынас; өзара құрмет пен талап қоюшылық; бір-біріне көмектесу; жағымды эмоциялар.

Курсанттардың моральдық-психологиялық жағдайының өзіндік ерекшелігі көптеген түрлі факторларға байланысты болады. Солардың ішінде негізгі рөл атқаратындар: курсанттардың психологиялық ерекшеліктері; олардың құндылыққа негізделген ұстанымдары; курсанттар ұжымының психологиялық ахуалы; ұжымның қызығушылықтары мен қажеттіліктері; нақты жағдайлар, оқиғалар мен жағдайлардың (экономикалық, саяси, құқықтық, кәсіби, адамгершілік және т.б. сипаттағы) әсері; алда тұрған міндеттер; басқару ерекшеліктері, басшылықтың құзыреттілігі мен беделі.

Курсанттардың моральдық-психологиялық жағдайының тұрақтылығы мен даму серпініне әсер ететін факторлар: кәсіби даярлық деңгейі; өзара келісімділік пен бірігіп жұмыс істеу дағдылары; барлық қажетті ресурстармен (материалдық, тұрмыстық, ақпараттық) қамтамасыз етілуі; бөлімнің толық жасақталуы; қызметтік тәжірибе [5].

Жоғары адамгершілік пен ішкі төзімділік адамның қарапайым адам үшін ауыр соғатын экстремалды жағдайлардан шығуына көмектеседі. Қиын-қыстау жағдайлар адамның психологиялық тұрақтылығын жұмылдырып, өмір сүруге деген ерік-жігерін оятады. Осындай сәттерде эмоцияны үнемі көрсетпей, сабырлы, байсалды болу керек, төзімділік танытып, ашуды жасыра білу, тіпті қиын сәтте күлімсірей алу қажет.

Сондықтан курсанттардың моральдық-психологиялық жағдайының мықты болуы – олардың бойында моральдық-психологиялық және жауынгерлік қасиеттерді қалыптастыру үшін өте маңызды [6].

Экстремалды жағдайларға психологиялық тұрғыдан дайын болу – бұл адамның түрлі деңгейде қарсы тұруға, бойындағы күшпен күрделі жағдайларға төтеп беруге, теріс әсерлерге мойымауға дайындығы.

Жеке құрамды экстремалды жағдайларға дайындау бірнеше кезеңнен тұрады: танысу кезеңі – курсанттың алда кездесетін жағдаймен алғаш рет танысуы; білім мен дағдыларды меңгеру кезеңі – қажетті білімді, біліктілік пен машықтарды игеру; шеберлікті жетілдіру кезеңі – бұрын үйренген тәсілдер мен қабілеттерді жетілдіру.

Мұндай дайындық барысында курсанттарды күрделі, төтенше жағдайларға бейімдеу үшін үш негізгі психологиялық әдіс қолданылады: көрсетілім әдістері (мысалы, үлгі көрсету, бейнежазбалар арқылы оқыту); шартты-ситуациялық әдістер (жаттығулар, тренингтер, модельдеу арқылы); «Шынайы» жағдайлар әдісі (нақты жағдайларға барынша жақын ортада жаттықтыру) [7].

Экстремалды жағдай кезінде қызметкер өз психологиялық тұрақтылығын сақтау үшін келесі психикалық реттеу әдістерін қолдана білуі керек:

- а) назарды басқа жаққа аудару әдісі;
- ә) өзін-өзі сендіру әдісі;
- б) өз-өзіне бұйрық беру әдісі;
- в) сендіру және өзін-өзі сендіру әдісі;
- г) бұлшық еттерді біртіндеп босаңсыту (релаксация) әдісі [8].

Курсанттарды оқыту барысында олардың моральдық-психологиялық тұрақтылығын қалыптастыру үшін кәсіби-психологиялық даярлыққа ерекше көңіл бөлу қажет [9].

Ол үшін келесі тәсілдерді қолдануға болады: психодиагностика (бақылау, әңгіме, тестілеу); зейінділік пен байқағыштықты дамытуға арналған тренингтер; кедергілерден өтуге арналған психофизикалық жаттығулар (қиындатылған тапсырмалар, кедергілер жолағы, лабиринттер); идеомоторлық жаттығулар (ойша әрекет жасау арқылы жаттығу); күтпеген жағдайларға, уақыт тапшылығына, шу мен атыс дыбыстарына негізделген тренингтер (моральдық-психологиялық жүктемелер жолағы); қан, жара, ауырсыну, өлім сияқты көріністерді қабылдауға байланысты жағдайларды меңгеру жаттығулары; аутогендік жаттығулардың негіздерін үйрету; өзін-өзі сендіру, өзін-өзі басқару және ішкі дайындық тренингтері; ситуациялық-бейнелік психореттеуіш тренинг — қызметкер өзіне маңызды қасиеттер мен сәтті болған жағдайларды ойша елестету арқылы ішкі күйін реттейді [10].

Әдебиеттер тізімі

1. Заварзина Л.В. Формирование эмоционально-волевой устойчивости у сотрудников органов внутренних дел: дис. ... канд. пед. наук. – СПб., 2002. - С. 300.
2. Психологический словарь / под ред. М. Г. Ярошевского. – М., 1990.
3. Смирнов В.Н. Экстремально-психологическая подготовка сотрудников ОМОН к выполнению задач по охране общественного порядка // Вопросы совершенствования деятельности милиции общественной безопасности: сб. науч. трудов №11. - М.: ГУООП СОБ МВД России, ВНИИ МВД России, 2004.
4. Военная психология и педагогика: учебное пособие. – М.: Совершенство, 2008. - С. 384.
5. Зеленков М.Ю. Морально-психологическое обеспечение деятельности войск (сил): учебное пособие. - М.: Изд-во МАИ, 2004. С. 404.

6. Общественно-государственная подготовка: курс лекций. Тема 13. - Н.Новгород: НГТУ, 2005 // <http://www.nntu.sci-nnov.ru/RUS/FVO/disciplines/>.
7. Шамаев В.Г., Локтев Е.М. Общественно-государственная подготовка: учебное пособие. - Воронеж: ВГУ, 2008. - С. 288-317.
8. Сыромятников И.В. Организация психологической работы в воинской части в мирное время: учебное пособие [Электронный ресурс]. - М.: ВУ, 2007 // Компакт-диск однократной записи (CD-WORM) ГУВР МО РФ.
9. Дмитраков А.М., Алексеев Н.А., Кутергин Н.Б., Крамской С.И. Формирование профессионально-психологической готовности специалиста в образовательных организациях МВД России // Проблемы правоохранительной деятельности. - 2013. - № 2. - С.42.
10. Адаев А.И. Оценка и прогноз психологической подготовки сотрудников к деятельности в экстремальных условиях. – СПб., 2004.

КУРСАНТТАРДЫҢ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕГІ СТРЕСС: СЕБЕПТЕРІ МЕН АЛДЫН АЛУ ЖОЛДАРЫ

Қазі Ж.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Манатова А.,

психолог-мамандарды даярлау және әлеуметтік зерттеулер жүргізу орталығының
аға оқытушы әдіскері, полиция подполковнигі
Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

ПО оқу орнында курсант болу — интеллектуалдық, эмоционалдық және физиологиялық тұрғыдан ең күрделі әрі үлкен жауапкершілікті талап ететін маңызды кезең.

Курсант болу — бұл тек оқу мен білім алу ғана емес, сонымен қатар өзін-өзі тәрбиелеу. Оқудың бірінші күнінен оқу орнында қоғамды қорғау, тәртіпті сақтау және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету міндеттерін болашақта атқаруға дайындықты талап етеді.

Оқу барысында курсанттар тек кәсіби білім алып қана қоймай, жеке тұлғалық қасиеттерін дамытып, психологиялық тұрғыдан шыдамдылыққа тәрбиеленеді. Курсанттар болашақ маман ретінде өз міндеттерін сапалы орындау үшін теориялық біліммен қатар, практикалық дағдылар мен адамның этикалық құндылықтарын меңгереді.

Адалдық – өтірік айтпау, шындықты айту. Жауапкершілік – өз іс-әрекетіңе есеп беру, міндеттерді уақытында орындау. Әділдік – тең қарау, біреудің құқығын бұзбау. Сыйластық – үлкенді құрметтеу, өзгелердің пікірі мен құқығына құрметпен қарау.

Алайда, курсанттардың күнделікті өмірі тек оқу және дайындықтан тұрмайды. Арнайы киім үлгісін кию, күн тәртібіне сәйкес уақытылы тамақтану, спорттық жаттығуларға қатысу, қалаған уақытта сыртқа шыға алмау, сонымен қатар қатаң ішкі тәртіп ережелеріне бағыну — мұның барлығы курсанттардың жеке еркіндігіне белгілі бір шектеу қояды. Бұл шектеулер олардың бұрынғы еркін өмір салтынан күрт айырмашылығы бар жаңа ортаға бейімделуін талап етеді.

Оқу стрессінің туындауына себеп болатын факторлар:

- жеткіліксіз ұйқы;
- оқу-тұрмыстық жағдайдың қолайсыздығы (мысалы, жабық оқу орны аумағындағы жатақханада тұру);
- қызмет атқаруға байланысты сабақтарды өткізіп алудан туған академиялық қарыздар мен нашар үлгерім;
- уақытты дұрыс жоспарлау дағдыларының жеткіліксіздігі;
- шамадан тыс оқу жүктемесі;
- тапсырмаларды орындамау немесе дұрыс орындамау;

- оқу процесіне немесе оның жекелеген компоненттеріне деген қызығушылықтың жоғалуы;

- курстастармен, оқытушылармен немесе офицерлермен конфликттік жағдайлар.

Осы аталған факторлардың орынды уақытылы орындамау, курсанттар үшін стресстік жағдайлардың туындауына себеп болады.

Бұл бағытта оқу процесін кейінге қалдырмау және психологиялық күйзеліске түспеудің бір тәсілі – «Бақаны жеу» (яғни, «Съесть лягушку») әдісі.

«Бақаны жеу» әдісі – таңертеңнен бастап ең қиын тапсырманы орындау дегенді білдіреді. Бұл – уақытты тиімді бөлу стратегиясы, оны Брайан Трейси «Бақаны жеп қойыңыз!» деп атайды. Бұл тәсіл эмоционалды ресурстарды үнемдеуге, өнімділікті арттыруға және сенімділікті күшейтуге көмектеседі.

Курсанттар көбінесе ең маңызды істердің 20%-ын кейінге қалдыруға бейім келеді, ал керісінше, маңызды емес 80% тапсырмаларды қуана орындауға тырысады. Сіз «төменгі» 80% тапсырмаларды орындауға деген ұмтылысқа қарсы тұрып, «жоғарғы» 20% маңызды істерге көбірек көңіл бөлуіңіз керек. Яғни күнде кітап оқуға, емтиханға дайындалуға уақыт жоспарлау. Егер күнді ұсақ-түйек, маңызы төмен тапсырмалардан бастасаңыз, бұл әдетке айналады да, нәтижесінде өнімділік төмендейді. Мұндай қарапайым істер уақытты алады, бірақ нақты нәтиже, қанағат немесе мақтаныш сезімін әкелмейді.

Бақаны бөліктерге бөліп жеңіз, оқуға деген қызығушылығыңыз артып, стрестің алдың аласыз.

Ең үлкен әрі жағымсыз «бақаларды» алдымен, таңертең орындау керек. Алайда, егер тапсырма тым үлкен болып, бірден орындау мүмкін болмаса, Трейси оны бірнеше кішігірім қадамдарға бөлуді ұсынады. Бұл қадамдарды біртіндеп орындауға болады, бірақ оларды алдын ала жоспарлау қажет.

Теорияның басты идеясы — күннің ең күрделі, жағымсыз немесе маңызды тапсырмасын алғашқы кезекте орындау. Қиын тапсырмалар адамды психологиялық тұрғыдан тежейді және күн бойы стресс тудырады. Мұндай тәсілді қолдану, өз-өзіне деген сенімділікті арттырады және күннің қалған бөлігін жеңіл әрі нәтижелі өткізуге септігін тигізеді.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, бұл әдіс курсанттардың:

- жауапкершілік сезімін арттыруға;
- тапсырмаларды маңыздылығына қарай жүйелеуге;
- уақытты тиімді пайдалануға;
- және стрессті басқаруға көмектеседі.

Жалпы алғанда, курсанттардың оқу процесіне үлгірімін артыру кезеңінде қолданылатын әдістердің ішінде «Бақаны жеу» техникасы тиімді, практикалық жағынан қолдануға ыңғайлы және психологиялық жағынан қолдауға негізделген әдістердің бірі.

Мысалы, курсант күнделікті өмірде күрделі әрі жағымсыз көрінетін әрекеттерден бастау арқылы миын үйрете алады:

- емтиханға дайындалу барысында күніне бір беттен заң жаттау;
- спорттық дайындықты таңертең орындау;
- қызметтік киімді уақытылы үтіктеу мен ұқыпты киюді дағдыға айналдыру;
- күн тәртібін сақтау арқылы өзіндік ішкі тәртіп қалыптастыру.

Бұл әрекеттер бастапқыда миға ауыр процесс болып көрінгенімен, жүйелі қайталау нәтижесінде олар автоматты дағдыға айналады.

Курсанттардың бейімделу кезеңіндегі психологиялық тұрақтылығы — олардың болашақ кәсіби жетістігінің негізі. Бұл ретте «Бақаны жеу» әдісін қолдану, яғни күннің күрделі тапсырмаларын бірінші орындау арқылы өзін-өзі басқаруды үйрену — тиімді тәсілдердің бірі. Ол ми қызметін белсендіретін, стрестің алдын алуға көмектесетін, кәсіби дағдыларды жүйелі түрде қалыптастыруға ықпал ететін қарапайым, бірақ нәтижелі әдіс. Сондықтан бұл әдісті оқу процесіне енгізу курсанттардың оқу жетістігі мен бейімделу сапасын арттыруға септігін тигізеді.

Бұл әдісті тиімді қолдану стресске апаратын прокрастинацияны (яғни, істі кейінге қалдыруды) азайтуға көмектеседі.

«Бақаны жеу» әдісін тиімді қолдану апталық оқу процесін жақсартып қана қоймай, жылдық емтиханға алдын ала дайындалуға мүмкіндік береді. Сабакқа күнделікті дайындалу есте сақтау қабілетін, ойлау жүйесін дамытып, курсанттың өзіне деген сенімділігін арттырады. Бұл әдіс оқу барысында кездесетін психологиялық қысымды азайтып, уақытты тиімді пайдалануға ықпал етеді. Сондықтан «Бақаны жеу» техникасын курсанттардың оқу процесіне жүйелі енгізу – олардың академиялық үлгерімі мен кәсіби дайындық сапасын арттырудың маңызды құралы болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Трейси Б. Съешьте лягушку! 21 способ научиться успевать. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2017.

2. Назарова А.Ж. Уақытты тиімді басқару – білім алушының табысты болу кепілі // Педагогика және психология. - 2021. - №4.

3. Қожахметова М.Б. Студенттердің психологиялық тұрақтылығын дамыту жолдары // Жоғары оқу орындарының хабаршысы. - 2023. - №2.

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНІҢ КӘСІБИ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Кенжеев Ш.Е.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Монай Қ.,

гуманитарлық ғылымдар магистрі,

ғылыми-зерттеу және редакциялық баспа жұмысын ұйымдастыру бөлімінің

аға ғылыми қызметкері, полиция майоры

Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы

Ішкі істер органдары қызметкерлері – қоғамдағы құқықтық тәртіпті қамтамасыз ететін мамандар. Олардың психологиялық ерекшеліктері қызмет барысында кездесетін күрделі жағдайлармен, жоғары эмоционалды жүктемемен және стресстік факторлармен тығыз байланысты.

ПО қызметкерлерді психологиялық даярлау маңызды. Психологиялық даярлық – бұл жеке тұлғаның өзін-өзі жетілдіруі және кәсіби маңызды қасиеттерді дамыту негізінде психикалық шамадан тыс жүктемелерге төзімділікті қалыптастыру, кәсіби және қызметтік міндеттердің сенімді орындалуын қамтамасыз ететін жедел-жауынгерлік жағдайдың модельденген жағдайында табысты іс-қимыл тәжірибесін алу мақсатында қызметкерлерге бағытталған әсер ету кешені [1].

ПО қызметкерлерінің кәсіби психологиялық ерекшеліктеріне тоқталсақ: біріншіден – төзімділік пен стресске қарсы тұру – күнделікті қызмет барысында полиция қызметкерлері ауыр, кейде экстремалды жағдайларға тап болады. Бұл олардың жоғары стресске төзімді болуын талап етеді. Екіншіден – эмоционалдық тұрақтылық – жедел шешім қабылдау және қиын жағдайларды салқынқандылықпен реттеу маңызды. Үшіншіден – жоғары деңгейдегі жауапкершілік – заң мен тәртіпті сақтау үшін қызметкерлердің кәсіби жауапкершілігі жоғары болуы қажет. Төртіншіден – психологиялық бейімделу қабілеті – қызметкерлер әртүрлі адамдармен қарым-қатынас жасап, түрлі мінез-құлық ерекшеліктерін ескеруі керек.

ПО қызметкерлеріне әсер ететін психологиялық факторлар бар атап айтсақ: яғни тәулік бойғы қызмет және ұйқының бұзылуы – ұзақ уақыттық жұмыс кестесі қызметкерлердің психикалық және физикалық жағдайына әсер етеді. Эмоционалдық күйзеліс – қызмет барысында қақтығыстарға, төтенше жағдайларға және адамдардың

негативті эмоцияларына тап болу. Кәсіби деформация – ұзақ жылдар бойғы жұмыс кейбір қызметкерлерде қаталдықтың күшеюіне немесе немқұрайдылықтың пайда болуына әкелуі мүмкін. Жауапкершілік жүктемесі – кез келген қателік құқықтық салдарға әкелуі мүмкін, сондықтан шешім қабылдау барысында жоғары сақтық қажет.

Психологиялық дайындық пен қолдау әдістерінің бірнеше түрін атап өтуге болады. Стрессті басқару техникалары – арнайы психологиялық тренингтер мен медитация, аутотренинг әдістерін қолдану арқылы жүзеге асады. Психологиялық кеңес беру – қызметкерлердің эмоционалдық жағдайын жақсарту үшін арнайы психолог мамандарымен жұмыс жасау керек. Физикалық дайындық – дене жаттығулары стрессті төмендетуге көмектеседі. Сонымен қатар командалық жұмыс – қызмет барысында әріптестермен сенімді қарым-қатынас орнату өте маңызды [2].

Сонымен қатар психологиялық бейімделу – бұл адамның жаңа жағдайларға, кәсіби талаптарға және әлеуметтік ортаға икемделу үдерісі. ПО қызметкерлері үшін бейімделу процесі ерекше маңызға ие, өйткені олар экстремалды жағдайларда жұмыс істеп, күрделі шешімдер қабылдауға мәжбүр болады.

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2022 жылғы 30 қарашадағы № 921 «Ішкі істер органдарының жеке құрамымен тәрбиелік, психологиялық және идеологиялық жұмысты ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» бұйрығының 3 тарауында «ПО-да психологиялық жұмысты ұйымдастыру тәртібі» «Психологиялық жұмыстың негізгі мақсаты ұжымдардағы моральдық-психологиялық ахуалдың жай-күйін мониторингілеу, қызметкерлердің кәсіби-маңызды психологиялық қасиеттерін зерделеу және дамыту, психологиялық тұрақтылықты және жедел-қызметтік міндеттерді, оның ішінде экстремалдық жағдайларда тиімді орындауға әзірлігін қолдау болып табылады» деп көрсетілген. Бұл заңда негізгі бағыттардың бірі дамыту ұғымын аңғарамыз. Тек психологиялық қолдау беріп қана қоймай, оны жетілдіру және дамыту маңызды болып табылатынын атап өтуге болады.

ПО психологиялық бейімделудің орны ерекше екенін айта кеткен жөн.

Ол қызметкерлердің эмоционалдық тұрақтылығын қамтамасыз етуде, стресс пен күйзеліс деңгейін төмендету, кәсіби дағдыларды тез меңгеруге көмектесу, командалық жұмысты нығайту, шешім қабылдау қабілетін жақсарту үшін маңызды болады.

Психологиялық бейімделудің негізгі кезеңдері

ПО қызметкерлерінің психологиялық бейімделуі бірнеше кезеңнен тұрады:

Алғашқы кезең (кәсіби ортаға ену), екінші кезең жаңа ортаға, қызметтік талаптарға үйрену десек болады. Үшінші кезең жұмыс кестесіне және құрылымына бейімделу. Алғашқы стресстік жағдайлармен бетпе-бет келу.

Орташа кезең (бейімделу үдерісі) қызметтік міндеттерді толықтай меңгеру және психологиялық қарсылықты күшейту болып табылады. Соңғы кезең толық бейімделу кезеңі қызметкердің кәсіби сенімділігінің артуы. Өзін-өзі реттеу дағдыларының қалыптасуы және кәсіби мотивацияның тұрақтануы десек болады [3].

ПО қызметкерлерінің психологиялық тұрақтылығын арттыру және бейімделу үдерісін жеңілдету үшін келесі әдістер қолданылуы керек: психологиялық дайындық бағдарламалары және кәсіби психологиялық тренингтер өткізу. Стресске төзімділікті арттыру жаттығулары мен қиын жағдайларда шешім қабылдау дағдыларын дамыту [4].

ПО келген жас қызметкерлерді әлеуметтік қолдау:

- Жас қызметкерлерге тәлімгер тағайындау.
- Офицерлер мен басшылық тарапынан моральдық қолдау көрсету.
- Қызметкерлерге арналған демалыс және оңалту бағдарламаларын ұйымдастыру.

ПО қызметкерлерінің психологиялық бейімделуі олардың кәсіби қызметінің ажырамас бөлігі болып табылады. Қызметкерлердің психологиялық тұрақтылығын қолдау үшін кешенді шаралар қабылдау қажет. Арнайы дайындық бағдарламалары, әлеуметтік қолдау және өзін-өзі реттеу әдістері олардың кәсіби шеберлігін арттырып, ұзақ мерзімді жұмысқа деген ынтасын сақтауға көмектеседі [5].

ПО қызметкерлерінің психологиялық қолдау және көмектесу бұл қызмет саласында

үлкен жетістіктерге әкеледі деп болжауға болады.

Қортындылай келек, ПО қызметкерлерінің психологиялық дайындығы – олардың кәсіби шеберлігінің маңызды құрамдас бөлігі. Эмоционалды тұрақтылық, стресске төзімділік және жауапкершілік – құқық қорғау қызметкерлеріне қойылатын негізгі талаптар. Бұл саладағы мамандарға тұрақты психологиялық қолдау көрсетілуі олардың жұмыс тиімділігін арттырып, құқық қорғау жүйесінің сапасын жақсартуға ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Ішкі істер органдарының жеке құрамымен тәрбиелік, психологиялық және идеологиялық жұмысты ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің м.а. 2022 жылғы 30 қарашадағы № 921 бұйрығы.

2. Безносков С.И. Профессиональная деформация личности. – СПб.: Речь, 2004. – 270 с.

3. Водопьянова Н.Е. Профилактика и коррекция синдрома выгорания: методология, теория, практика. – СПб.: Изд-во С.Петербург. ун-та, 2011. – 160 с.

4. Нагимова А.М. Социологический анализ качества жизни населения: региональный аспект. – Казань: Казан, 2010. – 306 с.

5. Климов Е.А. Психология профессионала. – М.: Академия, 2004.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ И БОЕВАЯ ПОДГОТОВКА СОТРУДНИКОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ

Кирильчук А.А.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Руденко Ж.М.,

заместитель начальника кафедры ПиП, подполковник полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Служба в правоохранительных органах Республики Казахстан сопряжена с высокими требованиями к профессиональной подготовленности сотрудников. Эффективность их деятельности во многом зависит от уровня психолого-педагогической и боевой подготовки, направленных на формирование необходимых знаний, умений и навыков для успешного выполнения служебных обязанностей в различных условиях.

Психологическая подготовка сотрудников правоохранительных органов - это комплекс мероприятий, направленных на развитие у них устойчивости к стрессу, способности принимать решения в экстремальных ситуациях и эффективного взаимодействия с гражданами. Психологическая подготовка сотрудников правоохранительных органов включает в себя формирование устойчивости к стрессовым и экстремальным ситуациям, развитие стрессоустойчивости, эмоциональной саморегуляции и способности к быстрому принятию решений в условиях неопределенности. Особое внимание уделяется подготовке к действиям в экстремальных ситуациях, что является неотъемлемой частью профессиональной деятельности сотрудников [1].

Педагогическая подготовка сотрудников правоохранительных органов - это процесс обучения, направленный на развитие профессиональных и коммуникативных навыков, необходимых для эффективного выполнения служебных обязанностей. Педагогическая подготовка направлена на развитие коммуникативных навыков, умения работать в коллективе, а также на обучение методам эффективного взаимодействия с населением. Это включает в себя как теоретическую подготовку, так и практическое применение полученных знаний в реальных условиях служебной деятельности [2].

Боевая подготовка сотрудников правоохранительных органов - это комплекс мероприятий, направленных на развитие физических, тактических и огневых навыков,

необходимых для выполнения служебных задач в условиях повышенной опасности. Боевая подготовка сотрудников правоохранительных органов Республики Казахстан охватывает широкий спектр мероприятий, направленных на подготовку к действиям в условиях повышенной опасности. Это включает в себя обучение тактике и технике ведения боевых действий, использование специального оборудования и оружия, а также проведение тренировок и учений, моделирующих реальные боевые ситуации [3]. Правоохранительные органы Республики Казахстан формируют собственную модель профессиональной подготовки, опираясь на реалии современной правовой системы, специфику региональных угроз и вызовов, а также стратегические цели государства в области внутренней безопасности [4].

Для совершенствования психолого-педагогической и боевой подготовки сотрудников правоохранительных органов мы рекомендуем внедрение системной подготовки по устойчивости к профессиональному стрессу необходима разработка и внедрение многоуровневой программы по формированию устойчивости к психоэмоциональным нагрузкам. В программу рекомендуется включить тренинги по стресс-менеджменту, релаксационным техникам, а также элементы когнитивно-поведенческой терапии (КПТ) для профилактики эмоционального выгорания. Для совершенствования боевой подготовки предлагается расширить объем практической подготовки с акцентом на реалистичные сценарии (стрельба в стрессовых условиях, применение оружия в городской среде, действия в плотной застройке). Следует внедрить модульные курсы по реагированию на вооруженные инциденты и чрезвычайные ситуации. Интеграция психолого-педагогической и боевой подготовки является ключевым элементом в формировании профессионально подготовленного сотрудника правоохранительных органов. Сочетание психологической устойчивости, педагогических навыков и боевой выучки обеспечивает высокую эффективность выполнения служебных обязанностей в различных условиях.

Современные условия службы в правоохранительных органах Республики Казахстан требуют комплексного подхода к подготовке сотрудников, сочетающего как высокую боевую готовность, так и развитые психолого-педагогические компетенции. Анализ актуальных проблем показывает необходимость внедрения системной психологической поддержки, обновления методов преподавания, расширения коммуникативной подготовки, а также модернизации боевых и тактических навыков с учётом реалий современной оперативной обстановки.

Предложенные меры направлены на формирование профессионально устойчивой, стрессоустойчивой и социально ответственной личности сотрудника, способного эффективно действовать в условиях риска, неопределенности и повышенной эмоциональной нагрузки. Усиление практикоориентированной подготовки, использование современных технологий (включая VR, моделирование ситуаций, дистанционные платформы), а также развитие межведомственного взаимодействия позволят значительно повысить уровень профессиональной подготовки кадров, что, в свою очередь, будет способствовать укреплению правопорядка и доверию населения к органам правопорядка.

Таким образом, реализация предложенных направлений совершенствования подготовки сотрудников правоохранительных органов отвечает стратегическим интересам Республики Казахстан в сфере обеспечения внутренней безопасности и правопорядка.

Список литературы

1. Сальникова Е.С., Мещерякова А.В. Психологическая подготовка сотрудников правоохранительных органов к профессиональной деятельности в жизненно-опасных ситуациях // *Universum: психология и образование*. - 2016. - № 5 (23) // <https://7universum.com/ru/psy/archive/item/31787universum.com>.
2. Жукаева Ж.А. Психологическая подготовка сотрудников полиции к действиям в особых условиях // *Актюбинский юридический институт МВД Республики Казахстан им. Малкеджара Букенбаева*. – 2019 // <https://auimvd.edu.kz/ru/policzejlerdi-k%D3%99sibi-dayarlau->

zh%D2%AFjesin/auimvd.edu.kz.

3. Об утверждении Содержания и Правил профессиональной подготовки, переподготовки и повышения квалификации сотрудников правоохранительных органов Республики Казахстан // <https://www.adilet.zan.kz/rus/docs/V1500012798>.

4. Об утверждении Правил организации воспитательной, психологической и идеологической работы с личным составом органов внутренних дел // <https://www.adilet.zan.kz/rus/docs/V2200030844>.

ПОСТТРАВМАТИЧЕСКИЙ СИНДРОМ У СОТРУДНИКОВ ОВД

Кондарева А.А.

курсант 1 курса

Научный руководитель: Ахметова Г.Х.

магистр педагогических наук, преподаватель кафедры педагогики и психологии,
капитан полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

В последние годы специалисты из различных областей всё чаще с обеспокоенностью констатируют рост числа психических расстройств, развитие которых в значительной степени связано с воздействием сильного или продолжительного хронического стресса. В современном обществе стресс стал одной из ключевых социальных проблем. Особое внимание при этом уделяется феномену посттравматического стрессового расстройства (ПТСР) из-за его длительного течения и серьёзного негативного влияния на личность и повседневную жизнь человека.

ПТСР было впервые выявлено и описано в США в результате углублённого анализа психического состояния американских военнослужащих, вернувшихся с Вьетнамской войны. В 1980 году посттравматическое стрессовое расстройство официально было признано самостоятельной диагностической категорией [1].

Посттравматическое стрессовое расстройство (ПТСР) представляет собой нарушение психической деятельности, возникающее в результате одного или нескольких психотравмирующих событий. К факторам, способствующим развитию ПТСР, относятся участие в боевых действиях, сексуальное насилие, серьёзные телесные повреждения, а также нахождение в ситуациях, угрожающих жизни, таких как природные катаклизмы или техногенные аварии. Для ПТСР характерны постоянное чувство тревоги и навязчивые воспоминания о травмирующем событии, при этом человек стремится избегать всего, что связано с пережитой травмой: мыслей, эмоций, разговоров и ситуаций. Степень выраженности симптомов зависит от личных особенностей пострадавшего - его эмоциональной чувствительности, степени психологической устойчивости, жизненного опыта, возраста, пола, физического и психического состояния, а также других индивидуальных факторов. Существенное значение имеет и повторяемость травмирующих обстоятельств - систематическое воздействие травмы со временем приводит к истощению психических ресурсов [2].

Специфика службы сотрудников ОВД заключается в выполнении профессиональных обязанностей в условиях, осложненных воздействием стрессовых факторов, связанных с локальными боевыми действиями, обострением криминальной обстановки, а также необходимостью мероприятий по предупреждению и пресечению террористических актов. Было установлено, что в некоторых профессиях, таких как полиция, где за каждые шесть месяцев службы они могут пережить, по меньшей мере, три травмирующих события, уровень подверженности травматическим событиям выше. Помимо того, что сотрудники полиции находятся в ситуациях, в которых они рискуют быть ранеными или погибнуть, они часто сталкиваются с людьми, которые были ранены или убиты в результате дорожно-

транспортных происшествий, убийств, самоубийств и других инцидентов. Сотрудники полиции, которые работают с трупами, также могут быть травмированы визуальными, тактильными и обонятельными ощущениями. В одном исследовании отмечалось, что сотрудники полиции сообщают о чувстве бессилия и отчаяния после инцидентов, связанных с травмами или смертью детей [3]. Так же вспышка пандемии COVID-19 вынудила ряд стран ввести карантин, социальное дистанцирование и комендантский час. Сотрудникам служб безопасности, таким как полицейские, было поручено обеспечивать соблюдение этих правил, и они были вынуждены следить за ростом преступлений, связанных с бытовым насилием, рискуя заразиться COVID-19 и развить проблемы с психическим здоровьем, такие как ПТСР и тревожные расстройства [4].

Существует ряд негативных последствий для здоровья, которые могут возникнуть у сотрудников полиции в результате травмирующих событий. К ним относятся: ухудшение качества сна и высокая распространенность некоторых проблем с психическим здоровьем, таких как злоупотребление алкоголем, психотропными веществами, тревога и депрессия. Симптомы ПТСР в значительной степени связаны с усилением общих симптомов и состояний здоровья, ухудшением качества жизни, связанного с физическим здоровьем, большей частотой и тяжестью болей, а также жалобами на сердечно-дыхательную систему и желудочно-кишечный тракт. Кроме того, был выявлен повышенный риск самоубийства среди лиц с ПТСР.

Посттравматический синдром характеризуется рядом симптомов, таких как повторные переживание травмирующего события, избегание ситуаций, которые возвращают воспоминания об этом событии, негативные симптомы и симптомы повышенного возбуждения, включая концентрацией внимания. Обычно такие симптомы проявляются в первые несколько недель после травмирующего события, однако сохранение таких симптомов более месяца может означать, что у человека развился ПТСР. Наличие у сотрудников ОВД психологических проблем, психических расстройств и личностных изменений приводит к снижению морально-психической устойчивости, работоспособности и боевой готовности, а также к полной или частичной профессиональной непригодности [5].

Изменения в психике и поведении человека не всегда типичны и заметны даже для психиатров. В настоящее время необходимо определить, кто должен заниматься в системе государственной реабилитации и проблемами психической стрессоустойчивости сотрудников МВД, ушедших в отставку по инвалидности и остальных, служивших после длительного функционирования в экстремальных условиях.

Таким образом, наши наблюдения и литературные данные позволяют заключить, что одним из основных клинико-психологических проявлений ПТСР является нарушение психосоциальной адаптации как результат нарушения равновесия (гомеостаза) в организме человека на всех уровнях - биологическом, психологическом, социальном - при остром или хроническом воздействии стрессовых факторов. Отсутствие психологической профилактики ПТСР может способствовать росту преступлений среди сотрудников ОВД и участников других чрезвычайных обстоятельств.

Список литературы

1. Бодров В.А. Психологический стресс: развитие и преодоление / В.А. Бодров. - М.: ПЕР СЭ, 2006. - 528 с.
2. Котенев И.О. Психологические последствия воздействия чрезвычайных обстоятельств на личный состав органов внутренних дел: дис. ... канд. психол. наук. – М.: Академия МВД России, 1994.
3. Козырева Т.С. Системный подход к исследованию природы посттравматических стрессовых состояний / Т.С. Козырева // Актуальные проблемы специальной психологии в образовании: материалы VIII всероссийской науч.-практ. конф. / под ред. Дмитриевой Н.В., Соколовой Е.В. - Новосибирск: НГПУ, 2009. - С.151-161.
4. Падун М.А., Котельникова А.В. Психическая травма и картина мира: теория,

эмпирия, практика. - М., 2012. - 206 с.

5. Човдырова Г.С. Посттравматические стрессовые расстройства и проблемы реадaptации сотрудников ОВД и ВВ к психосоциальным условиям // Психопедагогика в правоохранительных органах. - 1997. - №2 (6). -С. 14-17.

ВЛИЯНИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ СОСТОЯНИЕ СОТРУДНИКА ПОЛИЦИИ

Кононюк А.С.,

слушатель 53 учебной группы

Научный руководитель: Крысин М.В.,

кандидат педагогических наук, доцент, начальник кафедры физической подготовки
Дальневосточный юридический институт МВД России им. И.Ф. Шилова, г. Хабаровск

Сотрудники полиции ежедневно сталкиваются с многочисленными стрессовыми факторами, связанными с их профессиональной деятельностью, которые могут существенно влиять на их психоэмоциональное состояние, что, в свою очередь, отражается на их работоспособности и общем здоровье. Физическая активность давно признана одним из эффективных средств поддержания психологического здоровья. Однако, в контексте профессиональной деятельности сотрудников полиции этот аспект требует более детального изучения, учитывая специфику оперативно-служебной деятельности сотрудников и необходимость разработки специализированных программ физической подготовки.

Стрессовые факторы, с которыми сталкиваются сотрудники полиции, представляют собой совокупность физических, эмоциональных и социальных воздействий, способных негативно влиять на их психоэмоциональное состояние. Указанные факторы можно классифицировать на профессиональные, непосредственно связанные с выполнением служебных обязанностей, и личные, обусловленные индивидуальными особенностями и жизненными обстоятельствами сотрудника полиции.

Профессиональные факторы стресса обусловлены постоянным взаимодействием с преступным контингентом, необходимостью принятия оперативных решений в условиях ограниченного времени и повышенной ответственностью за безопасность себя и окружающих при выполнении профессиональных задач в экстремальных ситуациях. При этом важно отметить, что психологическая подготовка должна содержать в себе не только умение устанавливать коммуникативный контакт с противоборствующей стороной, но и знание различных способов выхода из конфликтной ситуации, овладение способами аутотренинга для снятия стресса и выхода из экстремальных ситуаций.

Личные стрессовые факторы включают адаптацию к условиям оперативно-служебной деятельности в различных условиях, взаимодействие в коллективе и поддержание баланса между работой и личной жизнью, что также существенно влияет на психологическое состояние сотрудников полиции.

Психоэмоциональное состояние сотрудников полиции представляет собой комплекс эмоциональных переживаний, которые возникают, в том числе, при действиях в экстремальных профессиональных ситуациях, что является ключевым для общей работоспособности и эффективности профессиональной деятельности сотрудников. Данное состояние формируется под влиянием множества факторов, таких как уровень стресса, условия труда и личные качества сотрудника.

К основным компонентам эмоционального состояния сотрудников полиции относят тревожность, уровень стресса и настроение.

Рассмотрим некоторые негативные эмоциональные состояния, которые могут возникать у сотрудников полиции: стресс; страх; аффект; фрустрация; понижение настроения; тревога; паника; агрессия.

Указанные состояния характеризуются комплексностью, взаимозависимостью и переходом одного негативного состояния в другое.

Также у сотрудников полиции могут возникать и позитивные эмоциональные состояния: эмоциональный подъём; эмоциональная устойчивость; повышенная толерантность; переживание за судьбу коллег и близких; эмпатия.

В связи с этим сотрудники полиции должны уметь совладать с собственными эмоциями, не впадать в панику в критических ситуациях, быть достаточно стрессоустойчивыми.

При этом, как отмечает С.В. Малетин: «важно также развивать у сотрудников МВД России понимание важности физической подготовки и связи ее с профессиональной эффективностью и психологическим состоянием» [1, с. 41]. Таким образом, физическая подготовка может существенно способствовать поддержанию психоэмоционального благополучия сотрудников органов внутренних дел.

Физическая активность оказывает значительное влияние на физиологические процессы в организме человека, улучшая работу сердечно-сосудистой системы, укрепляя мышцы и кости, а также стимулируя обмен веществ. Систематические кардионагрузки способствуют увеличению количества и плотности кровеносных капилляров, что усиливает усвоение кислорода клетками организма, а также способствуют снижению уровня кортизола – гормона стресса, и выработке эндорфинов – гормонов «счастья» [2, с. 12]. Указанные процессы создают основу для улучшения общего самочувствия, что, в свою очередь, положительно сказывается на психоэмоциональном состоянии человека.

Физическая активность имеет положительное влияние на когнитивные функции, такие как память, внимание и концентрацию, что связано с улучшением кровоснабжения мозга и активацией его нейропластичности.

Как было отмечено выше, физическая активность способствует улучшению настроения. Д.А. Корпусова отмечает, что физические упражнения стимулируют высвобождение серотонина, дофамина и норэпинефрина – нейромедиаторов, которые играют важную роль в регулировании настроения, кроме того, регулярные физические упражнения могут помочь поддерживать более стабильное и постоянное позитивное настроение, повышая концентрацию этих химических веществ в мозге [3, с. 266].

Выработка указанных гормонов особенно важна для сотрудников полиции, которые регулярно сталкиваются с различными сложными психоэмоциональными переживаниями и стрессовыми факторами.

Физическая активность способствует снижению уровня усталости за счет повышения общей выносливости организма и улучшения качества сна. Хороший сон, в свою очередь, оказывает положительное влияние на когнитивные способности и психоэмоциональное состояние сотрудника полиции.

В различных странах разработаны программы физической подготовки, направленные на улучшение психологического состояния сотрудников полиции. Как отмечают Д.В. Кучумов и А.М. Молчанова, что к уровню физического и психического здоровья предъявляются особые требования. Например, в Таиланде для сотрудников с лишним весом разработана программа по потере веса под названием «Стройная полиция». В Малайзии для полицейских с лишним весом введён мораторий на повышения по службе, пока они не похудеют. В Англии разработана программа, цель которой – улучшить состояние здоровья полицейских и сократить пропуски по болезни. В рамках программы полицейским выдают специальную книгу с советами по снижению веса и поддержанию формы [4, с. 22].

Таким образом, физическая подготовка является одним из важнейших элементов профессиональной подготовки курсантов образовательных организаций системы МВД России, что подчеркивает значимость физической активности не только для физического состояния, но и для психологического благополучия сотрудников полиции.

Для обеспечения эффективной физической подготовки сотрудников полиции необходимо учитывать ряд факторов, среди которых аэробные упражнения занимают важное

место, так как они способствуют улучшению когнитивных функций и повышению уровня концентрации внимания. Включение данных упражнений в программы подготовки укрепляет физическое здоровье сотрудников и улучшает их способность к быстрому принятию решений и анализу сложных ситуаций.

Командные виды спорта также положительно сказываются на психоэмоциональном состоянии сотрудников полиции. Во время участия в лично-командных и командных состязаниях или выполнения физических упражнений в экстремальных условиях (например, при групповом преодолении естественных препятствий, при совершении марш-бросков) сотрудники оказывают друг другу товарищескую взаимопомощь. Так, командные виды спорта способствуют укреплению доверия между участниками, что имеет особое значение для сотрудников полиции, работающих в коллективе.

Кроме того, командные виды спорта обладают большим спектром положительного воздействия на организм человека. В ходе игры активно развивается опорно-двигательный аппарат, сердечно-сосудистая система, увеличивается общая выносливость [5, с. 319].

Таким образом, в ходе проведенного исследования была установлена значительная взаимосвязь между уровнем физической активности сотрудников полиции и их психоэмоциональным состоянием. Регулярная физическая подготовка способствует снижению уровня стресса, улучшению настроения и повышению общей психологической устойчивости. Также было выявлено, что физическая подготовка является важным инструментом для поддержания психологического здоровья сотрудников полиции.

На основании полученных результатов рекомендуется разработать и внедрить комплексные программы физической подготовки, направленные на улучшение психологического состояния сотрудников полиции. Указанные программы должны включать элементы аэробных и силовых тренировок, а также командные виды спорта. Кроме того, важно обеспечить регулярный мониторинг состояния сотрудников и адаптацию программ физической активности в зависимости от их индивидуальных потребностей и особенностей службы, что позволит повысить эффективность таких программ и их влияние на психологическое здоровье сотрудников полиции.

Список литературы

1. Малетин С.В. Влияние занятий по физической подготовке на развитие и совершенствование морально психологической устойчивости у курсантов и слушателей образовательных организаций системы МВД России // Здоровье человека, теория и методика физической культуры и спорта. – 2015. – № 1. – С. 39-43.

2. Ивлева А.Н. Влияние физических упражнений на двигательные и вегетативные функции, устойчивость организма к действию различных неблагоприятных факторов // Студенческая наука: созидая будущее: Всероссийская студенческая науч.-практ. конф. (Курск, июнь 2024 г.): сб. науч. ст. Ч. 1. – Курск.: изд-во Курск. гос. ун-та, 2024. –С. 11-14.

3. Корпусова Д.А. Влияние физической культуры на психологическое здоровье // Физическая культура и спорт в современном социуме: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (г. Витебск, 19 мая 2023 г.). – Витебск: ВГАВМ, 2023. - С. 265-267.

4. Кучумов Д.В., Молчанова А.М. Мотивационная составляющая физической подготовки сотрудников органов внутренних дел Российской Федерации // Наука-2020. – 2020. – № 7 (43). – С. 21-25.

5. Ильин В.В., Федонькин Ю.Н. Значение физической культуры и спорта в профессиональной деятельности сотрудников правоохранительных органов // Modern Science. – 2022. – № 1-2. – С. 318-320.

К ВОПРОСУ О ЗАДЕРЖАНИИ НАРУШИТЕЛЕЙ ГРУППОЙ СОТРУДНИКОВ ПОЛИЦИИ И ВЗАИМОПОМОЩИ

Кузьмин П.Г.,
курсант 3 курса

Научный руководитель: Бельский А.Е.,
старший преподаватель кафедры тактико-специальной подготовки
Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Сотрудникам полиции в своей деятельности зачастую приходится сталкиваться с применением мер принуждения. В период обучения в образовательных учреждениях мало внимания уделяется отработке практических ситуаций, которые могут возникнуть с сотрудниками при исполнении служебных обязанностей, но также следует отметить то, что сами обучающиеся пренебрегают изучением правил самообороны, а при несении службы оставляют на заднем плане правила соблюдения мер личной безопасности, в связи с чем среди сотрудников присутствует высокая смертность и многие из них получают травмы и увечья, по данным Росстата гибнут около 150, получают ранения порядка 3000 человек.

Для того чтобы достигнуть наибольшей эффективности среди сотрудников при задержании правонарушителей, действия по полицейскому реагированию можно поделить на несколько фаз:

1. Приближение сотрудник месту происшествия.
2. Быстрый анализ ситуации, складывающейся вокруг.
3. Фаза принятия решения.
4. Фаза действия сотрудника направленных на предотвращения развития ситуации в более тяжелое направление.
5. Фаза преследования и задержания правонарушителя.

Все перечисленные выше этапы должны изучаться по отдельности и только после полного их изучения и анализа, можно переходить к отработке практических ситуаций. При это во время отработки этих ситуаций, обучающиеся которые выступают статистами должны постараться максимально сыграть правонарушителя, так как даже во время отработки у сотрудников уже начинаются проявления стресса и волнения. После отработке ситуаций, в случае возникновения ошибок должен следовать их детальный разбор, затем вновь постановка этих ситуаций, сотрудник должен в период обучения довести все действия до автоматизма, только когда сотрудник добьется успехов в отработке ситуаций на практике, при выполнении служебных обязанностей, он гарантированно останется живым и здоровым. На занятиях необходимо отрабатывать сплоченность всех членов наряда. Сотрудник должен быть максимально подготовлен к несению службы владеть необходимыми приемами задержания, самообороны, рукопашного боя. В соответствии с ФЗ «О Полиции» сотрудник должен проходить проверку на профессиональную пригодность к действиям, которые связаны с применением физической силы, специальных средств и огнестрельного оружия, а также соответствовать требованиям к занимаемой им должности. При несении службы сотрудник не должен действовать самоотверженно и лезть на рожон, главным при выполнении служебных обязанностей, главное внимание должно уделяться личной безопасности, при сомнении в возможности в задержании лица, лучше обратиться за помощью к другим сотрудникам или гражданским. Особое внимание при подготовке сотрудников, должно уделять психологическому аспекту, так как полицейский должен владеть методам общения с различными категориям граждан и применять на практике способы психологического воздействия на людей. При тренировках сотрудников, должно уделяться внимание взаимодействию со случайными гражданами, полицейский не должен «теряться» при обращении к нему гражданина с просьбой о помощи, и быть готовым попросить этих людей оказать помощь сотрудникам полиции. При проведении практико-ориентировочной подготовки требуется выстроить у сотрудника интерес к будущей

профессии, обусловлено это моделированием различных ситуаций, которые имитируют профессиональную деятельность.

Главной задачей преподавателя является- воссоздание и приближение отработки случая к максимально возможному сценарию развития при выполнении служебных обязанностей. Непосредственно перед задержанием сотрудники должны рассчитывать физические возможности задерживаемого, владеет ли приемами рукопашного боя, борьбы, быть готовым к тому, что он может быть вооружен, учитывать его эмоциональное состояние, привлекался ли ранее к уголовной ответственности, находился ли в местах лишения свободы, какой срок отбывал.

Далее следует изучить место задержание и время. При изучении места задержания необходимо учитывать планировку помещения и характер окружающего рельефа местности. При задержании в помещении нужно учитывать количество окон, дверей, возможных скрытых путей отхода. В случае, когда задержание будет проводиться на открытой местности, например, в парке, сквере, необходимо учитывать имеющиеся лесные массивы, наличие оврагов, нахождение строений на этой территории. Перед задержанием сотрудники составляют карты и предполагают пути подхода сотрудников и пути возможного отхода правонарушителя.

Затем необходимо подготовить группу задержания. Количество сотрудников должно рассчитываться из количества задерживаемых не менее двух к одному. Кроме того, в группу необходимо включить резерв, на случай осложнения оперативной обстановки, если преступники предприняли попытки отхода и побега с места задержания они должны быть остановлены группой оцепления, которая выставляется по периметру территории, на которой находятся задерживаемые.

Далее требуется провести репетицию задержания. За частую отработать задержание в том месте, где оно будет проводиться не представляется возможным, тогда отработка происходит в условиях, которые максимально приближены к тем, в которых оно будет производиться. Самое главное в данной ситуации не привлекать внимания граждан и постараться не допустить того, чтобы преступникам стало известно о намерениях сотрудников их задержать. Проведение организационных мероприятий. Подготовка этих действий обуславливается какой-либо необходимостью. Например, сотрудники могут инсценировать в месте проведения задержания дорожно-транспортное происшествие, что впоследствии затруднит отход преступникам. Существуют различные тактики задержания преступников различных местах, так, например, если задержание проводится в одноэтажном доме. В том случае, когда несколько задерживаемых имеют разное местоположение, операция по задержанию начинается в разных местах в одно время, с целью предотвращения уведомления одного преступника другим. Следует блокировать жилое помещение, так как преступник может просто спрыгнуть с окна первого этажа и убежать. Другая часть сотрудников в этот момент проникает в дом через основной вход и осуществляет задержание. При задержании преступника, который находится в помещении. Приходится прибегать к различным методам. Например, выбить дверь, сломать замок, либо задействовать в задержании лицо, которое преступник хорошо знает и доверяет ему, попросить это лицо постучаться и открыть дверь в помещение, в котором находится преступник. В том случае, если преступник вооружен и находится в здании, требуется осуществить блокирование помещения по всему периметру и попытаться договориться с преступником, в большинстве случаев он идет на договоренности, так как деваться ему некуда и единственный выход из данной ситуации сдаться властям. При осуществлении задержания могут привлекаться обычные люди, но тут важно отметить, что просить о помощи нужно только тех людей, которые действительно могут оказать поддержку в задержании лица. При этом задержание с участием гражданских лиц. Должно быть выстроено таким образом, чтобы в случае осложнения обстановки, они не пострадали и не получили никакого урона.

В соответствии с ФЗ «О полиции» сотрудник несет службу с табельным оружием, что

является гарантией его личной безопасности. В том случае если правонарушитель пытается скрыться с места происшествия, сотрудник не должен бежать с оружием в руках, так как в дальнейшем это создаст дискомфорт при попытке догнать правонарушителя. Пистолет может зацепиться, так как прикреплен к пистолетному ремешку, в случае если потребуются выполнить преодоление препятствия с использованием рук, пистолет в руке полностью исключает возможность выполнения такого маневра, так же во время погони за правонарушителем не исключена возможность нажатия на хвост спускового крючка, что может привести к каким-либо негативным последствиям. В сложившейся ситуации целесообразнее будет извлечь оружие после того, как правонарушитель будет пойман, например, старший патруля страхует напарника, используя пистолет, а второй член патруля осуществляет задержание. При задержании преступника сотрудник полиции должен быть настроен на то, что правонарушитель вооружен и может оказать вооруженное и физическое сопротивление.

В заключение хотелось бы сказать, что при профессиональной подготовке, сотрудник и преподаватель должны максимально прорабатывать все возможные варианты развития событий, сотрудник должен регулярно заниматься самостоятельной подготовкой, как физических, так и умственных качеств, что в последствие окажет ему большую помощь. Не отдаваться выполнению служебных обязанностей полностью и подходить с “холодным” умом, что поможет сохранить ему жизнь.

Список литературы

1. Еремченко В.И., Щуров Е.А. Педагогические условия формирования профессионально важных качеств личности курсантов образовательных организаций МВД России при реализации фасилитативного подхода к обучению / В.И. Еремченко, Е.А. Щуров // Вестник Краснодарского университета МВД России. – 2017. - №3 (37).

2. Павлов И.М. Методика проведения практических занятий по отработке тактики действий нарядов полиции при полицейском реагировании в городских условиях на этапе принятия решения на месте происшествия / И.М. Павлов // Вестник Краснодарского университета МВД России. - 2017. - №2 (36).

3. О полиции: Федеральный закон от 07.02.2011 №3-ФЗ.

4. О службе в органах внутренних дел Российской Федерации и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации: Федеральный закон от 30.11.2011 №342-ФЗ.

НАУЧНОЕ МЫШЛЕНИЕ В ПРОФЕССИИ ПОЛИЦЕЙСКОГО: ОТ ТЕОРИИ К ПРАКТИКЕ

Кунакбаев Д.,

курсант 1 курса

Научный руководитель: Конвисарь А.А.,

заместитель начальника кафедры уголовно-исполнительного права, полковник полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Научное мышление в профессиональной деятельности представляет собой системный подход к решению оперативных задач, основанный на анализе данных, логических построениях и использовании структурированных методов. Его внедрение во внешнюю практику обусловило необходимость адаптации к динамичным условиям и усложнение криминальных вызовов [1, с. 50-54].

Ключевым элементом является критическое мышление, которое позволяет сотрудникам:

- анализировать правовые коллизии через призму логических связей;

- отделять актуальную информацию от второстепенной;
- формулировать обоснованные выводы на основе фактов [2, с. 90-95].

В отличие от шаблонных алгоритмов, научное мышление предполагает использование мыслительных моделей. Например, модель SARA (сканирование, анализ, реакция, оценка), включающая 4 стадии: проблемы идентификации; анализ причинно-следственных связей; разработка стратегии политики; оценка эффективности принятых мер.

Пример использования модели SARA в уголовно-исполнительной системе может быть связан с решением проблемы агрессии среди осужденных в исправительном учреждении. Вот как модель SARA может быть применена:

1. Scanning (Сканирование).

- идентификация проблемы: руководство учреждения УИС фиксирует рост случаев агрессивного поведения среди осужденных, включая конфликты между группами;
- сбор данных: анализируются отчеты сотрудников, жалобы осужденных, видеозаписи инцидентов и статистика дисциплинарных нарушений.

2. Analysis (Анализ).

- выявление причин: исследуются возможные факторы, такие как перенаселенность, недостаток досуговых мероприятий, межличностные конфликты или нехватка персонала;
- гипотезы: например, агрессия может быть связана с отсутствием психологической поддержки или конкуренцией за ресурсы (еда, рабочие места).

3. Response (Реакция).

- разработка плана действий:
 - 1) организация тренингов по управлению гневом для осужденных;
 - 2) внедрение дополнительных программ досуга и трудовой занятости;
 - 3) увеличение числа психологов и социальных работников;
 - 4) перераспределение осужденных для снижения перенаселенности в отдельных блоках;
- реализация: планируется последовательное внедрение этих мер с учетом доступных ресурсов.

4. Assessment (Оценка).

- оценка эффективности: через определенный период проводится анализ изменений в поведении осужденных. Используются данные о снижении числа конфликтов, уменьшении дисциплинарных нарушений и обратная связь от персонала;
- корректировка стратегии: если меры оказались недостаточно эффективными, проводится повторный анализ для выявления новых факторов и корректировки плана

Этот подход позволяет систематически решать проблемы в уголовно-исполнительной системе, минимизируя риски и повышая эффективность управления

Курсанты могут развивать научное мышление, применяя различные методы и стратегии, которые способствуют развитию критического и логического мышления. Вот несколько способов, которыми курсанты могут самостоятельно развивать научное мышление:

1. Чтение научных статей и публикаций. Регулярное чтение научных работ помогает курсантам ознакомиться с новыми понятиями и методами, а также понять, как различные специалисты понимают науку на практике [3].

2. Участие в семинарах и тренингах. Посещение семинаров и конференций позволяет курсантам изучать экспертов и получать ценную информацию о новых подходах к решению проблем [3].

3. Практическое применение научного мышления. Попытка создания проектов или экспериментов, которые используют научные методы, помогают развивать практические навыки и критическое мышление [3].

4. Анализ данных и аргументация. Проведение анализа собранных данных и составление выводов на основе фактов с целью развития функций анализа и оценки информации [3].

5. Практика логических рассуждений. Участие в дискуссиях и использование логических задач (например, шахматы, судоку) помогает развивать логическое мышление и принимать обоснованные решения [3].

6. Метод протоколирования. Ведение журнала или протокола исследований или проектов помогает следить за деталями и разрабатывать системный подход к решению задач [3].

7. Обучение программированию. Изучение программирования требует логического мышления и может быть решающим фактором для развития научного мышления [3].

Также целесообразно самостоятельно заниматься познавательной деятельностью. Для это необходимо:

1. Планирование времени. Изучение управления тайм-менеджментом помогает курсантам эффективно управлять временем и сосредотачиваться на решении важных задач [4].

2. Интеллектуальные игры. Участие в интеллектуальных играх, таких как «Брейн-ринг», стимулирует критическое мышление и командную работу [4].

3. Индивидуальное сопровождение. Работа с преподавателем или наставником позволяет курсантам получать персональную поддержку и развивать навыки [4].

Рефлексия и самооценка также играют решающую роль при формировании научного мышления у курсантов.

Во-первых, необходима рефлексия над собственным опытом. Регулярное размышление над пройденным развитием и собственными ошибками помогает закрепить знания и изменить навыки критического мышления [5].

Во-вторых, должна присутствовать самостоятельная оценка. Курсанты должны научиться оценивать свои собственные знания и навыки, определять области для улучшения и планировать дальнейшее развитие [6].

Таким образом, курсанты могут активно развивать научное мышление, применять различные методы и технологии, а также совершенствовать свои навыки через самостоятельную работу и рефлексию.

Список литературы

1. Михайлов М.А. Обучение приемам следственного мышления: возможность и необходимость // Уголовное производство: процессуальная теория и криминалистическая практика: материалы VIII Междунар. науч.-практ. конф., 23-24 апреля 2020 года, г. Симферополь-Алушта / отв. ред. М.А. Михайлов, Т.В. Омельченко; Крымский федеральный университет им. В.И. Вернадского. - Симферополь: ИТ «АРИАЛ», 2020. - С. 50-54.

2. Беседа И.И. CRITICAL THINKING (Критическое мышление) как фактор совершенствования правовой культуры сотрудников полиции России // Философия права. – 2018. - № 4 (87). – С. 90-95.

3. Как развивать научное мышление // <https://dzen.ru/a/ZFeuHWtsmRL6UrlB> (05.04.2025).

4. Коршунова А.А. Формирование познавательной активности курсантов образовательных организаций высшего образования Федеральной службы исполнения наказаний России в ходе самостоятельной подготовки // Мир науки. Педагогика и психология. – 2019. - №2 // <https://mir-nauki.com/PDF/51PDMN219.pdf>.

5. Пономарёва О.Н., Шпагин Ю.Б., Грачёв И.И., Васина О.Н. Формирование культуры мышления курсантов при изучении эколого-ориентированных дисциплин // Современные проблемы науки и образования. - 2017. - № 4. DOI: <https://doi.org/10.17513/spno.26616> // <https://science-education.ru/ru/article/view?id=26616> (05.04.2025).

6. Развитие критического мышления учащихся // <https://infourok.ru/statya-razvitie-kriticheskogo-myshleniya-uchashihsya-6142011.html> (05.04.2025).

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ПРИ ОБУЧЕНИИ СОТРУДНИКОВ ОВД ОГНЕВОЙ ПОДГОТОВКЕ

Макаренко А.И.,

курсант 4 курса

Научный руководитель: Козлов Е.М.,

старший преподаватель кафедры огневой подготовки

Краснодарский университет МВД России

Современная оперативно-служебная деятельность требует от сотрудников правоохранительных органов высокой точности и оперативности при обращении с огнестрельным оружием. Перспективы применения искусственного интеллекта в совершенствовании огневой подготовки сотрудников ОВД представляют собой важную область для улучшения профессиональной подготовки и эффективности действий правоохранительных органов. При этом традиционные методы обучения огневой подготовке имеют серьезные ограничения: требуют значительных финансовых затрат на обустройство тира, закупку боеприпасов, оружия, а также сопряжены с риском для безопасности обучающихся.

В современном мире множество возможностей для улучшения процесса обучения стрельбе. Использование новых технологий, систем искусственного интеллекта позволяют моделировать различные боевые сценарии и условия стрельбы, создавая при этом реалистичную обстановку.

Современные технологии в системе обучения сотрудников ОВД огневой подготовке, которые основаны на применении искусственного интеллекта представляют собой значительный прорыв в совершенствовании подготовки [1, с. 2].

Системы обучения огневой подготовке, основанные на применении искусственного интеллекта, имеют такие основные направления, как:

1. Симуляторы стрельбы на базе искусственного интеллекта.
2. Виртуальные тренировочные среды.
3. Системы анализа стрелковых навыков собирают и анализируют данные о стрельбе с помощью различных сенсоров и камер.

Симуляторы стрельбы на базе искусственного интеллекта представляют собой автоматизированные системы фиксации попаданий на стрельбище. Они имитируют различные условия стрельбы, например, погодные условия, освещение, мишени.

Данные симуляторы используют алгоритмы ИИ и адаптируют тем самым уровень сложности и интенсивность тренировки под индивидуальные навыки каждого курсанта или слушателя. Симуляторы также предоставляют обратную связь по результатам стрельбы, анализируя при этом точность попадания, скорость реакции и т.д.

Симуляторы стрельбы на базе искусственного интеллекта также могут составлять определенную персонализированную программу обучения, в которой подбирается определенная нагрузка и упражнения для стрельбы. На основе статистики попаданий такие симуляторы могут предлагать определенные индивидуальные планы подготовки для курсантов и слушателей.

Виртуальные тренировочные среды – это симуляторы с имитацией реальных ситуаций. С помощью определенного оборудования (видеопроекторы, лазерное оружие, камеры для считывания попаданий, программное обеспечение на базе ИИ) и алгоритмов искусственного интеллекта создаются интерактивные сценарии, где сотруднику полиции необходимо поразить виртуального противника.

Такие симуляторы погружают курсанта или слушателя в смоделированную обстановку (например, освобождение заложников, отражение нападения на сотрудника полиции), при этом тренируя не только меткость стрельбы, но и правильные тактические действия в определенной ситуации.

Системы анализа стрелковых навыков представляют собой системы компьютерного зрения (использование датчиков, которые посылают сигналы на компьютер), которые оценивают стрельбы и процесс прицеливания, и ведение огня. Кроме того, ИИ-алгоритмы обрабатывают данные о положении тела курсанта или слушателя и оружия [2, с. 3].

На основе полученной информации системы анализа стрелковых навыков анализируют ее и дают рекомендации по улучшению техники стрельбы курсанта или слушателя.

При помощи алгоритмов ИИ данные системы могут выявить ошибки при стрельбе и указывать на них преподавателю и непосредственно обучающемуся.

Основной задачей данной системы анализа стрелковых данных выступает создание определенного индивидуального плана обучения курсанта или слушателя, который поможет повысить навыки стрельбы.

Использование искусственного интеллекта не является экономически затратным, так как при использовании систем ИИ не нужны затраты на боеприпасы и обслуживание стрельбищ. Необходимо только закупить необходимое оборудование, а его дальнейшее обслуживание не требуется. При этом обустройство обычного стрельбища стоит приблизительно в два раза дороже, нежели обустройство интерактивного тира.

ИИ-симуляторы могут моделировать самые разнообразные условия стрельбы, начиная от стандартных на полигоне до экстремальных (отражение нападения, освобождение заложников, террористический акт и т.д.) это позволяет обучающимся погрузиться в определенную оперативно-служебную ситуацию и тем самым повышает их уровень готовности к подобным действиям в служебной деятельности.

Таким образом, применение искусственного интеллекта создает новые возможности для обучения сотрудников правоохранительных органов, более эффективные программы обучения.

Список литературы

1. Дмитриев А.В. Инновационные технологии в системе огневой подготовки как необходимый фактор повышения профессиональных компетенций сотрудников органов внутренних дел // Вестник Московского университета МВД России. - 2015. - №9.
2. Аксенов К.В. Применение компьютерных технологий обучения стрельбе из стрелкового оружия // ОТО. - 2015. - №1.

БЕГ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ВЫНОСЛИВОСТИ КУРСАНТОВ ВУЗОВ МВД РОССИИ

Назаренко А.Н.,

курсант 3 курса

Научный руководитель: Серебрянников В.А.,

кандидат педагогических наук, профессор кафедры физической подготовки

Дальневосточный юридический институт МВД России имени И.Ф. Шилова, г. Хабаровск

Образовательные организации МВД России решают задачи по комплектованию территориальных органов по всей России высококвалифицированными кадрами, обладающими не только твердыми знаниями общеправовых и специальных дисциплин, но и физическими навыками, которые позволяют качественно выполнять служебные задачи. Физическая подготовка в образовательных организациях МВД России способствует формированию навыков применения физической силы, в том числе боевых приемов борьбы (ст. 20) [1,] и укрепляет здоровье курсантов, благотворно влияя на весь образовательный процесс в целом.

Бег является неотъемлемой частью занятий по физической подготовке в образовательных организациях системы МВД России. Этот вид активности оказывает

комплексное влияние на организм [4, с. 24-27]. В результате правильного построения занятий бегом происходит развитие сердечно-сосудистой системы, укрепляется сердечная мышца, улучшается проходимость сосудов, увеличивается капилляризация мышц, налаживается их питание и ускоряется вывод шлаков из организма, что приводит не только к улучшению здоровья курсанта, но и в совокупности ведет к увеличению работоспособности его организма.

В связи с простотой бега, появляется возможность увеличивать нагрузку до предельных величин по объему и интенсивности. Но при этом, естественно, возникают проблемы организации, методики и оптимизации построения тренировочного процесса, динамики нагрузки и определения ее параметров по объему и интенсивности при развитии выносливости у курсантов.

В процессе занятий бегом курсанту необходимо обратить своё внимание на лично-психический и функционально-устойчивый факторы, которые могут играть решающее значение для развития выносливости.

Лично-психический фактор включает в себя понимание основ развития выносливости, мотивацию на достижение результата, а также признание за курсантом важности развития этого качества не только для выполнения служебных задач, но и поддержания нормального уровня здоровья организма.

В свою очередь, к фактору функциональной устойчивости относят постоянность повторения действий, направленных на развитие и поддержание выносливости на необходимом уровне.

Оба этих фактора неотъемлемо связаны между собой и должны развиваться в совокупности для достижения необходимого результата.

Следует отметить, что именно при развитии выносливости систематичность занятий имеет важное значение, ведь выносливость вырабатывается медленнее всего, но при этом дольше сохраняется в случае вынужденного перерыва в занятиях.

Курсанту важно понять, что выносливость – это способность человека противостоять утомлению, поддерживая необходимый уровень интенсивности работы в заданное время. Основными правилами, которым необходимо придерживаться при развитии выносливости, являются регулярность, постепенность и посильность нагрузок, ибо при форсировании нагрузки, именно на начальном этапе занятий, существует вероятность причинения вреда сердечно-сосудистой системе и опорно-двигательному аппарату.

Бег на выносливость характеризуется оптимальной частотой и амплитудой движений. Выбор техники бега зависит от особенностей каждого курсанта – роста, веса, соотношения длины бедра и голени, длины и формы стопы и т. д.

Планируя подготовку в беге на длинные дистанции, важно в первую очередь обратить внимание на преимущественно аэробный характер работы. Даже в беге на средние дистанции, в котором используется аэробно-анаэробный характер тренировок, следует уделить внимание росту именно аэробной производительности, ведь чем на большей скорости бега будет осуществляться переход на анаэробный режим, тем больше сил останется у курсанта на поддержание скорости бега, так как при анаэробном режиме работы, затрачивается намного больше энергии.

Важным аспектом для достижения результата, является уровень порога анаэробного обмена (ПАНО), так как, чем выше скорость, которую может поддерживать курсант, не переходя на анаэробный режим, тем и выше будет конечный результат на всех дистанциях от 800 м и больше. Таким образом, основу тренировки должна составлять работа над повышением максимальной аэробной производительности (общей выносливости).

Физическая подготовка сотрудников органов внутренних дел Российской Федерации включает комплекс упражнений, направленных на развитие различных физических качеств. Анализ приказа МВД России от 2.02.2024 г. № 44 «Об утверждении Порядка организации подготовки кадров для замещения должностей в органах внутренних дел Российской Федерации» [2] позволяет выделить специфические беговые упражнения, ориентированные

на развитие выносливости сотрудников органов внутренних дел. К таким упражнениям относится бег на 1000 м, рекомендованный для сотрудников мужского и женского пола. Данное упражнение направлено на развитие аэробных возможностей организма и формирование базовой выносливости сотрудников. Оно выполняется на беговой дорожке стадиона или на ровной местности с твердым покрытием.

Для развития специальной выносливости приказ также регламентирует применение кроссового бега на дистанции 3000 м и 5000 м. Данные упражнения выполняются на пересеченной местности и направлены на формирование устойчивости к длительным физическим нагрузкам в различных условиях, связанных с преодолением естественных препятствий и адаптации к изменяющемуся рельефу местности.

Кроме бега на средние и длинные дистанции, приказ предусматривает использование челночного бега 10×10 м и 4х30 м, как комплексных упражнений, развивающего не только скоростные качества, но и специальную (скоростную) выносливость.

В последнее время у курсантов в образовательных организациях МВД России повышается учебная нагрузка по различным дисциплинам, что приводит к недостатку свободного времени. Это, в свою очередь, отражается и на времени, которое можно было бы, уделить на самостоятельные занятия физической культурой и спортом. Недостаток физической активности приводит к ухудшению иммунитета, адаптационных механизмов, что со временем может повлечь ухудшение здоровья [5, с. 100-102].

В связи с этим можно выделить и рекомендовать упражнения, которые, в условиях дефицита времени, позволят курсантам вузов МВД России развить выносливость.

1. Высокоинтенсивная интервальная тренировка (High-Intensity Interval Training, далее – НИТ) представляет собой эффективный метод развития выносливости в рамках ограниченного временного цикла. Физиологический эффект НИТ основан на стимуляции как аэробных, так и анаэробных механизмов энергообеспечения. Оптимальная продолжительность НИТ-тренировки составляет 20–30 мин, что позволяет интегрировать ее в напряженный график служебной деятельности. Периодичность применения данного метода в недельном цикле может варьироваться от двух до трех занятий с обязательным соблюдением принципа суперкомпенсации.

2. Табата-протокол как разновидность высокоинтенсивной интервальной тренировки характеризуется строго регламентированной структурой временных интервалов. Классический формат предполагает выполнение упражнения в течение 20 сек с максимальной интенсивностью, сменяющееся 10-сек. отдыхом. Данный цикл повторяется восемь раз, образуя четырехминутный блок тренировки. Беговые упражнения в формате табата могут включать спринтерские забеги, бег с высоким подниманием бедра или бег с изменением направления. Эффективность табата-протокола обусловлена значительным повышением потребления кислорода и ускорением метаболических процессов. Применение данного метода целесообразно 2–3 раза в неделю с постепенным увеличением количества четырехминутных блоков от одного до четырех, в рамках одного тренировочного занятия.

3. Интеграция тренировок на выносливость в повседневную деятельность представляет собой стратегический подход к решению проблемы временного дефицита. Использование лестниц вместо лифта, интенсивная ходьба или бег во время перемещений на учёбу создают дополнительную кардионагрузку без выделения специального времени на тренировки. Физиологическая эффективность данного подхода обеспечивается поддержанием частоты сердечных сокращений в аэробной зоне (120–150 уд в мин) на протяжении длительного времени.

4. Метод фрагментированных тренировок основан на разделении тренировочной нагрузки на несколько коротких сессий в течение дня. Применительно к беговым упражнениям данный метод может реализовываться через выполнение нескольких забегов продолжительностью 5–10 мин с интервалом в несколько часов. Физиологическое обоснование эффективности фрагментированных тренировок заключается в суммарном тренировочном эффекте, сопоставимом с непрерывной тренировкой аналогичной

продолжительности. Особую ценность представляет возможность выполнения интенсивных беговых упражнений без значительного утомления, что позволяет поддерживать высокое качество технического исполнения. Оптимальная структура фрагментированной тренировки предполагает 3–4 сессии по 5–10 мин беговых упражнений различной интенсивности, распределенных в течение рабочего дня.

5. Применение мобильных приложений для отслеживания активности и планирования микротренировок повышает систематичность занятий и мотивацию. Данный подход особенно актуален для курсантов с напряженным учебным графиком и ограниченными возможностями для регулярных полноформатных тренировок.

Но все эти методы будут бесполезны, если курсант не преодолеет лично-психический фактор, а именно желание или мотивацию развития выносливости.

Самоконтроль, выступает необходимым элементом для развития физических качеств, в том числе и выносливости. Применение современных технологий мониторинга физического состояния, включая фитнес-трекеры и специализированные приложения, обеспечивает объективную обратную связь и визуализацию прогресса. В сочетании с этими средствами может использоваться «Дневник здоровья», куда вносятся результаты тренировок, что позволяет наглядно оценить состояние выносливости на конкретном этапе развития [3].

Мотивационные механизмы профессионального совершенствования базируются на интеграции внешних стимулов и внутренних побуждений личности курсанта. Эффективность мотивационного воздействия определяется степенью осознания курсантами прямой взаимосвязи между уровнем развития выносливости и результативностью выполнения служебных задач.

Демонстрация практической значимости выносливости в контексте профессиональной деятельности сотрудников МВД России выступает ключевым фактором мотивационного воздействия на курсантов. Анализ реальных случаев из практики правоохранительных органов, когда физическая выносливость сотрудника стала решающим фактором успешного выполнения задания, создает эмоциональную вовлеченность обучающихся.

Формирование ценностных установок, где физическая подготовленность рассматривается как неотъемлемый элемент профессионализма сотрудника МВД России.

Регулярное освещение спортивных достижений сотрудников в ведомственных средствах массовой информации и социальных сетях формирует позитивный образ физически подготовленного сотрудника правоохранительных органов.

Таким образом, можно сделать вывод, что бег, как фактор развития выносливости курсантов вузов МВД России, обладает поистине уникальными возможностями. Самостоятельные занятия физической культурой не только благотворно влияют на уровень физической подготовки и состояние здоровья курсантов, но и на волевые черты их характера, в том числе: дисциплинированность, собранность, умение терпеть и работать на пределе возможности [6, с. 208-210]. И, возможно, именно поэтому данному виду физической подготовки и самоподготовки стоит уделять особое внимание в процессе подготовки будущих сотрудников правоохранительных органов.

Список литературы

1. О полиции: Федеральный закон от 07.02.2011. № 3 // СПС Гарант.
2. Об утверждении Порядка организации подготовки кадров для замещения должностей в органах внутренних дел Российской Федерации: приказ МВД России от 2 февраля 2024 г. № 44 // СПС Гарант.
3. Дневник здоровья и физической подготовленности курсанта (слушателя) ДВЮИ МВД России: практическое пособие / В.А. Серебрянников, М.В. Крысин. – перераб. и допол. – 6-е изд. Хабаровск: Дальневосточный юридический институт МВД России имени И.Ф. Шилова, 2025. – 52 с.

4. Пастухов Е.В. Развитие выносливости в беге у курсантов и слушателей УрЮИ МВД России // Правоохранительные органы: теория и практика. – 2019. – № 2. – С. 100-102.

5. Нухов Р.Р. Медленный бег как основа функциональных качеств у спортсменов, обучающихся в образовательных организациях МВД России // Наука-2020. – 2020. – № 6(42). – С. 24-27.

6. Соломянко Д.В. Базовые аспекты обеспечения физической подготовленности курсантов высших образовательных организаций МВД России, как основы здорового образа жизни // Современные тенденции совершенствования прикладной направленности физической подготовки: теория, методика, практика: сборник материалов Всероссийской науч.-практ. конф. – СПб., 2023. – С. 208-210.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА КУРСАНТОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ ФСИН РОССИИ

Полякова В.В.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Пащукова А.Д.,

кандидат педагогических наук,

старший преподаватель кафедры общей и педагогической психологии

Академия ФСИН России, г. Рязань

Психолого-педагогическая подготовка курсантов образовательных организаций ФСИН России является неотъемлемой частью их обучения и формирования как будущих профессионалов в сфере уголовно-исполнительной системы. В условиях современного мира, который требует от сотрудников высокой квалификации, гуманизма и способности к принятию сложных решений, данный аспект подготовки становится особенно актуальным [4, с. 84].

Служба в уголовно-исполнительной системе Российской Федерации представляет собой уникальный вид профессиональной деятельности, с которым знакомо множество российских граждан. Работникам этой сферы предъявляются особые требования, касающиеся как личных качеств, так и профессиональных навыков, необходимых для эффективного выполнения служебных обязанностей и осуществления практической деятельности.

Среди значимых личных качеств можно выделить гуманность, справедливость и беспристрастность по отношению ко всем участникам процесса — как к коллегам, так и к подозреваемым, обвиняемым и осужденным. Также важными являются честность, искренность и высокая степень ответственности. Уникальность работы в данной области требует от курсантов постоянного стремления к развитию и совершенствованию своих знаний, умений и навыков, что касается как физической подготовки, так и учебного процесса, так и служебной деятельности [1, с. 153].

Для успешной подготовки курсантов и овладения ими вышеуказанными знаниями, умениями и навыками в образовательных организациях ФСИН России проводится психолого-педагогическая работа, которая включает в себя:

1. *Психологическую подготовку* (изучение основ психологии, эмоциональной устойчивости, управления конфликтами). Это позволяет курсантам эффективно справляться с профессиональными нагрузками и эмоциональными вызовами.

2. *Педагогическую подготовку* (обучение курсантов методам и подходам, которые они смогут использовать для работы с осужденными, а также в процессе обучения).

3. *Стажировочную практику* (практические занятия и стажировки в учреждениях уголовно-исполнительной системы помогают курсантам применить полученные знания на практике, а также развивать навыки взаимодействия с реальными ситуациями).

Для проведения психолого-педагогической подготовки используются различные методы и формы: лекции и семинары для передачи теоретических знаний и организации обсуждения актуальных проблем; тренинги для развития коммуникативных навыков, саморегуляции и стрессоустойчивости; деловые игры и ситуационные задачи для моделирования реальных ситуаций из практики работы сотрудников уголовно-исполнительной системы и отработки навыков принятия решений; групповая работа для развития творческих способностей и умения работать в команде; индивидуальные консультации для оказания помощи курсантам в решении личных и профессиональных проблем; психологическое тестирование для оценки личностных особенностей и профессиональной пригодности курсантов.

Позитивная мотивация является ключевым фактором успешности обучения курсантов. Важно, чтобы они понимали не только профессиональные аспекты своей будущей работы, но и социальное значение своей деятельности [2]. Психолого-педагогическая подготовка направлена на формирование внутренней мотивации, стремления к личностному и профессиональному росту.

Для того чтобы обеспечить качественную психолого-педагогическую подготовку курсантов, необходимо соблюдение одного важнейшего условия: активное взаимопонимание и сотрудничество между основными участниками учебного процесса – курсантами и преподавателями образовательных организаций ФСИН России. Этот аспект является центральным для достижения эффективных результатов в подготовке будущих сотрудников уголовно-исполнительной системы [3].

Таким образом, психолого-педагогическая подготовка курсантов образовательных организаций ФСИН России играет важную роль в их профессиональной подготовке. Она позволяет развить необходимые личные качества и профессиональные навыки, а также готовит кадры, способные выполнять ответственные функции в уголовно-исполнительной системе, способствуя тем самым гуманизации и эффективности её работы.

Список литературы

1. Алексеев С.В. Особенности подготовки курсантов образовательных организаций ФСИН России к несению службы в суточных нарядах / С. В. Алексеев, Н. Г. Соболев // Вестник Уфимского юридического института МВД России. – 2024. – № 2(104). – С. 152-159.
2. Исаева Н.Н. Влияние мотивации обучения на процесс профессионального становления курсантов / Н.Н. Исаева, О.Л. Поминова // Мир науки, культуры, образования. – 2021. – № 1(86). – С. 246-248. – DOI 10.24412/1991-5497-2021-186-246-248.
3. Недбайло С.В. Анализ состояния педагогического сотрудничества преподавателей и курсантов в ходе образовательного процесса вуза / С.В. Недбайло // Научно-информационный журнал Армия и общество. – 2015. – № 1(44). – С. 86.
4. Сундукова В.В. Особенности психолого-педагогической подготовки курсантов образовательных организаций Федеральной службы исполнения наказаний для службы в отделах воспитательной работы с осужденными / В.В. Сундукова // Векторы психолого-педагогических исследований. – 2024. – № 2(3). – С. 82-87.

ЛИЧНОСТНЫЕ И МОТИВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ КРИМИНАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ

Сабитов А.,

курсант 3 курса

Научный руководитель: Жакишева Г.С.,

старший преподаватель кафедры общеобразовательных дисциплин
Карагандинская академия МВД Республики Казахстан им. Б. Бейсенова

Криминальное поведение как социально-психологическое явление представляет собой сложный феномен, определяемый множеством факторов. Исследование личностных характеристик и мотивации преступников важно как для криминологии, так и для судебной психологии, поскольку оно позволяет выявить механизмы формирования противоправной установки и разработать меры профилактики.

Психологический портрет преступника формируется под влиянием социокультурной среды, воспитания и индивидуальных психических особенностей. Согласно данным Е.А. Климова и Т.Б. Дмитриевой, у преступников часто наблюдаются следующие черты:

- сниженный уровень эмпатии и социальной ответственности;
- импульсивность, склонность к риску;
- выраженные черты акцентуаций характера (по Личко);
- заниженная или, наоборот, завышенная самооценка;
- фрустрационная толерантность и высокая тревожность.

Исследования также показывают, что рецидивисты чаще обладают деструктивной Я-концепцией и агрессивными стратегиями поведения.

Мотивационная структура преступника может быть гетерогенной и включает как внутренние, так и внешние факторы.

Основные типы мотивации:

- потребностно-материальная (жажда выгоды, кража, мошенничество);
- аффективно-импульсивная (агрессия, ревность, месть);
- экзистенциальная (поиск признания, чувства власти);
- идеологическая (мотивированное убеждение — в террористической деятельности).

Нередко наблюдается сочетание нескольких мотивационных факторов. У подростков и молодежи преобладают имитационные и группово-обусловленные мотивы, в то время как у взрослых — рационально-прагматические и эмоционально окрашенные.

Психологи (например, Ю.М. Антонян, А.Р. Ратинов) выделяют несколько типажей преступников:

Эгоцентрический тип — стремление к власти, доминированию, часто у насильственных преступников.

Психопатический тип — низкий уровень нравственных барьеров, высокий уровень аффективности.

Конформный тип — слабая волевая регуляция, подчинение внешнему влиянию.

Социально-ориентированный тип — совершает преступление под давлением обстоятельств, при наличии когнитивных искажений.

Для предотвращения криминального поведения необходимо воздействие на три ключевые зоны:

- личностная — развитие рефлексии, повышение фрустрационной устойчивости, коррекция самооценки;
- мотивационная — формирование конструктивной и про-социальной мотивации;
- социальная — создание условий позитивной социализации и средовых опор.

Работа психолога должна опираться на индивидуально-типологический подход и учитывать особенности формирования мотивационных установок в подростковом и раннем взрослом возрасте.

Понимание личностных и мотивационных аспектов преступного поведения является ключевым элементом профилактики и ресоциализации правонарушителей. Формирование устойчивых просоциальных установок требует комплексного подхода, объединяющего работу психологов, педагогов и социальных институтов.

Список литературы

1. Антонян Ю.М. Криминальная психология. — М.: Юрайт, 2020.
2. Дмитриева Т.Б. Судебная психология. — СПб.: Питер, 2019.
3. Ратинов А.Р. Психологические аспекты преступного поведения. — М.: Наука, 2017.
4. Личко А.Е. Акцентуации характера у подростков. — СПб.: Речь, 2016.
5. Сорокина Н.П. Психология девиантного поведения. — М.: Академия, 2022.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СОТРУДНИКОВ УИС К ИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Садуакасова Л.Р., Алдабергенова М.Е.,

курсанты 2 курса

Научный руководитель: Руденко Ж.М.,

заместитель начальника кафедры ПиП, подполковник полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Психологическая устойчивость сотрудников уголовно - исполнительной системы (далее - УИС) напрямую влияет на эффективность исполнения ими служебных обязанностей и обеспечение правопорядка в учреждениях исполнения наказаний. Особенности пенитенциарной среды предъявляют к ним высокие требования как в плане юридической и физической, так и психологической подготовки. Научные исследования подтверждают, что без развитой способности к саморегуляции, устойчивости к стрессу и эмпатии сотрудник рискует подвергнуться профессиональной деформации и выгоранию [1].

Особенности психологического климата в учреждениях УИС, высокая степень закрытости учреждений, иерархическая структура осуждённого контингента и необходимость контроля над соблюдением режима накладывают на сотрудников УИС особую ответственность и требуют умения быстро принимать решения, избегая деструктивных форм поведения и воздействия, а также развивать эмоциональную саморегуляцию и устойчивость к провокациям. Работа в учреждениях УИС отличается повышенным уровнем психоэмоционального напряжения. Сотрудники ежедневно взаимодействуют с осуждёнными, зачастую агрессивными настроенными, находящимися в конфликте с обществом. Это требует высокой эмоциональной компетентности, способности управлять собой и другими в рамках нормативно-правовых ограничений. Кроме охранных функций, сотрудники участвуют в процессах ресоциализации, воспитательной работы, конфликтного посредничества [2].

Психологическая подготовка сотрудников УИС является важнейшим элементом их профессионального обучения и должна строиться на комплексном подходе. В первую очередь она включает освоение основ психологии личности, закономерностей формирования и проявления девиантного и делинквентного поведения, что позволяет глубже понимать внутренние мотивы поведения осуждённых и прогнозировать их реакцию в различных ситуациях. Немаловажным компонентом подготовки является практика стресс-менеджмента и развитие навыков эмоциональной саморегуляции, что способствует формированию устойчивости к профессиональному выгоранию, а также способности сохранять психологическое равновесие в условиях повышенной напряжённости и потенциальной угрозы [3].

С целью предупреждения профессионального выгорания, эмоционального истощения

и психологических нарушений у сотрудников УИС рекомендуется внедрение комплекса мер. Эффективная работа сотрудников уголовно-исполнительной системы в современных условиях требует не только юридических знаний, но и развитых психологических и коммуникативных навыков. В связи с этим особое значение приобретает совершенствование образовательных программ в ведомственных университетах и других специализированных высших учебных заведениях, осуществляющих подготовку кадров для уголовно-исполнительной системы. Однако формирование профессионально значимых качеств невозможно ограничить только теоретическим обучением. Важным дополнением к образовательному процессу должно стать организованное прохождение стажировок в учреждениях УИС, где курсанты и слушатели могли бы применять полученные знания на практике. Такие стажировки должны проводиться под кураторством опытных наставников, обладающих не только практическим опытом, но и психологической подготовкой, что обеспечит надлежащее профессиональное сопровождение молодых специалистов. Дополнительно с целью формирования устойчивых поведенческих стратегий в сложных и конфликтных ситуациях, рекомендуется внедрение ролевых тренингов и ситуационного моделирования, имитирующих реальные условия служебной деятельности. Участие в таких занятиях позволяет будущим сотрудникам отрабатывать навыки поведения при угрозах, провокациях, эмоционально нестабильных взаимодействиях и других кризисных эпизодах, с которыми они могут столкнуться в своей будущей практике [4].

Психологическая подготовка сотрудников УИС - это не факультативный элемент обучения, а основа успешного выполнения профессиональных обязанностей в условиях, сопряжённых с высоким уровнем эмоциональных и моральных нагрузок. Развитие устойчивых личностных качеств, понимание механизмов взаимодействия с осуждёнными, а также профилактика выгорания должны стать ключевыми направлениями подготовки персонала уголовно-исполнительной системы.

Список литературы

1. Соловьёва С.Ю. Супервизия как метод профилактики эмоционального выгорания у сотрудников УИС // Юридическая психология. – 2019. – № 1. – С. 52.
2. Дьякова Е.Г. Ротация кадров как способ профилактики профессионального деформирования личности в уголовно-исполнительной системе // Психология и право. – 2021. – Т. 11, № 3. – С. 27–34.
3. Карпова Н.С. Психологическая устойчивость сотрудников УИС: факторы риска и пути коррекции // Вопросы психологии. – 2018. – № 6. – С. 102–109.
4. Карпова Н.С. Психология уголовно-исполнительной деятельности: учебное пособие. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2018. – 272 с

ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ: ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ ПРЕСТУПНИЦЫ

Санакова А.,
курсант 3 курса

Научный руководитель: Кусаинова М.А.,
профессор кафедры общеобразовательных дисциплин
Карагандинская академия МВД Республики Казахстан им. Б. Бейсенова

В настоящее время в структуре криминального поведения женщин отмечаются такие устойчивые негативные тенденции, как увеличение количества совершенных тяжких и особо тяжких преступлений, повышение уровня рецидивной преступности, снижение возраста (омоложение) преступниц.

Изучение внутренних психологических механизмов, детерминирующих преступное

поведение женщин, позволяет выявить специфические компоненты их криминальной мотивации, классифицировать осужденных к лишению свободы женщин по критерию криминальной мотивационной направленности, разработать методы психологического воздействия на них с целью переориентации и профилактики преступного поведения.

Женская преступность — это социально-психологическое явление, изучение которого требует учета гендерных различий в личностной структуре, мотивации и социальной роли женщин. Если традиционно криминальное поведение ассоциировалось с мужчинами, то в последние десятилетия наблюдается рост числа женщин, совершающих преступления. При этом особенности их поведения, мотивации и эмоционального реагирования требуют отдельного анализа.

Гендерный подход в криминальной психологии

Гендерный подход предполагает рассмотрение психологических, поведенческих и социальных отличий между мужчинами и женщинами в контексте преступной деятельности [1]. Женская преступность проявляется чаще в виде ненасильственных правонарушений, связанных с межличностными конфликтами, эмоциональной сферой, экономической зависимостью.

Психологические теории женской девиации среди наиболее значимых теорий: теория социального научения Бандура, фрустрационно-агрессивная теория Доллард и др., психодинамическая модель Фрейд, теория стигматизации Беккер.

Согласно ряду исследований [2], для женщин, совершающих преступления, характерны: эмоциональная неустойчивость; повышенная тревожность; склонность к зависимости; низкая самооценка и выраженная потребность в одобрении; трудности в самоконтроле и регуляции импульсов.

Женщины чаще совершают преступления на фоне аффекта, в состоянии острого психоэмоционального напряжения (например, в ответ на насилие, измену, предательство). Мотивы включают: защита детей, выживание, месть, эмоциональная зависимость от партнера, страх быть отвергнутой.

Большинство женщин-преступниц выросли в дисфункциональных семьях: насилие, алкоголизм родителей, отсутствие отцовского воспитания. В зрелом возрасте — частые примеры созависимости, вовлеченности в токсичные отношения, бедность, низкий уровень образования и социальной поддержки.

Согласно обобщённой классификации [3]:

- аффективно-импульсивный тип — склонен к преступлениям на эмоциональной почве;
- инструментально-зависимый — участвует в преступлении под влиянием другого (партнёра, мужа);
- меркантильный — совершает корыстные преступления (мошенничество, кража);
- деструктивный — имеет устойчивые антисоциальные установки.

Гендерные различия в преступности

Сравнительный анализ показывает, что:

- женщины совершают меньше насильственных преступлений;
- они чаще вовлечены в бытовую, эмоционально окрашенную преступность;
- проявляют большую внушаемость, тревожность, ориентированность на отношения;
- меньше рецидива по сравнению с мужчинами;
- подвержены социальной стигматизации.

При работе с женщинами-преступницами важна психологическая поддержка, акцент на восстановление самооценки и доверия [4]:

- необходимы гендерно-чувствительные программы ресоциализации;
- семейная терапия, работа с материнским инстинктом;
- превентивные меры — поддержка матерей-одиночек, профилактика насилия в семье

[5].

Женская преступность — это результат совокупности психологических, социальных и

гендерных факторов. Понимание особенностей личности женщины-преступницы позволяет более точно выстраивать профилактическую и коррекционную работу, формировать программы ресоциализации, а также снижать рецидив преступлений среди женщин.

Список литературы

1. Исаев Д.Н. Криминальная психология: учебное пособие. - М.: Академический проект, 2010. - 272 с.
2. Кочюнас Р. Основы психологического консультирования. - СПб.: Речь, 2015. – 384 с.
3. Сельченко К.Е. Психологические особенности женщин, совершающих преступления // Вестник Психологии и Права. - 2021. - №4. - С. 67–74.
4. Поддьяков А.Г. Психология криминального поведения. - М.: Юрайт, 2014. - 320 с.
5. Бехтерев В.М. Коллективная рефлексия и поведение личности. - М.: Наука, 2012. - 198 с.

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОЗДАНИЯ ТОПОГРАФИЧЕСКИХ КАРТ С ПОМОЩЬЮ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Сорокина А.Б.,

курсант 1 курса

Научный руководитель: Абильмажинов М.Д.,

старший преподаватель кафедры ВиТСП, подполковник полиции

Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Топографические карты остаются важнейшим инструментом для геодезии, градостроительства, военного планирования и научных исследований. Современные вызовы – быстрые темпы урбанизации, изменения ландшафтов и потребность в актуальных данных – требуют ускоренного и точного обновления карт. Традиционные методы полевых съемок и аналоговой фотограмметрии трудоемки по времени. В последние годы развивается тенденция к переходу на цифровые технологии: космические системы ДЗЗ, БПЛА, ГИС и ИИ позволяют собирать и обрабатывать сведения об объектах местности оперативнее и точнее.

Это особенно важно для России и Казахстана, территории которых требуют регулярного мониторинга и картографирования в сложных природных условиях. В статье рассматриваются используемые в мире и в этих странах современные методы и оцениваются их преимущества и ограничения [1].

Космические системы дистанционного зондирования Земли

Спутниковые данные давно используются для масштабного картографирования. Всемирно известные системы, такие как Landsat (NASA/USGS), Sentinel (ESA) и коммерческие миссии (WorldView, Planet и др.) предоставляют регулярные изображения поверхности Земли. В России действуют спутники «Ресурс-П» и «Канопус», обеспечивающие съёмку в видимом и инфракрасном диапазонах, а также гидрометеорологические «Метеор-М» и радарные станции («Кондор» и др.). Эти данные позволяют оперативно обновлять цифровые карты больших территорий. Казахстан также развивает собственную космическую систему ДЗЗ: её основу составляют спутники KazEOSat-1 (пространственное разрешение ~1 м) и KazEOSat-2 (6,5 м). Как отмечено на официальном сайте казахстанской космосистемы, уже более шести лет её спутники обеспечивают независимый мониторинг территории страны, а накопленные данные используются в сельском хозяйстве, экологии, землеустройстве и картографии. Местная компания Terra (Казахстан) прямо указывает, что она «использует технологии дистанционного зондирования для создания тематических карт и обновления

топографических карт», что подтверждает востребованность спутниковых данных для картографии [2].

Использование космических снимков обеспечивает охват обширных районов и регулярный реприз для мониторинга изменений. Однако такие системы имеют ограничения: облачность снижает качество оптической съемки, а спутниковые данные высокой детализации часто платные. Тем не менее интеграция спутниковой информации с наземной съемкой и ГИС позволяет существенно повысить эффективность создания карт за счет периодичности обновления и автоматизации обработки.

Беспилотные летательные аппараты (БПЛА)

Современные БПЛА (дроны) позволяют производить высокоточное аэрофотоснимание труднодоступных участков местности. По данным отраслевых публикаций, использование БПЛА «максимально упростило задачу обновления и создания с нуля топографических карт местности», позволяя получать максимум информации при минимальных затратах времени. Среди преимуществ применения беспилотников отмечаются высокая точность, гибкость в выборе времени съемки (пригодно в разные погодные условия) и возможность покрытия больших территорий за одну миссию. Например, российская компания Aeromotus (официальный дилер DJI) описывает, что дроны позволяют оперативно обследовать большие площадки, что раньше требовало месяцы полевых работ. В результате внедрения БПЛА топографическая съемка становится более динамичной и доступной: замеры местности проводятся быстро, а обширный фотоархив сразу загружается в картографические системы.

В Казахстане также отмечают успешное применение БПЛА. Местный «Центр ДЗЗ и ГИС Terra» указывает, что дроны дают «высококачественные изображения с привязкой к координатам», что позволяет использовать их для создания и обновления цифровых топографических карт масштаба 1:25 000–1:10 000 и планов 1:5000–1:500. То есть беспилотники в Казахстане уже внедрены для инженерно-геодезических изысканий и подготовки топографических планов населенных пунктов. Благодаря БПЛА компании получают быстрый доступ к исходным геоданным, а последующая фотограмметрическая обработка (создание ортофотопланов и ЦМР) становится менее зависимой от наземных съемок [3].

Геоинформационные системы (ГИС)

ГИС-технологии обеспечивают интеграцию разнородных пространственных данных и являются ключевым элементом цифрового картографирования. В ГИС хранятся слои с объектами (рельефом, дорогами, водоемами и т.д.), что позволяет объединять их с аэрофотоснимками и спутниковыми изображениями. Как отмечается на сайте РБК-Тренды, данные в ГИС обычно «отображаются на карте», а любой слой информации «можно добавить или удалить, что делает обновление таких карт гораздо проще». Проще говоря, при поступлении новых космических или аэрофотоснимков достаточно импортировать обновленные слои в ГИС для быстрой перекалибровки карты.

В России и Казахстане (как и в мире) широкое распространение получили коммерческие ГИС-пакеты (ArcGIS, QGIS) и государственные геопорталы для ведения топографии. ГИС позволяет автоматизировать многих рутинных операций – поиск объектов, анализ изменений, расчет площадей – что значительно ускоряет подготовку цифровых карт и повышает их наглядность. Кроме того, в ГИС накладывают публичные данные (кадастр, инженерные сети и т.д.) для комплексного моделирования территории, что ранее вручную было крайне трудозатратно.

Сравнение новых и традиционных методов

Современные технологии позволяют существенно превзойти традиционные методы топографической съемки. Если раньше для составления карт необходимо было проводить детальные полевые работы с теодолитами и нивелирами, то теперь БПЛА и спутниковые системы снимают местность быстрее и с высокой точностью. Так, применение дронов «позволяет получить максимум информации для создания топографических планов при

минимальных временных затратах», тогда как ручной сбор исходных данных занял бы недели-месяцы. Оцифровка и генерализация карт также автоматизированы: автоматические фотограмметрические станции (ЦФС) и ГИС-алгоритмы выполняют стереомоделирование рельефа и отрисовку контуров значительно быстрее. Упомянулось, что автоматизация обработки позволяет завершить проект, на который раньше уходили месяцы, за считанные минуты. В итоге, совокупность спутниковых данных, БПЛА и современных алгоритмов обеспечивает более оперативное создание, детальную прорисовку и регулярное обновление топографических карт по сравнению с традиционными подходами.

Таким образом, использование спутниковых данных, БПЛА, ГИС и интеллектуальной обработки меняет процесс составления топографических карт. Новые методы позволяют охватывать большие территории с высокой детализацией и быстро обновлять информацию, что дает значительный выигрыш во времени и качестве по сравнению с традиционной съемкой. Примеры из России и Казахстана показывают, что страны активно внедряют эти технологии: Казахстан создал собственную систему космического мониторинга (KazEOSat) и применяет дроны для картографирования, а российские компании (например, «Панорама») разрабатывают ИИ-решения для автоматизации. Однако остаются задачи – от ограничения воздушных пространств до обработки больших данных, – которые требуют внимания и ресурсов. Тем не менее тенденция ясна: современные картографические технологии развиваются в сторону полной автоматизации и интеграции с ИИ, что обещает в перспективе ещё более оперативное и эффективное создание топографических карт.

Список литературы

1. Железняков А.В., Сотников П.И. Искусственный интеллект в картографии // Журнал «Геопрофи». – 2024. - №6. - С. 20–22.
2. Коновалов В.Ф., Мясников В.В., Сергеев В.В. Единый нейросетевой метод повышения разрешения для разнородных цифровых изображений дистанционного зондирования Земли // Журнал «Компьютерная оптика». – 2024. – Т. 48, № 6 - С. 944–955.
3. Топографическая съемка с использованием беспилотников // Журнал «Горная промышленность». - 2022. - № 2. – С. 52–55.

«БЪЕТ – ЗНАЧИТ ЛЮБИТ». ПРОФИЛАКТИКА СЕМЕЙНО-БЫТОВОГО НАСИЛИЯ

Суйенгалиева А.А.,

курсант 1 курса

Научный руководитель: Длимов А.А.,

старший преподаватель кафедры уголовного процесса и криминалистики,

подполковник полиции

Актюбинский юридический институт МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева

В Казахстане семейно-бытовое насилие с 1997 года регулировалось Уголовным кодексом, который предусматривал наказания от лишения свободы до 7 лет и до штрафов и общественных работ в зависимости от степени тяжести. После нескольких реформ в 2017 году отдельные статьи за бытовое насилие декриминализовали, и они перешли из Уголовного Кодекса в Кодекс об административных правонарушениях. Суммы штрафов за бытовые преступления снизили, а срок заключения сократили до 15 суток. В 2020 году был обновлен закон «О профилактике бытового насилия». В нем перечислили ряд мер для профилактики домашнего насилия, а штрафы заменили предупреждением суда. Кроме того, вернули статью по примирению сторон (что было невозможно, если насильника привлекали к уголовной ответственности). Министерство иностранных дел и Генпрокуратура Республики Казахстан заявили, что это сделано, чтобы «Усилить профилактические работы с нарушителями и упростить процедуру привлечения нарушителя к ответственности» [4].

Семейно-бытовое насилие — это одна из самых острых и болезненных социальных проблем современного общества. Под этим понятием понимаются физическое, психологическое, сексуальное или экономическое насилие, происходящее между близкими людьми — супругами, родителями и детьми, родственниками. Несмотря на то, что тема насилия в семье всё чаще поднимается в общественном и правовом поле, количество пострадавших остаётся высоким [2].

Семейно-бытовое насилие – выраженное принуждение, боль, страдание или вред конкретной личности, находящейся в единокровных, родственных или брачных отношениях с субъектов насилия.

М. Бриль отметил, что проблема насилия в семье существует давно и имеет глубокие исторические корни. Семья, по его мнению, изначально возникла как способ урегулирования конфликтов в племенных общинах. Насилие и измены в семье часто замалчивались или молчаливо допускались. Сегодня обсуждение семейного насилия в обществе — это и возможность для централизованного решения проблемы, и риск спекуляций вокруг соответствующего закона. Однако на данном этапе обществу необходимо с этим что-то делать [2].

И так перейдем к причинам возникновения семейно-бытового насилия. Полагаем в большинстве семьях это случается из-за пьющих мужчин (мужей) или самовынуждающих, конфликтных женщин (жен). Если рассмотреть это поглубже чаще всего это бывает от личных психологических проблем агрессора (психические расстройства, низкая самооценка, зависимость и т.д.). Также социальные факторы: безработица, экономическая нестабильность, традиции патриархального доминирования, культурные установки, злоупотребление алкоголем, воспитание, неуверенность в жизни, влияние средств массовой информации и на последок в Казахстане существует убеждение что физическое и моральное насилие приемлемы. К примеру, есть предположения, в котором показано, что человек, подвергшийся физическому насилию в юном возрасте, имеют больше шансов стать агрессором в более взрослом возрасте.

Виды семейно-бытового насилия:

- физическое насилие;
- психологическое (эмоциональное) насилие;
- сексуальное насилие;
- экономическое насилие [3].

Как предотвратить (избежать) семейно-бытовое насилие. По мнению ученых, необходимо внести изменения в образовательной сфере в нескольких направлениях:

1. Разработать концепцию обязательной психотерапии, которую должны проходить насильники чтобы предотвратить рецидивистские действия.

2. Проводить тренинги для сотрудников полиции по расследованию дел, связанных с насилием в отношении женщин. Эти тренинги должны обучать как работать с жертвами в соответствии с международными стандартами прав человека, чтобы расследования не приводили к еще большей травме пострадавшей и правоохранительные органы не закрывали дела преждевременно.

3. Ввести обязательный предмет или обязательные часы по правам человека в школах с первого класса, где дети будут обучаться фундаментальным правам неприкосновенности чести и достоинства.

4. Проводить информационно-разъяснительную работу с родителями о воспитании детей, об их ролях в обществе, которые не ограничиваются гендерно предписанными ролями (готовка, стирка, уборка). Каждый человек вне зависимости от гендерной принадлежности имеет право получить образование, строить карьеру, развиваться профессионально и т.д.

5. Проводить тренинги и семинары для журналистов с целью обучения этике публикации материалов в СМИ по теме насилия, включая распознавание языка виктимблейминга (перенос ответственности на жертву) [4].

В заключение, семейно-бытовое насилие в Казахстане остаётся актуальной и

болезненной социальной проблемой, требующей комплексного подхода и решительных действий на всех уровнях общества. Несмотря на законодательные изменения, направленные на декриминализацию и снижение наказаний, общественность, правозащитники и эксперты настоятельно призывают к ужесточению ответственности за такие деяния. Верховный Суд Казахстана, Министерство внутренних дел и другие государственные органы признают необходимость усиления мер воздействия на агрессоров, включая возвращение к уголовной ответственности за семейно-бытовое насилие, особенно в отношении детей и женщин.

Однако, помимо ужесточения наказаний, необходимо внедрять превентивные меры, такие как обязательные программы психокоррекции для агрессоров, повышение правовой грамотности населения, обучение сотрудников правоохранительных органов и создание эффективной системы поддержки жертв насилия. Только комплексный подход, включающий законодательные изменения, профилактику и поддержку пострадавших, способен привести к снижению уровня семейно-бытового насилия и обеспечению безопасности и прав граждан в Казахстане.

Список литературы

1. Бадамшин И.Д., Набиев Ф.Ф. Семейно-бытовое насилие: понятие, виды, причины // <https://cyberleninka.ru/article/n/semejno-bytovoe-nasilie-ponyatie-vidy-prichiny/viewer>.
2. «Бьет — значит любит? Закон о домашнем насилии: за и против» // Психологическая газета. – 2019. – 09 декабря // <https://psy.su/feed/7788/>.
3. ChatGPT // https://chatgpt.com/?utm_source=google&utm.
4. Борьба с насилием в отношении женщин в Центральной Азии: новые законы, старые практики 24.06.2021 // <https://paperlab.kz/borba-s-nasiliem-v-otnoshenii-zhenshchin>.

ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫ КУРСАНТТАРЫНЫҢ ДЕНЕ ДАЯРЛЫҒЫ СЫНАҚТАРЫН ТАПСЫРУ КЕЗІНДЕГІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖАЙ-КҮЙІН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Сұрауханқызы А.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Оразов А.Х.,

психолог мамандарды даярлау және әлеуметтік зерттеулер жүргізу орталығының бастығы,
полиция капитаны

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Құқық қорғау органдарындағы қызмет оңай емес: ол тек физикалық шыдамдылықты ғана емес, сонымен қатар жоғары психологиялық төзімділікті талап етеді. Болашақ мамандар – курсанттар оқу барысында дене даярлығы бойынша нормативтерді тапсырып, кәсіби қалыптасудың маңызды кезеңінен өтеді. Алайда, бұл үдеріс көптеген курсанттар үшін психологиялық стресс көзіне айналуда. Жоғары мазасыздық, өзіне сенбеушілік және эмоционалдық кернеу – дене даярлық нәтижесіне тікелей әсер ететін факторлар. Осы мақалада курсанттардың дене дайындығын тапсыру кезіндегі психологиялық жай-күйін жақсарту жолдары қарастырылады.

Құқық қорғау органдары курсанттарының дене дайындығы – олардың болашақ кәсіби қызметіне физикалық және психологиялық тұрғыда әзірлігін қамтамасыз етуге бағытталған жүйелі процесс. Бұл дайындық: жауынгерлік және қызметтік тапсырмаларды орындауға; төтенше және қауіпті жағдайларда әрекет етуге; денсаулықты сақтау мен стресске қарсы тұруға мүмкіндік береді. Нормативтерді сәтті орындау үшін күш, ептілік, шыдамдылықпен қатар, психологиялық тұрақтылық та аса қажет.

Бірақ көптеген курсанттарда келесі қиындықтар кездеседі: Сынақ алдындағы мазасыздық ; өз-өзіне сенбеушілік және мотивацияның төмендігі; нормативті нәтижелерге деген қысым сезімі; қателік жасаса, қорқады немесе ұятқа қаламын деген ойлар.

Курсанттарда норматив тапсыру алдында жүрек соғысының жиілеуі, қолдың дірілдеуі, тыныс алудың жиілеуі сияқты стресс белгілері жиі байқалады. Бұл белгілер физикалық көрсеткіштерге тікелей әсер етеді.

Психологиялық жай-күйді жетілдіру жолдары

1. Психологиялық тренингтер мен жаттығулар

Құқық қорғау органдары курсанттарына арналған психологиялық тренингтер мен жаттығулар олардың сенімділігін, эмоционалдық тұрақтылығын, шешім қабылдау қабілетін және стрестік жағдайларға төзімділігін арттыруға бағытталады. Аутогендік тренинг – өзін-өзі тыныштандыру арқылы қобалжуды азайту әдісі, мұнда курсант іштей тыныштамын, денем босаңсыды деген сөздерді қайталап, толық тынығуға ұмтылады. Визуализация әдісі – курсанттың нормативті сәтті орындап жатқан сәтін көз алдына елестету арқылы ішкі сенім қалыптастырады. «Менің ішкі күшім» жаттығуы өз бойындағы мықты қасиеттерді жазып, оларды нақты өмірлік мысалдармен байланыстыру арқылы сенімділікті нығайтады [1].

2. Мотивациялық қолдау және рефлексия

Мотивациялық қолдау және рефлексия курсанттардың психологиялық жай-күйін жетілдірудің маңызды құралдары болып табылады. Мотивациялық қолдау курсанттың ішкі сенімін арттыруға, мақсатқа бағытталуын күшейтуге және табысқа жетуге деген ұмтылысын нығайтуға бағытталады. Бұл үшін SMART әдісі бойынша нақты, өлшенетін, қолжетімді, маңызды және мерзімді мақсаттар қою үйретіледі. Курсанттардың жетістіктерін уақытылы атап өту және марапаттау олардың ішкі мотивациясын арттырады. Рефлексия арқылы курсант өз әрекетін, сезімін, ойларын саралап, болашаққа нақты жоспар құруға үйренеді. Рефлексиялық күнделік жүргізу арқылы курсант күн сайын өзінің жетістіктерін, қиындықтарын және оларды қалай жеңгенін жазып отырады. Бұл оның өзін-өзі тануына, даму динамикасын бақылауына және эмоционалды тұрақтылығын арттыруға көмектеседі. Сонымен қатар топпен талқылау, пікір алмасу және тәжірибе бөлісу арқылы курсанттар бір-бірінен мотивация алып, сенімдерін нығайтады.

3. Стресті басқару дағдылары

Стресті басқару дағдылары курсанттардың эмоционалдық тұрақтылығын арттырып, олардың дене даярлығын тапсыру кезінде туындайтын психологиялық қысыммен тиімді күресуіне көмектеседі. Бұл дағдылар адамның ішкі күйін реттеп, қобалжу, қорқыныш, сенімсіздік сияқты жағымсыз эмоцияларды бақылауға үйретеді. Ең тиімді тәсілдердің бірі – когнитивті қайта бағалау, яғни жағымсыз ойларды оң тұспен алмастыру, мысалы, «Мен бұл нормативті орындай алмаймын» деген ойды «Мен дайындалып жатырмын және тырысып көремін» деп өзгерту. Өзін-өзі бақылау дағдысы эмоцияны сыртқа шығармай, сабыр сақтауға көмектеседі. Дене белсенділігі – стресті шығарудың табиғи жолы, спорттық жаттығулар, жүгіру, күштік жаттығулар, йога сияқты әдістер жүйке жүйесін тұрақтандырады.

4. Психологпен жеке жұмыс

Психологпен жеке жұмыс курсанттың психологиялық жай-күйін терең түсініп, оның жеке ерекшеліктеріне сәйкес қолдау көрсетуге бағытталады. Бұл жұмыс психодиагностикадан басталады, яғни арнайы тесттер мен сұхбаттар арқылы курсанттың қобалжу деңгейі, өзін-өзі бағалауы, мотивациялық жағдайы, эмоционалдық тұрақтылығы анықталады. Диагностика нәтижесіне сүйене отырып, психолог курсантпен психокоррекциялық жұмыс жүргізеді, мысалы, сенімсіздікпен, қорқынышпен, мазасыздықпен күресу үшін арнайы жаттығулар мен әдістер қолданылады. Психолог курсантқа стресті басқару, эмоцияны реттеу, өзін-өзі мотивациялау дағдыларын үйретеді. Сонымен қатар курсантқа күн тәртібін дұрыс құру, демалу және ұйқы режимін сақтау, психологиялық шаршауды болдырмау жолдары түсіндіріледі. Жеке жұмыс барысында курсант өмірлік қиындықтарды жеңу жолдарын үйренеді, өзін-өзі тану мен жеке қабілеттерін дамытуға мүмкіндік алады [2].

5. Оқыту бағдарламасына психологиялық даярлықты енгізу

Оқыту бағдарламасына психологиялық даярлықты енгізу курсанттардың кәсіби даярлығын жан-жақты дамытуға және олардың эмоционалдық, менталдық тұрақтылығын

қалыптастыруға бағытталады. Қазіргі уақытта құқық қорғау органдарында қызмет атқаратын мамандардан тек физикалық және теориялық білім ғана емес, сонымен қатар жоғары психологиялық төзімділік талап етіледі. Сондықтан оқу процесінде психологиялық дайындықты жүйелі түрде енгізу маңызды. Бұл үшін оқу бағдарламасына арнайы «Психологиялық тұрақтылық», «Стресті басқару», «Көшбасшылық пен шешім қабылдау» сияқты пәндер енгізілуі қажет. Дене даярлығы сабақтарында психологиялық тренингтермен ұштастырылған әдістер қолданылып, курсанттардың өзін-өзі реттеу дағдылары дамытылады.

Құқық қорғау органдары курсанттарының дене даярлығын тапсыру кезіндегі психологиялық жай-күйі – олардың жалпы кәсіби қалыптасуының маңызды құрамдас бөлігі. Курсанттың физикалық дайындығы жоғары болғанымен, психологиялық тұрақтылық болмаса, ол өз мүмкіндіктерін толық көрсете алмайды. Сондықтан психологиялық қолдауды, мотивацияны, стресті басқару дағдыларын және өзін-өзі реттеу әдістерін үйрету – оқу процесінің ажырамас бөлігіне айналуы тиіс. Психологиялық тренингтер, рефлексия, мотивациялық жұмыс, тыныс алу және релаксация жаттығулары курсанттарға өз-өзіне сенімді болуға, қобалжуды жеңуге және нормативтерді нәтижелі тапсыруға көмектеседі. Сонымен қатар оқу бағдарламасына психологиялық даярлықты жүйелі түрде енгізу курсанттардың эмоционалдық тұрақтылығын арттырып, болашақ құқық қорғау саласындағы қызметіне берік іргетас қалайды.

Осылайша, психологиялық тұрғыдан дайындалған курсант – мықты, сенімді және кәсіби маманның қалыптасуына негіз болады.

Нақты кәсіби қызметтердің ерекшеліктеріне сәйкес дене жаттығулары кәсіби даярлықтың негізгі құралдарына жатады. Дене тәрбиесінің құралдары олардың бағытына қарай топтарға бөлінеді: кәсіби маңызды дене қабілеттерін дамыту; ерікті және басқа да психикалық қабілеттерге тәрбиелеу; әскери-қолданбалы біліктер мен дағдыларды қалыптастыру және жетілдіру; қоршаған ортаның қолайсыз әсерлеріне ағзаның төзімділігін арттыру.

Осы бағытта жүйелі жұмыс жүргізу үшін оқу орындарында арнайы бағдарламалар мен әдістемелік құралдар әзірленіп, курсанттарға арналған психологиялық дайындық курстары оқу жоспарына міндетті пән ретінде енгізілуі қажет. Сонымен қатар білікті психолог мамандардың қатысуымен тұрақты тренингтер, семинарлар, жеке және топтық кеңес беру сессиялары ұйымдастырылуы тиіс. Курсанттардың психологиялық ахуалын үнемі бақылап отыру, диагностика нәтижелері бойынша түзету жұмыстарын жүргізу де олардың дамуына оң әсер етеді. Сондықтан құқық қорғау органдарының болашақ қызметкерлерін дайындауда психологиялық жай-күйді жетілдіру оқу-тәрбиелік жұмыстың басым бағыттарының бірі болуы тиіс [3].

Әдебиеттер тізімі

1. Махмудов Қ.А. Тренингтер мен психологиялық жаттығулар: теориялық негіздер және әдістемелік құралдар. – Астана: Педагогика баспасы, 2020.
2. Шарипова М.Е. Стресс пен күйзелісті басқару: психологтың кеңестері. – Алматы: Парасат баспасы, 2021.
3. Бурнаев З.Р., Зернов Д.Ю., Байшокенова Э.А., Горохов А.С., Альшимбаева Г.А. Курсанттың кәсіби-қолданбалы дене дайындығы – болашақ офицердің жауынгерлік дайындығының негізі құрамдас бөлігі // М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан Университетінің Хабаршысы. – 2022. - №3 (55). – Б. 81-87.

КУРСАНТТАРДЫҢ ЖАУЫНГЕРЛІК ДАЯРЛЫҒЫ БАРЫСЫНДА ЛИДЕРЛІК ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУ

Тоқубай К.,

2 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Оразов А.Х.,

психолог мамандарды даярлау және әлеуметтік зерттеулер жүргізу орталығының бастығы,
полиция капитаны

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Полиция қатарындағы курсанттардың жауынгерлік даярлығы — олардың кәсіби қабілеттері мен физикалық, тактикалық, психологиялық дайындықтарын кешенді түрде қалыптастыруға бағытталған оқу-тәрбие процесінің маңызды бөлігі. Мұндай даярлық құқық қорғау органдары қызметкерлерінің құқық бұзушылықтарға қарсы тұру, қоғамдық тәртіпті сақтау және қауіпсіздікті қамтамасыз ету қабілеттерін арттырады.

Жауынгерлік даярлықтың негізгі бағыттары:

1. Физикалық даярлық:

– курсанттар төзімділік, күш, жылдамдық, икемділік сияқты негізгі дене қасиеттерін дамытады;

– күнделікті жаттығулар, жүгіру, күрес элементтері, гимнастика және кедергілерден өту жаттығулары жүргізіледі.

2. Тактикалық даярлық:

– қылмыскерлерді ұстау, тінту, арнайы операцияларды жүргізу тәсілдері оқытылады;

– қоғамдық тәртіпті бұзушыларға қарсы іс-қимыл тактикасы меңгеріледі;

– арнайы бөлімшелердің (ЖҚАЖ) әдістерімен танысады.

3. Оқ ату даярлығы:

– атыс қаруымен жұмыс істеу ережелері, қауіпсіздік шаралары;

– мақсатты дәл көздеу, түрлі жағдайларда атыс жүргізу дағдылары;

– тактикалық атыс жаттығулары (мысалы, қозғалыстағы нысанаға ату).

4. Жақын ұрыстағы (қолма-қол) күрес:

– қарсыласты залалсыздандыру, өзін-өзі қорғау әдістері;

– қарусыздандыру, қысқа қашықтықтағы күрес, айыпталушыны ұстау тәсілдері.

5. Психологиялық даярлық:

– стресс жағдайларында шешім қабылдау қабілетін дамыту;

– қақтығыс жағдайларын реттеу, адамдармен тиімді коммуникация орнату;

– психологиялық тұрақтылық пен өзін-өзі бақылау дағдыларын қалыптастыру.

6. Құқықтық дайындықпен байланысы:

– құқықтық шеңберде күш қолдану ережелерін білу (қажеттілік шегінде);

– қызметтік өкілеттіктерді асыра пайдаланбау қағидаларын түсіну[1].

Көшбасшылық жеке тұлғаның жеке беделінің әсерінен құрылған және сол топ мүшелерінің мінез-құлқына тікелей әсер ететін топтағы табиғи әлеуметтік-психологиялық процесс ретінде қарастырылады. Көшбасшыны қандай да бір мақсатқа жету үшін адамдарды біріктіре алатын тұлға ретінде сипаттауға болады. Көшбасшылық әрқашан көшбасшының жеке қасиеттерінің ол әсер еткісі келетіндердің қасиеттерімен арақатынасына, сондай-ақ берілген топтың жағдайына байланысты әсер ету дәрежесі, күші туралы мәселе болып табылады. Көшбасшылық құбылысын зерттеудің әртүрлі тәсілдері бар, олардың ішінде: көшбасшылық қасиеттерді талдауға негізделген тәсіл (көшбасшылық қасиеттер теориясы), мінез-құлық тәсілі (көшбасшылық мінез-құлық теориялары), ситуациялық тәсіл (ситуациялық көшбасшылықтың авторлық тұжырымдамалары), заманауи тәсілдер (адаптивті көшбасшылық теориялары, олардың ішінде: субституттар мен ықпал ету күштері тұжырымдамасы, өзіндік және супер көшбасшылық, жаттықтырушы стилі, трансформациялық көшбасшылық және харизматикалық тәсіл).

Лидерлік — бұл өзге адамдарға әсер етіп, оларды ортақ мақсатқа жұмылдыра алатын қабілет. Әскер жағдайында бұл қасиет ерекше мәнге ие, өйткені жауынгерлік жағдайда шешім қабылдаудың жылдамдығы мен тиімділігі, бөлімшенің үйлесімді әрекеті тікелей командирдің лидерлік қасиетіне байланысты.

Курсанттардың лидерлік қасиеттерін дамыту келесі негізгі компоненттерден тұрады:

- коммуникативтілік – бағыныштылармен дұрыс және нақты қарым-қатынас орната білу;

- жауапкершілік – қабылданған шешімдер үшін жауапкершілік алуға дайын болу;

- бастамашылдық – стандартты емес жағдайда дербес шешім қабылдай білу;

- психологиялық тұрақтылық – күйзеліске қарсы тұра білу және басқаларды сабырлыққа шақыру;

- мотивациялау қабілеті – жеке құрамды ынталандыру, олардың сенімін арттыру.

Лидерлік қасиеттерді дамыту әдістері:

Курсанттардың лидерлік қабілетін дамыту үшін келесі әдістер тиімді болып табылады:

- рөлдік ойындар мен жағдайлық тапсырмалар – нақты әскери сценарийлер бойынша шешім қабылдау;

- топтық жаттығулар – бөлімшені басқару кезіндегі практикалық машықтарды қалыптастыру;

- психологиялық тренингтер – күйзеліс жағдайында өзін-өзі басқару;

- бағалау және кері байланыс – әрбір жаттығу соңында нұсқаушы мен топтың талдауы арқылы курсанттың жетістігі мен әлсіз тұстарын анықтау [2].

Жеке қасиеттер тұрғысынан қарастыратын көзқарас көшбасшылық үшін белгілі бір тұлғалық ерекшеліктердің болуы қажет екенін алға тартады. Бұл тәсілге сәйкес, тиімді басшыға тән қасиеттерге белсенділік, бастамашылық, көпшілдік, ұйымдастырушылық қабілет және басқа да темперамент, қажеттіліктер, мотивтер мен құндылықтар сияқты жеке сипаттамалар жатады.

Алайда кейінірек бұл бағыт американдық психолог С. Ральфтың сынына ұшырады. Ол барлық тиімді менеджерлерге ортақ болатын әмбебап жеке қасиеттер жиынтығы жоқ деп есептеді.

Бұл пікір, өз кезегінде, көшбасшылық тиімділігі ситуациялық сипатқа ие екенін, яғни әр түрлі жағдайларда әр түрлі қабілеттер мен қасиеттер талап етілетінін ішінара дәлелдейді. Американдық психологтар Дж. Уотсон мен В. Ф. Скиннердің еңбектері көшбасшылық стильдерді, яғни мінез-құлықтық стильдерді жіктеудің ғылыми негізін қалады.

Мінез-құлық тәсілі көшбасшылықты зерттеуді алға тартып, адамдарды ұйымның мақсаттарына жетуге ынталандырғысы келетін көшбасшының нақты мінез-құлқына назар аударғанымен, оның негізгі кемшілігі көшбасшылықтың бір оңтайлы стилі бар деген болжамға сүйену болды. Көшбасшылық теориясына мінез-құлық тәсілінің маңызды үлесі көшбасшылық стильдерді жіктеу болды, яғни көшбасшы өз қарамағындағылармен қалай әрекет етеді.

Британдық психологтар Р. Кеттель мен Г. Стайстың пікірінше, көшбасшы топтың қалған мүшелерінен келесі қасиеттерімен ерекшеленеді:

- моральдық жетілу немесе "Мен" күшімен;

- басқаларға әсер ету немесе үстемдік ету;

- мінездің тұтастығы немесе "супер-мен" күші;

- әлеуметтік құзыреттілік, кәсіпкерлік;

- байқау;

- күшті зиянды тартымдылықтардан тәуелсіздік;

- ерік күшімен, мінез-құлқын басқарумен; шамадан тыс тәжірибе мен жүйке кернеуінің болмауы.

Қорыта келе, субъектілердің көпшілігінде көшбасшылық қасиеттер өте жақсы көрінеді, олар өздерін сенімді сезінеді және белгілі бір жағдайларда олар көшбасшы бола

алады, бүкіл команданы басқарады, жолдастарын іспен немесе идеямен баурап алады, курсанттармен өзара әрекеттесуді ұйымдастырады, алға қойылған мақсатқа жетуге деген ұмтылысты оятады. Олар табысқа белсенді ұмтылу, мінездің күші, басқаларды сендіру қабілеті, тең қабілет, рухы әлсіз адамдармен де, күштілермен де оң қарым-қатынас жасау сияқты қасиеттермен сипатталады [3].

Курсанттардың жауынгерлік даярлығы барысында лидерлік қасиеттерін мақсатты түрде дамыту — болашақ офицерлердің кәсіби даярлығының маңызды құрамдас бөлігі. Заманауи қауіп-қатерлер мен әскери операциялар күрделене түскен шақта әскери лидерлік қабілеті бар командирлердің рөлі ерекше маңызды бола түседі.

Сондықтан әскери оқу орындары курсанттардың бойында бастамашылдық, жауапкершілік, батылдық пен сенімділік секілді лидерлік қасиеттерді қалыптастыруға ерекше назар аударуы қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. Бастасова М.М. Студенттердің бойында лидерлікті қалыптастыру // <https://ulagat.com/2021/01/22/студенттерді-бойында-лидерлікті-қал/>.
2. Курсанттың кәсіби-қолданбалы дене дайындығы – болашақ офицердің жауынгерлік дайындығының негізі құрамдас бөлігі / З.Р. Бурнаев, Д.Ю. Зернов, Э.А. Байшоконова, А.С. Горохов, Г.А. Альшимбаева // https://www.kaznpu.kz/docs/dissertacionnie_raboti/VAM_2.pdf.
3. Мельников О.Н. Подходы к изучению лидерства и лидерских качеств / О.Н. Мельников, В.Г. Ларионов // Российское предпринимательство. – 2001. – Т. 2, № 5. – С. 54-58.

СТРЕССОУСТОЙЧИВОСТЬ ПОДОЗРЕВАЕМОГО КАК ФАКТОР СОКРЫТИЯ ПРАВДЫ

Төлеубай Х.,

курсант 3 курса

Научный руководитель: Кусаинова М.А.,

профессор кафедры общеобразовательных дисциплин

Карагандинская академия МВД Республики Казахстан им. Б. Бейсенова

Психологическое давление, оказываемое в процессе допроса, вызывает у подозреваемого стрессовую реакцию. Однако не все испытуемые демонстрируют внешние признаки напряжения. Это связано с индивидуальными различиями в уровне стрессоустойчивости — способности сохранять стабильность эмоционального состояния и поведенческого контроля в условиях сильного психологического воздействия. Исследование этого качества важно для повышения точности интерпретации поведения подозреваемого.

Допрос в рамках предварительного расследования — это не просто формальный процесс получения информации. Он представляет собой сложное психологическое взаимодействие между следователем и допрашиваемым, в котором крайне важна способность выявить признаки лжи. Одним из ключевых факторов, затрудняющих распознавание обмана, является высокая стрессоустойчивость подозреваемого. Такой человек способен сохранять спокойствие, контролировать эмоции, речь и движения даже под интенсивным следственным давлением.

Нервно-психическое напряжение (стресс) — обычное состояние большинства обвиняемых. Психические же состояния напряженности невиновных подсудимых более глубоки и интенсивны, более продолжительны. В механизме образования и протекания этих состояний действуют такие факторы, как привыкание, готовность к напряжению, опыт, вынесенный из переживания аналогичных состояний в прошлом.

У лица, действительно совершившего преступление, происходит некоторая внутренняя подготовка к возможному и допускаемому им привлечению к уголовной

ответственности. У невинного такая внутренняя готовность отсутствует: он не совершал преступления, ничего в связи с этим не опасался и ни к чему подобному не готовился. При этом, возможно, лицо никогда ранее не сталкивалось со следственными органами и не имеет никакого практического опыта поведения в таких ситуациях.

Психологическая сущность стрессоустойчивости. Стрессоустойчивость — это системное качество личности, определяющее способность сохранять продуктивность и самообладание в условиях эмоционального напряжения и неопределённости. Она включает в себя:

- эмоциональную саморегуляцию;
- когнитивную гибкость;
- высокий уровень интернальности (ощущение контроля над происходящим);
- привычку к действию в нестабильной среде;
- опыт прохождения сложных жизненных ситуаций.

Исследования (Hardiness Theory, Kobasa, 1979; Connor-Davidson Resilience Scale, 2003) показывают, что стрессоустойчивые люди обладают устойчивыми копинг-стратегиями и способны минимизировать проявления тревожности в поведении, затрудняя тем самым идентификацию лжи.

Стрессоустойчивость и ложь: поведенческие проявления у подозреваемых с высоким уровнем стрессоустойчивости ложь может маскироваться за стабильной, логичной, эмоционально нейтральной речью. Типичные поведенческие признаки:

- отсутствие резких мимических реакций;
- контроль над жестами и движением тела;
- последовательность речи, отсутствие длительных пауз;
- спокойный темп речи, сдержанный тон;
- способность выдерживать зрительный контакт.

Такие индивиды умеют подавлять эмоциональные реакции, не демонстрируя типичных индикаторов лжи — волнения, избегания взгляда, заиканий, чрезмерной жестикюляции и др. Это может создавать у следователя ложное впечатление искренности.

Биологически стрессоустойчивость коррелирует с уравновешенной работой гипоталамо-гипофизарно-надпочечниковой системы (ГГНС), низким уровнем кортизола в острых стрессовых ситуациях, устойчивым сердечным ритмом. Такие особенности физиологии препятствуют обнаружению лжи при помощи приборов, фиксирующих реакцию на стресс, включая полиграф. Следственные ошибки при допросе стрессоустойчивого подозреваемого.

Основные сложности:

- переоценка спокойствия как признака правдивости;
- игнорирование микропризнаков расогласования (микровыражения, ложные паузы);
- неспособность вызвать когнитивную перегрузку у подозреваемого;
- применение стандартных методов, не дающих результата в условиях эмоционального контроля.

Для повышения эффективности допроса стрессоустойчивых лиц используются следующие методы:

- когнитивное интервью (попросить рассказать событие в обратной хронологии);
- выявление логических несостыковок путём повторного перефразированного опроса;
- наблюдение в течение длительного времени: ложь трудно удерживать длительно, особенно в нюансах;
- построение ситуаций, вызывающих когнитивную нагрузку (например, необходимость быстро реагировать на неожиданные вопросы);
- анализ неэмоциональных параметров речи (ритм, флуктуации тембра, микропаузирования).

Также полезно задействовать мультидисциплинарную команду: психолога, специалиста по невербальному поведению, физиолога.

Этические аспекты.

Следует учитывать, что высокая стрессоустойчивость может быть обусловлена не преступными намерениями, а профессиональной деформацией (например, у сотрудников органов, военных, врачей). Поэтому выводы должны опираться на совокупность данных, а не на отдельные признаки.

Стрессоустойчивость подозреваемого - это значимый фактор, затрудняющий выявление лжи при допросе. Однако с использованием современных психологических и поведенческих методик возможно повысить диагностическую точность. Следовательно должен учитывать особенности личности, избегать предвзятых оценок и прибегать к комплексному анализу.

Список литературы

1. Экман П. Психология лжи. — М.: Эксмо, 2016.
2. Зверева И.А. Стрессоустойчивость личности: психологический анализ // Вопросы психологии. - 2020. - № 5. – С. 92–104.
3. Власов А.А. Когнитивные техники при допросе. — СПб.: Юридический Центр, 2022.
4. Чмутов С.Н. Личностные особенности и стрессоустойчивость // Психология и право. - 2019. - № 3. – С. 69–79.

СООТНОШЕНИЕ ХАРАКТЕРИСТИК ПАМЯТИ И СПОСОБНОСТЕЙ КУРСАНТОВ

Швалова В.Р.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Шатохина Л.В.,

кандидат педагогических наук, доцент,
начальник кафедры общей и педагогической психологии
Академия права и управления ФСИН России, г. Рязань

В условиях экспоненциального роста информации способность к эффективному обучению и запоминанию являются необходимыми качествами сотрудников УИС. Теоретико-методологический анализ психологической и педагогической научной литературы позволил нам сделать вывод о существовании положительной связи между характеристиками памяти и способностей личности. Так, например, развитая моторная память, по мнению Сидоровой И.В., повышает результаты в физической подготовке [1, с. 115]. Реализация профессорско-преподавательский составом образовательных организаций ФСИН России индивидуального подхода к обучению, основанного на особенностях памяти и способностей обучающихся, несомненно, будет способствовать повышению эффективности образовательного процесса, служебной подготовки и адаптации курсантов к будущей служебной деятельности.

Проведенное нами эмпирическое исследование было направлено на выявление соотношения между характеристиками памяти и способностей курсантов. В качестве респондентов в исследовании приняли участие 20 курсантов 2 курса факультета психологии и пробации Академии ФСИН России.

Определение доминирующего канала восприятия информации проводилось с использованием методики «Тип памяти». В исследуемой группе преобладает слуховая память, связанная с развитым воображением (45%, коэффициент 7,2). Зрительная память выявлена у 30% (коэффициент 5,2), моторно-слуховая – у 15% (коэффициент 4,3). Комбинированный тип памяти у курсантов наименее развит (10%, коэффициент 3). Учет полученных результатов позволит профессорско-преподавательскому составу адаптировать методы обучения, выявить сильные и слабые стороны памяти курсантов в целях подготовки высококвалифицированных сотрудников УИС.

Для оценки кратковременной и долговременной памяти использовалась методика «10 пар слов», определяющая скорость перехода информации, концентрацию внимания и особенности запоминания, что важно для оценки способности сотрудников УИС быстро и точно усваивать и воспроизводить информацию. Анализ полученных результатов позволил выявить низкий уровень воспроизведения (10-50%) у 4 курсантов (слуховой тип памяти – 2, комбинированный – 2), средний уровень (60-80%) у 4 курсантов (зрительный тип памяти – 3, слуховой – 1), высокий уровень (90-100%) у 12 курсантов (слуховой тип памяти – 6, зрительный – 3, моторно-слуховой – 3).

Для оценки скорости переработки визуальной информации, устойчивости и концентрации внимания применялись "Таблицы Шульте". Анализ результатов позволил оценить эффективность стратегий визуального поиска, необходимых для быстрого ориентирования и принятия решений, и использовать данные для разработки индивидуальных рекомендаций, направленных на развитие внимания и визуального восприятия, а также для выявления нуждающихся в дополнительной тренировке когнитивных функций. В "Таблицах Шульте" среднее время выполнения задания снижалось от первой (53 сек) к третьей попытке (47 сек), что свидетельствует о тренируемости внимания и скорости обработки информации (рис. 1).

Корреляционный анализ Спирмена выявил значимую положительную связь ($r=0.78$) между уровнем способностей и типом памяти (рис.2). Слуховой и зрительный типы памяти коррелируют с более высоким уровнем способностей, моторно-слуховой и комбинированный – с более низким.

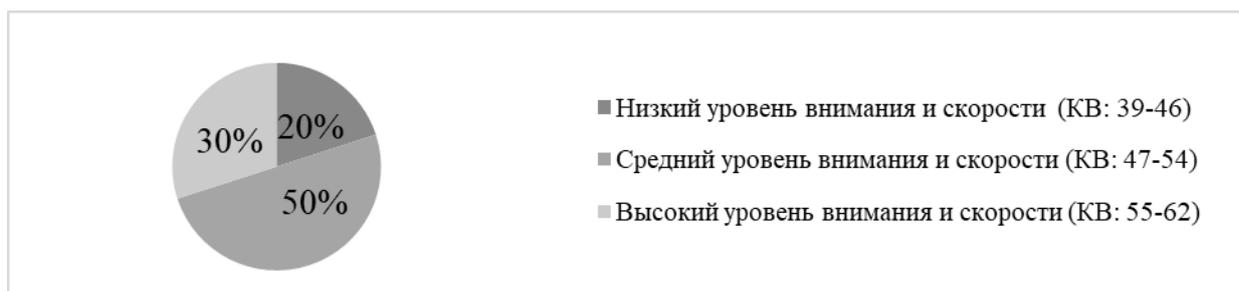

Рис. 1. Результаты исследования уровня внимания и скорости.

Рис. 2. Связь между уровнем способностей и типом памяти у респондентов.

Исследование выявило значимую положительную взаимосвязь между типами памяти и способностями к воспроизведению материала у курсантов ($r=0.78$). Слуховой и зрительный типы памяти связаны с более высоким уровнем способностей, моторно-слуховой и комбинированный – с более низким. Однако, наблюдаемая неоднородность подчеркивает роль других факторов, влияющих на обучение. Преобладание смыслового запоминания и

различия в уровнях внимания подтверждает необходимость индивидуализации образовательного процесса.

Список литературы

1. Сидорова И.В. Взаимосвязь типов памяти и профессиональной успешности // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Психологические науки. – 2015. – № 2. – С. 112-121.

ӘЙЕЛДЕРДІҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Усманиев М.,

3 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі: Жакишева Г.С.,

жалпы білім беретін пәндер кафедрасының аға оқытушысы

Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы

Қоғамдағы өзекті мәселелердің бірі бүгінгі күнде көкейкесті болып танылатын қылмыстылық мәселесі. Қазіргі уақытта әйелдер қылмысын зерттеудің үлкен қажеттілігі бар, демек бұл қылмыстың түрі қандай негізі бар, әйелдердің қылмыстық мінез-құлқының себептері неде, олар неге мұндай әрекеттерге жол береді. Әйелдер қылмысын, оның мәнін, сотталған әйелдердің психологиялық ерекшеліктерін түсіну оның алдын алу бойынша шараларды әзірлеуге және қабылдауға мүмкіндік береді [1, б. 209].

Жалпы моральдық-психологиялық атмосфера. Әйелдер қылмысы қоғамның моральдық денсаулығының, оның руханилығының, негізгі жалпыадамзаттық құндылықтарға қатынасының көрсеткіші болып табылады. Әйелдердің қоғамға қарсы әрекеттері жас ұрпаққа ең жойқын әсер етеді: ұрлаған, үнемі мас болған немесе жезөкшелікпен айналысатын адамдар балаларының тиісті тәрбиесін қамтамасыз ете алмайтыны түсінікті. Әйелдер қылмысы кәмелетке толмағандардың қылмысымен тығыз байланысты, ал жасөспірімдердің ең жаман әрекеттері көбінесе мүлдем бейсаналық және олардың өмірлік қажеттілігіне "объективті" әсер етеді [2, б. 75].

Әйелдердің жасаған қылмыстарының ішінде мемлекеттік мүлікті ұрлау, азаматтардың жеке мүлкін ұрлау, алаяқтық, парақорлық, кісі өлтіру, қарақшылық және басқалары бар. Кәмелетке толмаған қылмыскерлер арасында қыздардың саны артып келеді, олар маскүнемдікке, нашақорлыққа, жезөкшелікке көбірек қатысады. Ұзақ уақыт бойы қылмыс жасау және қылмыстық іс-әрекет ер адамның құзыреті деп саналды. Шынында да, қылмыс жасаған әйелдерге қатысты ер қылмыскерлердің саны ұзақ уақыт бойы 10:1 қатынасымен көрінді. Осыған орай айта кететін жағдай, жәбірленушілердің көзқарасы (әсіресе кісі өлтіру істері бойынша) шамамен бірдей пропорцияда көрсетілген. Қоғамның қылмыстық құрылымындағы екі жыныстың мұндай тең емес өкілдігі өз түсіндірмелеріне ие. Ең алдымен, бұл психофизиологиялық заңдылығымен байланысты деуге болады.

Әйелдер қылмысының себептері ретінде келесі құбылыстар мен процестерді ажыратуға болады: әйелдердің қоғамдық өндіріске белсенді қатысуы; әлеуметтік институттардың, ең алдымен отбасының әлсіреуі; қоғамдағы шиеленістің жоғарылауы, ондағы қақтығыстар мен дұшпандықтың пайда болуы; нашақорлық, алкогольизм, жезөкшелік, құмарлық және қайыр сұрау сияқты қоғамға қарсы құбылыстардың өсуі.

Осы аталған құбылыстардың барлығы әйелдер қылмысының болуына ықпал етеді, бір-бірімен тығыз байланысты және біртіндеп біздің мемлекетімізде болып жатқан әлеуметтік, экономикалық, мәдени өзгерістердің әсерінен күшейте бастады. Әйелдердің қоғамдық өндіріске қатысуы сияқты факторды қарастырудан бастап, әйелдер қылмысының өсуіне ықпал ететін құбылыстар мен процестердің әрқайсысын егжей-тегжейлі

қарастырылуы қажет. Әйелдер бұрынғыға қарағанда қоғамдық өндірісте жұмыс істей бастады және қоғамдық өмірде белсенді болды. Ауыр және біліктілігі төмен жұмыстардың жартысына жуығы нәзік әйелдердің иығында жатыр. Әйелдер қылмысының себептері ретінде келесі құбылыстар мен процестерді ажыратуға болады: әйелдердің қоғамдық өндіріске белсенді қатысуы; әлеуметтік институттардың, ең алдымен отбасының әлсіреуі; қоғамдағы шиеленістің жоғарылауы, ондағы қақтығыстар мен дұшпандықтың пайда болуы; нашақорлық, алкоголизм, жезөкшелік, құмарлық және қайыр сұрау сияқты қоғамға қарсы құбылыстардың өсуі [3, б. 15].

Ауыр және біліктілігі төмен жұмыстардың жартысына жуығы нәзік әйелдердің иығында жатыр. Бұл жұмыстардағы негізгі өндіріс құралдары өте қиын және ауыр, жұмыстың көп бөлігі қолмен жасалуы керек, әдетте, шағын механикаландыру құралдары жоқ. Әйелдер түнгі ауысымда жұмыс істейді, жұмысшы-тас қалаушы, Жол жұмысшысы, Жол жөндеуші, бетоншы сияқты мамандықтарды игереді. Әйелдердің еңбегі ерлермен қатар қолданылады, ал жұмыс күнінің ұзақтығы мен баға нормалары да тең. Бірақ әйелдер ерлерге қарағанда әлдеқайда әлсіз және шу мен дірілдің жоғарылауы, жарықтың жеткіліксіздігі, газдың көп ластануы және шаңдану, қолайсыз температура сияқты қолайсыз факторларға көбірек ұшырайды. Нәтижесінде әйелдердің ауыр, біліктілігі төмен жұмыста жұмыспен қамтылуы ауыр криминогендік салдарға әкелуі мүмкін деген қорытынды жасауға болады. Өйткені, мұндай жұмыс бағаланбайды, оны тастау оңай, нәтижесінде ұрлық, жезөкшелік және т. б. өмір сүру көзі болып табылады.

Көптеген ауылдық елді мекендер ірі мәдени және өнеркәсіптік орталықтардан алыс орналасқан. Әйел табиғатының әлеуметтік өзгеруі орын алады және бұл өзгерістер қоғам үшін қолайсыз салдарға әкеледі. Әйелдер қылмысына әсер ететін екінші, маңызды құбылыс-әлеуметтік институттардың, ең алдымен отбасының әлсіреуі. Әйел өзінің кәсіби қызметін отбасылық және ана міндеттерін орындаумен біріктіруі керек. Нәтижесінде, ол үнемі шамадан тыс жүктемелермен жұмыс істейді, үнемі шаршайды, жүйке кернеуі, психикалық бұзылулар және т.б. әйел отбасын, жұмысын бағалайды, екеуін де оңай тастайды, қоғамға қарсы өмір салтын жүргізе бастайды.

Әйелдер қылмысын тудыратын үшінші фактор-қоғамдағы шиеленістің, адамдардың алаңдаушылығының артуы. Дәл осы құбылыстар адамдар тарапынан агрессияны тудырады, олар үшін ықтимал шабуылдан, сыртқы қауіптен қорғаныс түрінде болады. Әйелдер шиеленісті, әлеуметтік күйзелісті, жанжалды сезінеді және сезінеді және сезімтал және осал болады. Өзіңізді және жақындарың физикалық қауіп-қатерден қорғауға деген ұмтылыс зорлық-зомбылық жасауға әкеледі, ал басқаларға қызғаныш, олардың жағдайына сенімсіздік, олардың материалдық қамтамасыз етілмегендігі туралы алаңдаушылық пайдакүнемдік құқық бұзушылықтар жасауға әкеледі. Мысалы, баланың денсаулығына алаңдаушылық ананың өндірісте, оның ішінде тамақ өнімдерін ұрлауды ынталандыруы мүмкін. Әйелдер кез-келген қауіп-қатерге, олардың әлеуметтік мәртебесін төмендетуге, қиялға немесе нақты қорлауға, ұялшақ, қорқыныш пен уайымға жиі және оңай бейім [4, б. 23].

Қортындылай келе біздің қоғамда болып жатқан және әйелдердің әлеуметтік ұстанымдары мен әлеуметтік рөлдеріне әсер ететін, олардың еңбек және басқа да белсенділігін, отбасындағы және басқа да шағын топтардағы орнын сипаттайтын маңызды өзгерістерді ескере отырып, жан-жақты, үздіксіз болуы керек. Әйелдің қоғамдағы әлеуметтік жағдайының сипатындағы өзгерістер, ең алдымен, нарықтық экономикаға көшумен, кәсіпкерліктің босатылуымен және олардың жұмысы мен білімін қолданудың әртүрлі мүмкіндіктерімен байланысты. Қылмыскерлердің жеке басын, олардың қылмыстық әрекеттерінің себептері мен тетіктерін зерттеудің жаңа әдістері, жеке психология, патопсихология, әлеуметтік психология, жалпы және әлеуметтік психиатрия, әйел физиологиясы, сексология және патологиялық жыныстық ауытқулардың соңғы жетістіктерін қолдану қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. Антонян Ю.М. Психология преступника и расследование преступлений/ Ю.М.

Антонян, М.И. Енекеев, В.Е. Эминов. - М., 1996. – 321 с.

2. Алауханов Е., Каирова Н. Преступное насилие в отношении женщин. - Алматы, 2008.

3. Жапарова М.Ж. Әйелдер қылмысы өсіп барады / М.Ж. Жапарова // Заң және заман. - 2009. - №3. - Б. 14-15.

4. Құрбанова И.Қ. Заңгер мен психолог іс-әрекеттерінің психологиялық процестер жүйесіндегі қасиеттер мен сипаты жайында / И.Қ. Құрбанова // Заң психологиясы. - 2008. - №3. –Б. 20-23.

5. Чернышёва Е.В. Психологические особенности женщин с криминальным поведением: монография [Текст] / Е.В. Чернышёва. - Екатеринбург: Vip-Урал, 2012. - 105 с.

ОСОБЕННОСТИ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ПРОКРАСТИНАЦИИ У КУРСАНТОВ АКАДЕМИИ МВД

Умарова С.С.,

курсант 2 курса

Научный руководитель: Кодиркулов А.С.,

преподаватель кафедры служебной психологии и профессиональной культуры

Академия МВД Республики Узбекистан, г. Ташкент

Статья посвящена исследованию академической прокрастинации как дезадаптивной формы учебного поведения у курсантов Академии МВД Узбекистана. В работе рассматриваются психологические детерминанты прокрастинации, такие как особенности академической мотивации, стратегии совладания со стрессом и уровень саморегуляции. Эмпирическое исследование охватило 100 курсантов. Применены три диагностических инструмента: шкала оценки академической прокрастинации (PASS), методика SACS (копинг-стратегии) и шкала академической мотивации (ШАМ). Проведён сравнительный и корреляционный анализ. Полученные результаты демонстрируют как универсальные проявления прокрастинации, так и существенные межгрупповые различия в структуре мотивации и стиле реагирования на стресс. Представлены практические рекомендации по коррекции прокрастинирующего поведения.

Прокрастинация как форма откладывания деятельности всё чаще рассматривается не только как поведенческая привычка, но и как психологически обусловленный феномен, влияющий на эффективность профессиональной и академической подготовки [1]. Особенно остро эта проблема встаёт в условиях дисциплинарно организованной среды, к числу которой относится система МВД. Академическая прокрастинация курсантов может приводить к срывам образовательного процесса, росту тревожности и снижению профессиональной мотивации [2].

В контексте эмпирического исследования курсантов Узбекистана интерес представляет анализ прокрастинации как универсального и одновременно культурно-специфичного явления.

По данным PASS, у курсантов зафиксированы средние уровни выраженности академической прокрастинации, подтверждающее, что откладывание выполнения учебных заданий является устойчивой формой поведения вне зависимости от особенностей учебной программы [6].

Методика SACS позволила установить, курсанты из Узбекистана более высокий уровень импульсивных и избегающих реакций, что может свидетельствовать о культурных различиях в подходах к стрессу [4; 7].

По шкале ШАМ установлено, что у курсантов выше показатели по шкале достижения, но также выше и уровень амотивации, результаты свидетельствует о разной глубине включенности в учебную деятельность [3; 5].

Академическая прокрастинация представляет собой сложный психолого-поведенческий феномен, обусловленный не только индивидуальными, но и культурно-средовыми особенностями. Полученные результаты подтверждают необходимость комплексного подхода к профилактике прокрастинации: через развитие самоконтроля, внедрение тренингов по саморегуляции, усиление внутренних мотивационных механизмов. Рекомендуется учитывать различия в копинг-стилях и мотивационных профилях курсантов при организации учебного процесса и построении программ психологической поддержки.

Список литературы

1. Steel P. The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure // *Psychological Bulletin*. - 2007. - №133(1). - С. 65–94.
2. Солдатова Г.У., Тихонова И.Ю. Прокрастинация как барьер в профессиональном развитии // *Психология и право*. - 2020. - №4. - С. 113–118.
3. Solomon L.J., Rothblum E.D. Academic procrastination: Frequency and cognitive-behavioral correlates // *Journal of Counseling Psychology*. - 1984. - №31(4).
4. Хобфолл С. Стресс, культура и сообщество: психология и философия стресса. — СПб.: Речь, 2002.
5. Валеев А.А., Ситаров В.А. Диагностика академической мотивации студентов // *Вестник психолого-социального института*. - 2015. - №2(25).
6. Шапкина Н.А. Прокрастинация и академическая успеваемость // *Психология образования в XXI веке*. - 2021. - №1.
7. Carver C.S., Scheier M.F., Weintraub J.K. Assessing coping strategies: A theoretically based approach // *Journal of Personality and Social Psychology*. - 1989. - №56(2).
8. Deci E.L., Ryan R.M. *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. — New York: Plenum, 1985.

МАЗМУНЫ=СОДЕРЖАНИЕ

1 СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК - ҚҰҚЫҚТЫҚ ДАМУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ СЕКЦИЯ 1. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА

Арап Р. Казахстанская милиция в годы великой отечественной войны	4
Бисенбайқызы Т. Угрозы, связанные с цифровыми технологиями и искусственным интеллектом	8
Газезова М.Е. Кибербезопасность в Казахстане	10
Ерушенко О.Л. О возможностях применения социально-воспитательных механизмов в сфере профилактики преступного насилия со стороны несовершеннолетних лиц	12
Жалелова А., Жолдыбек С. Депортация народов в Казахстан: история, причины, последствия.....	14
Жакаева Ж. Сыбайлас жемқорлықпен күрестегі дания мемлекетінің тәжірибесі	17
Жанатбек А. Қазақстан Республикасындағы мемлекеттіліктің дамуының конституциялық негіздері	19
Казбекова А.Ж. Значение правового статуса личности для государства.....	21
Кунакбаев Д.Т. Гарантии прав и свобод человека в Республике Казахстан.....	22
Мазитов Р.Р. Конституционное закрепление права на свободу вероисповедания в Российской Федерации и Республике Казахстан.....	25
Мақсұтова І.Қ. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы сананы тәрбиелеудегі отбасы институтының маңызы	26
Раимбуаева Н. Актуальные проблемы теории и практики государственно-правового развития Кыргызстана и Казахстана: сравнительный анализ	29
Садылла Н. Қазақстандық құқықтық жүйедегі жасанды интеллект: қолдану мүмкіндіктері және перспективалары.....	32
Серік Н. Қазақстандағы өмір салтын жақсарту және цифрландыру	34
Серік Н. Қазақстандағы мемлекет пен құқықтың тарихи жолы, қазіргі күйі және болашақтағы даму мүмкіндіктері.....	35
Сим Ж.Д. Влияние незаконной миграции на безопасность страны	39
Төлеубай А. Қызметкерлердің өмірі мен денсаулығы үшін еңбектің қауіпсіз жағдайлары ..	45
Усмонов А.С. Особенности развития местного самоуправления в Республике Казахстан..	46
Үсен Е. Қазақстан Республикасының конституциясының үстемдігін қамтамасыз ету мәселелері	52
Шебеко В.И. Цифровое имущество как объект гражданских прав в Республике Беларусь: проблемы и перспективы правового регулирования	55

2 СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ-АТҚАРУ ҚҰҚЫҒЫН ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ҮРДІСТЕРІ

СЕКЦИЯ 2. ПРОБЛЕМЫ И ТЕНДЕНЦИИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНОГО И УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО ПРАВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Абылғазы Д. Совершенствование уголовного закона в условиях цифровизации общества	57
Абылғазы Д. К вопросу о квалификации предварительной преступной деятельности.....	59
Айтқожа А.Е. Қазақстан Республикасының қылмыстық-процестік заңнамасының өзекті мәселелері.....	61
Ақбидай А.А. Кәметелке толмаған сотталғандарға қатысты орташа қауіпсіздік мекемелерінде жазаны орындаудың құқықтық режимі	63
Алпеева А.Е. Проблемы содержания и ресоциализации женщин,	

отбывающих наказание в виде лишения свободы	65
Алпамыс Д.М. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың өзекті мәселелері мен тиімді жолдары.....	66
Алымбеков Н.С. Қазақстандағы есірткі қылмысы: қоғамға және құқық қорғау органдарына әсері.....	68
Аменова С.Е. Пробация и перспективы ее развития в Республике Казахстан	70
Ахмет А.С. Сталкинг – харассменттің бір түрі ретінде	72
Бармин И.С. Процессуальная самостоятельность следователя по законодательству Российской Федерации и Республики Казахстан	75
Бағдатова Ш.Д. Цифрлық дәуірдегі қылмыстық-құқықтық жауапкершілік: жасанды интеллект арқылы жасалған қылмыстардың құқықтық бағасы	77
Бекетова Т. Кәмелетке толмағандарға арналған орташа қауіпсіздіктегі мекемеден босатылғандарды қоғамға қайта бейімдеу мен әлеуметтендіру шараларының маңыздылығы	79
Бердімұратова Н.О. Жасөспірімдер мен кәмелетке толмағандарға қатысты жыныстық сипаттағы зорлық-зомбылық қылмыстарының себептері	81
Бирназарова Д.А. Система оценки рисков осужденных, состоящих на учете службы пробации	83
Богаткевич А.А. Социальная адаптация и Soft skills осужденных	85
Брант Я.А. Влияние пенитенциарной изоляции на психоэмоциональное состояние осуждённых	87
Газезова А. Уголовно-правовое обеспечение превентивных мер в антикоррупционной политике Республики Казахстан: проблемы и пути решения.....	89
Гумарова Р. Уголовно-правовая характеристика коррупционных преступлений в Республике Казахстан: современное состояние и проблемы правоприменения.....	90
Ербол Ұ. Қазақстан Республикасының және шет елдердің қылмыстық және қылмыстық-атқару құқығын жетілдіру мәселелері мен үрдістері.....	92
Жантасова Ж.Х. Разглашение тайны усыновления (удочерения): уголовно-правовой и этико-правовой анализ.....	94
Калдымұратова Д.Д. Полиция қызметкерлері қызмет атқару барысында құқық бұзушылықтардың алдын алуы.....	97
Кирильчук А.А. Социально-правовые механизмы профилактики рецидива в деятельности службы пробации	99
Костубаев Д.К. Идеологическая работа с осуждёнными как ключевой компонент дерадикализации и ресоциализации.....	101
Күлмұханова Д.З. От обычая к уголовному делу: трансформация восприятия похищения невест в Казахстане	103
Муратова З. Қазақстан Республикасының құқықтық саясаты контекстінде қылмыстық жазалардың түрлері мен мөлшерлерін анықтау мәселелерін қарастыру	107
Нурпеисов А. Международный опыт использования электронных браслетов и возможности его применения в УИС Республики Казахстан	109
Садуакасова Л. Реабилитация и ресоциализация осужденных в условиях цифрового контроля: уголовно-правовой аспект	111
Сейтжан Ә.С. Қазақстан Республикасының қылмыстық-атқару жүйесінде жасанды интеллект технологияларын қолдану: цифрлық трансформация және қызметті оңтайландыру мәселелері	112
Сұлейманова А.Е. Алаяқтық: қоғамдағы қауіп және оның алдын алудың жолдары	113
Темірболат С.М. Прокурордың күдікті деп тану туралы қаулыны бекіту тәжірибесін қылмыстық іс жүргізу заңнамасынан жою: құқықтық негіздері мен салдары	117

Тилеугабыл Н.С. Есірткі қылмысына қарсы іс-қимылдың өзекті мәселелері және оларды шешу жолдары.....	118
Шаймардан Д.Е. Жасөспірімдер қылмысы: профилактика мен жазалау саясаты арасындағы теңгерім.....	120

**3 СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӘКІМШІЛІК ЗАҢНАМАСЫ
НОВЕЛЛАЛАРЫНЫҢ НЕГІЗГІ АСПЕКТІЛЕРІ
СЕКЦИЯ 3. ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ НОВЕЛЛ АДМИНИСТРАТИВНОГО
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

Дулатова Ш.Е. Қоғаммен серіктестікте құқық бұзушылықтардың алдын алу	123
Маратбек Б.А. Роль международных организаций в регулировании трудовой миграции	126
Маратбек Б.А. Использование VR и AR-технологий в преподавании административно-правовых дисциплин	127
Нуржанова Б.Е. Отбасылық зорлық-зомбылық: себептері мен салдары	129

**4 СЕКЦИЯ. ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫНЫҢ ЖЕДЕЛ-ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІН
ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ
СЕКЦИЯ 4. ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ**

Абылғазы Д. Совершенствование взаимодействия правоохранительных органов при проведении оперативно-розыскных мероприятий	131
Ардус К.А. Применение беспилотных летательных аппаратов при проведении первоначальных следственных действий и оперативно-розыскных мероприятий в ходе расследования преступлений, связанных с незаконным пересечением государственной границы	133
Бакирова А.З. Применение служебных собак в оперативно-розыскной деятельности.....	135
Брыткова Д. Мероприятия по предотвращению распространения наркотиков и его развития на территории Республики Казахстан.....	137
Власюкова А.В. Криминологические и психологические аспекты совершения преступлений серийными убийцами.....	138
Мироненко Р.Р. Правовое регулирование применения оперативно-розыскных мероприятий в рамках международных договоров: проблемы межгосударственного взаимодействия и пути их решения	143
Пилипенко И.А. Сотрудничество оперативных подразделений ОВД на международном уровне в противодействии киберпреступлениям.	144

**5 СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ
ЗАҢНАМАСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
СЕКЦИЯ 5. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

Байниязова Н.И. Сотқа-дейінгі тергеп-тексеру жүргізу барысында заманауи әдістерді қолдану ерекшеліктері.....	147
Барлыбай Ж.У. Интернет желісінде алаяқтық фактілерін тергеу проблемалары.....	149
Зулкарнай И.С. Порядок проведения обыска и выемки в уголовном судопроизводстве Республики Казахстан	151
Канавина Е.П. Сравнительно-правовой анализ обжалования процессуальных действий, бездействий и решений в уголовном судопроизводстве: законодательство России и Казахстана	153

Қуантай Ә.А. Қазақстан Республикасы қылмыстық іс жүргізу заңнамасының өзекті мәселелері.....	156
Мурзахметова А.А. Эксплуатация детского труда: причины и последствия	159
Шарыпкина С.Д. Сравнительно-правовой анализ обеспечения участникам уголовного судопроизводства права на защиту по уголовно-процессуальному законодательству Российской Федерации и Республики Казахстан	162

6 СЕКЦИЯ. ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНІҢ ПСИХОЛОГИЯ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ЖАУЫНГЕРЛІК ДАЯРЛЫҒЫ
СЕКЦИЯ 6. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ И БОЕВАЯ ПОДГОТОВКА СОТРУДНИКОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ

Ажарбек М.Ж. Жастардың құқықтық мәдениетін қалыптастырудағы құқықтық психологияның рөлі	164
Амиржанова Г.К. Біліктілігі төмен бапкерлердің жеке клубтарды ашып жасөспірімдерді дайындаудағы тудыратын қауіп	165
Артыкбаев Д.Д. Роль нравственного воспитания в формировании личности сотрудника органов внутренних дел.....	167
Атабаев Д.Д. Изучение механизмов принятия рискованных решений в профессиональной деятельности органов внутренних дел: анализ зарубежных исследований	169
Болатбек А. Курсанттарды оқыту кезінде қарумен жұмыс істеудің психологиялық мәселесі	170
Горбунова А.Д. Влияние боевой подготовки на уровень профессионального выгорания сотрудников правоохранительных органов	175
Гриценко П.А. Рациональное питание как фактор здоровья и работоспособности сотрудников МВД России	177
Жалелова А.Е. Дене шынықтыру даярлығының түрлі тәсілдерінің ПО қызметкерлерінің моральдық-психологиялық тұрақтылығына әсері	180
Жаханча С. Невербальное поведение как индикатор лжи при допросе.....	182
Женей Д. Курсанттардың қару қолдану кезіндегі қателіктері	184
Зюська Е.В. К вопросу о значимости развития коммуникативных навыков у сотрудников правоохранительных органов	187
Ислямова А.Р. Курсанттардың моральдық-психологиялық жағдайын қалыптастырудағы өзекті мәселелер.....	189
Қази Ж. Курсанттардың оқу процесіндегі стресс: себептері мен алдын алу жолдары	192
Кенжеев Ш.Е. Ішкі істер органдары қызметкерлерінің кәсіби психологиялық ерекшеліктері және оның кейбір мәселелері.....	194
Кирильчук А.А. Психолого-педагогическая и боевая подготовка сотрудников правоохранительных органов	196
Кондарева А.А. Посттравматический синдром у сотрудников ОВД.....	198
Конюк А.С. Влияние физической активности на психологическое состояние сотрудника полиции	200
Кузьмин П.Г. К вопросу о задержании нарушителей группой сотрудников полиции и взаимопомощи.....	203
Кунакбаев Д. Научное мышление в профессии полицейского: от теории к практике	205
Макаренко А.И. Использование искусственного интеллекта при обучении сотрудников ОВД огневой подготовке	208
Назаренко А.Н. Бег как фактор развития выносливости курсантов вузов МВД России....	209
Полякова В.В. Психолого-педагогическая подготовка курсантов образовательных организаций ФСИН России	213

Сабитов А. Личностные и мотивационные аспекты криминального поведения.....	215
Садуакасова Л.Р., Алдабергенова М.Е. Некоторые вопросы психологической подготовки будущих сотрудников УИС к их профессиональной деятельности.....	216
Санакова А. Гендерные аспекты девиантного поведения: психологический портрет преступницы	217
Сорокина А.Б. Повышение эффективности создания топографических карт с помощью современных технологий	219
Суйенгалиева А.А. «Бьет – значит любит». Профилактика семейно-бытового насилия...	221
Сұрауханқызы А. Құқық қорғау органдары курсанттарының дене даярлығы сынақтарын тапсыру кезіндегі психологиялық жай-күйін жетілдіру жолдары	223
Токубай К. Курсанттардың жауынгерлік даярлығы барысында лидерлік қасиеттерін дамыту	226
Төлеубай Х. Стрессоустойчивость подозреваемого как фактор сокрытия правды	228
Швалова В.Р. Соотношение характеристик памяти и способностей курсантов	230
Усманиев М. Әйелдердің қылмыстық мінез-құлқының психологиялық аспектілері	232
Умарова С.С. Особенности академической прокрастинации у курсантов академии МВД	234

Авторлардың назарына!

Авторлар мақалаларының мазмұнына, фактілердің, цитаталардың, статистикалық деректердің, жалқы есімдердің, географиялық атаулардың және т.б. ақиқаттығына жауапты.

Вниманию авторов!

Авторы несут ответственность за содержание статей, за достоверность фактов, цитат, статистических данных, имен собственных, географических названий и прочих сведений.

Ғылыми басылым
Научное издание
Scientific edition

ҒЫЛЫМ ЖАСТАР КӨЗІМЕН
курсанттар мен студенттердің
Халықаралық ғылыми-теориялық конференциясы
материалдары
2025 жылғы 23 мамыр

НАУКА ГЛАЗАМИ МОЛОДЕЖИ
материалы
Международной научно-теоретической конференции
курсантов и студентов
23 мая 2025 года

SCIENCE THROUGH THE VIEW OF YOUTH
materials
of the International scientific and theoretical conference
of cadets and students
May 23, 2025

ISBN 978-601-367-060-7

